

BU SAYIDA

Ömer Aslan
Başarısız 15 Temmuz Darbe Girişimine Dair İlk İzlenimler ve
Mukayeseli Bir Analiz

Selahattin Güven - Cihat Battaloğlu
Medya Bağlamında 15 Temmuz Darbe Girişimi

Yılmaz Bingöl - Md. Nazmul İslam
The Myths and Realities of Turkish Civil-Military Relations:
A Quest from the Case of FETO's July 15th Failed Coup Attempt

Ali Özgan
Siyasi Bir Kriz Olarak 28 Şubat 1997 Süreci

Cengiz Sunay
Türkiye'nin Askeri Darbeler Tarihinde 15 Temmuz

Özgehan Özkan
Gençlerin Diyetisyenlik Mesleğini Seçmelerinde
Belirleyici Etkenlerden Biri Olarak Medyanın İdeal Dış Görünüş İnşası

www.genclikarastirmalari.gsb.gov.tr
www.gsb.gov.tr

SAYI
10

JOURNAL OF YOUTH RESEARCH

ISSN 2147-8473

JOURNAL
OF YOUTH
RESEARCH

SAYI
10 | Yıl: 4 Cilt: 4

GENÇLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ / JOURNAL OF YOUTH RESEARCH

Cilt/Volume: 4 ■ Sayı/Number: 3 (10) ■ Aralık/December 2016

ISSN 2147-8473

Gençlik Araştırmaları Dergisi uluslararası ve hakemli bir dergidir. Yayımlanan makalelerin sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir.

Journal of Youth Research is the official peer-reviewed, international journal of the Ministry of Youth and Sports of Turkish Republic. Authors bear responsibility for the content of their published articles.

T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı ve Gençlik Araştırmaları Dergisi Adına İmtiyaz Sahibi/Owner
Dr. Hakan Dulkadiroğlu

Genel Koordinatör/General Coordinator

Mehmet Öztürk

Yazı İşleri Müdürü/General Publication Director

Suat Tayfun Topak

Baş Editör/Editor-in-Chief

Coşkun Taştan (Polis Akademisi)

Yardımcı Editör/Co-Editor

Emir Osmanoğlu

Çeviri Editörü/English Language Editor

Coşkun Taştan

Yayın Kurulu/International Editorial Board*

Abdullah Topcuoğlu (Selçuk Üniversitesi)

Akif Emre

Aylin Görgün Baran (Hacettepe Üniversitesi)

Besim Fatih Dellaloğlu (Sakarya Üniversitesi)

Ertan Özensel (Selçuk Üniversitesi)

Eugene Kennedy (Louisiana State University)

Hakan Dulkadiroğlu (Gençlik ve Spor Bakanlığı)

İhsan Sezal (TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi)

İsmail Coşkun (İstanbul Üniversitesi)

Kadir Canatan (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi)

Mazhar Bağlı (Karatay Üniversitesi)

Mehmet Akif Aydın (İstanbul Medipol Üniversitesi)

Mehmet Eskin (Adnan Menderes Üniversitesi)

Süleyman Seyfi Ögün (Maltepe Üniversitesi)

Şeref Ateş (Sakarya Üniversitesi)

Yasin Aktay (TBMM)

Yusuf Kaplan

***İsme göre alfabetik sırada In alphabetical order by name**

Hakem Kurulu/Board of Reviewing Editors*

Ahmet Taşgın (Necmettin Erbakan Üniversitesi), Alev Erkilet (İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi), Ali Fuat Arıcı (Yıldız Teknik Üniversitesi), Aydın Aktay (Sakarya Üniversitesi), Bedrettin Keşgin (Yalova Üniversitesi), Birsen Şahin (Hacettepe Üniversitesi), Bülent Uçar (Universität Osnabrück), Cevriye Demir Güneş (Gazi Üniversitesi), Coşkun Taştan (Polis Akademisi), Ednan Arslan (Universität Wien), Erdoğan Erbay (Atatürk Üniversitesi), Esra Burcu (Hacettepe Üniversitesi), Fahri Çaku (Balıkesir Üniversitesi), Faruk Taşçı (İstanbul Üniversitesi), Hakan Poyraz (Sakarya Üniversitesi), Halil Ekşi (Marmara Üniversitesi), Hamza Çakır (Erciyes Üniversitesi), Hasan Bozgeyikli (Erciyes Üniversitesi), Hatem Ete (T.C. Başbakanlık), Hayati Beşirli (Gazi Üniversitesi), Hüseyin Pala (RTÜK), İnci Erdem Artan (Marmara Üniversitesi), Mahmut Hakkı Akın (Marmara Üniversitesi), Menderes Kabadayı (Ondokuz Mayıs Üniversitesi), Mete Çamdere (İstanbul Ticaret Üniversitesi), Metin Pişkin (Ankara Üniversitesi), Muhammet Esat Altıntaş (Erciyes Üniversitesi), Muhammet Murat Özkul (Balıkesir Üniversitesi), Murat Şentuna (Adnan Menderes Üniversitesi), Murat Şentürk (İstanbul Üniversitesi), Mustafa Altunoğlu (Anadolu Üniversitesi), Mustafa Orçan (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi), Mustafa Otrar (Marmara Üniversitesi), Mustafa Tekin (İstanbul Üniversitesi), Mutlu Türkmen (Bartın Üniversitesi), M. Fatih Aysan (İstanbul Şehir Üniversitesi), Orçun İmga (Polis Akademisi), Ömay Çokluk (Ankara Üniversitesi), Ömer Faruk Ocakoğlu (Kırklareli Üniversitesi), Ömer Muhammet Soysal (Louisiana State University), Ramazan Gözen (Marmara Üniversitesi), Rıdvan Canım (Trakya Üniversitesi), S. Barbaros Yalçın (Necmettin Erbakan Üniversitesi), S. Bekir Gür (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi), Selahattin Güven (ASP), Sıtkı Yıldız (Kırıkkale Üniversitesi), Susran Erkan Eroğlu (Selçuk Üniversitesi), Tayfun Amman (Sakarya Üniversitesi), Ali Tayfun Atay (Okan Üniversitesi), Tevfik Erdem (Gazi Üniversitesi), Tuba Kanıcı Doğan (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi), Vefa Taşdelen (Yıldız Teknik Üniversitesi), Vehbi Bayhan (İnönü Üniversitesi), Yakup Bilgili (Florida State College), Yaşar Uğurlu (RTÜK), Zafer Çelik (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi), Zekeriya Mızırak (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

***İsme göre alfabetik sırada In alphabetical order by name**

Akademik İçerik Danışmanlığı/Content Advisor

ADAMOR Toplum Araştırmaları Merkezi

Telefon: +90 (312) 285 53 59 **Web:** www.adamor.com.tr **Elektronik posta:** info@adamor.com.tr

Koordinatör/Coordinator: Yusuf Sunar

Tasarım ve Uygulama/Graphic Design: Bekir Ateş

Tashih/Proofreading: Yusuf Sunar

Baskı Öncesi Hazırlık/Prepress

ADAMOR Toplum Araştırmaları Merkezi

Kapak Fotoğrafi: Orlok/Shutterstock.com

"FETÖ darbe girişimini sokağa çıkararak püskürtüp 15 Temmuz 2016'dan bu yana meydanları boş bırakmayan vatandaşlar, 07 Ağustos 2016 Pazar günü Yenikapı Miting Alanı'nda toplanarak tarihe 'unutulmaz' bir not düştiler. Derginin kapak fotoğrafı da, düzenlenen bu mitingden alınan bir karedir."

Yayın Türü/Type of Publication

Yerel Süreli Yayın

Yayın Periyodu/Publishing Period

Dört ayda bir (Nisan, Ağustos ve Aralık aylarında) yayımlanır/Three times a year (April, August & December)

Baskı ve Cilt/Press

Başak Matbaacılık ve Tan. Hiz. Ltd. Şti.

Anadolu Bulvarı Meka Plaza No: 5/15 Gimat Yenimahalle ANKARA T: 0312 397 16 17 ■ F: 0312 393 03 07

Ankara - Aralık 2016

İletişim/Correspondence

T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Eğitim, Kültür ve Araştırma Genel Müdürlüğü

Örnek Mahallesi, Oruç Reis Caddesi No:13 Altındağ, Ankara

Telefon: +90 (312) 596-6000 **Web:** http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr

İçindekiler Table of Contents

MAKALELER ARTICLES

Başarısız 15 Temmuz Darbe Girişimine Dair İlk İzlenimler ve Mukayeseli Bir Analiz	5
Preliminary Observations on the Failed July 15th Coup Attempt and A Comparative Post-Mortem	27
Ömer Aslan	
Medya Bağlamında 15 Temmuz Darbe Girişimi.....	39
Media and 15 July Coup Attempt in Turkey	61
Selahattin Güven - Cihat Battaloğlu	
The Myths and Realities of Turkish Civil-Military Relations: A Quest from the Case of FETO's July 15th Failed Coup Attempt.....	67
Türkiye'de Asker-Sivil İlişkileri ile İlgili Mitler ve Gerçeklikler: Başarısız 15 Temmuz Darbe Teşebbüsü ile Birlikte Bir Sorgulama	68
Yılmaz Bingöl - Md. Nazmul Islam	
Siyasi Bir Kriz Olarak 28 Şubat 1997 Süreci	87
28 February 1997 Process as a Political Crisis	103
Ali Özgan	
Türkiye'nin Askeri Darbeler Tarihinde 15 Temmuz	111
The July 15 in the History of Military Coups in Turkey	127
Cengiz Sunay	

DOSYA DIŞI MAKALE FILE EXTERNAL ARTICLE

Gençlerin Diyetisyenlik Mesleğini Seçmelerinde Belirleyici Etkenlerden Biri Olarak Medyanın İdeal Dış Görünüş İnşası.....	141
Media's Role in the Creation of Ideal Physical Appearance as One of the Determining Factors for Youth in Choosing the Profession of Dietetic.....	169
Özgehan Özkan	

Yazarlara Notlar	176
Notes for Contributors	178

Copyright © 2016 T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı

<http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr/>

Gençlik Araştırmaları Dergisi • Aralık 2016 • 4(3) • 5-38

ISSN 2147-8473

Başvuru | 17 Ekim 2016

Kabul | 15 Kasım 2016

Makale

Başarısız 15 Temmuz Darbe Girişimine Dair İlk İzlenimler ve Mukayeseli Bir Analiz

Ömer Aslan^a

Öz

15 Temmuz darbe girişimi Cumhuriyet tarihinin hiyerarşi-dışı dördüncü, toplumda başarısız üçüncü darbe kalkışmasıydı. 15 Temmuz tankların ve askerlerin sokağa çıktığı, stratejik noktaların ele geçirilmeye çalışıldığı, aniden gerçekleştirilmek istenen, sivil unsurlarından çok askeri unsurlara dayalı ve yasalara aykırılığı bariz Soğuk Savaş-vari bir klasik darbe şeklinde uygulamaya kondu. Geçmiş darbe girişimlerinin başarılı olmasını sağlayan faktörlerden yalnızca ‘dış desteğe’ sahip 15 Temmuz darbe girişimi, medya, istihbarat, halk, polis ve siyasetçilerden oluşan darbe karşıtı ağıın oluşabilmesi sayesinde önlenebilmiştir. Televizyon kanallarının büyük oranda işbirliği yapmadığı bir anda, iletişim kanallarının aktif kalması darbenin bastırılmasına olanak sağlayan iki sonucu beraberinde getirdi: ilk olarak, askeri hiyerarşiye aykırı hareket eden darbeciler, darbenin başarılı olduğu veya olmak üzere olduğu mesajını ordunun geri kalanına göndermekte başarısız oldular çünkü darbeye karşı direnç canlı yayında takip edilebildi. İkincil olarak, darbeye karşı çıkmak üzere sokağa dökülen halkın çoğunluğu darbeyi televizyon kanallarından öğrenebildi ve işbirliği yapmayan medya sayesinde halkın darbeye direnci diğer tüm aktörleri cesaretlendirici şekilde canlı yayında izlenebildi. Bu da darbecilerin koordine olmasını ve ordunun tamamen ikna edilebilmesini imkansız kıldı. 15 Temmuz darbe girişiminin tamamen iç dinamiklerle bastırılabilmiş olması, askeri darbe girişimlerinin nedenlerinin ve başarılarının büyük oranda iç faktörlerle açıklanabileceğini göstermektedir. Ülke içinde direnç gösterilen bir darbe girişiminin dış desteğe rağmen başarılı olması imkansız yakın gözükmektedir. Bununla birlikte, bölgesel ve küresel düzensizlik devam ettiği ve Batı'nın Müslüman dünyada demokrasi ve insan hakları değil istikrar tercihi sürdükçe, darbe girişimlerinin dış şartları ‘olgun’ olmaya devam edecektir. Yine cumhuriyet tarihinde ilk defa bir sivil seçilmiş hükümet askeri darbe girişimini bastırabilmiş ve sivil-asker ilişkilerinde yapısal değişiklikleri gerçekleştirmek adına bu ölçüde geniş imkân ve meşruiyete sahip olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Askeri Darbe • 15 Temmuz • Medya • 27 Mayıs • 28 Şubat • AK Parti • Türkiye • Kurumsal Kültür

a Doktor Adayı, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Bilkent Üniversitesi; Araştırma Görevlisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Polis Akademisi Başkanlığı Email: aslano@bilkent.edu.tr

2000'li yılların başlarında olduğuna inanılan ancak planlama aşamasına geçemeyen bazı girişimler ve 2007 elektronik muhtırası bir kenara bırakılacak olursa, 15 Temmuz darbe girişimi Türk demokrasi tarihinin üçüncü başarısız darbe girişimi olarak kayıtlara geçti. Talat Aydemir liderliğinde girifilen 22 Şubat (1962) ve 21 Mayıs (1963) hiyerarşî-dışı darbe girişimleri başarısız olmuş, darbe teşebbüslerinin liderleri idama mahkûm edilmiş, teşebbüslere katılan çok sayıda subay ve askeri okul öğrencisi ordudan uzaklaştırılmıştı. Aynı zamanda 15 Temmuz darbe girişimi ordu tarafından bastırılan 22 Şubat ve 21 Mayıs kalkışmalarının aksine gerçek anlamda sivil seçilmiş bir hükümet tarafından bastırılan ilk darbe teşebbüsü olması bakımından bir köşe taşı kabul edilebilir.

15 Temmuz tankların sokağa çıkarıldığı, havalimanlarının ve diğer stratejik noktaların kontrol edilmek istendiği, hiyerarşî-dışı, şiddete başvuru ve bu açıdan bir Soğuk Savaş darbesi olarak yöntemi, amaçları, başarısızlık nedenleri ve sonuçları bakımından mukayeseli olarak incelemeyi gerektirmektedir. Darbe girişimini Soğuk Savaş dönemi ve sonrası hem Türkiye hem de farklı bölgelerdeki darbe ve darbe girişimleriyle mukayeseli olarak tartışmayı amaçlayan bu makalede 'mukayeseli tarihsel analiz' yöntemi kullanılacaktır.

Darbeci Kurumsal Kültür

15 Temmuz darbe girişiminin ana faili Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) olsa da darbenin birden fazla aktörünün olduğu ("Komutanlar Birbirine", 2016; "Tümgeneral Sönmezates", 2016) ve darbenin bu ek aktörlerce de tahayyül edilebilmesini sağlayan ana faktörün yüz yıllık müdahaleci gelenek olduğu söylenebilir. Ayrıca, darbe girişimine aktif olarak katılanlara ek olarak, her darbe girişiminde olduğu gibi pasif ve stratejik olarak durumun netleşmesini bekleyerek kendi ikballerini kollayanların da olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Sivil-asker ilişkileri literatürü bir ordunun neden darbeye kalkıştığı sorusuna cevaben kabaca ordunun kendisinden kaynaklanan kurumsal faktörler ile ordu-dışı faktörlere işaret etmektedir. Yolsuzluklar, kamu otoritesinin farklı nedenlerle kaybolması, sokak protestolarını bastırmak için ordudan yardım isteyen hükümetlerin zayıf konuma

düşmeleri, hükümetlerin meşruiyetlerini yitirmeleri gibi nedenlerin yanı sıra orduların sahip olabildikleri ‘müdahaleci kurumsal kültür’e de işaret edilmektedir. Orduları bağımsızlıklarını kurtuluş savaşlarıyla kazanmaları veya başka nedenlerle kuruluşlarında kurucu rol oynayan Cezayir, Mısır, Türkiye, Pakistan gibi ülkelerde silahlı kuvvetler kendisini ülkenin temel ideolojisinin ve varlığının koruyucusu gibi algılayabilmektedir (Addi, 2002, s. 179; Amin, 2012, s.49; Mortimer, 2006; Picard, 1990, s.197). Dolayısıyla, kendi gücünü (siyasi ve askeri) ülkenin bekasıyla bir tutabilmektedir. Rice’ın (1992) da haklı şekilde işaret ettiği üzere, “yeni devletlerin doğuşundaki belirsiz, kırılğan dönemin nasıl geçirildiği ordunun sivil kontrol altında olduğu sağlıklı bir temelin atılmasında kilit durumundadır... Doğum izleri ve doğuştan gelen özürlü kalıcıdır” (s.36).

Zaman içerisinde oluşan ve nesilden nesile aktarılan bu kurumsal kültür, orduların siyaseti ve siyasetçileri, kendilerinin siyasetteki rollerini, tehdit ve fırsat algılarını belirlemektedir. Siyasetçilerin ülke ideolojisinden saptıkları veya ülke varlığını tehlikeye attıkları *algısına* sahip olduklarında ise, mevcut hükümeti devirerek yerine daha ‘uygun’ olanını getirmeyi ve siyasal ortamı yeniden şekillendirmeyi uygun görebilmektedirler. Bu tür müdahaleci kurumsal kültür silahlı kuvvetler içerisinde askeri eğitim yoluyla nesilden nesile aktarılmaktadır. Türkiye’de ordu içerisinde uzun müddet var olan müdahaleci kurumsal kültürün askeri eğitim vesilesiyle gelecek nesillere aktarılması bunun güzel bir örneğidir. Eski Gn. Kur. Başkanı (2002-2006) Hilmi Özkök (2012) eğitimin ve askeri müfredatın bahsedilen bu kültürü nasıl devam ettirdiğini şu şekilde anlatır: “Yani tabii, silahlı kuvvetlerin insanları şartlandırması daha bebekken başlıyor... Tabii askerî okullarda, biraz önce söylediğim amaçları sağlamak için ona göre bir müfredat programı uygulanmaktadır. Buradaki müfredat gençleri o yönde aşıyor” (s.8; Sarıgil, 2011, s. 273-275).

Bu müfredatı ve eğitim modelini oluşturan da müdahaleci kurumsal kültürü benimsemiş silahlı kuvvetler mensuplarıdır. Askeri okullarda yapılan konuşmalar, özellikle 2011 yılı öncesine kadar Türkiye’de yüksek rütbeli subayların siyasal gündeme dair medyaya verdikleri mesajlar ve kamuoyuna verilen sinyaller bu kültürü uzunca bir süre beslemiştir. Örneğin, bir dönem Genelkurmay İstihbarat Daire Başkanlığı da yapmış olan Korgeneral Recep Ergun’un, 12 Eylül darbesi sonrasında Kara Harp

Okulu'nda subay adaylarına verdiği konferansta geleceğin komuta kademesi adaylarına verdiği şu mesajla bahsedilen kültürü genç nesillere aktardığı söylenebilir: “Her şeyi okuyunuz. Ama evvela mesleğinizi okuyunuz. Mesleğinizde eserler vererek millete kendinizi sevdiniz ve saydınız. Ondan sonra zaten Millet size, gel beni yönet diyecektir... Tarih boyu hür yaşamış Türk Milletinin, Türk gençliğine güvenmesi hakkı, Türk gençliğinin Türkiye’yi teslim almaya hazırlanması vazifesidir. Vazifeniz kutlu olsun, sevgili gençler” (1981, s. 14). 28 Şubat darbesinin 1000 yıl sürebileceğini söyleyen Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu ile 1999 yılında aralarında geçen bir diyalogu aktaran Em. Gen. Tamer Akbaş, siyasette ‘seçilmiş politikacılar’la ‘atanmış komutanlar’ konusunun tartışıldığı o dönemde kendisinin askerleri ‘atanmış’ değil ‘adanmış’ olarak gördüğünü aktarır (Akbaş, 2014, s. 209). Bu kurumsal benlik tahayyülü, ordunun adanmışlar olarak *gerektiğinde* siyasete müdahale edebilmesini mümkün kılmaktadır. Müdahaleci kurumsal kültürü ortaya koyan benzeri ifadeler ve davranışlara başka birçok örnek verilebilir (“Sayın Genelkurmay Başkanı Sancar’ın”, 1975, s. 16, 41, 48, 54).

Askeri müdahaleler sonrası anayasal kurumlar inşa ederek ve genel siyasal mühendislik yaparak siyasete müdahalelerini kalıcı hale getiren ordular, müdahaleci kültürlerini bu şekilde de devam ettirirler. Ordular bir kez yönetimi ele geçirdiklerinde onlardan çok partili siyasi sistemi geri getirmeleri, halkın menfaatlerinin temsil edilmesi adına serbest ve adil seçimlerde yarışan siyasi partilere imkân sağlamaları beklenmemelidir. İç siyasette güçlü aktörler oldukları yerlerde müdahaleci kurumsal kültüre sahip ordular çoğunlukla “korunaklı demokrasi” (*Rouquié, 1986, s. 465, 470-471*) veya “rasyonel demokrasi” (Dodd, 1983, s. 25; Heper, 1992, s. 106;) görmek isterler. Siyaseten güçlü ordular “hiçbir siyasi gruba ait olmayan yüksek karakterde, feraset sahibi ve ülke çıkarını bireysel ve dar çıkarların üstünde tutan kişilerden oluşan bir yasama organı isterler (Shafqat, 1997, s.40). Bu durum ordunun sivil siyaseti bir sesler kakafonisi, parti entrikalarının döndüğü ve “milli menfaatlerin önemsenmediği bir ‘kötü’ olarak algılarken kendisini yolsuzluğa kapalı, akılcı, modern ve disiplinli olarak algılamasına neden olur (Keeley, 2010, s. 101; Johnson, 1964, s.117-118; Lieven, 2012, s. 163-164, 181; Bou Nassif 2016, s.8; Evren, 1994, s.226.). Örneğin, Ziya ül-Hak, Başbakan Zülfikar Ali Butto hükümetine son verdiği 1977 darbesinden sonra siyasetçilere güvenemediği için hükümet işlerini yürütmeden subaylara güvenmiş, işlerini onlarla yürütmüştür (“Who’s in charge here?”, 1977). Ne var ki, “kendi

demokrasi tanımına/anlayışına sahip bir ordu... bir tehdittir” (Mares’ten akt., Aziz, 2008, s.73). Dolayısıyla, rasyonel siyasetçilerden oluşan korunaklı demokrasi kurma arzusunda olan siyasi ordular aksine sivil siyasi kurumları zayıflatır, uzlaşa ve orta yol bulma gibi hasletlerin gelişimi için imkân tanımaz.

15 Temmuz Kalkışması: Hiyerarşi-dışı Dördüncü Darbe Teşebbüsü

15 Temmuz darbe kalkışması Türkiye demokrasi tarihinin dördüncü darbe teşebbüsüdür. Askeri hiyerarşinin gözetilmediği bu dört kalkışma arasında yalnızca 27 Mayıs darbe girişimi başarıya ulaşmıştır. Bunun da bu darbeye özel pek çok nedeninin olduğu söylenebilir. 27 Mayıs darbesinin hiyerarşi-dışı bir teşebbüs olmasına rağmen başarıya ulaşmasında; cuntacıların kendilerine liderlik yapacak üst düzey bir orgeneral Cemal Gürsel’in şahsında bulabilmeleri, darbe olabileceğine ihtimal dahi vermeyen Demokrat Parti hükümetinin darbeye karşı direnmemesi ve darbe baskın şeklinde olduğu için direnecek imkânı bulamaması, halkın darbe karşısında aktif şekilde sokağa dökülmesi veya darbeye direnmemesi ve Batı’nın da darbeye destek olması etkili olmuştur. Hiyerarşi-dışı bir darbe olarak 27 Mayıs’ın Cumhuriyet tarihinde benzeri olmayan bu özellikleri darbenin kansız bir şekilde gerçekleştirilmesine fırsat vermiştir. Darbe anı göz önüne alınacak olursa darbenin kansız gerçekleşmesi başarıya ulaşmasında kilit rol oynadı. Nitekim kan akıtan darbeler, anlık başarı kazansalar bile darbenin maliyeti yeni (askeri veya sivil görünümlü askeri) yönetim için daha yüksek olur ve orta ve uzun vadede başarıyı imkânsız kılabılır (Zimmermann, 1983, s.241-242).

Silahlı kuvvetlerin 27 Mayıs darbesinden kurumsal anlamda çıkardığı en büyük ders her ne olursa olsun bir daha hiyerarşi-dışı bir başka darbeye izin vermeme kararlılığı oldu. Öyle ki, 27 Mayıs darbesi sonrası 14’lerin^b tasfiyesi ile başlayan rahatsızlık ve bölünmeler sonucunda yeni bir darbe planlayan Talat Aydemir Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay’a yaptığı uyarıda “hiyerarşik sisteme bağlı olmak üzere yapılan bir ihtilal en az zayıt ve memlekete en az zararlı şekilde olur. Silahlı Kuvvetler parçalanmaz” (2010, s. 87) demiştir. Em. Org. Sabri Yirmibeşoğlu (1999) da bu tehlikeye

^b Alparslan Türkeş, Ahmet Er, Orhan Kabibay, Numan Esin, İrfan Solmaz, Muzaffer Özdağ, Şefik Soyuyüce, Muzaffer Karan, Münir Köseoğlu, Dünder Taşer, Rıfat Baykal, Mustafa Kaplan, Fazıl Akkoyunlu ve Orhan Erkanlı.

dikkat çekerek anılarında “emir komuta dışında 27 Mayıs’ta olduğu gibi yapılan bir müdahale, fevkalade tehlikeli ve memleketi sonu nereye varacağı bilinmeyen badirelere sürükleyecek bir maceradır” (I.cilt, s.343) demektedir. Em. Orgeneral Zeki İltter (2003) İzmit’te Kolordu Komutanıyken, 1963 senesinde yeni bir darbe için kendisinden destek aramak üzere sivil ve askerlerin geldiğini ancak hiyerarşi-dışı bir girişime karşı olduğunu belirttiğini bildirmektedir (s.89). Kısacası ordu 27 Mayıs darbe girişimi sonrasında alt kademelerden gelebilecek tazyiklere karşı daha hassas hale gelmiş, her ne pahasına olursa olsun ordu hiyerarşisini alt üst edecek bir subaylar darbesine izin vermemeye çalışmıştır. Örneğin, TSK kurumsal olarak 1962 ve 1963 darbelerine karşı durdu, 9 Mart 1971 tarihi için planlanan hiyerarşi-dışı darbeyi de 12 Mart muhtırasıyla boşa çıkardı. Em. Orgeneral Zeki İltter, Cumhurbaşkanı Sunay’ın ve Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç’ın 9 Mart’a ayarlanan darbenin yakınlaştığı tarihlerde komutanlarla toplantılar yaptıklarını ve duruma hâkim olmaya çalıştıklarını anlatır. Tağmaç’ın üst düzey komutanlarla yaptığı toplantıda komutanlar Gn. Kur. Başkanına “duruma müdahale edilmelidir, eğer ki başka bir çare bulunamazsa, bu müdahale teşebbüsü komutanların inisiyatifine bırakılmalıdır ve hiyerarşik düzende olmalıdır” (İltter, s.106-107) demişlerdir.

15 Temmuz darbe girişimi neredeyse elli senenin ardından Türkiye’de gerçekleşen ilk hiyerarşi-dışı darbe girişimidir. Bu yönüyle de bir ilk olan 15 Temmuz darbe girişimini medyanın ve siyasetçilerin tutumu, halk desteği, ülkenin diğer silahlı kurumlarının tepkisi, Batı’nın tavrı gibi açılardan ülke içi ve ülkelerarası mukayeseli olarak ele alacak olursak, bu girişimin neden başarısız olduğunu da daha iyi anlayabiliriz.

Darbenin Yöntemi: Anakronik, Radikal bir Darbe Girişimi ve Yeni Gerçeklikler

Halk Desteği

2012 yılında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonuna iştirak eden Türkay Asma, geçmiş darbelerin olabilmesine imkan sağlayan birkaç faktörü sayarken şunu söylemişti:

“Özellikle Erbakan iktidarı, hangi koşullarla geldiği belli, hangi halktan oy aldığı belli. Karşı çıkabilirdi. “Ben şu insanların oyuyla buraya geldim. Bu kararları imzalamıyorum ve uygulatmıyorum.” diyebilirdi. Hiçbiri... Süleyman Demirel şapkasını aldı gitti.

Bunlar çok yanlış şeylerdi. Direnmeyi bu halka öğretmeliydik. Yani demokrasiyi bu halka öğretmeliydi, liderler öğretmeliydi çünkü model olan kişi liderdir, başka hiç kimse lider olamaz. Lideri bütün bir toplum görür ama lider azıcık bir baskıda çekip gidiyorsa o zaman bu halk da siner, korkar ve çekip gider. Nitekim öyle oluyor. Hiç bir şeyin arkasında durabildiğini görebiliyor musunuz halkın?” (Asma, 2012, s.2)

Gerçekten de ne 27 Mayıs darbesinde ne de 12 Eylül ve 28 Şubat (1997) darbelerinde halkın seçilmiş hükümetin tarafında darbecilere karşı durduğunu söylemek mümkün değildir. Halkın sokağa dökülerek darbelere karşı koymaması ise darbecilerin işlerini kolaylaştıran en önemli faktörlerden oldu. Em. Org. Yirmibeşoğlu'nun (1999) belirttiği gibi

“Halka karşı bir askeri müdahale yapılamaz. Sokaktaki adamın, üniversitenin, basının, hukuk güçlerinin onaylamadığı bir askeri hareket yapılamaz. 22 Şubat 1962 ile 21 Mayıs 1963'te bu durum yaşanmadı mı? Fakat ne 27 Mayıs'ta, ne 12 Mart'ta, ne de 12 Eylül'de hayır bunu yapamazsınız diye bir mukavemetle karşılaşmadığı gibi, bütün bu müdahaleler, teşvik, tezahürat ve sevinçle karşılanıyordu.” (II.cilt, s. 180)

Darbe planlayan ve uygulamaya koyan cuntalar halkın sessizliğinde hareketlerinin 'doğruluğunu' gördüler. 27 Mayıs darbesine katılan Tevfik Subaşı'nın da anılarında belirttiği gibi “Halk kitlelerinin, DP iktidarından kurtulmak amacını taşıyan tepkilerini, alınan polisye önlemleri hiçe sayarak yayın yapan gazetelerin yayınlarını ve son olarak, öğrenci direnişlerinin yarattığı hırçınlıklardan kurtulma arzusu, ihtilale girişen subaylara moral ve destek olmuştur. Hareket tarzlarının meşru olduğu hususunda güven vermiştir” (Subaşı, 2004, s. 156). Halkın ve darbeye karşı durabilecek sivil toplum kuruluşları veya polis gibi kurumların neden darbeye karşı durmadıkları ise yine geçmiş darbelere katılmış askerler tarafından vazıh şekilde açıklanmaktadır:

“Birincisi, ordunun, Türkiye'de halk nezdinde, gerçekten olağanüstü güçlü bir yeri var. Yani “Orduya karşı gelinmez. Ordu bizim her şeyimizdir. Orduya karşı çıkmak mümkün değildir. Ordunun yaptığı doğrudur” görüşü egemen. Halkta, doğru olduğuna inanmasa bile, boyun eğme eğilimi var İkincisi, karşı çıkma eğilimi olsa bile, Türkiye'de bunu gerçekleştirecek organizmalar yok. Sendikalar, siyasi partiler zayıf, silahlı güç hiç yok. Örneğin, bir emniyet örgütü karşı çıkabilirdi. Olmuyor böyle şeyler.” (Esin, 2005, s. 104-5).

Geçmiş darbeler ve darbe girişimlerinin aksine 15 Temmuz darbe girişimi ise demokrasi tarihimizde halkın sokağa inerek askeri darbeye karşı direndiği ve böylece seçilmiş hükümetin yanında olduğu ilk darbe girişimi oldu. Bu yönüyle 15 Temmuz darbe girişimi, ordu-toplum ve devlet-toplum ilişkilerinde çok ciddi bir kırılmanın hem işareti hem de tetikleyeni olarak düşünülebilir. Ordu ile toplumun silahlı kuvvetlere bakışında farklı ve daha demokratik ve sorgulayıcı bir ilişki türünün gelişmekte olduğunu söylemek mümkündür.

Halkın sokağa inerek darbeye direnmesine karşın 15 Temmuz darbecilerinin radikalliği, bu kalkışmayı cumhuriyet tarihimizin en kanlı girişimi yaptı. Halkın darbeye direnmesi ve ‘milli’ ordunun kendi insanına kurşun sıkma görüntü ve haberleri ise ordu içerisinde darbenin doğruluğuna ve meşruiyetine dair düşünceyi değiştirdi ve bölünmeyi arttırdı. Orduların kendi halklarına karşı sıkma konusundaki gönülsüzlükleri ve bunun darbe koalisyonunda çatlaklar ortaya çıkarma ihtimali nedeniyle, 27 Mayıs öncesi üniversite olayları sırasında bazı cuntacılar cunta dışında yer alan askerlerin halka kurşun sıkması ihtimalinden büyük endişe duymuşlardır. Subaşı, cunta üyelerinden Erkanlı’nın “Bizler bugüne kadar halk ile, haşır neşir olduk. Siyah berenin kendine özgü bir tanımı var. Eğer başka birlikler de görevlendirilir ve onlar halkın gösterilerinde şiddet, hatta silah kullanma gafletinde bulunurlarsa, yandık gitti. Bütün emeklerimiz boşa gider, *halkı kaybederiz*” dediğini aktarır (vurgu yazara ait) (Subaşı, s. 103). 1962 darbe girişiminde dahi Talat Aydemir ve arkadaşları, İnönü’nün cezai tahkikat yapılmayacağına dair sözünden sonra “Türk askerinin hiçbir zaman birbirine karşı silah kullanmayacağını” söylediler ve harekâttan vazgeçtiler (Akyaz, 2002, s. 205). Aydemir ve arkadaşlarının 1963 darbe girişiminde ordu mensupları birbirleriyle kısa süreli çatıştılar ancak 15 Temmuz bu bakımdan en radikal darbe girişimi oldu.

Siyasetçi Desteği ve Sessizliği

Yukarıda belirtilen ve ordunun siyasette belirleyici rol oynadığı ülkelerde askeri müdahalelerin mümkün olabilmesinde siyasetçilerin orduya karşı takındıkları tavır da önemli oldu. Gazeteci Yavuz Donat, ‘12 Eylül darbesiyle devrilen dönemin Başba-

kanı Süleyman Demirel'e "12 Eylül sabahı askerler sizi almaya geldiği zaman Hanımefendi size demiş ki 'Süleyman Bey gitme, diren.' Bu doğru mu?" diye sorduğunu, Demirel'in de kendisine "doğru" ya da "değil" demediğini ancak "Nasıl direnecektim?" "Benim kendime ait başka bir ordum mu vardı?" diye sorduğunu anlatır (Donat, 2012, s.6). Bu küçük anekdot darbelere karşı koyabilmek için gerekli olan iki gücü gözler önüne sermektedir: siyasetçilerin iradesi ve silahlı kuvvetlere karşı koyabilecek polis ve istihbaratın meşru hükümetlerin tarafında olup, yeterli kaynaklara sahip ve ordudan bağımsız olmaları.

İlk olarak, siyasetçilerin askeri müdahaleye karşı durmak bir yana kendi ikballeri için orduyu mevcut hükümete müdahale etmeye davet ettikleri birçok ülkede tecrübe edilmiş ve kabul görmüş bir vakiadır (Demirel, 2003; Sattar, 2002, s. 408). Sattar'ın (2002) da belirttiği gibi "siyasetçiler kendileri hükümetteyken silahlı kuvvetlerin, devletin değil hükümetteki siyasi partinin veya koalisyonun bir unsuru olmasını arzu ederler ve siyasi demeçler vermekten kaçınırlar. Ancak kendileri muhalefetteyken ordunun bir baskı unsuru olarak mevcut hükümet üzerin karşısında olmasını ve ara seçimlere fırsat verecek bir değişim unsuru olmasını isterler" (s.408). Türkiye'de de siyasilerin ordu müdahalelerine karşı durmadıkları, hatta 28 Şubat darbe sürecinde olduğu üzere askeri müdahaleye çanak tuttukları söylenebilir ("RP'nin Maskesi", 1997; Şahin, 1998, s. 59).

Siyasetçilerin bu tavrı takınmalarında askerlerin siyasetçilere yönelik tazyiklerinin de büyük etkisinin olduğunu belirtmek gerekir. Örneğin, ordunun 'İslamcıların ilk defa hükümet kurabilecek seviyeye geldiği' (Erkaya ve Baytok, 2001, s. 245) korkusuyla Refah-Yol hükümetine büyük baskı uyguladığı dönemde, bu baskıdan hükümet ortağı Doğru-Yol Partisi (DYP) mensupları da nasiplerini almıştır. Koramiral Atilla Kıyat anılarında Refah-Yol hükümetinin DYP'li Milli Savunma Bakanı Turhan Tayan'a "Siz nasıl bir böyle kabinde yer alırsınız, yapılanları onaylıyor musunuz, onlar gibi düşünmediğiniz kesin, bir dakika bile durmadan istifa etmelisiniz. . . Hem Atatürkçüyüm demek, hem bu kabinde görev almak size yakışmıyor, lütfen istifa edin, çok daha fazla büyürsünüz" (Kıyat, 2010, s. 394) dediklerini anlatmaktadır. Bakan Tayan üzerinde bu baskıyı kuran yalnızca Amiral Kıyat değildi; İlhan Kılıç, Ahmet Çörekçi ve Güven Erkaya gibi darbe sürecinin tüm kudretli generalleri Tayan üze-

rinde baskı kurdular (Erkaya ve Baytok, s. 257). Yine 28 Şubat darbe sürecinde komuta kademesinin emekli edilmesi Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller tarafından gündeme getirildiğinde, Oramiral Erkaya ve beraberindeki komutanlar, Çiller'e ulaştırması için Tayan'a şu mesajı vermişlerdir: "Kendisine benden selam söyleyin, bizimki Yunan Silahlı Kuvvetleri'ne benzemez, haberi olsun" (Erkaya ve Baytok, s. 257).

Diğer taraftan, devletin meşru güç kullanma yetkisini elinde bulunduran silahlı diğer aygıtlarının da anayasal olarak seçilmiş hükümete bağlı olmalarına karşın darbecilere karşı koymadıkları ve koyamadıklarını da göz önünde bulundurmak gerekir. Geçmiş askeri darbelerde —1962 ve 1963 darbe girişimleri hariç— ordu içerisinde darbeye şiddetli bir direniş olmadı. Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tekin Arıburun gibi 27 Mayıs darbesinde darbeye karşı direnen TSK mensupları gözaltına alınmıştı (Küçük, 2008, s. 101). 27 Mayıs'a ciddi bir direniş gelişmemesinde darbenin bir askeri baskın şeklinde hızla gerçekleştirilmesi, ana siyasi hedefler olarak Cumhurbaşkanı Bayar ve Başbakan Menderes'in sorunsuz biçimde ele geçirilmesi ve bu sayede ordunun geri kalanına 'darbe başarılı oldu, direnmek gereksiz' mesajının hızla verilebilmiş olması da etkili olmuştur. 12 Eylül darbesi ise tamamen hiyerarşik bir darbe şeklinde gerçekleşmiş ve darbeye ordu içerisinde veya zaten bölünmüş olan polisten herhangi bir direnç gösterilmesi ihtimal dışı bırakılmıştı. 28 Şubat darbe süreci ordu içinde ciddi bölünmelere neden olmasına rağmen yeni tarz darbeye karşı aktif bir direniş olmamıştı. 15 Temmuz darbe girişiminde ise ordu içerisinde de darbeye direniş olması girişimi büyük sıkıntıya sokmuştur ("Darbeci Albay", 2016; "Darbe Girişiminin Kader Anları", 2016).

Milli İstihbarat Teşkilatı ve Emniyet de geçmiş darbe girişimlerinde seçilmiş hükümetlere destek olma adına oldukça etkisiz kaldı. Emekli bir Tuğgeneral yazarla yaptığı görüşmede 27 Mayıs darbesinin ne kadar basit bir şekilde yapılabilmiş olduğunu şu cümlelerle dile getirmişti:

"Büyük bir yukarıdan planla yapıldığını zannetmiyorum bunun; birisi harp akademisini ele geçirdi, diğeri zırhlı birlikler okulundan bir kişi vardı, ele geçirdiler, bankaların önünde bekleyenler üniformalı jandarma askeri, onlara 'gel oğlum buraya' dedin mi onlar da atladılar geldiler. Hükümeti devirmek için anlı şanlı planlar yapmak zorunda değillerdi, buna hiç gerek yoktu, herhalde kabaca planlar yapmışlardır, mesela sen git

merkez bankasını, sen git radyoya, sen postaneyi ele geçir falan, böyle yani” (Aslan, bireysel iletişim, 6 Ağustos, 2015).

Gerçekten de polisin elindeki kısıtlı kaynaklar düşünüldüğünde 27 Mayıs darbesinde polis direncinin olası olmadığı anlaşılır. 27 Mayıs darbesine katılan Akbaş o dönem emniyetin çaresizliğini şu şekilde anlatmaktadır: “Harbiyenin dış dünyayla bağlantısı kesilmişti. 3-4 Harbiyeli bir tim teşkil ediyordu. . . Bizim bölüğümüze de TBMM’yi korumakla görevli polisleri etkisiz hale getirmek görevi verilmişti. . . Megafonla yapılan anons üzerine buradaki personel binanın dışına çıktı. Herhangi bir çatışma olmamıştı” (Akbaş, s. 57).

27 Mayıs darbesini Emniyetin haber aldığına dair herhangi bir kanıt veya iddia ortaya çıkmadığı gibi, aksine, 27 Mayıs darbecilerinin Milli Emniyete de sızdıkları ve Emniyet içerisinde durumdan haberdar olanların da aslında darbeye destek verdikleri bildirilmektedir (Ulay, 1968, s. 56-57). Bu durum bize siyasetçilerin demokrasinin ve meşru yönetimlerinin arkasında durarak darbeye direnme iradeleri zayıf olduğu gibi kurumsal kaynaklarının da eksik olduğunu göstermektedir. Mevcut şartlar altında ordu makinesinin silindirlerinin tüm hızıyla döndüğü bir Soğuk Savaş dönemi darbesine karşı koymak neredeyse imkansızdı. Yine aynı emekli Tuğgeneral 12 Eylül darbesinin hiyerarşik şekilde icra edilmesi üzerine şu cümleleri sarf etti: “8 Eylülde yapılan toplantıda, ortak şey çıktı, hepimizin söylediği en son şey, terörü bitirelim, bu yangını söndürelim ve bir an evvel sivillere teslim edip hükümeti devredelim kışlamıza dönelim. Memleketi idare etmek bizim görevimiz değil; Kara Kuvvetlerindeki tüm daire başkanları aynı şey [Kara Kuvvetleri Komutanı] Nurettin Ersin’e söylemiştir” (Aslan, bireysel iletişim, 6 Ağustos, 2015). Böyle bir ortamda “... MİT müsteşarı 12 Eylül günü darbe olacak diye Başbakan’a bildirirse, eğer TSK buna karar verdiyse halkın onayladığı ve beklediği bir darbeyi nasıl önleyecektir. Tek şansı bunu halka açıklayarak istifa etmek olurdu.” (Parmaksız, 2010, s.144). Orduların siyasi rollerini ve etkilerini devam ettirmelerini sağlayan yapısal faktörlerin başında İstihbarat Teşkilatının uzun yıllar boyunca silahlı kuvvetlerin kontrolü altında kalması oldu. Milli İstihbarat Teşkilatının 1990’lı yıllara kadar rütbeli subayların idaresinde ve etkisinde olması askeri müdahalelere karşı konmasını da imkânsız hale getirdi.

15 Temmuz darbe girişiminde ise hem MİT hem de emniyet birimlerinin darbeye aktif olarak direndiklerini görülmektedir. Ancak bu direncin her aktörün ayrı ayrı direnci olarak algılamamak gerekir. Darbenin başarısızlığa uğratılmasının arkasındaki ana faktör darbe girişimi haberinin ardından ‘darbe karşıtı bir ağ’ın hızla kurulabilmiş olmasıdır. Bu ağa dâhil olan siyasetçiler, halk, polis, MİT, ordu içinden subaylar ve medya birbirlerinden beslenmişlerdir. Aksi takdirde halkın ve siyasetçilerin direnci olmadan polisin direnmesi, medyanın sağladığı imkânlar olmadan darbe karşıtı ağın koordine olması çok zor olabilirdi. Medyanın darbecilerle işbirliği yaptığı ve siyasetçilerin boyun eğdiği bir ortamda (veya tam tersi durumda) diğer aktörlerin darbeye direnmesi fayda etmeyebilirdi.

Medya

Sivil-asker ilişkileri literatürünün en az odaklanılan ancak bir darbenin gerçekleşebilmesi için hayati öneme sahip en önemli unsuru iletişim araçlarının kontrol altına alınmasıdır. Varney ve Martin’in (2002) de belirttiği üzere, “. . . herhangi bir darbede ilk önceliklerden birisi radyo ve televizyon istasyonlarını ele geçirmek ve basını sansüre tabi tutmaktır. Bu ordudan daha fazla subayın desteğini kazanmaya yardımcı olduğu kadar toplumun genelini de etki altına alma fonksiyonunu görür” (s.53). Soğuk Savaş’ın büyük bir kısmında en yaygın iletişim aracı olan radyo ve ileriki yıllarda devlet televizyonları askeri darbelerin çok daha başarılı şekilde yapılmasını kolaylaştırdı. Bunun Türkiye özelinde ilk örneği 27 Mayıs darbesinde görülmüştü. İstanbul cuntası sabah dörtten sonra radyoda darbeyi duyurmaya başladı ve bunun darbe başarısı için önemli bir etkisi oldu. “Çünkü Eskişehir, harekâta katılmak için, İstanbul Radyosu’nun duyurusunu beklemiş. İstanbul Radyosu’nun yayını Ankara’da büyük sevinç yaratmış. İhtilalciler arasında irtibat kopuk olduğu için, İstanbul’daki başarıyı radyo yayını pekiştirdi.” (Esin, s.109). Bu örnekte de görüldüğü üzere, Soğuk Savaş dönemi baz alınacak olursa, basit bir askeri baskın harekâtından ibaret olan darbe girişimlerinde iletişim araçlarının kontrolü *koordinasyon* için ve ordunun geri kalanına darbenin başarılı olduğunu bir an önce duyurmak bakımından çok önemlidir.

Aydemir’in öncülüğünü yaptığı 21 Mayıs darbe girişiminde ise, darbeciler önce radyoyu ele geçirmişler ve darbenin başarılı olduğunu sanarak sevinmişler ancak radyo

ordu tarafından yeniden kontrol altına alındığında ve Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay radyoya çıkıp “Türk Silahlı Kuvvetleri Hükümetin emrindedir. Kara, Deniz, Hava ve Jandarma Komutanlıkları Hükümeti desteklemektedir” şeklinde açıklama yaptığında Talat Aydemir ve emrindeki darbecilerin şansları azalmıştır. “İşte o andan itibaren subaylarda, kıta komutanlıklarında bir çözülme başladı. Hâlbuki karşımızda hiçbir kıta yoktu. Subaylar tankları bırakıp, bölükleri bırakıp kaçmasa idi, hiçbir şey olmayacaktı. Tek radyonun bu kadar tesirli bir silah olduğunu o zaman anladım. Mağlubiyetimizin tek sebebi radyodur.” (Aydemir, s. 177). Radyonun önemine dair kısa ancak öğretici bir anekdot da Orgeneral Zeki İltter tarafından anlatılmaktadır: İzmir’te Kolordu Komutanlığı sırasında 1963 kalkışmasına şahit olan İltter (2003) darbeciler ve ordu içinden darbeye karşı olanların radyo üzerinden mesajlaştıklarını anlatır. İltter iki radyo anonsu duyduklarını, bunlardan ilkinin İstanbul radyosundan olduğunu ve 1.Ordu Komutanının bu yayında ‘Ankara’daki ayaklanma hareketini kabul etmediklerini ve 1.Ordunun Genelkurmay Başkanı emrinde olduğu’ yönünde olduğunu söyler (s.91). Kendileri de darbe girişimine karşı pozisyon almayı düşünen İltter ve arkadaşları komutanlarından gelen bu mesaj üzerine Ankara’nın yanında yer almışlardır.

Televizyonun ortaya çıkması ve yayılmasıyla birlikte ise, devletin kontrolünde bulunan yegane televizyonlar bu düzeni bozmaya hemen yetmemiştir. Bu kez radyo istasyonlarıyla birlikte devlet televizyonunu da el geçirmek icap etmiş, devlet televizyonu da ele geçirildiğindeyse darbenin gidişatına ilişkin haberleşme tekeli darbecilerin eline geçebilmiştir. Bu iletişim düzeninin bozulması ancak Soğuk Savaşın sonuna doğru ve sonrasında mümkün olmuş, darbeler de kısmen bu nedenden ötürü kolayca başarılı olma şanslarını yitirmiştir. Medyadaki dönüşümün darbe girişimlerinin şanslarını nasıl etkilediğine dair farklı coğrafyalardan birkaç örnek uygun olacaktır. Sovyetler Birliği lideri Gorbaçov, 1980’li yılların ikinci yarısında Glasnost ve Perestroika gibi önemli yapısal adımlarla Sovyetler Birliğini dönüştürürken 1991 yılında bir darbe girişimine maruz kaldı. Bu darbe girişiminin başarısız olmasının ana nedenlerinden birisi medyadaki dönüşümdü. “[Darbecilerin kurduğu] Olağanüstü Hal Komitesi’nin [Emergency Committee] üyeleri ve destekçileri 1985 yılı sonrasında Sovyet medyasında meydana gelen değişiklikleri hafife aldılar. Geçen altı yıl içerisinde

televizyona dair köklü değişiklikler meydana gelmiş, televizyon geniş yelpazede fikirlerin yer bulduğu sahici bir forum olmuştu” (Bonnell ve Freidin, 1993, s. 812). Medya farklı ve orijinal yöntemlerle darbeci yönetime karşı çıktı ve darbenin başarısız olması için elinden geleni yaptı. “Krizin başlangıcından sonra Merkezi ve Leningrad televizyonu olaya dair Olağanüstü Komite’nin yaymaya çalıştığı resmi öyküyü değil, ne olduğunu ve neden olduğuna dair farklı anlatılar sunan raporlar, görüntüler ve yorumlar sundu” (Bonnell ve Freidin, 1993, s.813; Varney ve Martin, s.55-56).

Uydu televizyonlarının yayılmasıyla birlikte ‘CNN etkisi’ denen olgu yalnızca farklı boyutlarıyla savaşları ve Amerikan siyasetini etkilemekle kalmadı. CNN’in erişilebilirliği diğer ülkelerde meydana gelen siyasi olayları da çok yakından etkileme potansiyeli doğurdu. “1992 yılının Mayıs ayında Tayland ordusu öğrencilerin öncülüğünde gelişen demokrasi yanlısı gösterileri güç kullanarak bastırmaya çalıştığında ordunun kontrolündeki televizyon istasyonları şiddet kullanımını gösteren tüm haberleri engelledi. Ancak Tayland’da işveren ve profesyonel örgütler ülkelerinde neler olduğunu CNN’de izlediler ve durumu protesto etmek için Bangkok sokaklarına döküldüler. Seçilmiş hükümet Eylül ayı itibarıyla Tayland’a geri döndü” (Talbot, 1996, s.50) Benzer örnekler Latin Amerika ülkelerinden de verilebilir. Hugo Chavez’in 1991’de öncülük ettiği darbenin başarıya ulaşmamasında da medyanın büyük rolü olmuştu (Gott, 2005, s. 64-65). Chavez’in korktuğu şey gerçekleşti ve televizyon ve radyo istasyonlarını ele geçirmesi beklenen darbe yanlısı sivil grubun başarısız olması üzerine Cumhurbaşkanı Perez ertesi sabah televizyonlara çıktı ve halkı askeri isyan hakkında bilgilendirdi. Darbenin başarısız olması üzerine ordu içinde çatışmalara fırsat vermemek için teslim olan Chavez, kalkışmalarının başarısız olduğunu destekçilerine bildirmek için televizyona çıkmayı istedi. Bu dileğine izin verilmesi üzerine televizyona bağlanan Chavez, halka ve destekçilerine verdiği demeçte başarısız olduklarını itiraf etti ancak yaptığı konuşma Chavez’i kimsenin tanımadığı sıradan bir albaydan ulusal bir şahsiyete dönüştürdü (Gott, 2005, s.66-67). Chavez’in başarısız darbe girişiminin ardından iletişim araçlarına hâkim olmanın darbe başarısı için önemini gösteren bir darbe girişimi daha yaşandı. Bu kez Amiral Grüber 1992 yılının Kasım ayında bir darbe girişiminde bulundu. Darbe esnasında televizyonlarda gösterilmek üzere titizlikle hazırlanan ve kendisinin darbe bildirisini okuduğu bir video hazırlattı. Ancak darbe günü birçok aksaklık yaşandı.

“En kötüsü de iletişim ekipmanının çökmesi oldu. Daha önce Chavez’in liderliğini yaptığı kalkışmalarda olduğu gibi Amiral Grüber ülkenin geri kalanındaki subaylarla iletişime geçme şansı bulamadı. O da darbecilerin geri kalanından izole durumda kaldı. Ancak tek bir fark vardı. Darbeciler bir televizyon istasyonunu ele geçirmeyi başardılar ve Grüber bu noktada bir sivil kalkışma tetikleyebilmeyi umuyordu. Eğer [darbeden önce özenle çektiği] ulusu yeniden inşa etme programına destek istediği videosu ulusal televizyonlarda yayınlanırsa, halkın ayaklanacağını ve kalkışmasını destekleyeceğini hayal ediyordu. Ancak şansı bir kez daha yaver gitmedi... Televizyonlarda Amiralin darbeyi haber vermek ve halktan destek istemek için özenle çektiği video yerine çelişkili görüntüler yer aldı. Yüzü maskeli kişiler ekranlarda görüldü ve bir anda Caracazo’yu [1989 yılında meydana gelen kanlı ve kaotik halk isyanı ve yağmalamalar] hatırlatan görüntüler ekranda belirdi. Hapisteki Albay Chavez’in sesinden ara ara bağırma sesleri geliyordu... Televizyonlarının başında bu görüntüleri izleyen ve işe gitmeye hazırlanan halk izlediklerini gülmekle ağlamak arasında kararsız kalmıştı” (Gott, 2005, s.74-75).

Son olarak, 2002 yılında bu kez Devlet Başkanı Hugo Chavez’e karşı girişilen darbe girişimi de medyanın önemini bir kez daha ortaya koydu. Emekli subaylar, eski siyasi partilere mensup siyasetçiler, sendikacılar, Katolik Kilisesi sözcüsü, bazı medya grupları ve İş ve İşçi Konfederasyonları işbirliği yaparak Chavez’i düşürmek istediler. Grevler ve protesto gösterileriyle başlayan isyan hareketi sırasında bazı muvazzaf komutanlar televizyonlara çıkarak Chavez’in istifasını istediler. Chavez de televizyonlara çıkarak buna karşılık vermek istediye de, “Chavez’in konuşmasının yaratabileceği etki, ekranlarını ikiye bölerek Chavez’in görüntüsünün yanında *Miraflores* Sarayı etrafındaki sokaklardan şiddet sahnelerini gösteren dört özel televizyon kanalınca boşa çıkarıldı. Bu durum Chavez sanki hiçbir şey olmuyormuş gibi davranarak konuşmaya devam ettiği izlenimini yarattı” (Gott, s. 225-226). Darbe gerçekleştiğinde ve Chavez yakalanıp gözü altına alındığında, odasına bir telefon ve televizyon rica etti. Televizyonda kendisinin istifa ettiğine ve ordunun tamamının darbeyi desteklediğine dair yalan yayınları gördü. Kendisine sağlanan telefonda eşine ulaşan Chavez, eşinden CNN’e ve Radyo Havana’ya ulaşmasını ve Chavez’in istifa ettiğine dair haberlerin doğru olmadığını ve silahlı kuvvetlerin de bölünmüş olduğunu söylemesini istedi. Takip eden gelişmelerde ordu içerisinde meydana gelen bölünmeler ve Chavez’in kırsalda ve büyük şehirlerin çevrelerinde yaşayan seçmenlerinin de sokağa dö-

külmesiyle darbe başarısız oldu (Gott, s. 230-31). Soğuk Savaş sonrası meydana gelen darbe girişimlerinde medyadaki değişimlerin darbe girişimlerine olan etkileri ve medyanın tutumuna bağlı olarak darbe girişimlerinin kolaylaşması veya zorlaşmasına dair farklı birçok örnekten bahsedilebilir (Aslan, 2016, s.371-373; Fitch, 2005, s.44; Singh, 2014, s.21).

Türkiye’de de medya ortamının çoğul (ama çoğulcu değil) hale gelmesi Cumhurbaşkanlığı Özal döneminde uydu televizyonuyla birlikte özel televizyon kanallarının 1991 yılı itibariyle kurulmaya başlamasına dayanır. Tam da Türkiye’de medya ortamındaki bu değişim ve Amerika’nın klasik (Soğuk Savaş tarzı) bir darbeye 1997 yılı itibariyle artık soğuk bakması nedeniyle ki 28 Şubat darbesi farklı bir tarzda yapılmıştır. Her ne kadar 1997 itibariyle devlet televizyonu dışında birçok özel kanal kurulmuşsa da, bu özel kanallar medya-devlet-holding ilişkisi nedeniyle medya kuruluşları darbelerle işbirliği yapmışlar, 28 Şubat darbesinin farklı bir tarzda yapılmasının en önemli unsuru olmuşlardır. 28 Şubat Türkiye ve 3 Temmuz Mısır darbeleri ve 2002 Venezuela ve 1999-2000 Ekvador darbe girişimleri gibi darbeler Soğuk Savaş sonrası yeni bir darbe şeklinde tekabül etmektedir. Her ne kadar bu darbelerde ordular çok önemli rol oynasalar da, darbelerin asıl aktörlüğü sivil unsurlara kaymış gözükmektedir. Tam bu nedenle Encarnacion bu tarz darbelerle ‘sivil toplum darbesi’ adını vermektedir (Encarnacion, 2002).

15 Temmuz darbe girişimi ise, *klasik* bir darbe girişimi olmasına karşın medya kanallarını kontrolüne alamaması nedeniyle de başarısız olmuştur. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) darbeler tarafından ele geçirilmiş ve darbe bildirisi okutulmuş olmasına rağmen, diğer televizyon kanalları darbeye boyun eğmemiş ve siyasetçilerin de medya kanallarını ve mevcut teknolojik iletişim kanallarını kullanarak darbeye direnmesine imkân tanımıştır. Darbe girişiminin bastırılması sonrasında tutuklanan darbeci askerlerin verdikleri ifadeler de medyanın işbirliği yapmamasının darbeyi nasıl zorlaştırdığını ortaya koymaktadır. Birçok televizyon kanalının darbe girişimini halka haber vermesi sayesinde ordunun darbeye katılmayıp geri planda bekleyen mensuplarına darbenin bütünlüklü şekilde, hiyerarşi dahilinde yapılmadığını anlama fırsatı vermiştir (“Komutanlar Birbirine”, 2016). Bu bakımdan Soner

Çağaptay'ın darbe girişimini 'dijital dönemde analog saat darbesi' şeklinde adlandırması ve darbe girişiminin başarısızlığını buna bağlaması yerindedir (Çağaptay ve Jeffrey, 2016).

Batı'nın Tutumu

Batı'nın Soğuk Savaş'ın ardından askeri darbelerle karşı daha prensipli tavır takındığı ve en azından uyguladığı baskı nedeniyle darbeler sonrası seçimlere dönüşü hızlandırdığı (Marinov ve Goemans, 2014, s. 805-806) iddia edilmekteyse de, Batı'nın, hassaten Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'de darbe girişimlerine yaklaşımının değişmeden kaldığı söylenebilir. ABD 2000'li yılların başlarında teşebbüse dönüşmeyen darbe planları dışında Türkiye'de hiçbir darbe kalkışmasına ve darbeye karşı çıkmadı. Benzer saptama Ortadoğu'daki farklı devletler ve ABD'nin demokrasiye karşı istikrarı desteklemeye devam etmesi için de yapılabilir. Bellin'e göre, "diğer bölgelerle karşılaştırıldığında Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki otoriter devletlerin uluslararası patronajları soğuk savaş sonrasında da Amerika demokrasiyi yeniden hatırladığında da devam etti çünkü Amerika'nın bölgeye yönelik güvenlik kaynaklı çıkarları [petrol sevkinin devamı ve İslamcı tehdit] soğuk savaş sonrasında da devam etti" (2004, s. 148; Gerges, 1999, s. 148-149).

Soğuk Savaş döneminde 'istikrar' adına farklı coğrafyalardaki darbeler desteklenirken, ordunun siyasetteki rolüne entelektüel anlamda pozitif bir rol de biçildi. Pakistan, Tayland ve Afrika kıtasında yer alan ve hala modernleşmenin ilk safhalarında emeklediği düşünülen ülkelerde diğer tüm kurumlardan önce modernize olmuş, disiplinli orduların toplumun geri kalanını modernize ve disipline edici güç olacakları düşünülüyordu (Smith, 1999, s.14). Bu ülkelerde demokrasiden önce modernleşmenin gelmesi gerektiği fikri de orduların rolüne pozitif bir değer biçilmesine neden oldu. 1950'lerde Pakistan Büyükelçiliğinde çalışan Kux'a göre, o yıllarda farklı ülkelerde arka arkaya gelen darbeler ve darbe girişimleri Amerikan politika yapıcılarına şunu düşündürdü: "Demokrasinin Üçüncü Dünya ülkeleri için en iyi yol olduğuna dair o dönemli düşüncemiz belki de çok yüzeyseldi. Belki de bu ülkelerin demokrasiyi uygulamaya koymayı öğrenmeden önce daha katı bir yönetim ve istikrar dönemine ihtiyaçları vardı" (Kux, 1998, s.27).

Yunanistan gibi Avrupa'ya ait olduğu düşünülen ülkelerde askeri darbelerle karşı çıkan bir Amerikan diplomatı belki de bu nedenle Türkiye'de darbe olduğunda bunun Türk demokrasisine vereceği zarardan endişe etmeyebiliyor ve 27 Mayıs darbesi için Menderes'i suçlu bulurken orduyu mazur görebiliyordu. 1967 Albaylar Cuntası esnasında Atina'da Amerikan elçiliğinde görev yapan, daha sonraki yıllarda Yunanistan'da büyükelçilik de yapan Robert Keeley, anılarında bu çelişmesini şu şekilde ortaya koyar. "Türk ordusunun 'temiz darbe' geçmişi, yani darbe girişimlerinde kan dökülmesine izin vermemesi, sivil savaşa neden olmaması ve kısa süre içerisinde yönetimi sivillere devretmesi Türkiye'de meydana gelen darbelerle yönelik Amerikan anlayışı şansını arttırmıştır" (Keeley, 2010, s. 105). Eski bir Türk Dışişleri Bakanı'nın da yazara dediği gibi "eğer darbe doğru 'dürüst' bir darbeyse, uluslararası ilişkileri bozmuyorsa ABD pragmatiktir. Bugün güzel bir örneği var, işte yanı başımızda [Mısır'da 3 Temmuz 2013 darbesi]. Eski dönemde darbe sonrası tanıma şeklinde özel bir prosedür de yoktu. Tanıma normal ilişkilerinizi devam ettirme şeklinde oluyordu" (Aslan, bireysel iletişim, 16 Kasım, 2015).

Günümüz açısından da çoğunluğu Müslüman olan toplumlar söz konusu olduğunda, ordulara pozitif rol atfeden bir Soğuk Savaş-vari tutumdan söz edilebilir. Son dönemde, özellikle de Mısır'ın modern tarihinde seçilmiş ilk Cumhurbaşkanı olan Muhammed Mursi'ye yönelik 3 Temmuz 2013 darbesinden sonra Batı'da bazı darbelerin sanıldığı kadar 'kötü' olmayabileceği fikri ileri sürülmektedir. Oldukça tartışmalı bu fikre göre, 'otoriterleşen ülkelerde daha kötüye gidişi durdurmak ve demokrasiye giden yolu açmak için yapılan askeri darbeler 'iyi darbe' veya 'demokratik darbe' olarak görülebilir (Connors ve Hevison, 2008, s. 3-4; Keating, 2013; Varol, 2012).

Dış Desteğin Önemi

Dış destek askeri darbelerin başarısı için oldukça önemlidir. Askeri darbelerde 'başarı' mevcut hükümeti birkaç saat içerisinde devirmenin ve yönetimi ele almanın ötesinde tanımlanacak olursa, dış destekten mahrum bir darbenin darbeciler için ekonomik ve siyasi açıdan kâbusa dönüşebileceği de darbeciler tarafından hesaba katılan faktörlerdendir. Dış aktörlere garantiler vermek ve almak yalnızca darbeciler için değil darbe teşebbüsüne maruz kalan sivil hükümetler için de oldukça önemlidir. 21 Mayıs

1962’de Talat Aydemir’in darbe teşebbüsüne maruz kalan Başbakan İsmet İnönü Hava Kuvvetleri Komutanlığına geçerek NATO üyelerine ülkesinde bir darbe girişimi olduğunu ancak darbenin bastırıldığını ve Türkiye’nin NATO’ya verdiği önem ve desteğin kesintisiz devam ettiğini bildirmiştir (Erner, 1993, ss.108-109). Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur da 12 Mart öncesi darbe hazırlıkları çerçevesinde Batılı ülkelere alınacak desteğin ne kadar önemli olduğunun gayet farkındaydı: ‘Batı bu tür bir sistem ve yöntemi kabul etmez. ‘Darbeyi kabul etmezlerse etmesinler, biz bildiğimizi okuruz’ demek yanlıştır. Eğer yapılmak istenen darbeye müsaade edilirse, Doğu Bloğu ve Kızıl Çin’den destek alırsınız ama bu da Türkiye için felaket olur’ (Hale, 1988, s.162).

Dış aktörler darbeler verecekleri desteği ise darbe planlayan subaylarla yazılı anlaşma ve ikili üst-düzyer müzakereler yürüterek ortaya koymazlar. Çoğu zaman herhangi bir ülkede darbe planlandığında güvenlik aktörleri dışındaki sivil aktörlerin haberi bile olmayabilir. Darbecilerin dış istihbarat teşkilatlarından veya askeri ataşeler yoluyla darbe sonrası dış desteğe dair ‘garantiler’ ve ‘teşvik’ almaları yeterli olabilmektedir. Herhangi bir ülkede meydana gelen bir askeri darbeye dış aktörlerin rolü araştırılırken, darbeyi yapan ordu ile dış ordular arasındaki ilişkiyi göz önüne almak gerekmektedir. Ordulararası (*military to military*) ilişki anlaşılmadan bir ülkedeki sivil-asker ilişkilerini ve dış aktörlerin rolünü anlamak çoğu zaman mümkün değildir.

Dış destek ise ekonomik, askeri, diplomatik ve sembolik (darbe sonrası kısa zamanda yapılacak üst düzey ziyaretler ve Birleşmiş Milletler platformunda devlet liderlerine hitap etme olanağı vb.) olabilir. Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri’nin Türkiye’de dahil olmak üzere dünyanın onlarca farklı ülkesinde kurduğu Amerikan askeri yardım kuruluşları ve askeri ataşeler bu noktada en iyi pozisyonlardırlar çünkü meslekleri gereği misafir oldukları ülkenin ordusuyla içli dışlı olmak, o orduyu tanımak, ordunun ihtiyaçlarını belirlemek ve ikili sıcak ilişkiler geliştirmek onların varlık sebebidir. Amerikan askeri ataşelerinin müdahil olduğu ve kilit rol oynadıkları darbelerin sayısı ise azımsanmayacak kadar çoktur. Vernon Walters Brezilya’da darbelerde, Ramalho Eanes Portekiz’de 1975’te solcu darbenin önlenmesinde, Edward Fox Bolıvy’a da ve Stephen Meade de Suriye’de 1949 Hüsnü Zaim darbesinde önemli roller oynamışlardır (Carlucci III, 1997, s. 8, 44-45; Meyer and Brysac, 2008, s.357). Dolayısıyla, belgelerle kanıtlanması an itibarıyla imkânsızda da

15 Temmuz darbesinde de Amerikan rolünden bahsedilecekse geçmiş tecrübeler Amerikan Dışişleri Bakanlığını değil Pentagon ve CIA'yi işaret etmektedir.

Dış aktörlerin askeri darbelerdeki rolünü, darbecilerin olgunlaşmasını beklediği söylenen 'şartlar' bağlamında değerlendirmek gerekir. Bir askeri darbe girişiminin başarıya ulaşması için olgunlaşması gereken şartlar yalnızca ülke içi şartlar değil, bölgesel ve küresel ortamın da müsait olmasıdır. Ülke içi şartların askeri müdahale için uygun zemin oluşturması geçmiş darbeler bağlamında daha önce incelenmiştir. 1960 yılı Nisan ayının sonuna doğru İstanbul ve Ankara'da öğrenci olayları başlayınca ve Menderes hükümeti ordudan yardım istemek durumunda kaldığında, cunta üyelerinden Tevfik Subaşı bir Yüzbaşı arkadaşına "bir çocuğumuz oldu" dediğini aktarır (Subaşı, s. 97). 1971 muhtırası ve 12 Eylül öncesi sokak olayları ve kamu otoritesinin kaybolması da bu müdahalelere 'meşruiyet' zemini hazırlamıştı. 28 Şubat'ta ise şartlar TSK eliyle ve medyadan bazı sendikalara kadar sivil unsurların derin işbirliği ile olgunlaştırılmıştı. Diğer yandan bu darbelerin olgun dış şartlarını ise önce Soğuk Savaş ortamı, sonrasında ise ABD'nin kesintisiz devam eden istikrar arayışı sağladı. 28 Şubat'ın olgun bölgesel konjonktürü ve dış şartları da İsrail-Türkiye-Ürdün bağlamında sağlandı. Ancak bu konjonktürün oluşmasında da ABD büyük rol oynadı. ABD'nin Ankara Büyükelçisi Barkley (1991-1994), Hava Kuvvetleri Komutanı Halis Burhan'a (1992-1995), bölgede ittifak kurabilecekleri bir ülke olarak İsrail'i hatırlatmış, ikili arasında geçen konuşmadan kısa bir süre sonra Org. Burhan'ın İsraili mevkidaşı Türkiye'ye ziyarete gelmiş ve bu şekilde İsrail ve Türk orduları arasında başlayan münasebetler sonraki yıllarda da devam etmiştir (Barkley, 2003, s.199). Barkley'den sonra Ankara'ya atanan ve hem İsrail hem de Türkiye askeri nizamıyla harika ilişkilere sahip olan Marc Grossman döneminde ise İsrail-Türkiye ilişkileri asıl gelişmesini kaydetmiştir (Athanassopoulou, 2014, s.151). Bu fikrin o dönem orduya yakın, Kemalist sivil diplomatik kesimlerde de yankılandığını belirtmekte fayda vardır. Örneğin, emekli diplomat ve sonraki dönemde siyasetçi Coşkun Kırca (2009), 1994 yılında Türkiye'nin bölgesinde birçok tehditle yüz yüze olduğunu, buna İsrail'in tek istisna olduğunu ve iki ülke arasında muhtemel yakınlaşmadan iki tarafın da kazanaçağı çok şey olduğunu belirtmekteydi (s.145-146).

Bu bağlam hesaba katıldığında 15 Temmuz darbecilerinin dış şartların olgunlaştığını doğru şekilde hesap ettikleri söylenebilir. Bu şartların olgunlaştırılması ise kısmen

darbeden kısa bir süre önce girilen Türkiye karşıtı propaganda sayesinde olmuştur. 2015 yılında yaptığımız bir mülakatta emekli bir Tümgeneral de yurtdışında Türkiye hakkında çıkarılan çeşitli tezvirata dikkatleri çekmiş ve şunları söylemişti: “O nedenle de [Batılılar] [İslam eksenli hükümetlere] çok seslerini çıkarmadılar, ta ki radikal bir yere gelene kadar ses çıkarmazlar, kendilerine tehdit olmaya başladıklarını hissettikleri anda ise harekete geçerler. Bunu da manipüle eden bir yapı var; işte Türkiye’nin mücadele ettiği [paralel yapı] yurtdışına şunu demeye çalışıyor: ‘bunlar kabul edilebilir noktayı geçti, sizin kırmızı çizgilerinizi geçti, bunlar İslami terörü desteklemeye başladılar. Bu [DAEŞ’e silah götürdüğü iddia edilen] tırlar meselesinden, Daeş’e destek konuları da dâhil bu algıyı yaratmak için. O nedenle de şimdi Batı’da bir algı oluşturma çabası var; New York Times’ta çıkan yazılar da bunun göstergesi” (Aslan, bireysel iletişim, 9 Haziran 2015). Darbe girişiminin bastırılmasının ardından Batı’dan gelen tepkiler, darbenin başarılı olması halinde; bunun öncelikle bir darbe olarak görülmeceğini, darbecilerin, ikili ilişkiler normal şekilde devam ettirilmek suretiyle tanınacağını ve gereken yardımın gösterileceğini ortaya koymaktadır. En önemlisi, darbe girişiminin devam ettiği saatlerde, Amerikan Dışişleri Bakanı John Kerry’nin kalkışmaya yönelik ilk tepkisinde ‘ülkesinin Türkiye’de istikrardan ve devamlılıktan yana olduğunu’ söylemesi (McCaskill, 2016), Amerikan politika yapıcılarının zihinlerinde halen Soğuk Savaş zihniyetinin devam ettiğinin ve demokrasiyi feda etmeye hazır bir istikrar arayışında olduklarını göstermesi açısından oldukça öğreticidir.

Sonuç

Cumhuriyet tarihinin darbe esnasında en kanlı kalkışması olarak 15 Temmuz, dünya genelinde askeri darbelerin dönüşümüne uymayan, Soğuk Savaş döneminden kalma bir darbe girişimiydi. 15 Temmuz darbe girişimi ülke içi faktörler darbeye müsaade etmediğinde dış desteğin darbe yapmaya yetmeyeceğini de ortaya koymuştur. Aynı zamanda Türkiye’de seçilmiş bir sivil hükümetin bastırıldığı ilk darbe girişimi olan 15 Temmuz bu açıdan bir dönüm noktası olma potansiyeline sahiptir. Türkiye’de ilk defa bir seçilmiş hükümet sivil-asker ilişkilerinde kalıcı yapısal değişiklikler yapma şansına sahiptir. Ancak sivil-asker ilişkilerinin nabzını ordunun darbeye tevessül edip

etmediğiyle ölçmek büyük hata olur. Ordular kaçınılmaz ve doğal olarak belirli otonom alana sahip aktörler olarak darbeye kalkışmadan da seçilmiş hükümetlerin altını oyabilirler. Bu tür bir olasılık ABD veya Batı Avrupa ülkeleri için ne kadar olasıysa Türkiye’de de o derece muhtemel olarak kabul edilmelidir. Bu da bizlere ordunun hesap verebilir olmasının ve denetiminin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. İlaveten, darbe girişimini önlemek kadar sivil-asker ilişkilerinde gidilecek yeni yapılanmada orduyu gerçek amacına uygun olarak en etkin şekilde kullanmak çok daha önem kazanmaktadır. Arap İsyanları süreciyle başlayan sancılı Ortadoğu’da bölgesel düzen değişimi silahlı kuvvetlerin ne kadar hayati öneme sahip aktörler olduklarını gösterirken yumuşak güç unsurlarının da sınırlarını ortaya koydu. Türkiye için mevcut en büyük meydan okuma, demokrasiyi geniş katılımlı yapısal reformlarla derinleştirerek sivil-asker ilişkilerini sağlıklı ve dengeli bir zemine oturtmak ve silahlı kuvvetleri dış politika hedefleri için doğru şekilde kullanabilmekten geçmektedir. Zira devlet-toplum ve ordu-toplum ilişkilerindeki demokratik dönüşüm kısa ve orta vadede büyük bir ‘iç savaş’ çıkartmayacak bir başka klasik darbenin yapılmasını imkânsız kılmaktadır.

Extended Abstract

Preliminary Observations on the Failed July 15th Coup Attempt and A Comparative Post-Mortem

Ömer Aslan^a

Abstract

The failed July 15th coup attempt was the fourth coup attempt outside the military command chain and the third failed coup attempt in the history of the Turkish Republic overall. The July 15th was a classical, Cold-War type coup attempt, in which tanks and soldiers rolled out in the streets, strategic places were deliberately targeted, occurred suddenly, and relied mostly on the armed forces. The July 15th coup attempt had only one of the many factors that enabled past military coups d'état to succeed, namely external support, and it was defeated thanks to an anti-coup network that formed instantly with the involvement of media, intelligence, popular resistance, police, and politicians. In an environment where TV channels remained non-cooperative with the coupists to an overwhelming extent, communication channels remained open and active, which produced two significant outcomes for the coup success: first, because communication channels remained open, coupists failed to deliver the message to the rest of the officer corps that their attempt succeeded. All relevant actors were, therefore, able to see and follow online the development of the coup and how it was resisted. Secondly, the people, whose resistance to the coup turned out extremely crucial, learned about the coup from TV and were able to encourage the rest of the political actors to resist as well. Both outcomes then resulted in the failure of coupists to coordinate among themselves and persuade the military in its entirety in the final analysis. The fact that the July 15th coup attempt was defeated solely thanks to domestic reasons indicate that reasons of coups d'état and their success are largely internal. Any coup d'état that is resisted by domestic factors in the extent of the July 15th coup attempt is very unlikely succeed even if supported by external actors. That being said, external circumstances for potential coups will continue to be propitious in the near future in the light of current regional and global disorder and as long as West continues to prefer stability over human rights and democracy in the Muslim-majority countries. The failed July 15th coup attempt, which marks the first-ever precedent of an elected civilian government defeating a military coup attempt in the modern Turkish history, provides a golden opportunity and confers widest legitimacy for the government to do structural changes in civil-military relations in the country.

Keywords: Y Military Coup D'état • Media • July 15th Coup • February 28th • Organizational Culture • AK Party • Turkey • May 27th Coup

^a PhD candidate, Bilkent University, Email: aslano@bilkent.edu.tr

The July 15th coup attempt marks the first coup attempt outside command chain fifty years after three successive coups in 1960, 1962, and 1963. It is the third failed coup attempt attempted and carried out by mid-ranking officers in unmistakable violation of command chain. It took place despite the fact that the one permanent lesson the Turkish generals had gleaned from the May 27th coup attempt was to never allow junior and mid-ranking officers to attempt a coup outside the command chain (Yirmibeşoğlu, 1999, 1st vol., p.343; Aydemir, 2010, p. 87). The perpetrators of the failed July 15th coup attempt were not restricted to the members of what is now defined as Fethullahist Terrorist Organization (FETÖ); there were other military officers from different ideological backgrounds and various grievances that seem to have supported the failed coup. This reminds us of interventionist organizational culture of the Turkish military as an underlying factor of military interventions in Turkey in addition to other oft-cited reasons that originate from outside the armed forces such as weak politicians, popular support for the army, undemocratic political culture, and political vacuum.

The institutional/organizational culture of the Turkish army as it pertains to politics has been interventionist and determined the way it perceives politics, positions itself vis-à-vis politicians and its role in the political system. As the Algerian, Egyptian, Turkish and Pakistani cases show interventionist organizational culture in armed forces may emanate from foundational role militaries may have played at the foundation of the state through a war of liberation (Addi, 2002, p. 179; Amin, 2012, p.49; Mortimer, 2006; Picard, 1990, p. 197). The Turkish case is similar in that the political role of the Turkish Armed Forces (TAF) sprang from its own interpretation of its role in the foundation of the state as well as preservation of its founding ideology, Kemalism. As Rice pointed out to underline the decisive effect of early developments on the political trajectory of a country, “Most of what we know about state-building and the creation of institutions suggests that early choices are absolutely crucial to the long-term course of development. . . birthmarks and birth defects are lasting” (1992, p.36).

Organizational culture of any institution, however, does not emerge out of thin air. In the Turkish case, organizational culture of the armed forces became interventionist through interventionist officers, who also sustained it through coups d'état and

military interventions as well as teaching and training programs taught at military academies (Özkök, 2012, p.8; Sangil, 2011, p. 273-275). Its transmission from one generation to another also occurred by military education and training. Lt. General Recep Ergun (1981), who had earlier been Chief of Military Intelligence, once said to military cadets that “they should read everything. They should begin with reading about their profession. They should make themselves respected and likeable to the nation by being productive. Then the nation will gladly ask you to come and govern them. It is the right of the Turkish nation, which has always lived free, to trust the Turkish youth as it is the right of the Turkish youth [which is the military cadets] to ask for Turkey’s submission or surrender.” (p. 14; see also Akbaş, 2014, p. 209; “Sayın Genelkurmay Başkanı Sancar’ın”, 1975, p. 16, 41, 48, 54). Though the publicly available evidence show that the members of Fethullahist Terrorist Organization were incontrovertibly involved in the recent coup attempt and they acted on rather narrowest agenda of their own organization, the others acted on that entrenched interventionist organizational impulse.

Military officers widely possess a different understanding of what democracy is and how democracy works. They commonly view plural, conflicting views of politicians as cacophony and existence of different factions within a parliament as detrimental. In fact, this seems to be a global phenomenon; coup-proneness, distrust against politicians, and the idea that people are not yet ready for democracy appear as natural bed-fellows. For instance, American diplomats stationed in Islamabad reported to Washington after the 1977 coup in Pakistan how General Zia distrusted politicians and how for that reason he chose to rely on fellow military officers for government tasks (“Who’s in charge here?”, 1977; Bou Nassif, 2016, p.8; Evren, 1994, p.226; Johnson, 1964, p.117-118; Keeley, 2010, p. 101; Lieven, 2012, p. 163-164, 181). In other words, in several coup-prone countries, armed forces are not entirely against democracy per se, but they root for a specific understanding of democracy. They would like to establish ‘rational’ democracy (Heper, 1992, p. 106). Or as Clement Dodd argued “democracy has been protected by the [Turkish] military because military leaders have had until recently, at least, an almost nineteenth century understanding of democracy which stresses the rationality —and high-mindedness — of the liberal and democratic system.” (Dodd, 1983, p. 25). Viewing politicians and

politics as endless squabbling, fragmentation, polarization, corruption, soldiers defend what as *Rouquié (1986)* calls “protected democracy” (p. 465, 470–471; Shafqat, 1997, p.40). *However*, “a military with its own definition of democracy . . . is a threat” (Mares quoted in Aziz, 2008, p. 73).

However, the July 15th coup attempt lacked several factors, which had previously enabled military interventions of 1960, 1971, 1980, and 1997 to succeed. To start with the most revolutionary factor leading the coup to fail, unlike all previous coup attempts, there was no popular support for the July 15th coup attempt. On the contrary, people actively took it to the streets to resist the coup with all means available to them. This meant that unlike the first coup in the history of modern Turkish Republic outside the military command chain, the May 27th coup, the cost of the July 15th coup was immediately and exponentially raised by people’s resistance in the streets. While coupists in previous coups in Turkey were afraid that some officers would fire at the people and cause them lose public’s confidence before the 1960 coup (Subaşı, p. 103), the July 15th putschists did not avoid this. Even if the July 15th coup attempt succeeded momentarily, post-coup government could have had to assume a burden that they had been unprepared for. This is because coups that shed people’s blood make mid to long-term success less likely (Zimmermann, 1983, p.241-242). People’s courageous resistance against the coup attempt can be considered a revolutionary development in the sense that this had never happened before (Asma, 2012, p.2).

Its potential to derail a coup attempt had been recognized by senior military generals before. As Gen. Yirmibeşoğlu (1999) argued, ‘no coup attempt can be done against the will of the people. In Turkey coups [used to] occur with the consent and sometimes open support of the people’ (2nd vol., p. 180). In previous coups, it was important for putschists to see that the people were with them. According to Subaşı, who was involved in the 1960 coup, when they saw people cheering and not resisting the coup, they thought their action was right (Subaşı, 2004, p. 156). Another officer who also had taken part in the same coup attributed popular support for coups to the special relationship between the people and the army, where the people admired the army and held it in great esteem and trust (Esin, 2005, p. 104-5). The fact that people risked their lives by standing up to the tanks on the streets and let all other

actors know that this coup is not welcome played a decisive role in obstructing the coup attempt.

Retired officers who took part in previous coups during the Cold War also stated that other armed actors such as the police and intelligence, which had for a long time been controlled by the military, lacked both resources and the will to resist military interventions (Er, 2003, p.33-35; Esin, 2005, pp. 104-5; Küçük, 2008, p. 101; Parmaksız, 2010, p.144). In that sense it was by no means a small change that both the police and national intelligence resisted this coup attempt. The public diplomacy the domestic intelligence service executed as the coup was still rolling denied public relations victory to the coup. With the exceptional case of President Özal (Demirel, 2003), Turkish politicians too had either submitted to the armed forces voluntarily or had no institutional power base of their own to resist a coup attempt. When asked if he thought of resisting to the 1980 coup, which had dismissed his government and sent him to prison, Süleyman Demirel is reported to have asked ‘how he could resist, he did not have an army of his own’ (Donat, 2012, p.6). The powerlessness of politicians vis-à-vis military generals is not unique to Turkey (Sattar, 2002, p. 408). Admittedly, however, in several cases it was the military generals who forces politicians to submissiveness. The immense pressure military generals put on several occasions on the members of the DYP (True Path Party), the coalition partner of the Refah (Welfare Party) to break the coalition government is admitted by the same generals (Erkaya ve Baytok, p. 257; Kıyat, 2010, p. 394).

One of the most critical reasons behind the failure of the coup was the inability of putschists to take control of media stations at once to capture monopoly of communication about the coup. As Varney and Martin pointed out, “one important source of legitimacy is the mass media. Therefore, one of the first priorities in any coup is to occupy radio and television stations and ensure the censorship of the press. This is helpful for winning over more of the military but also has the vital function of swaying the general public” (2000, p.53). Radio was therefore the most critical means of communication during most of the Cold War. Ability to capture radio stations and have the enviable position of monopoly of control over it made or unmade coups d’état (Aydemir, p. 177; İltar, 2003, p.91). The change in the means of communication with the proliferation of television channels and emergence of satellite TV did

not change the original goal but the calculus in terms of instruments. It was for the large part due to some impact of the TV that coup attempts in the early 1990s as well as 2000s failed or succeeded in Venezuela, Thailand, Turkey, and the Russian Federation (Gott, 2005, p. 64-65; Aslan, 2016, p.371-373; Fitch, 2005, p. 44; Talbott, 1996, p.50; Singh, 2014, p. 21).

In the Turkish case of July 15th coup attempt too, unlike previous coups of May 27th and September 12th, existence of multiple television channels did not allow the putschists to easily capture media communication systems, which proved fatal for their purpose. The existence of multiple media channels could not automatically undermine the coup attempt. Unlike the notorious case of February 28th coup process in 1997, during which many private media channels had cooperated with the military to depose the government, this time, media channels did not cooperate with the coupists out of their own choosing. One must of course add to this the opportunities provided by the social media and new means of communications such as *facetime*, which allowed President Erdoğan to connect to broadcasting stations when other traditional means did not work. This proved crucial for pulling together scattered nodes of anti-coup resistance network (Çağaptay ve Jeffrey, 2016). Media resistance produced two outcomes unfavorable for the coup attempt: first, lacking monopoly on messages concerning the state of the coup, no message of success could be passed on to bystander officers in the army, who were waiting to be convinced of success before joining the coup attempt. Secondly, officers and all other domestic actors could watch on TV how many actors resist the coup and people actively try to stop it, which was discouraging and divisive for a national army as the Turkish armed forces. Moreover, in stark contrast to their behavior when opposed by the military, politicians stood up and resisted the putsch as well.

Finally, though there will be no evidence available to open a meaningful discussion of outside support for the coup attempt for the foreseeable future, instant American and European reaction to the coup attempt remained the same as their reactions to coups during the Cold War. This was despite the argument that the Western position toward coups d'état after the end of the Cold War either reduced the number of coups or allowed for faster restorations of democracy after coups (Marinov ve Goemans, 2014, p. 805-806). External support for coups d'état has traditionally had

three pillars: military assistance, economic assistance, and politico-diplomatic support (including bilateral high-level visits after military coups). It would be wrong to assume, however, that outside actors pledge to support a coup d'état in the making by signing documents with the military conspirators. The outside support could be given as certain outright or indirect signals to the conspirators. Most importantly, military-to-military relations must be deciphered to be able to understand outside dimension in military interventions. Here military attaches and American military assistance and advisory groups, which the U.S. established all around the world, may become powerful actors. In different cases from the coup in Syria in 1949 to coups in Brazil, Bolivia, and Portugal American military attaches had played a crucial role (Carlucci III, 1997, p. 8, 44-45; Meyer ve Brysac, 2008, p.357).

The idea that in some countries such as Turkey, Egypt, Thailand, and Pakistan modernization may not be as forthcoming as projected by the West and armed forces may become the pioneering modernizing force found audience in the United States during the Cold War (Kux, 1998, p.27). It was for that reason and because the Turkish army had a clean record of bloodless military coups that an American diplomat could bless a military coup in Turkey in 1960 but detested one in Greece in 1967 (Keeley, 2010, p. 105). More worrying has been the recent return of similar view among academics and public intellectuals that lead them to characterize some coups as 'good' and even 'democratic' when these coups are seen as evil but 'corrective' steps to advance an eroding democracy in a non-Western country (Connors ve Hevison, 2008, p. 3-4; Keating, 2013; Varol, 2012;). In other words, if a military deposes an 'Islamist' government, which is immediately associated with 'anti-democracy', this act may not only be condemned as a coup but can even be lauded as one taken to restore democracy.

The outside dimension of previous coups in Turkey during the Cold War used to come not only from this rationale—coups could help modernize the Third World—but also from the bipolar structure of the world. In Turkey, the February 28th 1997 coup was also supported by the outside actors. Though the coup was carried out successfully due to network formed between domestic actors such as media, some politicians, civil-society groups, business organizations and the military, it was supported from the outside as well. The underlying work for that support had been done

by successive American Ambassadors to Ankara, Richard Barkley and Marc Grossman, who tried hard to establish Turkish-Israeli pillar in the Middle East by steering Turkish generals towards that direction (Barkley, 2003, p.199; Athanassopoulou, 2014, p.151; Kırca, 2009, p.145-146).

It appears that the putschists of the July 15th had correctly calculated the regional and global context of the coup. They must have noted the confidence crisis between Turkey and the European Union as well as Turkey and the United States over several issues to predict that neither outside actor would actively resist a coup attempt in Turkey or would penalize one afterwards. The putschists must have also noted the Western support for the July 3rd coup in Egypt although thousands of people was killed by the security forces during the course of that coup. It is remarkable that a retired senior general had noted in 2015 that the international media coverage of Turkish government's alleged delivery of arms to Daesh, in other words jihadist terrorists, was meant to prepare the outside context of something planned against the government in Turkey (personal communication, June 9, 2015). Nonetheless, the most important lesson to be derived from the failed July 15th coup attempt has been that without domestic facilitators such as popular support, cooperative role of the domestic media, submissive politicians, and acquiescent police and intelligence, mere external support behind a coup attempt can hardly be a sufficient factor for coup success.

Kaynakça/References

- Addi, L. (2002). Army, state and nation in Algeria. In K. Koonings & D. Kruijt (Eds.), *The military and nation building in the age of democracy* (pp.159-178). New York: Zed Books.
- Akyaz, D. (2002). *Askeri müdahalelerin orduya etkisi: hiyerarşi dışı örgütlenmeden emir komuta zincirine*. İstanbul: İletişim.
- Amin, A.H. (2012). *Pakistan army through eyes of pakistani generals*. CreateSpace Independent Publishing Platform.

Aslan, Ö. (2016). 'Unarmed' we intervene, unnoticed we remain: the deviant case of 'february 28th coup' in Turkey. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 43, 360-377. doi: 10.1080/13530194.2015.1102710

Asma, T. (2012). Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonu Görüşme Tutanakları, https://www.tbmm.gov.tr/arastirma_komisyonlari/darbe_muhtira/docs/tutanak_son/28_subat_alt_komisyonu/28_subat_alt_komisyonu/09.10.2012/Türkey%20Asma-09.10.2012.pdf adresinden edinilmiştir.

Athanassopoulou, E. (2014). *Strategic relations between the US and Turkey 1979-2000: Sleeping with a tiger*. Abingdon, Oxon: Routledge.

Aydemir, T. (2010). *Hatıratım*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Aziz, M. (2008). *Military control in Pakistan: the parallel state*. New York & Oxon, Routledge.

Barkley, R. C. (2004). Oral History Interview with Richard C. Barkley/Interviewer: Charles Stuart Kennedy. Foreign Affairs Oral History Collection, Association for Diplomatic Studies and Training, Arlington, VA, www.adst.org. <http://www.adst.org/OH%20TOCs/Barkley,%20Richard%20C.toc.pdf> adresinden edinilmiştir.

Bellin, E. (2004). The robustness of authoritarianism in the middle east: exceptionalism in comparative perspective. *Comparative Politics*, 36. doi: 139-157. 10.2307/4150140

Bonnell, V. E., & Freidin, G. (1993). Televorot: the role of television coverage in Russia's august 1991 coup. *Slavic Review*, 52, 810-838. doi: 10.2307/2499653

Bou Nassif, H. (2016). Coups and nascent democracies: The military and Egypt's failed consolidation. *Democratization*, 1-21. doi:10.1080/13510347.2016.1142533

Carlucci III, F. C. (2000). Oral History Interview with Ambassador Frank Charles Carlucci III/Interviewer: Charles Stuart Kennedy. Foreign Affairs Oral History Collection, Association for Diplomatic Studies and Training, Arlington, VA, <http://www.adst.org/>. http://www.adst.org/OH%20TOCs/Carlucci,%20Frank%20Charles%20III%20April%201,%201997_.pdf adresinden edinilmiştir.

Connors, K. M. & Hewison, K. (2008). Introduction: Thailand and the "good coup". *Journal of Contemporary Asia*, 38, 1-10, doi: 10.1080/00472330701651929

Çağaptay, S. & Jeffrey, J. (2016). Inside Turkey's failed coup: what happened? why? what next? The Washington Institute. <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/inside-turkeys-failed-coup-what-happened-why-what-next> adresinden edinilmiştir.

Darbe girişiminin kader anları. (2016, 17 Temmuz). AlJazeera Türk. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/darbe-girisiminin-kader-anlari> adresinden edinilmiştir.

Darbeci Albay: 'Yaptığım suç değil, pişman değilim'. (2016, 20 Temmuz). TimeTürk. <http://www.timeturk.com/darbeci-albay-yaptigim-suc-degil-pisman-degilim/haber-211086> adresinden edinilmiştir.

- Demirel, T. (2003). Civil-military relations in turkey: two patterns of civilian behavior towards the military. *Turkish Studies*, 4, 1-25.
- Donat, Y. (2012). Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonu Görüşme Tutanakları, https://www.tbmm.gov.tr/arastirma_komisyonlari/darbe_muhtira/docs/tutanak_son/28_subat_alt_komisyonu/28_subat_alt_komisyonu/02.10.2012/Yavuz%20Donat-02.10.2012.pdf adresinden edinilmiştir.
- Encarnación, O. G. (2002). Venezuela's 'civil society coup'. *World Policy Journal*, 19, 38-48.
- Er, A. (2003). 27 Mayıs'tan 12 Eylül'e hatıralarım (2nd ed.). Ankara: Alternatif Yayınları.
- Ergun, R. (1981). Gençlere seslenişler. Kara Harp Okulu Matbaası.
- Erkaya, G. ve Baytok, T. (2001). Bir asker bir diplomat. İstanbul: Doğan.
- Erner, E. (1993). Davulun sesi: dışişlerinde 44 yıl. Ankara: Bilgi.
- Esin, N. (2005). Devrim ve demokrasi: Bir 27 mayısçının anıları. İstanbul: Doğan Kitap.
- Evren, K. (1994). Zorlu yıllarım. Milliyet
- Fitch, J. S. (2005). Post-transition coups: Ecuador 2000, an essay in Honor of Martin Needler. *Journal of Political and Military Sociology*, 33, 39-58
- Gerges, F. (1999). America and political Islam: clash of cultures or clash of interests. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gott, R. (2005). Hugo Chavez and the bolivarian revolution. London & New York: Verso.
- Hale, W. (1988). Transition to civilian governments in Turkey: the military Perspective. In M. Heper & A. Evin (Eds.), *State democracy and the military in Turkey in the 1980s* (pp.159-176). Berlin & New York: Walter de Gruyter.
- Heper, M. (1992). Consolidating turkish democracy. *Journal of Democracy*, 3(2), 105-117,
- İlter, Z. (2003). Bir ömür boyu askerlik 1919-1972. İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Johnson, J. J. (1964). *The military and society in Latin America*: Stanford Univ. Press.
- Keating, J. (2013). Can a coup ever be democratic? *Foreign Policy*, <http://foreignpolicy.com/2013/07/03/can-a-coup-ever-be-democratic/> adresinden edinilmiştir.
- Keeley, R. V. (2010). *The colonels' coup and the American embassy: A diplomat's view of the breakdown of democracy in cold war Greece*. Pennsylvania State University Press.
- Kırca, C. (2009). Ekselans. İstanbul: Galatasaray Eğitim Vakfı Yayını.
- Komutanlar birbirine düştü. (2016, 20 Temmuz). Milliyet, <http://www.milliyet.com.tr/komutanlar-birbirine-dustu-gundem-2280702/> adresinden edinilmiştir.
- Kıyat, A. (2010). Üç yıldız bir penaltı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Kux, D. 1998. Oral History Interview with Ambassador Dennis Kux/Interviewer: Thomas Stern. Foreign Affairs Oral History Collection, Association for Diplomatic Studies and Training, Arlington, VA, www.adst.org. <http://www.adst.org/OH%20TOCs/Kux,%20Dennis.toc.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Küçük, S. (2008). Rumeli'den 27 mayıs'a: ihtilalin kaderini belirleyen köşk hareketi. İstanbul: Mikado Yayınları.
- Lieven, A. (2012). Pakistan: a hard country. Penguin.
- McCaskill, N.D. (2016). Kerry: I hope there will be 'stability, peace, continuity' within Turkey. Politico, <http://www.politico.com/story/2016/07/john-kerry-turkey-coup-225632> adresinden edinilmiştir.
- Meyer, K. E. & Brysac, S. B. (2008). Kingmakers: the invention of the modern middle east. New York & London: W. W. Norton Company.
- Mortimer, R. (2006). State and army in algeria: the 'bouteflika effect'. The Journal of North African Studies, 11, 155-171. doi: 10.1080/13629380600704837
- Özkök, H. (2012). Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonu Görüşme Tutanaqları, https://www.tbmm.gov.tr/arastirma_komisyonlari/darbe_muhtira/docs/tutanak_son/12_eylul_alt_komisyonu/12_eylul_alt_komisyonu/04.10.2012/Hilmi%20Özkök-04.10.2012.pdf adresinden edinilmiştir.
- Parmaksız, A. (2010). Türk ordusu'nda general olmak İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Picard, E. (1990). Arab military in politics: from revolutionary plot to authoritarian state. In G. Luciani (ed.) The Arab State (pp.189-219). London: Routledge.
- Rice, C. (1992). The Military under democracy., Foreign Affairs, 3, 27-42. Doi:10.1353/jod.1992.0019
- Rouquié, A. (1986). Demilitarization and military-dominated polities. In Abraham F. Lowenthal & J. Samuel Fitch (Eds.). Armies & Politics in Latin America (pp. 444-477). New York & London: Holmes & Meier.
- RP'nin Maskesini askerler indirdi (1997, 18 Haziran). Sabah. RP'nin Maskesini Askerler İndirdi. <http://arsiv.sabah.com.tr/1997/06/18/> adresinden edinilmiştir.
- Sangil, Z. (2011). Civil-military relations beyond dichotomy: with special reference to Turkey. Turkish Studies, 12, 265-278. doi: 10.1080/14683849.2011.572633
- Sattar, B. (2002). Pakistan: Return to Praetorianism. In M. Alagappa (Ed.), Coercion and Governance: The Declining Political Role of the Military in Asia (pp.385-412). Stanford University Press.
- Sayın Genelkurmay başkanı orgeneral Semih Sancar'ın mesaj ve konuşmalarının antolojisi. (1975). Ankara: Genelkurmay Basımevi.

- Shafqat, S. (1997). *Civil-military relations in Pakistan: from zulfiqar ali bhutto to benazir bhutto*. Westview Press.
- Singh, N. (2014). *Seizing power: the strategic logic of military coups*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Smith, R. G. (2003). Oral History Interview with Ambassador R. Grant Smith/Interviewer: Charles Stuart Kennedy. Foreign Affairs Oral History Collection, Association for Diplomatic Studies and Training, Arlington, VA, <http://www.adst.org/>. <http://www.adst.org/OH%20TOCs/Smith,%20R.%20Grant.toc.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Subaşı, T. (2004). *Bir arpa boyu -27 mayıs 1960 ihtilalinin gizli tarihi*. Karakutu Yayınları.
- Şahin, M. (1998). *MGK 28 şubat öncesi ve sonrası*. Kayseri: Ufuk Kitabevi.
- Talbott, S. (1996). *Democracy and the national interest*. *Foreign Affairs*, 75, 47-63.
- Tamer A. (2014). *Benim oğlum paşa olacak: bir generalin anıları*. İstanbul: Potkal Kitap.
- Tümgeneral Sönmezates: Darbeciyim, isterse idam etsinler ama FETÖ'cü değilim. (2016, 21 Temmuz). Ntv. http://www.ntv.com.tr/turkiye/tumgeneral-sonmezates-darbeciyim-isterse-idam-etsinler-ama-fetocu-degilim,ObXMmGemZUe8HxGi_1OKRQ adresinden edinilmiştir.
- Ulay, S. (1968). *General sıtkı ulay'ın hatıraları: 27 mayıs 1960 harbiye silah başına*. Kitapçılık Ticaret Limited Şirketi.
- Varney, W. & Martin, B. (2000). *Lessons from the 1991 Soviet coup*. *Peace Research*, 32, 52-68.
- Varol, O. (2012). *The democratic coup d'état*. *Harvard International Law Journal*, 53, 292-356.
- 'Who's in charge here?' (1977, October 16). Telegram from American Embassy in Islamabad to Secretary of State. The National Archives. Retrieved from <https://aad.archives.gov/aad/createpdf?rid=240437&dt=2532&dl=1629>
- Yirmibeşoğlu, S. (1999). *Askeri ve siyasi anıları*, 2 cilt. İstanbul:Kastaş Yayınevi.
- Zimmermann, E. (1983). *Political violence, crises, and revolutions: theories and research*. Boston, Massachusetts: G.K. Hall & Co.

Copyright © 2016 T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı

<http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr/>

Gençlik Araştırmaları Dergisi • Aralık 2016 • 4(3) • 39-66

ISSN 2147-8473

Başvuru | 5 Eylül 2016

Kabul | 20 Kasım 2016

Makale

Medya Bağlamında 15 Temmuz Darbe Girişimi

Selahattin Güven^a

Cihat Battaloğlu^b

Öz

İletişim alanında 2000'li yıllardan itibaren hız kazanan teknolojik gelişmeler, son yıllarda özellikle toplumsal hareket ve siyasi sistemler üzerinde artan bir etki göstermektedir. Özellikle kitle iletişim araçlarının değişimi ile etkisini arttıran bu olgu, son 10 yılda siyaset üzerinde etki göstermiş, siyasetin ve toplumsal yapının değişmesinde etkin rol oynamıştır. Medyanın siyaset ve toplum üzerindeki etkisinin en açık görülebileceği olaylardan biri de 15 Temmuz Darbe Girişimi sürecidir. Bu süreçte gözlemlendiği üzere, medyanın demokrasiden yana duruşu; kitleleri harekete geçirmekle birlikte yasama, yürütme ve yargı erklerinin toplumla bütünleşmesi adına köprü olmuştur.

Bu çalışmada; 15 Temmuz gecesi NTV, CNN Türk, A Haber, Haber Türk, Fox TV, Ülke TV, 24 TV, Bengü Türk, Halk TV, Ulusal TV yayın kuruluşlarının 22.00 ile 16 Temmuz 2016 07.00 saatleri arasındaki bütün yayınları incelenmiştir ve darbe teşebbüsünün ilk anından itibaren medyanın toplumu mobilize etmesi üzerine bir hipotez oluşturulmuştur. Makaledeki temel argüman; farklı siyasi görüş ya da kurumlardan olsalar dahi görsel medyanın, toplumsal hareketin düşünce yönetimi bağlamında “özgür olduğu sürece” en önemli kitleleşme aracı olduğu hipotezidir. Bu bağlamda epistemolojik olarak faydacı bir yaklaşım izlense dahi kalitatif araştırma yöntemi kullanılarak hem akademik hem de toplumsal hedef amaçlı bir çalışma ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 15 Temmuz Darbe Girişimi • Medya • Kitleleşme Medyanın Rolü • Türkiye’de Sosyal Hareketler

a Yetkilendirilmiş yazar: Genel Müdür Yard., Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. E-mail: selahattinuguen@yahoo.com
b Araştırmacı, İslam İşbirliği Teşkilatı, İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi (SESRIC). E-mail: cihatbattaloglu@gmail.com

İletişim alanında 2000'li yıllardan itibaren hız kazanan teknolojik gelişmeler, son yıllarda özellikle toplumsal hareket ve siyasi sistemler üzerinde artan bir etki göstermektedir. Özellikle kitle iletişim araçlarının değişimi ile etkisini arttıran bu olgu, son 10 yılda siyaset üzerinde etki göstermiş, siyasetin ve toplumsal yapının değişmesinde etkin rol oynamıştır.

Medyanın siyaset üzerindeki etkisinin en açık görülebileceği olaylardan biri de 15 Temmuz Darbe Girişimi sürecidir. Bu süreçte gözlemlendiği üzere, medyanın demokrasiden yana duruşu; kitleleri harekete geçirmekle birlikte yasama, yürütme ve yargı erklerinin toplumla bütünleşmesi adına köprü olmuştur. Özellikle kalkışmanın ilk anından itibaren medyanın toplumu mobilize etmesinde ve farklı kesimlerin koordine olmasında büyük katkı olmuştur. Bunun yanında yasama, yürütme ve yargı erklerini bir araya getiren yayın anlayışı, farklı organlar ve siyasi parti mensupları için ortak bir iletişim aracı haline gelerek; darbe girişimini önleyen toplumsal hareketin başlamasını tetiklemiştir. Öte yandan darbeci zihniyetin ilk andan itibaren medya üzerinde etki oluşturma girişimleri hatta yayınlarına son verme teşebbüsleri medyanın toplum üzerindeki etkisini kırmaya dönük bir harekettir.

Bu araştırmada; 15 Temmuz gecesi NTV, CNN Türk, A Haber, Haber Türk, Fox TV, Ülke TV, 24 TV, Bengü Türk, Halk TV, Ulusal TV yayın kuruluşlarının 15 Temmuz 2016 saat 22.00 ile 16 Temmuz 2016 saat 07.00 saatleri arasındaki bütün yayınları incelenmiştir. Ulusal TV, Halk TV ve Bengü Türk kuruluşlarının yayınlarında, 16 Temmuz 2016 saat 01.00 ile saat 05.00 arasındaki yayınlarına ulaşamadığından kısmen eksikler bulunmaktadır. Bununla birlikte, NTV, CNN Türk, A Haber ve Haber Türk kuruluşlarının yaptığı yayınları başka kuruluşlar yeniden iletim yoluyla yayınlamışlardır.

ATV saat 00.30'dan itibaren A Haber'le, Kanal D 16.07.2016 tarihinde saat 02.40'tan itibaren CNN Türk'le, Star TV 16.07.2016 tarihinde 03.27'den itibaren NTV ile SHOW TV 16.07.2016 tarihinde saat 03.06'dan itibaren Haber Türk'le, KANAL 7 televizyonu 16.07.2016 tarihinde saat 00.24'ten itibaren Ülke TV ile 360 TV 15.07.2016 tarihinde saat 23.27'den itibaren Kanal 24'le ortak yayın yapmaya başlamıştır.

Yukarıda adı geçen ulusal televizyon kanallarının yayını tümüyle incelenerek, darbe teşebbüsünün ilk anından itibaren medyanın toplumu mobilize etmesi üzerine bir hipotez oluşturulmuştur. Makaledeki temel argüman farklı siyasi görüş ya da kurumlardan olsalar

dahi görsel medyanın, toplumsal hareketin düşünce yönetimi bağlamında “özgür olduğu sürece” en önemli kitlesel araç olduğu hipotezidir. Bu bağlamda epistemolojik olarak faydacı bir yaklaşım izlense dahi kalitatif araştırma yöntemi kullanılarak hem akademik hem de toplumsal hedef amaçlı bir çalışma ortaya çıkarılmıştır.

Medya ve Toplum Teorisi

Medya ve 15 Temmuz halk direnişi arasındaki ilişkinin akademik bir düzlem üzerinde incelenmesi açısından, ilk olarak medya kavramını ve özelde televizyonun kitle iletişim aracı olarak toplum üzerindeki rolünü incelemek gerekmektedir. Çünkü medyanın literatürdeki manüpülatif rolünün yanında kimi zaman kitle iletişim aracı olarak ulusal medyanın, özellikle televizyonun toplumların mobilizasyonu açısından rolünün önemi yeni bir bakış açısı getirmektedir.

Medya olanı sunarken, kendisi de bir mesaja dönüşebilmektedir. Medya aracı aynı zamanda bir mesaj olabilmektedir (McLuhan, 1962). Medya olanı kendi editör süzgecinden geçirirken veya onu kendi iletim aracının formatına dönüştürürken olana müdahale etmekte, onu değiştirip yeniden üretmektedir. Medyanın olana müdahalesinin en fazla etki oluşturduğu mecra televizyon mecrasıdır. Çünkü televizyon; siyaset, iş dünyası, spor, sanat vs. tüm alanlarda topluma iletilmesi düşünülen bütün mesajları aynı mecradan iletilebilmektedir (Castells, 2005: 450). Televizyon yöneticileri; izleyiciyi etkilemek, onu kendi ürettikleri hikâyenin bir parçası kılmak için zengin içerik üretmeye çabalamaktadır. Bu içerik üretim sürecini belirleyen belli toplumsal dinamikler bulunmaktadır. Bunların başında medyanın mülkiyet yapısı yer almaktadır. Televizyonun mülkiyetinin kime ait olduğu ve mülkiyetin sahibinin tercihleri, yayının içeriğini etkilemektedir. İkinci unsur ise toplumsal ve siyasal atmosferdir. Televizyon hem bu toplumsal ve siyasal imkânlar çerçevesinde ürünlerinin üretim sürecine katkıda bulunmakta, hem de toplumsal ve siyasal alanın ortaya çıkardığı kısıtlamalar çerçevesinde üretim yapmaktadır. Televizyon kuruluşları, bu koşullar altında mümkün olduğunca çok kişinin izleyebileceği, popüler programlar ve haberler üretmeye çalışmaktadır.

Bu bağlamda düşünüldüğünde, kitle iletişim aracı olarak Türkiye’de ulusal medya, 15 Temmuz gecesi medyanın yukarıda bahsedilen manüpülatif yapısından sıyrılmıştır. Bu açıdan değerlendirdiğimizde; kriz anında ulusal medya ve özelde televizyon kanalları, yu-

karıda bahsi geçen teörinin ideolojik veya politik düzleminin dışında toplumdan ve gerçeklikten yana tavır almış ve toplumsal mobilizasyon açısından önemli bir araç haline gelmiştir.

15 Temmuz Darbe Girişimi Nedir?

15 Temmuz Darbe Girişiminin medyada yer alma biçimine bakıldığında, Darbe teşebbüsünün başladığı saatlerde, çıkan haberlere bakıldığında medyada, vuku bulan olayın bir darbe teşebbüsü olarak değil de herhangi bir terör saldırısına karşı güvenlik güçlerinin önlem aldığı düşüncesi çerçevesinde haberler yapıldığı görülmektedir. Ancak, saat 23.03'te Başbakan Binali Yıldırım'ın önce NTV, akabinde A Haber televizyon kanallarının canlı yayınlarına telefonla bağlanarak açıklama yapması ve bu açıklamasında yaşananların bir "kalkışma girişimi" olarak tanımlaması toplumu meşru otoriteler aracılığı ile yaşananlardan haberdar etti. Başbakan'ın yaptığı açıklama şok etkisi yapsa da topluma sağlıklı bilgilendirme olanağı sundu. Bununla birlikte Başbakan'ın bu girişime izin verilmeyeceğine ilişkin kararlılık içeren ifadesi, siyasi iktidarın darbecilere karşı mücadele edeceği güvenini topluma verdi. Başbakan'ın açıklamalarından sonra Adalet Bakanı Bekir Bozdağ'ın, AK Partili milletvekillerinin açıklamaları ve AK Parti İstanbul İl Başkanı'nın televizyon kuruluşlarına telefonla bağlanarak darbeye karşı kararlı bir mücadele içerisinde olacaklarına ilişkin ifadeleri topluma darbe girişimiyle mücadele konusunda öncülük etti. Bununla birlikte, Bekir Bozdağ'ın darbe teşebbüsünde bulunanların FETÖ mensubu olduğuna ilişkin açıklamaları, darbeyi yapanın kimliğine bağlı olarak darbeye karşı çıkan kesimleri darbeye destek vermekten alıkoymuştur. Darbenin emir komuta zinciri içerisinde olmadığına ilişkin o gece medyanın yoğun bir haber içeriği sunması da yine bu toplumsal kesimin darbeyi desteklememesine sebep olmuştur. Ancak, daha sonra darbeci askerlerin Ankara'nın Gölbaşı ilçesindeki Özel Harekât Eğitim Merkezi'ne ve Milli İstihbarat Teşkilatı'na yönelik saldırıları meydana geldi. Akabinde de TRT işgal edildi ve darbe bildirisi okutuldu. Darbecilerin TRT Türk üzerinden darbe bildirisini okutması, darbelere aşına olan orta yaş üstü kişilerin olan bitenin bir darbe teşebbüsü olduğuna ikna olmasında etkili olmuştur. Darbenin gerçekleştiği intibasına karşı Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın CNN Türk televizyonuna Hande Fırat aracılığı ile FaceTime'la bağlanması ve halkı sokağa çağırmasıyla AK Partili temsilcilerin ifade ettiği mücadele kararlılığının yöntemi ortaya çıkmıştır. Cumhurbaşkanı'nın açıklamasından sonra halkın sokağa

çıkarmaya başladığı görüldüğünde; darbeye karşı olan medyanın, örneğin NTV’de Oğuz Haksever’in, ses tonundan ve açıklamalarından anlaşıldığı üzere bu açıklamanın ciddi moral kaynağı olduğu, darbeye karşı bu defa halkın direneceği görülmüştür. Medyanın sokağa çıkan insanları göstermesiyle, darbecilerin bombalamalarının ve TRT’den okuttuğu Darbe Bildirisi’nin etkisi kırılmıştır. Ancak, özellikle Ankara’da uçakların ses hızını geçerek çıkardığı süpersonik (sesüstü) patlama sesleri ile toplumu sindirmeye çalışmaları devam etmiştir. Başbakan saat 03.00’te FETÖ’nün emirleriyle hareket eden her türlü askeri helikopter ve uçağın füzeyle indirileceğini açıklamıştır. Bu açıklama, sokağa çıkarak tankların hareket etmesini engelleyen halkın, kendi imkânları ile engelleyemeyeceği, ulaşamayacağı araçların devlet imkânlarıyla durdurulabileceğini göstermiştir. Bu şekilde, darbe girişimi halkın mücadelesi ve devletin imkânlarını seferber etmesiyle durdurulmuştur. Saat 03.00’ten sonra askerlerin gözaltına alınma haberleri, asker kişilerin televizyonlara bağlanarak darbeye karşı olduklarını beyan etmeleri ve Cumhurbaşkanı’nın Atatürk Havaalanı’nda halka hitap etmesiyle darbe girişiminin başarısız kılındığı anlaşılmıştır.

Kitlesel Medya Yayınları ve 15 Temmuz Gecesi Duruş

Medya, Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca yaşanan hemen her kriz, kaos ve darbe süreçlerinde aktif rol üstlenmiş ve sonuca doğrudan tesir etmiştir (Demir, 2016). Ancak daha önceki darbe ve darbe teşebbüslerinde cunta ile uyum gösteren medya organları, 15 Temmuz gecesi demokratik yollarla seçilen siyasi iktidar ile hareket etmiş ve darbe girişimi karşısında halk direnişinin önemli bir parçası olmuştur.

Türkiye siyasi tarihi incelendiğinde darbeler ve kitle iletişim araçları arasında pozitif ilişki 1960 darbesinin halka saat 5.25’te “Türk Silahlı Kuvvetleri Türk vatandaşlarını radyolarının başına davet eder” cümlesiyle seslenmesiyle başlamış; 1980, 12 Eylül’ünde değişen teknolojinin paralelinde, TRT’deki askeri cunta bildirisiyle devam etmiştir. 1990’lara gelindiğinde daha manipülatif olan medya araçları, 28 Şubat Darbesi döneminde aktif rol oynamış, Askeri cuntanın dönemin demokratik yollar ile iktidar olmuş hükümetine karşı propagandasının en önemli unsuru olmuştur. Örneğin Müslüm Gündüz ile Fadime Şahin’in basılması ya da Sincan Belediyesinin düzenlediği Kudüs Gecesi görüntüleri, 28 Şubat sürecinde irtica söylencesini yeniden üretmenin, kamuya sansasyonel bir şekilde empoze etmenin ve darbeyi meşrulaştırmanın medyatik araçları olarak kullanılmıştır (Demir, 2016:8). Ancak 2000’lere gelindiğinde teknolojik gelişmeler ve siyasi alandaki

gelişmeler medyaya yeni bir soluk getirmiştir. Sosyal medyadaki gelişmeler, medya sahipliğinde yaşanan çeşitlenme ve farklı görüşleri taşıyan medya gruplarının birbirlerini dengeleyecek bir aşamaya gelmesi ile medya içeriğinde de bir değişim ve dönüşümün gerçekleştiği görülmüştür.

Kitlesel medyanın önemini bilen darbeci güçler, 15 Temmuz gecesi çeşitli medya organlarına yönelik saldırılarda bulunmuş ve iktidara muhalif olan kitleyi manipülatif bilgilen-dirmelerle kendi saflarına çekme girişiminde bulunmuştur. Bu bağlamda, gerek ülkenin iletişim ve haberleşme özgürlüğünü sağlayan devlet kurumları gerekse özel televizyon kanalları darbecilerin direkt hedefi haline gelmiştir. Özellikle eski darbe alışkanlıklarını devam ettirip doğrudan müdahale ile darbeci askerler darbe bildirisini TRT’de baskı aracılığı ile yayınlamışlardır. Bunun yanında NTV ve CNN Türk gibi uluslararası yayın gücü olan kanallara darbe girişimi öncesi takip ve kontrol yönelimi olduğu açıkça gözlenmiştir. Nitekim 15 Temmuz gecesi CNN Türk’ün de içinde olduğu Doğan Medya Merkezi’ni basan FETÖ mensupları yayını silah zoruyla kesmiştir (Demir, 2016: 13). Ayrıca kablololu TV ve uydu operatörü TÜRKSAT gibi medya araçları için önem arz eden kurumlara saldırılar medyanın gücünü kırmak amacıyla etkin bir biçimde darbeci zihniyet tarafından kullanılmıştır.

Son yıllardaki teknolojik gelişmeler ve akıllı telefonlardaki artış ve yoğun sosyal medya kullanımı, kitlesel medya için daha kapsamlı yayın imkânı sunmuştur. Darbe girişiminde, ortak duruşun adresi olan televizyon programları olayların hem askeri hareketlilik tarafını hem de toplumsal tepkilerini anında ve kesintisiz yayınlamıştır. Olay yerlerinden “anlık”, “sıcak” ve “sansürsüz” görüntüler paylaşan vatandaşlar kafası karışmış milyonlarca insanı da etkilemiştir ve darbe karşısında sergilenen özverili duruşu güçlendirmiştir. Ayrıca darbe girişiminin ilk dakikalarından itibaren medya tarafından bu teşebbüste bulunanların “asker değil, terörist” oldukları fikri kabul görmüş ve benimsenmiştir. Kısacası darbe öncesi paralel yapı propagandası olarak baskı altında tutulduğu ve özgür olmadığı söylenen ulusal medya bir bütün olarak darbeye karşı net bir tavır almış ve demokrasinin yanında olduğunu göstermiştir.

Türkiye mediasındaki darbe karşıtı yayınların aksine darbenin ilk anından itibaren manipülatif medya anlayışı Batı mediasında gözlenmiştir. Bu bağlamda, 15 Temmuz gecesi darbe girişimi yanında duran Batılı kitlesel yayın organları Türkiye’nin demokratik kurumlarını meşruiyet dışı göstermeye çalışmış ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’a karşı bir

kampanya ile bu tavırlarını desteklemişlerdir. Özellikle New York Times'ın; "Türk Lider Erdoğan'ın kendine Yeni Düşman Yaratması ve Eski Arkadaşlarını Rahatsız Etmesi" adlı makaleyi Darbe teşebbüsü sürecinde yeniden yayınlaması önemli bir veri olarak öne çıkmıştır (Tavernise, 2016). Benzer şekilde, CNN International'da Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın darbe teşebbüsüne karşı halkı sokağa çağırdığı haberini: "Türkiye'nin ordu tarafından kuşatılmış Cumhurbaşkanı FaceTime üzerinden ülkesine hitap ediyor" haberi ve BBC de yayınlanan "Recep Tayyip Erdoğan: Türkiye'nin merhametsiz Cumhurbaşkanı" yazıları Türkiye'ye karşı Batı medyası manipülatif yayın anlayışının önemli örneklerindedir (Pagliery, 2016).

Bununla birlikte, bazı yabancı medya organlarında çıkan doğrulanmamış ve manipülatif açıklamalar, bu medya organlarının Türkiye karşısında özgür görünen ancak politik kurgulara yaslanan nitelikte olduklarını ve demokrasi karşıtı darbecileri desteklediklerini ortaya koymaktadır. 'Daily Beast' dahil birçok kaynağın, Erdoğan'ın firarda olduğuna ve İstanbul'a inmeden kısa bir süre önce Avrupa'dan sığınma talebi arayışında olduğuna dair haberler yapması ve MSNBC'nin daha sonra bu haberi silmesine rağmen, "Üst düzey Amerikan askeri kaynakları, NBC News'a, Erdoğan'ın İstanbul'a iniş hakkını reddettiğini ve Almanya'dan sığınma hakkı aradığını" söylemesi bu argümanı destekleyen kayda değer örneklerdir (Houston, 2016).

Sonuç olarak, darbeyi uluslararası alanda meşru göstermeye veya darbe teşebbüsünün başarılı olduğuna ilişkin algı oluşturmaya çalışan uluslararası medyanın aksine medyamız farklı siyasi görüş veya fikirlere sahip olsalar bile darbeye karşı, meşru iktidarın bilgi kaynaklarını haber kaynağı olarak seçmiş, yayınlarında tavırlarını sivil iradeden yana belirlemiş, haber içeriğinde halkın darbe girişimine karşı direnişini kolaylaştıran içerik sunarak darbe girişiminin başarısız olmasında önemli bir rolü oynamıştır.

Kitlesel Medyanın Devlet ve Siyasi Organlar İçin Ortak Payda Olma Rolü

15 Temmuz gecesine dair kapsamlı bir araştırma yapıldığında, darbe öncesi paralel yapı propagandasıyla, baskı altında tutulduğu ve özgür olmadığı söylenen medya grupları, darbe girişimi sırasında demokrasiye sahip çıkma yönünde tarafını seçmiş ve medyanın iletişim gücü; darbe karşıtı toplumsal hareketin temelinde var olmuştur. Ayrıca kitlesel medya organları yasama, yürütme, yargı organları da dahil devletin tüm organları için

mutlak bir iletişim kanalı haline dönüşmüştür. Bu bağlamda, 15 Temmuz gecesi tüm boyutları ile ele alındığında belki de en önemli dönüm noktası Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın o gece çeşitli televizyon kanallar aracılığı ile yaptığı FaceTime bağlantılarıdır. Özellikle CNN TÜRK Ankara Temsilcisi Hande Fırat'ın kendi telefonu üzerinden canlı yayın yapan Erdoğan'ın;

"Bugünkü bu gelişme gerçekten Silahlı Kuvvetlerimizin içerisindeki bir azınlığın ne yazık ki kalkışma hareketidir ve bu malum yapıya ait, paralel yapılanmanın teşvik ettiği, üst akıl olarak onların kullandığı bir harekettir. Ülkemizin birliği, beraberliği, bütünlüğüne yönelik bu harekete karşı inanıyorum ki milletçe vereceğimiz güzel bir cevapla bunlar gerekli olan cezayı alacaklardır (CNN Türk, 15 Temmuz 2016)."

açıklamasının ardından toplumda durağan halde var olan darbe karşıtlığı eyleme ve kapsamlı bir halk hareketine dönüşmüştür. Ayrıca, Hande Fırat'ın

"Sayın Cumhurbaşkanım halkı demokrasiye sahip çıkmaya çağırıyorsunuz. Meydanlara çağırıyorsunuz, bu çağırınızı biz de buradan tekrarlıyoruz. Bu darbe girişimi bastırılıp, buna kalkışanlar adalet önünde hesap verebilecek mi?"

Şeklindeki sorusu üzerine de Cumhurbaşkanı Erdoğan,

"Kesinlikle bunun bedelini yargı önünde çok ağır ödeyeceklerdir ve bunu şu anda demokrasiye inanların işini de kolaylaştıracaktır ama onları da bunun bedelini çok ağır ödettirecektir"

Açıklaması toplumda âdete darbe girişimi karşısında bir dayanak noktası haline gelmiştir.

Ayrıca 15 Temmuz gecesi Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın çeşitli kanallar ile yaptığı canlı bağlantı ve basın toplantıları ve bu görüşmelerin tekrar yayınları, halkın devlete ve devlet kurumlarına olan güvenini güçlendirmiştir. Tablo 1'de gösterilen saat ve TV kanallarında Erdoğan'ın temel mesajı halkın sokağa çıkıp demokrasisine sahip çıkması, hareketin "TSK içindeki bir azınlığın hareketi olduğu" ve "Paralel yapının ihanetinin bir sonucu olduğu" vurgusudur. Ayrıca "Bunun bedelini yargı önünde çok ağır ödeyeceklerdir" söyli ile Cumhurbaşkanı adalet ve yargı kavramlarının önemini vurgulamış ve sivil bir direniş çağırısı yapmıştır.

Tablo 1.

15-16 Temmuz 2016 Tarihli Televizyon Yayınlarında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Açıklamaları Zaman Çizelgesi

Yayına Bağlanma/Yayın Saati	Yayınlanan Kanal	Yayına Bağlanma/Yayın Saati	Yayınlanan Kanal
00.27.04 (CNN Canlı) 00.44.23 (NTV Canlı) 00.50 04.16.41 06.28.12	NTV	01.10.48 01.15.49 (Tekrar) 01.32.54 (Tekrar) 01.40.58 (Tekrar) 02.22.23 (Tekrar) 03.59.45 (Tekrar)	FOX TV
00.24.45 00.39.19 (Tekrar) 00.51.39 06.28.53	CNN TÜRK	04.16.37 04.48.00 (Tekrar) 05.19.15 (Tekrar) 06.16.14 (Tekrar) 06.27.05	
00.25.54 00.45.48 00.52.50	HALK TV	00.45.35 01.01.22 (Tekrar) 04.15.55 05.07.36 (Tekrar) 06.26.01	ÜLKE TV
00:32:00 00.38.56 (Canlı) 03.54.16 (Tekrar) 04.16.08 04.44.28 (Tekrar) 05.19.54 (Tekrar) 06.28.26	A HABER	00.26.42 00.35.38 (Tekrar) 00.45.39 (Tekrar) 00.51.34 03.59.51 (Tekrar) 04.15.38 04.51.00 (Tekrar) 06.25.52	24 TV
00.44.34 00.50.53 02.25.21 (Tekrar) 04.16.44 04.37.34 (Tekrar) 05.06.43 (Tekrar) 06.27.04	HABERTÜRK	00.28.42 00.47.00 05.28.58 06.27.56	Bengü Türk

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamalarının yanında Başbakan Binali Yıldırım'ın televizyon ekranlarından yaptığı duyurular ve bilgilendirme açıklamaları da (Tablo 2) darbe girişimi karşısında insanların panik havasından kurtulup olayın bilincini kavrayan topluluklar haline dönüşmeleri için önemli bir rol oynamıştır. Yıldırım'ın NTV ve A Haber ile yaptığı telefon bağlantıları 15 Temmuz akşam saatlerinde başlayan ve

TRT’de yayınlanan darbe teşebbüsü bildirisinin etkisiyle artan panik havasının dağılmasına ve insanların güven ile darbe karşıtı harekete katılmasına yol açmıştır. Yıldırım’ın özellikle NTV yayınındaki kararlılık vurgusu ilk andan itibaren toplumda var olan darbe karşıtlığını güçlendirmiştir. Bu yayında Başbakan Binali Yıldırım:

“Doğrusu bir kalkışma ihtimali üzerinde duruyoruz. Belli ki emir komuta zinciri olmadan asker içerisindeki bazı kişilerin kanunsuz bir eylemi söz konusu. Vatandaşlar şunu bilsin ki demokrasiye zarar getirecek hiçbir faaliyete izin verilmeyecek. Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, vatandaşın milletin seçtiği, milletin iradesi ile iş başındadır. Bunun işbaşından gitmesi ancak milletin kararı ile olur bu bilinmelidir. Bu kalkışmayı yapanlar, bu çılgınlığı yapanlar, en ağır şekilde bedelini ödeyecektir. Asla bu tip kalkışmalara pabuç bırakmayacağız. Asla bu ve buna benzer çılgınlıklara müsaade etmeyeceğimizi bilsinler” diye konuştu (NTV,15 Temmuz 2016).

Ayrıca yine aynı yayında Binali Yıldırım’ın: “*Bunların kim olduğunu, hangi amaçla hareket ettiğini kısa sürede anlayacağız ve gereğini yapacağız. Asla ve asla yasadışı, demokrasiyi kesintiye uğratabilecek faaliyetlere müsamaha göstermeyeceğiz*” sözleri hukukun ve kanunların askıya alınmadığı ve darbe girişimi konusunda yasalar çerçevesinde bir mücadele olacağını göstermiştir.

Tablo 2.

15-16 Temmuz 2016 Tarihli Televizyon Yayınlarında Başbakan Yıldırım’ın Açıklamaları Zaman Çizelgesi

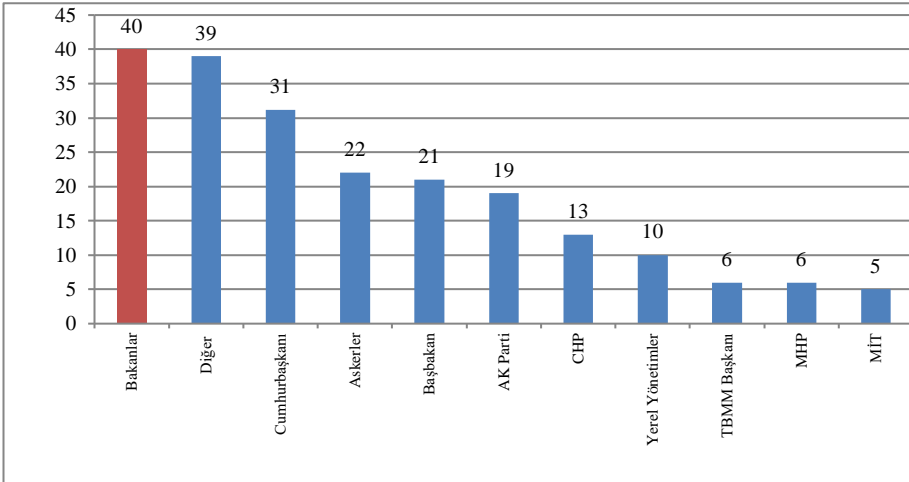
Yayına Bağlanma/Yayın Saati	Yayınlanan Kanal	Yayına Bağlanma/ Yayın Saati	Yayınlanan Kanal
23.00.29 (Canlı) 01.40.07 02.50.18 04.30.51 05.51.25 (Tekrar)	NTV	02.14.24 03.00.45(tekrar)	FOX TV
23.07.33 (Canlı) 23.19.32 03.13.37 05.01.44	CNN TÜRK	23.01.58 23.11.40 (tekrar) 01.41.14(tekrar) 02.51.05(tekrar) 04.32.03(tekrar) 23.28.55 02.25.21(tekrar)	ÜLKE TV
23.09.58 (Canlı) 23.20.22 (Tekrar) 23.44.19 (Tekrar)	HABERTÜRK	23.11.34	Bengü Türk

23.01.50 23.05.40 (Canlı) 02.24.21(Tekrar) 23.14.36 (Tekrar) 23.27.48 (Tekrar) 02.24.21(Tekrar)	A HABER	23.11.34	Bengü Türk
		23.06.28	ULUSAL TV
		23.03.42	HALK TV

Yürütme tarafından yapılan açıklamaların yansira yasama organı olan Gazi Meclis de, yapılan saldırılara ve darbeciler tarafından atılan bombalara rağmen darbe karşısında farklı siyasi partilerin temsilcileriyle^c birlikte hareket ederek darbeye karşı ortak bir dayanışma platformuna dönüştürmüştür. TBMM’de farklı siyasi partilerin bir arada olması, darbecilerin bulunduğu marjinal konumunu sabitlemiş ve perçinlemiştir. 15 Temmuz gecesi 10 ulusal kanalın yayınları incelendiği zaman, tekrar yayınları hariç, banttan ve canlı yayınlarda en çok görünen isimler Cumhurbaşkanı ve Başbakan olmasına rağmen; darbeyi kınayan ve darbenin karşısında sivil bir direnişi destekleyen açıklamalar bürokratlar ve siyasiler tarafından da dile getirilmiştir (Bkz. EK 1)

Figür 1.

Temmuz 2016 Tarihli Televizyon Yayınlarında Açıklamaların Kurumlar Bazında Dağılımı

^c 15 Temmuz 2016günü saat 23.00'ten 16 Temmuz 2016 saat 07.00'ye kadar olan zaman dilimi içerisinde yukarıda bahsi geçen 10 televizyon kuruluşuna canlı yayına çıkarak, telefon veya başkaca iletişim araçlarıyla yayın kuruluşlarına bağlanarak fikirlerini beyan edenlerin tam listesi ekte yer almaktadır.

Bu bağlamda üstteki grafikte gösterildiği üzere Bakanlar tarafından yapılan bağlantı ve açıklamaların yanında siyasi parti, yargı ve darbeye destek vermeyen ve darbenin karşısında duran ordu mensupları tarafından darbe karşıtı birçok açıklama yapılmıştır. Buradaki en önemli nokta kutuplaşmaların yaşandığı bir devlet olarak gösterilen Türkiye Cumhuriyeti'nin farklı kurum ve görüşlerinin, kriz anında ortak paydada buluşmuş olmalarıdır. Ayrıca yüksek oranda kitlesel medya araçlarının kullanılması ve koşulsuz bir şekilde darbenin kınanması; şeffaf ve demokratik yapının ve özgür medyanın kriz anında ülkenin güvencesi olduğunu kanıtlamaktadır. Bunun yanında, yerelden merkeze farklı kurumlardan ve görüşlerden gelen darbe karşıtı açıklamalar da, devletin kurumsal ve güçlü yapısını halka güvence olarak sunmuş ve Türkiye'nin darbelere karşı durabilecek kurumlarının varlığını ispatlamıştır. Özellikle Meclis'te temsil edilen siyasi partilerin mutabakatıyla TBMM Ortak Bildirgesinde ve Yenikapı açıklamalarında vurgulandığı gibi 15 Temmuz 'yeni bir birliklilik ve hep beraber Türkiye olma bilinci' oluşturmuş ve şüphesiz özgür yayınlarıyla ulusal medya bu birliklilik ruhunda önemli bir paya sahip olmuştur.

Sonuç

Darbe teşebbüsünün kamuoyuna yansımaya başlamasından bir buçuk saat sonra Başbakan Binali Yıldırım NTV aracılığı ile halkı kalkışmadan haberdar etmiştir. Başbakan'ın bu açıklaması, toplumda şok etkisi yaratmakla birlikte, halkın darbeye karşı tavır geliştirmesine olanak sağlamıştır. Başbakan saat 23.03'te NTV'ye yaptığı ilk açıklama ile toplumdaki darbeye karşı geliştirilecek tutum üzerindeki tereddütleri gidermiştir. Ankara ve İstanbul'daki askeri hareketliliğin askeri bir kalkışma olduğunu göstermiştir. Bu açıklama, darbecilerin terör saldırısı olasılığı algısıyla halkı evlerine hapsedmesinin önüne geçmiştir. Başbakan'ın "kalkışma ihtimali" ifadesinden sonra, medya İstanbul ve Ankara'da yaşanan askeri hareketliliğin, zannedildiği gibi terör saldırısına karşı alınan önlemler olmadığını topluma aktarmaya başlamıştır.

Medya, darbeye karşı çıkan siyasilerin konuşmasına olanak sağlayarak ve darbecilerden yana fikirlere sahip olan kişilere yayınlarında yer vermeyerek darbeye karşı tavır geliştirmiştir. Bununla birlikte, Cumhurbaşkanının halkı sokağa davet etmesinden

sonra halkın sokağa çıkmasını ekrana taşıyarak toplumda darbecilerin kazanamayacağı algısının yerleşmesine ve psikolojik üstünlüğün darbe karşıtlarına geçmesine olanak sağlamıştır. Özellikle, yürütme organının kriz iletişimini başarıyla yönetmesinde medya aktif rol oynamıştır.

Medya 15 Temmuz Darbe girişiminin ilk anlarında yaşanan katliamlara odaklanmayarak, darbecilerin yaptığı bombardıman ve kullandığı silahlarla halkı korkutarak sındirmesinin önüne geçmiştir. Medya, editoryal sorumluluğu çerçevesinde sunulması gereken enformasyonu haber üretim süreci içerisinde ivedilikle şekillendirirken kendi önceliklerini belirleyerek, medya merkezlerine akış halinde olan enformasyonda darbe girişim sürecine etki etme manasında neyin önce sunulup neyin o anda geriplanda tutulmasına bağlı olarak, kendi tarafını belli etmiştir. Medyanın hangi haberi kamuoyuna sunacağı veya haberi nasıl sunacağı haberin kendisine bağlı olduğu kadar haberi yapanın tercihinde de bağlıdır. 15 Temmuz Darbe Girişimi sırasında medyanın meşru iktidarın haber kaynaklarını esas alarak yayıncılık yapması, televizyonların demokrasiden yana tavır aldığını göstermektedir.

EK 1: 15-16 Temmuz 2016 Tarihli Televizyon Yayınlarına Katılan Kişilerin Listesi

NTV

Sıra	Yayına Bağlanan	Yayına Bağlanma Saati	İfadeleri	Tekrar
1	Başbakan Binali Yıldırım	23.00.29	Bir Kalkışma ihtimali üzerinde duruyoruz.	23.10.44 23.15.00
2	AK Parti İstanbul İl Başkanı Selim Temuci	00.21.18	İstanbululları sokağa davet etti.	-
3	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	00.27.04 (CNN) 00.44.23 (NTV Canlı)	Halkı sokağa davet etti.	
4	İçişleri Bakanı Erkan Ala	00.31	Paralel yapının bir girişimidir.	
5	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	00.50 (Basın Toplantısı)	Halkı sokağa davet etti.	
6	Ahmet Davutoğlu	00.59.39	Bugün onurumuza sahip çıkma günüdür.	
7	Milli Savunma Bakanı Fikri Işık	01.09.05	Darbe teşebbüsü emir komuta zinciri içinde değil.	
8	CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu	01.20.02 (Yazılı Açıklama)	Darbeye karşı çıkıyor. Ancak Halkı sokağa davet etmiyor.	
9	Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu	01.28.44	ABD, AB, İngiltere... den muhaptalarının kendisini aradığı desteklerini ifade ettiklerini belirtti.	
10	TBMM Başkanı İsmail Kahraman	01.34.11 (TBMM'den Canlı)	Partilerin grup başkanlarına darbeye karşı çıktıkları için teşekkür etti.	
11	Başbakan Binali Yıldırım	01.40.07	Bu doğrudan bir terör olayıdır.	
12	Özel Kuvvetler Komutanı Zekai Aksakallı	01.48.01	Paralel ihanet şebekeleri bu kalkışmanın içerisinde.	
13	CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu	01.55.41	Darbeye karşı çıktı. Ancak kitlesini sokağa davet etmedi.	
14	Bülent Arınç	01.58.59	Hükümet ve Cumhurbaşkanımızın yanındayım.	
15	3. Kolordu Komutanı Erdal Öztürk	02.03.32	Derhal kışlarına dönmelerini emrediyorum.	
16	İstanbul Valisi Vasip Şahin	02.09.23	İstanbul Valiliğini işgal teşebbüsü püskürtüldü.	
17	Genelkurmay Eski Başkanı Necdet Özel	02.14.53	Askerleri kışlarına dönmeye davet etti.	
18	Başbakan Yardımcısı Veysi Kaynak	02.19.02	Askeri elbise giymiş teröristler	
19	Jandarma Harekât Başkanı Tümgeneral Arif Çetin	02.21.26	Duruma hâkimiz.	
20	MİT Basın Müşaviri Nuh Yılmaz	02.37.48	Sanırım yarın bu iş bitmiş olacak	
21	7. Kolordu Komutanı İbrahim Yılmaz	02.44.29	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	
22	Başbakan Binali Yıldırım	02.50.18	Hava sahasını engelliyoruz. Kontrol dışı uçakları vuracağız.	
23	Cumhurbaşkanı Genel Sekreter Yrd. İbrahim Kalın	03.04.16	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	
24	Jandarma Harekât Başkanı Tümgeneral Arif Çetin	03.09.37	Tekrar yayına bağlandı. Yukarıdaki ifadelere benzer ifadeler kullandı.	
25	Hüseyin Çelik	03.13.28	Hükümetin yanında olma günüdür.	

26	KKTC Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı	03.21.49	Hükümetten yana tavrı aldı.	
27	Cemil Çiçek	03.26.09	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	
28	3. Ordu Komutanı İsmail Serdar Savaş	03.32.54	Girişimin yanında olmadığını belirtti.	
29	Ankara Büyükşehir Başkanı Melih Gökçek	03.37.05	Ankara'daki durum hakkında bilgi veriyor.	
30	Başbakan Yrd. Tuğrul Türkeş	03.44.01	Bu darbenin bir yüzü yoktur. Ek-rana kendi yüzleriyle çıkamamışlardır.	
31	Bilim Sanayi Bakanı Faruk Özlü	04.07.37	Hiç hoş değil, böyle bir hareket, dedi.	
32	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	04.16.41 (Basın Toplantısı-Havaalanı)	YAŞ'ta atılacak adımdan dolayı...	
33	Başbakan Binali Yıldırım	04.30.51 05.51.25 (Tekrar)	Bilgilendirmede bulunuyor.	
34	Ankara Büyükşehir Başkanı Melih Gökçek	04.37.22	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	İkinci defa bağlandı.
35	Başbakan Yrd. Tuğrul Türkeş	04.48.59	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	İkinci defa bağlandı.
36	Bilim Sanayi Bakanı Faruk Özlü	05.06.47	Çok kötü, keşke hiç yaşanmasaydı.	İkinci defa bağlandı.
37	8. Kolordu Komutanı Yılmaz Uyar	05.40.18	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	
38	Lütfi Elvan	06.25.11	Başkentte olduğunu ifade etti.	
39	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	06.28.12	Atatürk Havaalanında halka hitap ediyor.	
40	Adalet Bakanı Bekir Bozdağ	06.48.39	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	

CNN TÜRK

Sıra	Yayına Bağlanan	Yayına Bağlanma Saati	İfadeleri	Tekrar
1	Başbakan Binali Yıldırım	23.07.33 (NTV Bağlantısı aktarıyor) 23.19.32 (Habertürk Canlı)	Bir Kalkışma ihtimali üzerinde duruyoruz.	
2	AK Parti Grup Başkanı İlknur İnceöz	23.32.00	Canımızı vermemiz gerekirse, bu mücadelede verilecektir.	
3	AK Parti İstanbul İl Başkanı Selim Temurci	23.56.36	Halkı Sokağa davet etti.	
4	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	00.24.45 00.39.19 (Tekrar)	TSK içindeki bir azınlığın hareketidir.	Cumhurbaşkanının ilk Açıklaması
5	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	00.51.39	Basın Açıklaması Canlı	
6	Adalet Bakanı Bekir Bozdağ	00.55.32	Milleti sokağa çağırdı.	
7	Başbakan Yrd. Numan Kurtulmuş	01.10.31	Ahlak dışı bir girişim.	
8	Ahmet Davutoğlu	01.13.31	Milli İradenin yanında olma gü-nüdür.	
9	Abdullah Gül	01.19.38 01.46.44 (İkinci defa)	Askere hitaben: "Size talimat ve-renlerin talimatlarına uymayın."	
10	Ömer Çelik	01.31.21	Kışlarınıza dönün.	

11	Başbakan Yrd. Veysi Kaynak	01.37.45	Kendisini Mehdi ilan eden bir devlet ve millet düşmanı adamın emridir.	
12	CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu	01.49.30	Milli iradeye saygı duyulmasını bekliyoruz.	
13	TBMM Başkanı İsmail Kahraman	01.52.18	Milletimiz demokrasiye sahip çıkıyor.	TBMM'den canlı
14	CHP Genel Başkan Yrd. Bülent Tezcan	01.54.45	Bütün milletvekili arkadaşlarımız meclise davet ediyor.	TBMM'den canlı
15	CHP Genel Başkan Yrd. Levent Gök	01.56.57	Darbeye karşı çıkıyor.	Ayşe Keşir'in TBMM'den telefonla canlı yayını
16	Ayşe Keşir	02.02.34	Ayşe Keşir TBMM'den telefonla canlı yayın yapıyor.	Milletvekillerinden görüş alıyor.
17	Başbakan Yrd. Tuğrul Türkeş	02.07.48	Milletin karşısına çıkabilecek bir yüzleri yoksa nasıl bu toplumu yönetebilirler.	
18	MİT Basın Müşaviri Nuh Yılmaz	02.25.46	Darbe püskürtüldü.	
19	Bülent Arıncı	02.34.52	Darbeyi lanetlediğini ifade ediyor.	
20	Jandarma Harekât Daire Başkanı Arif Çetin	03.01.41	Duruma hâkimiz	
21	Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu	03.05.04	Kendisini arayan dışişleri bakanlarının isimlerini belirtti.	
22	Spor Bakanı Akif Çağatay Kılıç	03.09.03	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	
23	Başbakan Binali Yıldırım	03.13.37	Gelinen aşamayla ilgili bilgi verdi.	
24	MSB Fikri Işık	03.21.22	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	
25	Sağlık Bakanı Recep Akdağ	03.24.48	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	
26	AK Parti Genel Başkan Yrd. Yasin Aktay	03.32.40	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	
27	Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi	04.51.11	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	
28	Başbakan Binali Yıldırım	05.01.44	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	
29	Cemil Çiçek	05.20.49	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	
30	İstanbul Baro Başkanı Ümit Kocasakal	05.29.23	Her türlü darbe ve darbe girişimine karşıyız.	
31	DİB Mehmet Görmez	05.35.24	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	
32	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	06.28.53	Atatürk havaalanında halka hitap etti.	

A HABER

Sıra	Yayına Bağlanan	Yayına Bağlanma Saati	İfadeleri	Tekrar
1	Başbakan Binali Yıldırım	23.01.50 (NTV'den) 23.05.40 (A Haber Canlı) 23.14.36 (Tekrar) 23.27.48 (Tekrar)	Gerekirse vatandaş olarak ineneğiz, gereğini yapacağız.	
2	Adalet Bakanı Bekir Bozdağ	23.32.47	Fetö'nün emir komutasında.	

3	AK Parti Milletvekili Mehmet Metiner	23:40:00	Darbeye karşı duracaklarını ifade etti.	
4	AK Parti Milletvekili Şamil Tayyar	23:44:00	Siyasileri darbeye karşı çıkmaya çağırdı.	
5	AK Parti Milletvekili İlnur İnceöz	23:52:00	Darbeye karşı dimdik duracağız.	
6	AK Parti Milletvekili Metin Külünk	23:59:00	Şimdi sivil itaatsizlik vakti. Halkı sokağa davet etti.	
7	AK Parti Milletvekili Hamza Dağ	00:05:00	Bütün milletimiz il başkanlıklarına toplanıyor.	
8	Süleyman Soylu	00:13:00	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	
9	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	00:32:00	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	
10	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	00.38.56 (Canlı) 03.54.16 (Tekrar)	Vatandaş sokağa çağırdı.	
11	Birinci Ordu Komutanı Ümit Dündar ve İstanbul Valisi Vasip Şahin	00.51.59 01.09.27 (tekrar) 01.19.47 (tekrar)	TSK'nın desteklemediği küçük bir grup.	
12	Sağlık Bakanı Recep Akdağ	00.54.20	Erzurum'dan bağlandı.	
13	Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu	01.07.08	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	
14	MSB Fikri Işık	01.25.05	Emir komuta zinciri dışında bir kalkışmadır.	
15	MHP'den Yazılı Açıklama	01.42.15	Darbeye karşı çıkıyor.	
16	AK Parti Grup Başkanı Mehmet Muş	02.02.14	TBMM'de canlı olarak konuşuyor.	
17	CHP Grup Başkan Vekili Özgür Öze	02.08.01	TBMM'de canlı olarak konuşuyor.	
18	Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi	02.12.16	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	
19	MHP Milletvekili Oktay Vural	02.12.46	TBMM'de canlı olarak konuşuyor.	
20	Başbakan Binali Yıldırım	02.24.21	Milletimiz sokaktadır. Uçakları indireceğiz/vuracağız.	
21	Süleyman Soylu ve Hüseyin Kocabıyık	02.28.41	TRT kampüsünde	
22	Abdullah Gül	02.33.10 03.51.00 (tekrar) 06.11.15 (tekrar)	Aklımın ve fikrinin olmadığı ortada...	
23	İkinci Kolordu Komutanı Musa Avsever	02.44.45	Başka ülkelerin adına hareket etmesinler.	
24	Çalışma Bakanı Süleyman Soylu	02.51.28	TRT Haber'den canlı konuşuyor. A Haber aktarıyor.	
25	Başsavcılıktan Mehmet Demir	03.02.42	Yaptıkları gözaltıları aktardı.	
26	Korgeneral Alparslan Erdoğan	03.11.20	Müdahaleye hazırız.	
27	Ömer Çelik	03.17.50	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	
28	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	04.16.08 04.44.28 (tekrar) 05.19.54 (tekrar)	Atatürk Havaalanında Basın toplantısında konuştu.	
29	İstanbul Valisi Vasip Şahin	05.11.19		

	Ali Doğan	05.38.57	Yargı olarak gereğini yapacağız.	
30	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	06.28.26	Atatürk Havaalanında halka hitap etti.	

HABERTÜRK

Sıra	Yayına Bağlanan	Yayına Bağlanma Saati	İfadeleri	Tekrar
1	Başbakan Binali Yıldırım	23.09.58 23.20.22 (Tekrar) 23.44.19 (Tekrar)	Hükümetimiz işinin başındadır.	
2	Adalet Bakanı Bekir Bozdağ	23.27.19 23.47.26 (Tekrar)	Fetullahçı darbe teşebbüsü	
3	MSB Fikri Işık	00.36.04	Emir komuta zinciri içinde değil.	
4	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	00.44.34 (CNN Türk banttan) 00.50.53 (Basın toplantısı)	Darbeye karşı olduğunu ifade etti. Süreçle ilgili yaptığı açıklamalar	02.25.21 (tekrar)
5	AB Bakanı Ömer Çelik	01.00.04	Türk askeri, Türk milletine silah çekemez.	
6	TRT Genel Müdürü Şenol Göka	02.10.12	TRT'de vatandaş içeri girmeye çalışıyor.	
7	Kalkınma Bakanı Lütfi Elvan	02.13.41	TSK içinde küçük bir grup	
8	İstanbul Büyükşehir Başkanı Kadir Topbaş	02.15.35	Kara bir leke	
9	Birinci Ordu Komutanı Ümit Dündar	02.21.16	Bu işin üstesinden kısa bir zaman içinde geleceğiz.	
10	İçişleri Bakanı Efkân Ala	02.31.56	Darbeye karşıyız. Bu paralel yapının bir girişimidir.	
11	Sağlık Bakanı Recep Akdağ	02.42.58	Darbeye karşı olduğunu ifade etti.	
12	MHP Genel Başkan Yrd. Celal Adan	02.48.11	Asker hukuka teslim olsun.	
13	CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu	02.50.54	Muhabirin, kitlenizi sokağa çağırıyor musunuz? şeklindeki sorusuna rağmen kendi kitlesini sokağa davet etmedi.	
14	Meral Akşener	02.59.07	Üzüntü ve nefretle kınyorum (Darbe teşebbüsü için)	
15	Tarım Bakanı Faruk Çelik	03.01.00	Demokrasi herkese lazım.	
16	Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek	03.12.00	Ankara'daki durumu aktarıyor.	
17	Ege Ordu Komutanı Orgeneral Abdullah Recep	03.20.26	Duruma hâkimiz	
18	TBMM Başkanı İsmail Kahraman	03.24.32	Konuşmıyor.	
19	AK Parti Milletvekili Yasın Aktay	03.33.21	Büyük suç işlemektedirler.	
20	CHP Grup Başkan Vekili Özgür Özel	03.56.13	TBMM'den canlı konuştu.	
21	TÜRK-İŞ Başkanı Ergün Atalay	04.07.37	Bütün işçiler olarak sokaktayız.	
22	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	04.16.44 04.37.34 (Tekrar) 05.06.43 (Tekrar)	Atatürk Havaalanında gerçekleştirilen basın toplantısı	

		06.10.14 (Tekrar)	
23	EDOK Komutanı Korgeneral Metin İyidil	05.00.46	Darbeye karşı olduğunu beyan etti.
24	Eğitim Kolordu Komutanı Korgeneral Faruk şengül	05.02.27	Anayasal sisteme bağlıyız.
25	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	06.27.04	Atatürk havaalanında halka hitap etti.

FOX TV

Sıra	Yayına Bağlanan	Yayına Bağlanma Saati	İfadeleri	Tekrar
1	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	01.10.48 (Banntan) 01.15.49 (Tekrar) 01.32.54 (Tekrar) 01.40.58 (Tekrar) 02.22.23 (Tekrar) 03.59.45 (Tekrar)	CNN Türkteki açıklamayı spiker sözlü olarak aktardıktan sonra görüntü ekrana getiriliyor.	
2	Abdullah Gül	01.21.46	NTV'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
3	Numan Kurtulmuş	01.43.36	Sokağa çıkma yasağı yok. Bu bildiri korsandır. Emir komuta zinciri içinde değil.	
4	TBMM Başkanı İsmail Kahraman	01.48.00	TBMM'den canlı	
5	Ahmet Davutoğlu	02.06.04	NTV'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
6	Başbakan Binali Yıldırım	02.14.24	NTV'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
7	CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu	02.29.26	Darbe kimden gelirse gelsin karşı çıkmamız gerekir.	
8	Abdullah Gül	02.46.51	Canlı yayına bağlanarak Asker kışlasına dönmeli dedi.	
9	CHP Grup Başkan Vekili Levent Gök	02.52.05	TBMM'den bağlandı.	
10	İstanbul Valisi Vasip şahin	02.53.36	Gözaltılar yapıyoruz, yüz kişi geçti.	
11	AK Parti Milletvekili Ayşe Keşir	02.59.13	CNN Türkteki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
12	Başbakan Binali Yıldırım	03.00.45	NTV'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
13	Jandarmanın Harekât Başkanı Arif Çetin	03.16.29	NTV'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
14	MHP milletvekili Oktay Vural	03.19.37	Vural konuşurken Meclis bombalanıyor.	
15	Ankara Büyükşehir Başkanı Melih Gökçek	03.25.27	Ankara'daki durum hakkında bilgi veriyor.	
16	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	04.16.37 04.48.00 (tekrar) 05.19.15 (tekrar) 06.16.14 (tekrar)	Atatürk Havaalanında gerçekleştirilen Basın toplantısı	
17	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	06.27.05	Atatürk Havaalanında halka hitap ediyor.	

ÜLKE TV

Sıra	Yayına Bağlanan	Yayına Bağlanma Saati	İfadeleri	Tekrar
1	Başbakan Binali Yıldırım	23.01.58 23.11.40 (tekrar)	NTV'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
2	Adalet Bakanı Bekir Bozdağ	23.19.55 23.33.47 (Tekrar)	A Haber'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
3	Başbakan Binali Yıldırım	23.28.55	A Haber'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
4	AK Parti İstanbul İl Başkanı Selim Temurci	23.39.27	Canlı telefon bağlantısı; halkı sokağa çağırıyor.	
5	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	00.45.35 01.01.22 (tekrar)	NTV'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
6	Abdullah Gül	01.05.59	NTV'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
7	DİB Mehmet Görmez	01.19.19 03.30.47	Camilerden sala okunması talimatını verdiğini belirtiyor. Din görevlilerine halkı sokağa çağırmaları talimatını verdi.	
8	TBMM Başkanı İsmail Kahraman	01.37.30	NTV'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
9	Başbakan Binali Yıldırım	01.41.14	NTV'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
10	Özel Kuvvetler Komutanı Zekai Aksakallı	01.49.26	NTV'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
11	AK Parti Milletvekili Yasin Aktay	01.59.05	Canlı bağlantı	
12	AK Parti Grup Başkanı Mehmet Muş ve CHP Grup Başkan Vekili Özgür Özel	02.06.19	A Haber'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
13	İstanbul Valisi Vasip Şahin	02.11.27	NTV'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
14	Hasan Celal Güzel	02.18.09	Darbeye karşı çıktı.	
15	Başbakan Binali Yıldırım	02.25.21	A Haber'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
16	MİT Basın Müşaviri Nuh Yılmaz	02.29.43	CNN Türk'teki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
17	AK Parti Milletvekili Ahmet Gündoğdu	02.42.00	TBMM'den canlı telefon bağlantısı	
18	Korgeneral Musa Avsever	02.45.32	A Haber'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
19	Başbakan Binali Yıldırım	02.51.05	NTV'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
20	Ege Ordu Komutanı Abdullah Paşa	03.41.20	Emir komuta zinciri dışında bir harekattir.	
21	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	04.15.55 05.07.36 (Tekrar)	Atatürk havaalanındaki basın toplantısı	
22	Başbakan Binali Yıldırım	04.32.03	NTV'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
23	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	06.26.01	Havaalanında halka hitap ediyor.	

24 TV

Sıra	Yayına Bağlanan	Yayına Bağlanma Saati	İfadeleri	Tekrar
1	Adalet Bakanı Bekir Bozdağ	23.19.30	Vatandaşın sesini yükseltmesini bekliyorum.	

2	MIT Basın Müşaviri Nuh Yılmaz	23.53.15	Emir komuta zinciri dışında paralel yapının bir girişimidir.	
3	AK Parti İstanbul İl Başkanı Selim Temurci	00.07.02	İstanbuluları sokağa davet etti.	
4	Memur-sen Genel Başkanı Ali Yalçın	00.11.45	Bugün sokakta iradesini gösterme günüdür.	
5	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	00.26.42 00.35.38 (tekrar) 00.45.39 (tekrar) 03.59.51 (tekrar)	NTV'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
6	CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu	00.44.31	Kılıçdaroğlunun yaptığı yazılı açıklamayı Melih Yiğitel okuyor.	
7	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	00.51.34	Basın toplantısı canlı olarak aktarılıyor.	
8	Birinci Ordu Komutanı Ümit Dündar	00.57.35	Bu girişim TSK'ya karşıdır. TSK'nın desteklemediği bir harekattır.	
9	Ethem Sancak	01.04.05	Darbe defedilecektir.	
10	Murat Kelkitoğlu	01.07.05	Darbeye karşıyız.	
11	Şenol Göka	01.09.19	TRT'den yayımlanan bildiri, korsan bildiridir.	
12	Ömer Çalık	01.17.28	Asker kışlaya dönmeli.	
13	Yiğit Bulut	01.35.21	Darbeye karşıyız.	
14	TBMM Başkanı İsmail Kahraman	01.36.05	NTV'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
15	Başbakan Yardımcısı Tuğrul Türkeş	01.49.20	Yüzü olmayan bir harekattır.	
16	Abdullah Gül	01.54.06	Görüntülü telefon bağlantısı	
17	MIT Basın Müşaviri Nuh Yılmaz	02.01.30	Darbe püskürtülmek üzere	
18	İbrahim Kalın	02.09.43	Asker kışlasına dönmeli	
19	MSB Fikri Işık	02.21.32	Halk sokakları terk etmesin.	
20	İçişleri Bakanı Efkan Ala	02.26.50	Halk sokaklarda olsun.	
21	Yargıtay Cumhuriyet Savcısı Mehmet Akarca	02.35.39	TRT'de millet darbecileri polise teslim etti.	
22	Adalet Bakanı Bekir Bozdağ	02.40.57	TBMM Genel Kurul'dan görüntülü olarak konuşuyor.	
23	Yedinci Kolordu Komutanı İbrahim Yılmaz	02.45.28	NTV'deki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
24	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	04.15.38 04.51.00 (Tekrar)	Atatürk havaalanındaki basın toplantısı ekrana getiriliyor.	
25	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	06.25.52	Havaalanında halka hitap ediyor.	

BENGÜ TÜRK

Sıra	Yayına Bağlanan	Yayına Bağlanma Saati	İfadeleri	Tekrar
1	Başbakan Binali Yıldırım	23.11.34	NTV'deki telefon bağlantısı banttan aktarılıyor.	
2	Emekli Asker Celalettin...	23.28.25	Bu iş (darbe) 12 Eylül'de bitti....	
3	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	00.28.42	CNN Türk'teki telefon bağlantısı canlı olarak aktarılıyor.	
4	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	00.47.00	Basın toplantısı canlı olarak ekrana getiriliyor.	
5	Abdullah Gül	01.05.21	NTV'deki telefon bağlantısı banttan aktarılıyor.	

6	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	05.28.58	Atatürk Havaalanındaki basın toplantısının tekrarını yayınlıyor.	
7	MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli	05.40.09	Yazılı açıklama aktarıyor.	
8	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	06.27.56	Atatürk Havaalanında halka hitap etti.	

HALK TV

Sıra	Yayına Bağlanan	Yayına Bağlanma Saati	İfadeleri	Tekrar
1	Emekli Kurmay Albay Haydar Ateş	23.01.25	Terör saldırısı ihtimali üzerinde duruyorum...	
2	Başbakan Binali Yıldırım	23.03.42	NTV'deki açıklamayı sunucu aktarıyor.	
3	Orhan Bursalı	23.57.50	Gerçekten Orduda FETÖ'cüler bu kadar güçlü mü? Bir genç subaylar lafi dolaşiyor...	
4	CHP Genel Başkan Yardımcısı Öztürk Yılmaz	00.17.46	AKP'den daha kötüsünü kabul etmemiz mümkün değil. Darbeye karşı çıkıyor.	
5	Nahit Duru	00.23.42	En kötü parlamenter demokrasi en iyi darbeden iyidir.	
6	CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu	00.25.11	Yazılı açıklama yaptı... Darbeye karşı çıkıyor.	
7	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	00.25.54	CNN Türk'teki açıklamayı canlı olarak veriyor.	
8	İçişleri Bakanı Efkân Ala	00.33.32	NTV'deki açıklamayı canlı olarak veriyor.	
9	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	00.45.48	NTV'deki açıklamayı canlı olarak veriyor.	
10	Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	00.52.50	Basın toplantısı canlı olarak yayınlanıyor.	
11	Ahmet Davutoğlu	01.00.54	NTV'deki açıklamayı canlı olarak veriyor.	

ULUSAL TV

Sıra	Yayına Bağlanan	Yayına Bağlanma Saati	İfadeleri	Tekrar
1	Başbakan Binali Yıldırım	23.06.28	Başbakanın NTV'deki açıklamasını sunucu aktarıyor.	
2	Ulusal TV Genel Yayın Yönetmeni Adnan Türkkan	23.39.57	Türkkan; Canlı olarak yayınlanan programın yapıldığı stüdyoya girerek; TSK adına yapılan açıklama gerçek değildir. Bu laf (Banttan verdikleri haber) Amerikancı Fetullahçı gruba aittir.	

Extended Abstract

Media and 15 July Coup Attempt in Turkey

Selahattin Güven^a

Cihat Battaloğlu^b

Abstract

Advancements in communication technology that have undergone rapid advancements since the beginning of the 21st century, have resulted in profound impacts on social and political movements. Specifically, the transformation of mass media tools has affected regional politics in the last decades, and changed social and political structures. A resonatingly clear example of the impact of media over politics is the attempted coup in Turkey launched on 15 July 2016. From the very first moments of the attempt, media played a crucial role for mass popular mobilisation. Besides this, mass media has proved to be a means of communication between different political approaches and parties, as well as different state apparatus, namely legislative, executive and judicial powers.

This study examines all broadcasts of main Turkish channels (namely NTV, CNN Türk, A Haber, Haber Türk, Fox TV, Ülke TV, 24 TV, Bengü Türk, Halk TV, Ulusal TV) during the 15 July coup attempt, to assess the impact of media over mass popular mobilisation in Turkey. The paper argues that mass media is the most significant force in mobilising people, despite differing political stances as long as 'free' broadcasting is maintained. The study is conducted using qualitative research methods, in which epistemological base lies in the "Pragmatist" approach.

Keywords: 15 July coup attempt • Media • Role of Mass Media • Social Movements in Turkey

^a Corresponding author: Assistant Director General, Republic of Turkey, Ministry of Family and Social Policies.
E-mail: selahattinguven@yahoo.com

^b Researcher, The Statistical, Economic and Social Research and Training Centre for Islamic Countries (SESRIC).
E-mail: cihatbattaloglu@gmail.com

Recent developments in communication technology have resulted in significant impacts affecting social and political movements during the last decade. Particularly, the new wave of mass media has taken on the role of a key element in regional politics, while transforming social and political structures. A resonating, clear example of the impact of media over politics is the attempted coup in Turkey, launched on July 15th 2016. From the first moments of the attempt, media played a crucial and instrumental role in mass popular mobilization. Besides this, mass media has proven itself to be an effective means of communication between different political approaches, backgrounds and parties, while better binding different state apparatus, namely legislative, executive and judicial powers.

This study examines all broadcasts disseminated by main Turkish channels (namely NTV, CNN Türk, A Haber, Haber Türk, Fox TV, Ülke TV, 24 TV, Bengü Türk, Halk TV, Ulusal TV) during the 15 July coup attempt, to assess the impact of media over mass popular mobilization in Turkey. The paper argues that mass media is the most significant force for mobilizing people, despite differing political stances so long as ‘free’ broadcasting is maintained.

In order to discuss the main hypothesis, this paper uses a qualitative research method. The epistemological base of this qualitative research lies in the “Pragmatist” approach, which is a deconstructive paradigm that sidesteps the contentious issues of truth and reality and focuses instead on ‘what works’ as the truth regarding research questions under investigation.

As part of its qualitative analysis, this study examines all broadcasts of nine main Turkish channels on July 15 and 16. In addition, it examines a wide range of sources, covering the attempted coup in Turkey. This includes but is not limited to books; academic articles; official speeches; legal texts; journal or magazine articles; local media channels and reports and documents from think tanks.

This paper consists of six parts including introduction and conclusion sections. Following the introduction, it presents the conceptual framework on media and society. This includes a discussion on the basic principles of media (TV broadcasting in particular) and its relation to society and social movements. In that regard, theoretical discussions in literature are exemplified through the use of two studies undertaken

by McLuhan and Castells. In the first study McLuhan (1962) discusses a new framework on the impact of media on society, alongside its manipulative role. The conceptual discussion on TV broadcast is also presented by means of a study by Castells (2005) who draws a solid picture for the effects of TV broadcasts, which in turn can convey different messages (in Politics, business, sports, arts, etc.) to the people in fastest and easiest, (and at times, the most manipulative) way.

The second part of the article focuses on the case of the night of 15th July, by following the chronological order of events. It tries to answer the question: what is coup attempt in July 15? This part present the key developments involving PM Yildirim speech at 23.05, describing the occurrences as a coup attempt and President Erdogan's speech on CNNTurk (2016) at 00.26, urging the people to take to the street to resist the coup attempt and defend democracy. The attacks of pro-coup militants towards Golbasi Special Operational Department headquarters, Ankara Police Department, Satellite operator TURKSAT and Turkish Intelligence Agency are also examined. In addition, as discussed in this section, pro-coup militants did not just attack the government. Rather, this was an attack on the people and the free media, involving CNNTurk and TRT in which news anchors were forced to read a declaration from attempted coup leaders.

In the third section, the role of media during the coup attempt is surveyed, to better demonstrate relations between media and social movements in Turkey on the 15th of July. In that regard, this segment begins with the role of media throughout the history of military coups in Turkey, which includes radio programming during the 1960s coup, the junta declaration of 1980 from TRT and manipulative media broadcasts before and after the 28 February 1997 Military memorandum (also dubbed the post-modern coup) (Demir, 2016). It is followed by an analysis on media freedoms in Turkey and the active role taken by Turkish media to show media support towards maintaining democracy and democratic institutions in Turkey. Part three also discusses attacks by pro-coup militants on media organs in Turkey, to illustrate in a conceptual manner, how anti-democratic organizations require control of mass media.

In addition to brutal attacks on pro-coup militants, the pro-coup propaganda issued by the Fethullah Terrorist Organization (FETO) is additionally analyzed in critical

way to reflect the partnership between FETO and anti-democratic ideologies found in as other terrorist organizations. Alongside the discussion on media in Turkey, the role of international media during the attempted coup is presented to elaborate on how the coup attempt in Turkey was inaccurately depicted in Western Media (Houston, 2016). This is particularly manifested in the manipulative depiction issuing from the New York Times, which published an article titled “Turkish Leader Erdogan Making New Enemies and Frustrating Old Friends” (Tavernise, 2016). Equal to this is the CNN International effort at presenting President Erdogan as “Turkey’s beleaguered president” (Pagliery, 2016).

The final part of this article attempts to analyze how mass media becomes the most significant force in mobilizing people, despite differing political stances so long as ‘free’ broadcasting is maintained. In that regard, this section is launched with discussions on media freedoms in Turkey, while taking a critical approach to the manipulative campaign of FETO against media freedom through the promotion of media polarization in Turkey.

The section continues with a discussion on how mass media in Turkey becomes an absolute communication channel for all state apparatus, including legislative, executive, judicial organs. Research findings are presented to show the role of media in bridging the public and state. In this regard, the media appearances of President Erdogan and Prime Minister Yildirim are examined alongside media appearance of other individuals from a range of political parties, NGOs and governmental institutions during the attempted coup. According to these findings, President Erdogan appeared 31 times in different TV programs to urge people to “take to the streets” in defense of democracy, while announcing that “those responsible for the coup attempt against the national will would receive the appropriate response, whether they are a minority group within the Turkish armed forces or in other state institutions”. In addition, PM Yildirim appeared 21 times in different TV channels during the attempted coup, and described ‘unfolding events as an insurrection’, stating: “this will not be tolerated, and those involved will pay the heaviest price”, further adding that “the perpetrators are a rogue faction within the army”. In another TV channel, he describes such acts as “unbecoming of any military officer or soldier serving under the glorious flag of our Armed Forces”.

Alongside with President's and PM's media appearance, the media appearance of the people from governmental or non-governmental institutions is also researched. The findings of this research can be summarized in that during the coup attempt in July 15, the media appearance of Ministers is highest with 19%, President (15%), Prime Minister (10%), Military (10%), AK Party (9%), CHP (6%), Local Governors (5%), Chairperson of the Parliament (3%), MHP (3%), MIT (2%), Judiciary (1%) and others (their share in media appearance accounted for less than 1%).

All in all, this article presents the role of media on social movements by using the case of July 15 coup attempts in Turkey, in which the media played an active role in mass and popular mobilization. Alongside this, the findings of the article shows that media has been an intermediary between people from different political backgrounds and parties, as well as different state apparatus during the attempted coup in Turkey. It particularly allowed executive organ (democratically elected) to deliver its message: "take to the streets to defend democracy" and to manage the crises during the night of July 15.

Moreover, mass media in Turkey showed the importance of free' broadcasting based on reliable sources from legitimate authority favoring rule of law and democracy. Instead of the manipulative campaigns of pro-coup militants (they had attempted to make delegitimize democratic institution and spread fear in the country), they broadcasted brutality of the pro-coup militants through editorial filters. The media also prompted national resistance against attempted coup by presenting the fights of people to protect their countries and to defend democracy.

Kaynakça / Reference

"15 Temmuz gecesi ve sonrasında neler yaşandı." NTV. 2016. Web. 04 Kasım 2016.

Castells, M. (2005). *Enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür ağ toplumunun yükselişi* (Çevirmen: Ebru Kılıç). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

CNN TÜRK. "Cumhurbaşkanı Erdoğan açıklama yaptı." *CNN Türk*. N.p., n.d. Web. 04 Kasım 2016.

Demir, S. T. (2016). *15 Temmuz Darbe Girişiminde Medya*. SETA Analiz Sayı: 161.

Houston, S. (Ağustos, 2016), "Batının Anlatımıyla Darbe Girişimi". 5(8), s.32 – 36, Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi (Research Turkey), Londra: Research Turkey (<http://researchturkey.org/?p=12786&clang=tr>)

<https://twitter.com/anadoluajansi>. "Anadolu Ajansı." Anadolu Ajansı. N.p., n.d. Web. 04 Kasım 2016.

McLuhan, M. (1962). *The Gutenberg Galaxy: The making of typographic man*. Toronto: University Of Toronto Pres.

Pagliery, J., Pallotta, F., and Ellis, R. (2016). "Turkey's beleaguered president addresses country on FaceTime". (Türkiye'nin ordu tarafından kuşatılmış cumhurbaşkanı FaceTime üzerinden ülkesine hitap ediyor) CNN Online. Şuradan ulaşılabilir: <http://money.cnn.com/2016/07/15/technology/turkey-coup-facetime-interview/>.

Tavernise, S. (2016). "Turkish leader Erdogan making new enemies and frustrating old friends". (Türk Lider Erdoğan'ın Kendine Yeni Düşman Yaratması ve Eski Arkadaşlarını Rahatsız Etmesi) *New York Times Online*. Şuradan ulaşılabilir: http://www.nytimes.com/2016/07/05/world/europe/turkey-erdogan-new-enemies-frustrating-friends.html?_r=0.

TBMM. "15 Temmuz Millet Darbeye Dur Dedi". *Meclis Bülteni*. N.p., n.d. Web. 4 Kasım 2016.

Www.tccb.gov.tr. (n.d.). Retrieved November 7, 2016, from <http://www.tccb.gov.tr/assets/dosya/2016-09-22-15temmuz-tr.pdf>

Article

The Myths and Realities of Turkish Civil-Military Relations: A Quest from the Case of FETO's July 15th Failed Coup Attempt

Yilmaz Bingol^a

Md. Nazmul Islam^b

Abstract

History shows that Turkish military have strong interest and influence on mainstream politics and civilian political powers. Nevertheless, the AK Party's influences, and identical political parties' role on civilian politics since 2002, make a space for strong political environment hindering the political interest and influence of the military. The night of July 15th is the great example we have seen unprecedented developments of civilian political powers over military political powers in Turkey. This study identifies why Turkish military are interested in interfering on civilian politics by interpreting and analyzing the July 15 failed coup attempt. This study is based on four major grounds, which are brought forth in four sections. The first section attempts to show the theoretical background of civil-military relations in Turkey on the basis of FETO's failed military coup on July 15th. The second section deals with the historical perspective of Turkish military influence over civilian politics. The third section explains specifically the reasons of military interest to interfere on civilian politics and analyses the incident of FETO's failed military coup attempt on July 15th, FETO's background, the role of FETO members in Turkish military, and FETO's foreign perpetrators. The fourth section evaluates the FETO's failed military coup attempt in terms of the question whether it is the end of the military guardianship in Turkey and the new journey for Turkish civilians in post-guardianship era of new Turkey.

Keywords: Turkey • Democracy • Civil-Military Relations • FETO • July 15 • Coup

a Corresponding author: Professor Dr., Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Science, Ankara Yildirim Beyazit University, E-mail: ybingol@ybu.edu.tr

b PhD Researcher, Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Science, Ankara Yildirim Beyazit University (AYBU), E-mail: nazmulraihan42du@gmail.com

Copyright © 2016 T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı

<http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr/>

Gençlik Araştırmaları Dergisi • Aralık 2016 • 4(3) • 68-86

ISSN 2147-8473

Başvuru | 15 Eylül 2016

Kabul | 15 Kasım 2016

Makale

Türkiye’de Asker-Sivil İlişkileri ile İlgili Mitler ve Gerçeklikler: Başarısız 15 Temmuz Darbe Teşebbüsü ile Birlikte Bir Sorgulama

Yılmaz Bingöl^a

Md. Nazmul İslam^b

Öz

Tarih, Türkiye’de ordunun siyasete ve siyasal iktidara güçlü bir ilgi ve etkisinin olduğunu göstermektedir. Ancak AK Parti’nin ve benzer şekilde diğer önemli siyasal partilerin kararlı ve etkili politikalarıyla ordunun sivil siyaset üzerindeki etkisi 2002’den itibaren büyük oranda engellenerek sivil siyasal alan genişletildi. Türkiye, 15 Temmuz 2016 gecesi sivil siyasetin askeri güç karşısında dirayetini gösteren muazzam bir gelişmeye sahne oldu. Bu çalışma, FETÖ’nün 15 Temmuz başarısız darbe girişimini analiz ederek, ordunun siyasete müdahalesinin sebeplerini ortaya koymaya çalışacaktır. Çalışma dört bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde, 15 Temmuz başarısız darbe girişimi temelinde Türkiye’de sivil-asker ilişkilerinin teorik çerçevesi çizilmeye çalışılacaktır. İkinci bölümde, Türkiye’de ordunun sivil siyasete müdahalesinin tarihi arkaplanı irdelenecektir. Üçüncü bölümde ordunun sivil siyasete ilgi ve müdahalesinin nedenleri tartışılacak; FETÖ’nün 15 Temmuz başarısız askeri darbe girişimi, FETÖ’nün arkaplanı, FETÖ üyelerinin ordu içindeki rolü ve FETÖ’nün dış destekçileri analiz edilecektir. Dördüncü bölümde, FETÖ’nün başarısız darbe girişiminin Türkiye’de askeri vesayet sonu olup olmayacağı sorunsalı bağlamında değerlendirilerek sivil siyasetin vesayet sonrası yeni Türkiye yolculuğu üzerinde öngörülerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye • Demokrasi • Sivil-Asker İlişkileri • FETÖ • 15 Temmuz • Darbe

a Yetkilendirilmiş yazar: Prof. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

E-mail: ybingol@ybu.edu.tr

b Doktora öğrencisi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

E-mail: nazmulraihan42du@gmail.com

Turkish military, so called the protector of Kemalist principles particularly secularism and nationalism, have strong influence on civilian politics. Historically Turkish military plays an important role in protecting the state and national interests. Through military coup or statement on political issues, mobilizing civilian actors, Turkish military has directly or indirectly influenced on civilian politics. The previous four military interventions (i.e. 1960, 1971, 1980 and 1997 interventions) make an environment for coup plotters and putschists to interfere the democratic political power in different forms. However, changing civil-military relations in Turkey is very acute as the regime of AK Party government achieved substantial legal and institutional reforms that limit the military's influence on civilian politics. In the time of modern political role in Turkey and Turkish economic and political development along with democratization efforts gives courage, nerve and bravery to Turkish people to prove their role against this putschist mindset and structures which was strongly verified in the night of July 15 FETO failed military coup attempt. It was the first time in the history of modern Turkish state, people showed their strong support for democratic government over military power. Moreover, Turkey and the Turkish nation went through a dramatic chain of events that caught the millions in Turkey and beyond unaware.

During this bloody coup attempt, 240 people were killed and an estimated 2,195 were wounded by rogue military officers who are supported and belonged to the Gulenist Terrorist Organization (FETO). Turkish Parliament, Presidential Palace, Police and Turkish Intelligence Headquarters were bombed by FETO. Coup plotters attempted to assassinate President Recep Tayyip Erdogan, which clearly proves that FETO coup members were desperate to commit any crime in order to achieve their goal. The Government, opposition parties, civil society organizations and ordinary citizens joined together and defended the democratic order. This was certainly an historic moment for Turkey and may be considered as a milestone in World's democratic history. Since the defeat of the coup attempt, numerous questions have been raised about the instigators, their motivations and Gulenist terrorists around the world.

This paper discusses the theoretical and historical perspectives of Turkish civil-military relations to understand the military interests to intervene and interference over civilian political powers and democratic system of the country. The paper aims to

explore the Turkish military interests to intervene on current democratic government and evaluate the consequences and implications of this intervene from the case analyses of FETO's July 15 failed military coup attempt with a detailed discussion on FETO's background, their role in Turkish military and by whom they are supported. This method will better enable us to analyze continuities and discontinuities in Turkish civil–military relations and to understand the military interests to influence and involve in civilian politics.

Theoretical Setting

The methodology is the functional action strategy to carry out the study in the light of the theoretical framework and guiding research question. The study is basically based on qualitative method from the research analysis of previous theoretical discussion and empirical description on July 15 FETO's failed military coup attempt. Secondary data is used for the reanalysis of previously collected and analyzed data. There are clear advantages to working with an existing body of data, such as the reduction of costs, saving time and making difficult populations accessible (Punch, 1998). In order to collect secondary materials we used many books, journals, libraries and relevant websites which are related with Turkish civil-military relations and FETO's 15 July failed military coup attempt.

In order to understand the theoretical background of Turkish civil–military relations we can discuss some theoretical framework which will help us evaluate the current FETO's coup attempt, such as “deep state theory” which refers to the informal institutions influence on the formal institutions of the government which means the activities of input and output system between formal and informal institutions of any state in post-transitional period. According to the David Collier and Steven Levitsky (1997) deep state means the “moving up and down the ladders of abstraction.” Additionally, the symbol of deep state is to assist the undemocratic government and associate of informal government within formal government where informal institutions always fusion of formal institutions. The current FETO's failed military coup attempt in Turkey is the best incident according to this theory. The coup planners used and alleged a strategy within the Turkish politics, military, security, judiciary and anywhere like informal institutions and parallel structure to have influence on

formal institutions by the hegemonic ideology of Gulen. In this regard it is significant to note that FETO is also commonly called in Turkey as Parallel State Structure (Paralel Devlet Yapılanması – PDY).

Peter D. Feaver (1998) holds that civil-military relations are the relations of strategic interaction and hierarchy. This simple but useful approach can be useful to elaborate on the Turkish civil-military relations. According to this theory the civilian side holds the idea that the basic military task is to defend the country and use their capabilities only for protecting country whenever needed. Furthermore, the military side will agree on the decisions of the democratic and civilian government and policy of democratic governments. If military powers abuse their power to get control over the political domain, that means they are trying to shirk their responsibilities. As Feaver (1998) holds “the military agent is said to shirk when, whether through laziness, insolence, or preventable incompetence, it deviates from its agreement with the civilians in order to pursue different preferences, for instance by not doing what the civilians have requested, or not in the way the civilians wanted, or in such a way as to undermine the ability of the civilians to make future decisions.”

The 1982 Constitution has given huge opportunity to exercise the political power in civilian politics as the Article 6 of that constitution described “the nation shall exercise its sovereignty through the authorized agencies” which gives extra advantages to military to influence over civilian politics. In this regard, FETO's military group used this scope to capture political power over democratic government on 15 July 2016.

The other theory of liberal-democratic model can be proposed for post July 15 FETO's failed coup on democratic and civilian government model in Turkey. The liberal-democratic model is the pluralistic model of democracy. In North America and Western Europe, this is a very familiar model to run the government. According to this model military would be subordinate under civilian politics and civil power. There will be no option to disagree with civilian policies and civilian government will make the military policies in the spheres of defense and security which is foremost issue to enhance Turkish civilian and democratic power.

Historical Milieu of Turkish Military Interference in Civilian Politics

The democratic processes directly interrupted by Turkish military for four times during in 1960–61, 1971, 1980–83 and 1997.

The first coup happened in 1960 by the military to topple down the Adnan Menderes government by having the severe economic crisis which raised social disintegration as a pretext (Matos, 2013). This coup was against Democratic Party (DP) government and after this coup Adnan Menderes was executed with other ministers, Fatin Rüştü Zorlu and Hasan Polatkan (Karacan, 2014, p. 74) and a new constitution was written by military which was approved by state referendum system (Mango: 2005, p. 20). The constitution had given a more active and influential power to military to have role in politics and state guardianship to protect and safeguard Atatürk's state system (Faucompret & Konings, 2008, p. 10). This was the first coup by Turkish military that made a path for the next coup on 12 March 1971. There were so many confusions raised at that period which was clearly defined by Erik Jan Zürcher (2004, p. 258): "Many on the left at first greeted the ultimatum with hope, interpreting it as a 1960-type coup against a right-wing government. This soon proved to be a dreadful mistake. It was a 'coup' by the high command, not by a radical group of officers and the high command by this time was mesmerized by the specter of a communist threat."

Subsequently the second coup happened in 1971 due to the social problems, liberal constitution prone to military political power, political instability, government system crisis and mass violence spread out in the state (Mango, 2005:21). The 1971 intervention is well known in the political history of Turkey as the "intervention by ultimatum" (Brown, 1987, p. 240). Ebru Deniz (2012, p. 48) evaluates this coup to a very depth extent. According to her, the main reasons behind the 1971 intervention were the result of over-accumulation of capital after World War II, the new economic regulations by government and radical changes in the whole society. From the same ground, Zürcher (2004) argues that the political crisis, oil crises and electricity crises constructed the road for this coup. Furthermore, the clarification of Zürcher (2004, p. 267) clearly defines the reason of second coup, "the rising price of energy and the irresponsible financial policies of successive governments fuelled inflation. Inflation had been running at around 20 per cent a year during the early part of the

1970s, but by 1979 it was at 90 per cent and rising. The government tried to keep inflation down by controlling prices through the price-control board (which existed from 1973 to 1980). The result was a huge black market.”

This interruption of military coup had immense impact on civilian politics which bought a more powers for military on the name of restrictive constitution by the system of National Security Council (Faucompret & Konings, 2008, p. 13). By this intervention democratic constitution and civilian political powers were dismissed, newspapers were closed and it was one of the most repressive interventions in the military coup history of Turkey (Gürsoy, 2010). The impact of this coup was very vast on 1968 and 1978 generation of Turkey even the repression was not only on the right wing politicians but also on the left wing politicians (Karacan, 2014).

Following the previous military coups, Turkish military intervention in the civilian politics on 12 September 1980 where clashes between right and left wing create an environment to enforce and gave scope the military to intervene the civilian politics and lead to another military coup (Ustel, 2008). In the time of cold/proxy war between the USA and the USSR, there were armed conflict between right and left wing of Turkish political parties and Turkish military used these scopes and allowed these kinds of clash to escalate and build a strategy to capture the political power. The military newly established the National Security Council (NSC) and civil-political rights were limited by this council even the council declared martial law from 15 days to 90 days. Hundreds of thousands people arrested in following years. According to the Economist (2013), 50 people were executed and hundreds died in prison. After the intervention, the military declared that this coup was for the unity and cohesion of the Turkish nation and to protect the country from probable civil war between right and left wing politicians. The head of National Security Council (NSC) Kenan Evren explained that from every aspect of Turkish social and individual peace, this coup was obligatory (Karacan, 2014, p. 82).

Military banned the political parties and trade union and the NSC established soldiers backed and governed cabinet to govern the country until forming the civilian government in 1983. Moreover, the military government simultaneously formed the academics from law faculties with the member of NSC to work on a new constitu-

tion. Additionally, the Higher Education Law implemented higher education system for armed forces which provided full control to armed forces. Literally, the main aim was to control the higher education for limiting the politics in the universities (Ahmed, 1993: 185). The freedom of thought and speech, freedom of press and media was abolished and oppressed by the new constitution. Furthermore in the new constitutions, the 26th issue of general laws requires a “permission system” which abolished the general and political strike even limited the NGOs’ and trade unions activities (Parla, 2006, p. 60). It was impossible to demonstrate anything against military government because it was prohibited by martial law. In addition, media was censored by the government before releasing anything according to the Articles 23, 31 and 57. Predominantly Article 31 gave the controlling power to military before publishing any news, programs (Karacan, 2014, p. 83).

In 1997, the rise of Islamic attitudes and values oriented Welfare Party increased concerns for Turkish military. Additionally, it was argued that the supporters of Welfare Party were demanding and demonstrating in favor of returning the Islamic Law and Islamic Society (Heper & Güney, 2000, pp. 640-642), which legitimated the Turkish military interference on the civilian politics. From the view of Alan Makovsky (1996), Erbakan government tries to Islamize Turkish society and makes an effort to add an Islamic oriented foreign policy. In that time, the powerful National Security Council (NSC) was controlling Turkish governments and foreign policy which was dominated by secular ideology. However, the sensitive issue for Turkish military is Islamist threat and 1997 civilian government rule was governed by pro-Islamic political party led by first Islamic Prime Minister Erbakan. Thus, Turkish secular and Kemalist military thought that this government would be dangerous for Turkey Republican ideology and secularism. Therefore, on the name of military guardianship they put pressure on Erbakan’s government and imposed series of recommendations. Finally, prime minister was forced to resign from the government and this coup was named as the “bloodless coup” in the history of Turkish military interference on civilian politics (Heper & Güney, 2000, p. 636).

Turkish Military on Civilian Political Powers: Case Study on FETO's July 15 Failed Military Coup Attempt

The historical incidents we mentioned briefly above confirm that Turkish military have deep interest to intervene and interfere on civilian politics. Moreover, the tradition of civilian political power provides immense possibilities to the Turkish military to interfere on civilian politics and democracy. Interventionist strategy, role of guardianship sense and Western prone government provides excellent environment for Turkish military to interfere on civilian government. Additionally, somehow Turkish militaries are popular within specific professional groups for instance in the academicians (Sarigil, 2009). However, to understand the military influence and interest on civilian politics we have to discuss some points particularly after the incident of FETO's July 15 failed coup attempt.

Geo-strategically Turkey's importance derives from the various factors as the reasons of Black Sea and the Bosphorus Strait, the effective and strong position in NATO, the position of Russia where Turkey balances that position with entire southeastern zone, and so on (Çakar, 1998). Active and influential geo-strategic player in the region, Turkey works as a crucial player in the Middle East affairs particularly in the current controversies in Syria and Iraq. Furthermore, Turkey and the USA relations cover the political and security fields, energy, trade, investment and cultural matters, which establish the strategic importance of Turkey with the USA. In addition, Turkey's desire to be a full member of the EU ascertains its strategic necessities in the World.

In this regards, the strategic position of Turkey constitutes one of the most important concerns in Turkish people mindset and the military used this soft corner of the people strategically to imply their role on civilian politics. Moreover, security is the concerning issue for Turkish citizen hence they want to depend on military for their security and safety which ascertains the license to military to interfere the political issues of Turkey. Furthermore, PKK terrorism, the Aegean problem, former Soviet threat gives authorization power to military to intervene in civilian politics (Kuloğlu and Şahin, 2006). Additionally, the current insecurity problems raised by ISIS and refugees are putting the strong hands to the Turkish military on the democratic powers of Turkey.

The crucial legacy of Turkish culture is patriotism. Among Turkish people; self-sacrifice, courage and strength are the approaches to increase the military support to intervene their role on civilian politics (Kuloğlu and Şahin, 2006, p. 89). Additionally, the education system itself gives priority and respect to the activities of military for example the ideas of “every Turk is born a soldier” is one of the best example to understand the Turkish people’s love for military. Even to take the military training is one kind of joy and pride in Turkish society (Varoglu & Bicaksiz, 2005, p. 585) which establishes the legacy of Turkish military to take upon the role on civilian politics.

The membership of NATO has increased the Turkish military prestige globally and nationally. Additionally, the historical background of Turkish society for example in the age Ottoman legacy, the Turkish independence war and Kemalism principles authenticates the strong position to the military to take upon their decision on civilian politics (Güney & Karatekelioğlu, 2005, pp. 442-443). After the Turkish independence, weak and fragile democratic tradition gave immense opportunities to military to step down the democratic government and significantly its impact on democratically elected government by authoritarian regime system of military (Demirel, 2005).

Case Study on FETO’s July 15 Failed Military Coup Attempt

On the night of July 15, 2016, a group of plotters within the body of Turkish military organized a coup to uproot Turkey’s democratically elected government. Although it was a failed military coup attempt but after this coup the question raised who is FETO and why this terrorist organization used a group of soldiers to seize the legal political authority of Turkey like previous military coup. The answer is very easy which we have discussed in the segment of military influence and intervene in Turkish civilian politics however, we will try to find out the FETO’s background, how and why they used military for this coup, their foreign supporters and global relations in the following discussion.

The Background of FETO's Movement

The movement has been founded and led by Fethullah Gülen in 1960s. Although Gülen and his followers have identified the movement as a religious and social movement and called themselves as a Cemaat (Community) and/or Hizmet (Service) movement, it has been clearly realized especially after July 15, 2016 failed coup attempt that the movement has rather worked like an organized crime ring. After the 15 July failed military coup attempt, the movement is now commonly and officially referred to as Fethullahist Terrorist Organization (FETO) in official documents and statements by Turkish government led by AK Party as well as by all other opposition parties. Moreover, Organization of Islamic Cooperation (OIC) 43rd Session of the Council of Foreign Ministers has adopted Fethullah Terrorist Organization (FETO) by Resolution No: 47/43-POL (MFA, Turkey, 19 October 2016).

The disguise mission and vision of this movement is to create a “cultish hierarchy” and “global apocalyptic society” in the World. Especially after the 15 July military failed coup attempt in Turkey the movement has been openly accused from the “Hizmet” movement to terror organization even by intellectuals like Mustafa Akyol, who were once sympathetic to the FETO movement. Akyol (2016) indicates that the Gulen followers believe “he is the Mahdi, the Islamic version of the Messiah, who will save the Muslim world, and ultimately the world itself. Many of his followers also believe that Gulen sees the Prophet Muhammad in his dreams and receives orders from him.” The “cultish hierarchy” system of Gulen movement from top-level imams orders to second-level imams then orders to third-level imams, and then orders to the grass roots being accused for secretive “Islamic sect” in the worldwide (The Economist Magazine, 2016).

The FETO movement has been very active in education sector, especially in the private schools and universities. More than 140 American Charter Schools with more than 60.000 American students, are being operated by Gülen followers. It is claimed that these schools get about 500 million dollars a year from local governments (Çopur, 2016). Additionally, they operated these schools and universities over 180 countries in the World (Gülen Inspired Schools, 2016). In these schools the Gülen preaches and discourses are spread out to young minds of students.

The controversies of Gülen movement has raised many questions about their activities across the World. One of the important study on “the Emergence of FETO: From the Service (Hizmet) to a Terror Organization” by Burhanettin Duran (2016) identifies that according to the US literature Islamic movements in Turkey means extremist or radical movements where Gulen movement as an Islamic movement prefers to use “moderate” and “smiling face of Islam”. Moreover, the CIA’s former chief of station for Turkey Graham E. Fuller to define the Gulen movement as “one of the most encouraging faces of Islam” even after the July 15 coup attempt who appeared as a “putschist” and “heretical” to its own country.

FETO’s Role Within the Turkish Military Before and After July 15 Military Coup

After the 15 July bloodshed military coup, the question of how and why FETO cells infiltrating into the Turkish Military is frequently raised in the Turkish society. The research study on “Democracy Watch: Social Perception of 15 July Coup Attempt” shows how and why FETO members infiltrated into the Turkish military over a 40 years. Literally, they had planned to capture the Turkish political power by armed revolt. Moreover, “they have infiltrated all state institutions using a religious rhetoric”. In the military forces, TSK is their main infiltrated position which was very active on the night of July 15. Additionally, the study on “Gulen Movement and the Loss of Sunni Values” by Burhanettin Duran (2013) identifies that FETO has a distinct characteristic which make it differ from other Islamic movements. Their rigid hierarchical structure and organization confines its followers “ends justify the means” mindset where their main mission through the social networks, finances and human capital.

Some sources show that FETO recruited its members to the state bodies through the state selection examinations by fraud, hoax exam system. For instance, “in 2010 on the orders of F. Gülen himself, the exam questions and answer keys of the Public Personnel Selection Examination (KPSS) were stolen and handed out to certain FETO members. Apart from this, Gülenists have also manipulated the selection committees and eliminated candidates who were not of their ideology. This was par-

ticularly the case during the interviews for career professions such as specialists, inspectors, diplomats, researchers, and so on. Currently F. Gülen himself is the “prime suspect” in over 50 different criminal indictments” (Coup Facts, 2016, p. 11).

To investigate and explore the FETO role in military and the process leading to the coup attempt, two bills of indictment prepared by the prosecution offices may be put forward. The first of these two bills, “Parallel Structure Indictment” or “FETO Joint Indictment” prepared by Ankara Public Prosecution Office (Gunday, 2016), and the second one is an “Izmir Espionage Indictment” prepared by Izmir Public Prosecution Office. In second indictment, Attorney General Okan Bato indicates that “FETO member officers were being protected by Muharrem Kose, the former Legal Adviser at Chief of Staff and Colonel Oguz Akkus, who replaced Kose, acted in a similar manner” (Yeni Safak, 2016). According to the Attorney General Okan Bato, “Kose was the main actor in organizing the coup attempt” (Sabah, 2016). After the coup attempt, it was found out that Kose was investigated on the allegations of being a Gulenist (AlJazeera, 2016).

Izmir Espionage Indictment was the main factors for which FETO members learned that military personnel whose name were included within the indictment would be arrested on July 16 and 17 (Milliyet, 2016) where the other factor was Supreme Military Council meeting which is held annually in August. As Bato’s statement suggest, the operations against FETO-member military personnel were planned to be commenced after the Supreme Military Council meeting; however, foreseeing that the FETO-member high ranking officers, who were to be removed from their posts, might resort to other means, the operation was set to an earlier date (Miş, et al. 2016: 26). It can be argued that the most basic method of the FETO members to infiltrate in the military through the distribution of stolen questions which consists to the stealing of military schools’ entrance exam questions to students affiliated with the FETO and manipulation of various legal processes (Mis, et al 2016: 28). According to the statement of Defense Minister Fikri Isik, the role of FETO’s in stealing the exam questions by referring to the statistics of exam held between 2000-2014 (Hurriyet, 2016).

FETO's coup plotters attempted to use corruption to discredit AK Party government and to mobilize the troops and influence on civilians against the democratically elected government. But ultimately they failed to show their logic to the people of Turkey. Additionally, the coup was launched two days before actual coup was happened. On 13 July, the President of Turkey signed a bill where Turkish soldier's immunity from the prosecution of domestic security operations and any soldiers can file a case against commanders (Hannah, 2016) which made advantage for coup plotters to create anger for some soldiers of Turkish military. Furthermore, the FETO's members in the military used some conventional strategies to step down the government such as an attempt to detain or assassinate the president and control the media (Kanat, 2016, p. 26) while some non-conventional methods were also applied to seize the legal government such as bombing on national parliament building, presidential palace and shooting on civilians but the people of Turkey beat off all of efforts of FETO's military members.

FETO and Its Foreign Perpetrators

According to the findings of Coup Facts (2016), FETO obtains advantages and opportunities by their 'charter school' program in the USA, which gives them extra assistance to entering the educational institutions where they spread out their own academic goals. As of 12 January 2014, the organization is estimated to own and operate 139 chartered schools, in 26 different states, and at least 18 are currently in the works, and another 121 are known to have been in processing (Gulen Charter Schools, 2014). In 2015, a USA Today investigation revealed that "FETO had secretly funded up to 200 trips for members of Congress and staff to Turkey since 2008. The newspaper also discovered that the group was using proxies to make campaign contributions to individuals running for public office in an effort to secure their loyalty. Many contributors who participated in the scheme, USA Today found, had modest incomes and no knowledge of the candidates they were supporting – including whether they were men or women".

Although the United States remains FETO's nerve center, the organization implements the same model around the world "to buy influence, recruit new members and keep growing" (Singer & Firozi, 2015). Additionally, there are so many schools are

funded and operated by Gulen and his followers in Europe especially in Germany, Belgium, Netherlands, Switzerland, Russia and Austria (<http://gulenforeignmedia.weebly.com>).

The primary research conducted by SETA on the issue of 15 July military coup attempt in Turkey identifies that most of the people in Turkey think foreign powers were involved in July 15 FETO military coup attempt either as planners or organizers. According to this study peoples' opinion indicates that Fetullah Gulen living in USA, the foreign media news and publications after July 15 FETO military coup, the controversial attitudes of foreign countries confines foreign involvement with this coup. According to the people USA is the first perpetrator, while European Union is second and then Israel, Russia and Iran as possible that could have been involved (Mis, et al, 2016: 26).

Post July 15 Failed Coup Situation: The Journey for New Turkey

The night of July 15 was the "Gift of God" (Champion, 2016) night for Turkish civilian powers over military powers. Turkish people have showed all forms of courage and brevity against the coup plotters and oppressive forces. Additionally, they demonstrated for sustaining democracy and against military rule in the country. The coup plotters shooted from the helicopters, bombed on government institutions and ran tanks over the civilians, but ultimately they failed and made a strong environment against military powers which is a chance for a transition for civilian powers politics (Duran & Altun, 2016, p. 110).

Not only the political environment after July 15 coup attempt but also the civilian politics for the last decade influence on military indicates that Turkish military lost its influence on civilian politics. The detention of former Chief of General Staff General Ilker Basbug in January 2012 may be taken as important development in this regard, as the members of army had once been regarded as untouchable. Additionally, the military leaders of the 1980 interventionist General Kenan Evren and General Tahsin Sahinkaya prosecution for life imprisonment indicates the lessening influence of military on civilian politics (Sarigil, 2012).

Civilian actors have indeed increased their influential role on military actors since early 2000s. As Metin Heper (2011, p. 251) indicates “It seems from 2002 onwards, the High Command has arrived at the conclusion that the military should no longer play a guardian role even if in its view civilians made a ‘mess of things’. Furthermore, former Chief of Staff General Hilmi Ozkok (2002–2006) statement indicates the present military actor’s role in civilian politics. He stated (in Heper, 2005, p. 217) that: “The military intervened on May 27 (1960), March 12 (1971), and September 12 (1980). Were these interventions successful? No! Had they been successful, politicians who had been banned from active politics could not have been able to return to politics. Those who were banned from politics later became even prime ministers and/or the president of the republic. This shows that military interventions are not a panacea. From now on we should have greater trust in the people’s judgment”. The ultimate people judgment demonstrated and established on the night of July 15 military coup attempts where civilian power prevails on the military power.

The positive outcome of the July 15 coup attempt is unity of the people. Turkish people demonstrated courage and strength on the night of July 15 and its aftermath. Major political parties (CHP, MHP and HDP) unification and the role of charismatic power by president Recep Tayyip Erdogan decision to reach out to positive development against the coup in the national unity effort (Tol, Mainzer & Ekmekci, 2016) to influence the civilian power on military power. As Burhanettin Duran (2016: 149) puts it - “a civilian wave mobilized to protect Turkey’s welfare, security and integrity has been formed and a state of mind that goes beyond the daily politics has emerged, laying the ground of an all encompassing mindset, which regards the notions of land, state and democracy within the framework of common national interests.”

Conclusion

The study has discussed the civilian political influence on military and military influence on civilian political powers from the case analysis of 15 July FETO’s military coup attempt. Additionally this study has identified whether the Turkish military guardianship ended or contributed to the civilian political powers for establishing democracy particularly after July 15 FETO’s military coup. The July 15 coup attempt

and its aftermath are totally out of the hand of military and the civilian role has established in the political environment of Turkey to sustain the democratic process. The coup attempt was not backed by the public.

The charismatic leadership role of President Erdogan and AK Party government have established a strong civilian and democratic power in Turkey. The support of all opposition parties, media and NGOs role against the putschists make sure that the Turkish people are now with democracy and against others interference on civilian politics. However, as Advisor to President İbrahim Kalın (2016) puts it, the FETO military coup is not a political issue for Turkey; rather it is a national security problem. Kalın warns Turkey's friends abroad and other countries of the dangers posed by FETO. In order to defeat this new type of terrorism, international solidarity is highly crucial.

It is a great chance for Turkey's democracy that the recollection of past military coups in Turkish people mindset, the people of Turkey opposed the military interventions on democratically elected government. People understand that the ultimate power is people's power. Therefore, to strengthen the autonomy and independence of the country, civilian democratic based government is very much important. Furthermore, in this age of globalization economic, cultural and military independence should depend on political independence to establish development, peace and justice. Moreover, the main tasks of military to protect and to secure the political boundaries not to intervene the civilian politics.

References

Akyol, M. (2016). Who was behind the coup attempt in Turkey? *New York Times*, Date of Access: 31/10/2016, Retrieved from http://www.nytimes.com/2016/07/22/opinion/who-was-behind-the-coup-attempt-in-turkey.html?&_r=0

Aljazeera (2016). How did Muharrem Kose become the legal adviser at the chief of staff? Translated from "Muharrem Köse nasıl Genelkurmay Adli Müşaviri oldu?" Retrieved from <http://www.aljazeera.com.tr/haber/muharrem-kose-nasil-genelkurmay-adli-musaviri-oldu>

Brown, J. (1987). The military and politics in Turkey. *Armed Forces & Society*, 13(2), pp. 235-253. doi: 10.1177/0095327X8701300204

Çakar, N. (1998). A strategic overview of Turkey. Center for Strategic Research, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Turkey. *Journal of International Affairs*, 3(2). Retrieved from www.mfa.gov.tr/grupf/percept/III-2/cakar.htm.

Champion, M. (2016). Coup was 'gift from God' for Erdogan planning a new Turkey Turkey. Bloomberg, July 18, 2016, Date of Accessed: 10/14/2016, Retrieved from <http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-07-17/coup-was-a-gift-from-god-says-erdogan-who-plans-a-new-turkey>

Collier, D. and Levitsky, S. (1997). Democracy with adjectives: Conceptual innovation in comparative research. *World Politics*, 49(3), 430–51. doi:10.1353/wp.1997.0009

Coup Facts (2016). 15 July Coup Attempt and the parallel state structure. Retrieved from https://coupfacts.com/wp-content/uploads/2016/08/15_JULY_COUP_16A2016.pdf

Çopur, H. (2016). FETÖ'nün ABD'deki okul ağı. Anadolu Ajansı, 27 Temmuz. Accessed: 14.11.2016, Retrieved from <http://aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/feetonun-abd-deki-okul-agi/616460>.

Demirel, T. (2005). Lessons of military regimes and democracy: The Turkish case in a comparative perspective. *Armed Forces & Society*, 31(2), Winter, pp. 245-271. doi: 10.1177/0095327X0503100205

Duran, B. and Altun, F. (Eds.). (2016). *The Triumph of Turkish democracy: The July 15 coup attempt and its aftermath*. SETA Publications.

Duran, B. (2016). Yenikapı Spirit: The new political trend. In Duran, B. & Altun, F. (Eds.), *The triumph of Turkish democracy: The July 15 coup attempt and its aftermath*. SETA Publications, pp. 149-152

Duran, B. (2013). Gulen cemaati ve Sünni kodların kaybı (Gülen Movement and the loss of Sunni values). *Star Acik Gorus*, 29 December, 2013. Retrieved from <http://setav.org/en/the-gulen-movement-and-the-loss-of-sunni-codes/opinion/14303>

Faucompret, E. & Konings, J. (2008). *Turkish accession to the EU: Satisfying the Copenhagen Criteria*. New York: Routledge. Retrieved from http://samples.sainsburysebooks.co.uk/9781134105670_sample_523911.pdf

Feaver, P. D. (1998). Crisis as shirking: An agency theory explanation of the souring of American civil-military relations. *Armed Forces & Society*, Spring, 24(3) pp. 407-34. doi: 10.1177/0095327X9802400305

Gürsoy, Y. (2010). The Changing Role of the Military in Turkish Politics: Democratization through coup plots? APSA 2010 Annual Meeting Paper. doi:10.1080/13510347.2011.623352 Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1643899.

Güney, A. & Karatekeliöğlü, P. (2005). Turkey's EU candidacy and civil-military relations: Challenges and prospects. *Armed Forces & Society*, 31(3), Spring, pp. 439-462. doi: 10.1177/0095327X0503100306

Gulen Investigation (2016). Gülenist cult in USA. Accessed: 31/10/2016. Retrieved from <http://guleninvestigation.com>

Hannah, L. S. (2016). Erdogan gives Turkish military immunity. *The Times*. Online Accessed: 10/12/2016, Retrieved from <http://www.thetimes.co.uk/article/turkish-military-given-immunity-as-erdogan-seeks-allies-3fcpwc2jk>.

Heper, M. and Güney, A. (2000). The military and the consolidation of democracy: The recent Turkish experience. *Armed Forces & Society*, 26(4), Summer, pp. 635-657. doi: 10.1177/0095327X0002600407

Heper, M. (2011). Civil-military relations in Turkey: Toward a liberal model? *Journal of Turkish Studies*, 12(2), P: 251. doi: 10.1080/14683849.2011.572631

Heper, M. (2005). The Justice and Development Party government and the military in Turkey. *Journal of Turkish Studies* 6, p.217. doi: 10.1080/14683840500119544

Kalin, I. (2016). The coup leader must be held accountable. *The New York Times*, Accessed: 01/11/2016. Retrieved from http://www.nytimes.com/2016/07/25/opinion/the-turkey-coup-leader-must-be-held-accountable.html?_r=0

Kuloğlu, A. & Şahin, M. (2006). The Past and the future of civil-military relations in Turkey. In Faltas, S. Jansen, S. (Eds.) *Governance and the military: perspectives for change in Turkey*. Groningen: Centre for European Security Studies. ISBN-13: 978-90-76301-21-1

Makovsky, A. (1996). Erbakan's Turkey: An early assessment. *Policy Watch 209*, The Washington Institute. Accessed: 30/10/2016, Retrieved from <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/erbakans-turkey-an-early-assessment>

Matos, A. P. (2013). The role of the military in the Turkish democracy: Are the military the guardians of or a threat to the Turkish democracy? *IRTS*, 3(1). Retrieved from <http://repositorio.uportu.pt/bitstream/11328/1480/1/IRTS%20online%203.1.Andre%20Pereira%20Matos.pdf>.

Mis, N. Gulener, S. Coskun, I. Duran, H. & Ayvaz, M. E. (2016). *Democracy Watch: Social perception of 15 July coup attempt*. SETA Publications, p. 26. ISBN-10: 6054023802

Ozan, E. D. (2012). *Gülme Sırası Bizde: 12 Eylül'e giderken sermaye sınıfı, kriz ve devlet*. İstanbul: Metis. ISBN - 9789753428491

Punch K. F. (1998). *Introduction to social research- quantitative and qualitative approaches*. Sage Publications, London, pp.-243. ISBN 07619 4417 6

Sabah (2016). Muharrem Kose who planted the heinous coup attempt was arrested. Retrieved from <http://www.dailysabah.com/politics/2016/07/17/chronology-of-the-fizzled-coup-attempt-in-turkey>

Sarigil, Z. (2012). *The Turkish military principal or agent*. Sage Publications, p. 10. doi: 10.1177/0095327X12442309

Sarigil, Z. (2009). Deconstructing the Turkish military's popularity. *Armed Forces & Society*, 35(4), July, pp. 709-729. doi: 10.1177/0095327X08322566

Singer, P. & Firozi, P. (2015). Turkish faith movement secretly funded 200 trips for lawmakers and staff. *USA Today*, Accessed: 31/10/2016, Retrieved from <http://www.usatoday.com/story/news/politics/2015/10/29/turkish-faith-movement-secretly-funded-200-trips-lawmakers-and-staff/74535104/>

Tol, G. Mainzer, M. & Ekmekci, Z. (2016). Unpacking Turkey's failed coup: Causes and consequences. Middle East Institute (MEI), Aug 17, 2016, Retrieved from <http://www.mei.edu/content/article/unpacking-turkey-s-failed-coup-causes-and-consequences>

The Economist Magazine (2016). Most Turks believe a secretive Muslim sect was behind the failed coup. Accessed: 31/10/2016, Retrieved from <http://www.economist.com/news/europe/21703186-president-erdogan-blames-gulenists-putsch-and-has-launched-massive-purges-most-turks>

The Economist Magazine (2013). Turkey and its army: Erdogan and his generals. Accessed: 10/12/2014, Retrieved from <http://www.economist.com/news/europe/21571147-once-all-powerful-turkish-armed-forces-are-cowed-if-not-quite-impotent-erdogan-and-his>

Ustel, A. (2008). Savcı, Ergenekon'u Kenan Evren'e sormalı asıl! *Star Gazetesi*, Online Accessed: 10/10/2016.

Varoglu, A. & Bicaksiz, A. (2005). Volunteering for risk: The culture of the Turkish armed forces. *Armed Forces & Society*, 31(4), Summer, pp. 583-598. doi: 10.1177/0095327X0503100407

Yeni Safak (2016). FETO Cleansing in the TSK to Start topdown. Retrieved from <http://www.yenisafak.com/gundem/yeni-safak-darbeyi-adim-adim-duyurdu-2495953>

Zürcher, E. J. (2004). *Turkey: A modern history*. London: Tauris. ISBN-10: 1860649580

Copyright © 2016 T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı

<http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr/>

Gençlik Araştırmaları Dergisi • Aralık 2016 • 4(3) • 87-109

ISSN 2147-8473

Başvuru | 10 Ekim 2016

Kabul | 22 Kasım 2016

Makale

Siyasi Bir Kriz Olarak 28 Şubat 1997 Süreci*

Ali Özgan^a

Öz

28 Şubat 1997 tarihinde gerçekleşen, alınan kararları ile Türk siyasi hayatına “post modern darbe” olarak geçmiş olanan Milli Güvenlik Kurulu kararlarını tam anlamıyla okuyabilmek ve anlayabilmek için Türk siyasi hayatına vakıf olabilmek gerekmektedir. Her olay kendisine özgü olmakla birlikte geçmişten gelen kökleri, yerleşik kalıpları ve temelleri vardır. Türk siyasi hayatında özellikle Yeniçeriler ile geleneksellik kazanan askerinin siyasete müdahalesi ideolojisi, kendisini Osmanlı’dan sonra da çeşitli saikler ile göstermiştir. Özellikle Cumhuriyet’in kurucu unsurlarının ağırlıklı olarak asker kökenli olmaları, Osmanlı İmparatorluğunun Batı’daki birçok devrimi kaçırmaması sonucunda demokrasi başta olmak üzere bir çok evrensel gelişmeden kopması gibi sebepler bazı görevlerin belli kesimlerce yerine getirilmesi zorunluluğunu ortaya koymuştur. Bunun sonucunda ülkenin ve rejimin, ordu tarafından korunması ve kollanması görevi kemikleşmiş bir yapı halini almıştır. Zaman içinde hakim ideoloji ile örtüşmeyen görüşlerin halk nezdinde yaygınlık kazanması ve seçimlerde bu yönde gelişmelerin olması, hakim, elitist yapının belirli aralıklarla yönetime müdahalesi ile sonuçlanmıştır. Bu müdahalelerden biri olan 28 Şubat 1997 yılında gerçekleşen hadise öncekilerden farklı bir görünüm arz etmiştir. Buna göre meşru iktidar, dönemin etkili kurumu olan MGK’nın bir tür dikte ettiği kararların uygulanmasını istemiş, ardından millî iradenin temsilinin iktidardan uzaklaştırılması sağlanmış ancak bu durum, askerinin yönetime el koyması ile değil medya, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, cumhurbaşkanlığı kurumu aracılığı ile gerçekleştirilerek öncellerinden farklılık göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: 28 Şubat 1997 • Refah-Yol • Post Modern • Askeri Müdahale • Millî İrade

* Bu makale, yazarın “28 Şubat Sürecinin Siyasal Açından Neden ve Sonuçları” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

^a Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Doktora Öğrencisi, Emniyet Amiri, Yozgat Polis Meslek Eğitim Merkezi Müdürlüğü, E-mail: ozganali@gmail.com

Kavram olarak kriz; beklenmeyen ve önceden sezilemeyen, acele cevap verilmesi gereken ve örgütün amaçlarını ve işleyiş düzenini tehdit eden gerilim durumudur (Tutar, 2007, s. 14). Krizler beklenmedik bir şekilde meydana gelir ve toplumların mali, sosyal, politik yaşamlarını tehdit ederler. Krizlerin sebepleri dışsal olabileceği gibi içsel (örgütsel) de olabilmektedir. Siyasi kriz ise, bir devletin iç disiplinini bozan, devletin kurumlarını bir arada uyumlu bir şekilde çalışmaktan alıkoyan arıza, gerilim durumu olarak tanımlanabilir. Devlette kriz yaratan etmenler, kuvvetler ayrılığı olarak tanımlanan yasama yürütme ve yargının iç içe geçmesinden kaynaklanabileceği gibi, devletin kurumlarının birbirlerinin alanlarına müdahalesinden de kaynaklanabilmektedir.

Bu çalışmada, sanayileşmeden modernleşmeyi yaşamaya çalışan bir toplumun çok partili sisteme geçişi ile beraber demokrasi algısının gerçek anlamda yerleşmemesinin tezahürü olarak adlandırılacak krizlerden biri olan 28 Şubat süreci üzerinde odaklanılacağı için, dönemin iyi analiz edilmesi ve krizin net görülebilmesi açısından cumhuriyet tarihi içerisinde gerçekleşen 1960, 1971 ve 1980 askeri müdahalelerine ne tür koşulların gerekçe gösterildiği, 28 Şubat döneminin Başbakanı Necmettin Erbakan'ın siyaset hayatı, döneme giden süreçte öne çıkan olaylar, 1990'lı yıllardaki konjonktür incelenecek, meydana gelen krizin nedenleri, yönetilişi ve kriz sonrası üzerinde durulacak ve son olarak da bir değerlendirme yapılacaktır.

28 Şubat 1997'ye Kadar Asker Siyaset İlişkisi

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal, askerin siyasetten uzak durmasını istemiştir. Buna, özellikle Osmanlı'nın son zamanlarında yaşanmış olan 31 Mart Vakası, Bab-ı Âli Baskını gibi tecrübelerin sebep olduğu düşünülmektedir. Ancak teori ve pratiğin çelişkileri gelecekte yaşanacak bir çok askeri müdahalenin temellerini de atmıştır. Yeni bir devlet kurulurken Batı'nın yüzyıllar içerisinde bilimsel, endüstriyel ve aydınlanmacı eşikleri geçerek elde ettiği yönetim biçiminin, bu devrimleri kaçırmış bir kuşağa üst yapı olarak aktarmak, alt yapının gelişmemiş olmasından dolayı sıkıntıları da beraberinde getirmiştir.

Bu üst yapıyı kurup hayata geçirmek, eğitim seviyesi yüksek ve düzenli bir yapıya sahip olan orduya kalmıştır ki Türkiye’de tepeden inme bir dönüşüm ve modernleşme sürecinin ardında bu gerçek gizlidir. Bundan dolayı ülkenin kuruluşunda etkin söz sahibi olan kadronun asker kökenli olması, ilerleyen zamanlarda yeni devletin korunup kollanması görevinin de orduda olduğu yaygın kanaatinin temelini atmıştır. Ayrıca durum Cumhuriyet tarihinin Cumhurbaşkanlarına bakıldığında da daha net şekilde anlaşılabilir. Cumhuriyetin ilk 7 Cumhurbaşkanından sadece 3. Cumhurbaşkanı Celal Bayar asker kökenli değildir. Geri kalan Cumhurbaşkanlarının asker kökenli olması, zaman içerisinde Genelkurmay Başkanlığının bir sonraki safhasının Cumhurbaşkanlığı olduğu şeklinde yaygın bir kanaat de uyandırmaya zemin oluşturmuştur.

27 Mayıs 1960 Müdahalesi

Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk askeri müdahalesi, çok partili döneme geçişle beraber iktidara gelen Demokrat Parti iktidarına karşı yapılmış olan, kendisinden sonraki darbelerin de öncüsü olan, hangi partiden olursa olsun her vatandaşın kanunlar ve hukuk prensiplerine göre muamele göreceğini ve kardeş kavgasına meydan vermemek maksatlı olduğunu belirten, bununla beraber NATO ve CENTO’ya bağlı olduğunu deklare eden bir bildiri yayınlayan 27 Mayıs 1960 darbesidir. 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşen fiile, sol görüşün darbe demedikleri, buna karşılık devrim olarak nitelendirdikleri görülmektedir. Kavram olarak bakıldığında ‘*ihtilal*’ kelimesinin Arapça ‘hale’ kökünden gelen bozulma, fesat, alçaklık, boşluk kelimesinden geldiği görülmektedir. Kelime anlamı olarak ise ‘bir ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısını veya yönetim düzenini değiştirmek amacıyla kanunlara uymaksızın cebir ve kuvvet kullanarak yapılan geniş halk hareketi’ (Türk Dil Kurumu [TDK], 2005, s.942) olarak tanımlanmıştır.

Ancak ‘*devrim*’ sözcüğü ihtilal ve inkılâp kavramlarını birlikte içermektedir. Devrim sözcüğü ise devirmekten gelmektedir ve ‘belli bir alanda hızlı, köklü ve nitelikli değişiklik’ (TDK, 2005, s. 516) anlamını taşımaktadır. ‘*Darbe*’ kelimesi ise ‘bir ülkede baskı kurarak, zor kullanarak veya demokratik yollardan yararlanarak hükümeti istifa ettirme veya rejimi değiştirecek biçimde yönetimi devirme işi’(TDK, 2005, s. 474)

anlamına gelmektedir. Dolayısı ile bir fiilin durum değerlendirmesi, bakılan pencere ve içinde bulunulan siyasi ideolojiye göre değişik kelimeler ile tanımlanabilmektedir. Kavramlar üzerinde gerçekleşmeyen bir uzlaşma zaman içinde bir toplumun olmazsa olmazı olan kod birliğinin bozulmasına kadar giden bir sürece gidebilmektedir.

27 Mayıs 1960'ta askeri müdahaleyi gerçekleştirenler için hukuki meşruiyetini TSK İç Hizmet Yönergesi'nin Cumhuriyeti koruma, kollama hükmü sağlamış ve Kurucu Meclis tarafından 211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu çıkarılmıştır. Kanunun 35. Maddesi "Silahlı Kuvvetlerin görevi Anayasa'da belirtilen Türkiye Cumhuriyeti'ni Türk anayurdunu korumak ve kollamaktır" demektedir. Kimi yazarlara göre Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları, bu maddeyi devletin bekası ciddi bir tehlikeyle yüz yüze bulunduğu anda siyaset alanına müdahale etmeye mecbur oldukları anlamında yorumlamışlardır (Hale, 1996, s. 112).

12 Mart 1971 Müdahalesi

1965 seçimlerini Adalet Partisi mutlak üstünlükle kazanmıştır. Türkiye İşçi Partisi de (TİP) 15 milletvekili ile TBMM'ye girmiştir. 1968 yılı ise öğrenci olaylarının yoğun yaşandığı yıl olmuştur. 15-16 Haziran 1970'de binlerce işçi, DİSK'in kapatılma girişimine karşı greve çıkmış; İzmit'ten Çorlu'ya kadar pek çok fabrika işgal edilmiş, büyük mitingler yapılmış, Kadıköy Kaymakamlığı yakılmıştır. 12 Mart 1971'de kuvvet komutanları Başbakan Demirel'in istifasını istemiştir. Ardından grevler yasaklanmış, sıkıyönetim ilan edilmiş ve aynı dönemde Deniz Gezmiş ve arkadaşları idam edilmiştir. Kayalı'nın deyimi ile 12 Mart Darbesinin birçok muhalefet mihrakı tarafından müspet karşılanması da çoğunluğun yönetimine tahammül edememe anlamında antidemokratiktir (Kayalı, 2005, s. 78).

12 Eylül 1980 Müdahalesi

12 Mart 1971 ile 12 Eylül 1980 arasındaki dönemde Türkiye'de birçok hükümet kurulmuş ancak hiçbirisi uzun vadede yürütme görevini yerine getirememiştir. Bununla beraber terör her gün can almaya başlamış, ekonomik krizler yaşanmış, 6. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün görev süresinin 22 Mart'ta dolması ile beraber

aylarca yeni Cumhurbaşkanı seçilememiş ve bu gerekçeler ile TSK İç Hizmet Kanununu dayanak gösteren ordu, 12 Eylül 1980'de yönetime el koymuş, her türlü siyasal faaliyet yasaklanmış ve siyasal partiler kapatılmıştır. Danışma Meclisi Anayasa Komisyonunca yeni Anayasa hazırlanmış, 7 Kasım 1982 halkoylamasında % 91,37 ile kabul edilmiş, Orgeneral Kenan Evren Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Kasım 1983 seçimlerini, Turgut Özal'ın Genel Başkanlığındaki ANAP'ın kazanması ile hükümet kurma görevi Özal'a verilirken, yeni Meclisin göreve başlaması ile de Danışma Meclisi ve Milli Güvenlik Konseyinden oluşan Kurucu Meclis ortadan kalkmıştır.

Milli Görüş Politikasının Siyasal Hayatı

28 Şubat 1997 askeri müdahalesine giden yolu anlamak için, Milli Görüş politikasının ortaya çıkışına ve seyrine bakmak elzemdir. Siyasi hareket olarak Milli Görüş, 1970'lerde Necmettin Erbakan'la başlamıştır. Erbakan'a göre Osmanlı milliyetçi değil, ümmetçi bir yapıya sahiptir. Ancak Fransız devrimi ve sonrası oluşan ulus-devlet sürecinde, herkes Türk'tür dendiğinden sorunlar ortaya çıkmıştır. Erbakan'a göre bu sorun, Müslümanlığın etnik mensubiyetin önüne geçmesiyle çözülecektir. Gerçekten de Osmanlı İmparatorluğu'nda günümüz anlayışındaki millet nosyonu 18. ve 19. yüzyıllarda tarih sahnesine çıkmıştır. Buna göre Osmanlı'daki millet kavramının içeriğini dil veya etnik aidiyet değil (Ortaylı, 2010, s. 20) din (Karpat, 2011, s. 13) oluşturmaktadır.

Mevcut siyasi partiler ile bazı anlaşmazlıklardan dolayı herhangi bir partiden aday olamayan Necmettin Erbakan 1969 seçimlerine Konya'dan bağımsız milletvekili olarak katılmıştır. 1969 seçimleri sonucunda Adalet Partisi 256, CHP 143, Birlik Partisi 8, Millet Partisi 6, Yeni Türkiye Partisi 1 milletvekili çıkarırken, aralarında Necmettin Erbakan'ın da bulunduğu 13 bağımsız milletvekili de Meclis'e girmiştir. Ardından Necmettin Erbakan Ocak 1970 tarihinde Milli Nizam Partisi'ni kurmuştur. Partinin sembolü havaya kalkmış sağ el şahadet parmağı olup kuruluş beyannamesinde tekrar canlanan Milli Ruh'tan bahsedilmektedir.

12 Mart muhtırasından 3 gün sonra Anayasa Mahkemesi partinin kapatılması için dava açmış ve laikliğe aykırı çalışmalar olduğu gerekçesi ile kısa bir zaman sonra parti

kapatılmıştır. Erbakan ile özdeşlenen Milli Görüş söylemi ise Erbakan'ın diğer partilerin ideolojilerinin Batı kaynaklı olmalarından dolayı onların milli olmadığı, kendi siyasi söylemlerinin ise bu topraklara özgü ve geleneksel değerleri barındırmasından dolayı milli olduğu savına dayanır.

Amblemi anahtar olan Milli Selamet Partisi ise 11 Ekim 1972 tarihinde kurulmuş ve kuruluşundan bir yıl sonraki 10 Ekim 1973 seçimlerinde 52 milletvekili ile Meclis'e girmiştir. 1973 seçimlerinde CHP-MSP koalisyonuyla Erbakan ilk kez iktidara gelmiş, ancak bu koalisyon uzun ömürlü olamamıştır. 1975 yılının Mart ayında Başbakanlığını Süleyman Demirel'in yaptığı 2. koalisyon hükümetinde Erbakan, Başbakan Yardımcılığı ve Devlet Bakanlığı yapmıştır. Koalisyonda bir takım anlaşmazlıklar başlamış, 5 Haziran 1977 seçimleri sonucunda Bülent Ecevit, MSP'siz bir hükümet kurmuştur. Milli Selamet Partisi, 12 Eylül darbesinden bir hafta önce 23 Temmuz 1980'de Kudüs'ü ebedi başkenti olarak ilan eden İsrail ile ilişkiyi kesmeyen Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmek hakkında gensoru vermiş, gensorundan bir gün sonra Konya'da İsrail'i kınama mitingi yapılmış, zamanlama açısından mitingde 'MSP'nin başrol oynadığı' iddia edilmiştir (Akın, 2000, s. 99).

6 Eylül 1980 tarihinde gerçekleşen söz konusu mitinge binlerce kişi katılmış, katılanların dini motifler içeren elbiseleri, miting sonunda İstiklal Marşı okunurken 50 kişilik bir grubun yere oturması, belli sloganların bazı gruplar tarafından atılması mitingden 6 gün sonra gerçekleşen 12 Eylül darbesinin sebeplerinden de biri olarak lanse edilmiştir. Elbette ki 12 Eylül'ün tek sebebi bu değildir. Sağ-sol çatışmaları, asayişin tam olarak sağlanamaması, 124 tur boyunca yeni bir cumhurbaşkanının seçilememesi gibi durumlar da söz konusudur. 12 Eylül 1980 müdahalesinin ardından siyasi partiler kapatılmış ve politikacılar siyasi olarak yasaklanmıştır.

Milli Görüş'ün üçüncü partisi olan Refah Partisi, 19 Temmuz 1983'te kurulmuştur. 1991 seçimlerine Milliyetçi Çalışma Partisi ve İslahatçı Demokrasi Partisi ile beraber giren Refah partisi %16,9 oy oranıyla parlamentoya 62 milletvekili sokmuştur. 1994 yerel seçimlerinde ise daha büyük bir başarı elde ederek İstanbul ve Ankara başta olmak üzere birçok belediye başkanlığını kazanmışlardır.

28 Şubat 1997 Öncesi Dış ve İç Konjonktür

1970'li yıllar ile beraber 1929 ekonomik buhranı sonrası Keynesçi politikalar ve müdahaleci sosyal devlet anlayışının getirdiği yaklaşım devlet harcamalarının artmasına neden olmuştur. 1979 yılında İngiltere'de Thatcher, Amerika'da Reagan'ın seçilmesiyle düzenleyici devlet anlayışına geçilmiş, Türkiye'de bu akım Özal ile beraber başlamıştır. Liberal ekonomi anlayışı devletin ekonomideki faaliyet alanının sınırlandırılması, özelleştirme kavramları gündeme gelmiştir. 1980'lerin sonunda, Sovyet bloğunun çöküşüyle tek kutuplu bir dünya düzeninin ortaya çıkması ile tüm dengelerin değişmesi söz konusu olmuştur. 9 Kasım 1989'da Demirperde'nin yıkılması Doğu Berlin ile Batı Berlin'i birleştirmiş ve bu olay Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ve dünyada Soğuk Savaş'ın bitişinin simgesi olarak kabul edilmiştir. Sovyetler Birliği hukuki olarak 21 Aralık 1991'de tarihe karışmıştır.

Birebir 28 Şubat krizinin gerekçesi olarak gözükmese de, krize giden süreçte, kriz tarihinden geriye dönüp 1990'ların ilk yarısına bakıldığında müdahale için bahane oluşturmaya uygun birkaç olay göze çarpmaktadır. Bu olaylardan ilki gazeteci yazar Uğur Mumcu'nun 24 Ocak 1993'te bombalı bir suikasta kurban gitmesidir. Olayı İBDA-C, PKK VE Hizbullah terör örgütleri üstlenmişlerdir.

Bir diğer olay Sivas Katliamı ya da diğer adıyla Madımak Olayı olarak bilinen olaydır. 2 Temmuz 1993 tarihinde Sivas'ta gerçekleşen bir kültürel organizasyonda Madımak Oteli ateşe verilmiş ve onlarca kişi yaşamını yitirmiştir. Şubat 1993 yılında Org. Eşref Bitlis bir uçak kazasında yaşamını yitirirken 17 Nisan 1993 yılında ise Turgut Özal hayata veda etmiştir.

1994 yerel seçimlerinde RP'nin 3. parti olarak çıkması, 1 yıl sonra gerçekleşecek olan genel seçimlerde RP'nin koalisyonunda olma olasılığını gündeme getirmiş ve 28 Şubat 1997 krizine giden süreç fiili olarak başlamıştır. Refah Partisi 24 Aralık 1995'teki genel seçimde birinci parti olarak çıkmış ve iktidara talip olmuş, bu durum ise merkez medyada 'rejim sorunu' olarak takdim edilmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 2012, s.946).

1995 seçimlerinden birinci parti olarak Refah Partisi'nin çıkmasına rağmen hükümeti kurma işinin ikinci parti olarak sandıktan çıkan ANAP'a verilmesi, 28 Şubat sürecinin Refah Yol hükümetinin kurulmasından önce oluşmaya başladığı görüşünü

hâkim kılmaktadır. Seçim sonuçları doğrultusunda ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'ın Başbakanlığı'nda kurulan ANAP-DYP koalisyonu 6 Mart 1996- 28 Haziran 1996 tarihleri arasında görev yapmıştır. Anayol Hükümetinin güven oylamasının iptalinin ardından Necmettin Erbakan ile Tansu Çiller'in koalisyon ortaklığı ile 28 Haziran 1996'da başlayıp 30 Haziran 1997'de sona erecek olan Refahyol hükümeti kurulmuştur.

Refah-Yol Dönemi

Erbakan ile yıllarca özdeşleşen milli görüş sloganına bu kez faizin olmadığı, haksız yere konulduğu düşünülen vergilerin kaldırıldığı bir düzene işaret eden "adil düzen" sloganı da eklenmiştir. Refah-Yol Hükümeti havuz sistemi ve kaynak paketleriyle ekonomi alanında değişik bir yol izlemiştir. Enflasyon %70 oranında olmasına rağmen asgari ücret %100'ün üzerinde arttırılmış, memur emeklilerine %110, işçi emeklilerine verilen % 125, Bağ kur emeklilerine % 210 oranında maaş zammı uygulanmıştır (Çelik, 2004, s. 47). Havuz sistemi ile kastedilen ise devletin kamu kurumlarının özel bankalardan para alarak faizle borçlanması yerine devlet kasasından ihtiyacı olan meblağı karşılmasıdır.

Refahyol Hükümetinin kurulmasının ardından ilk siyasi kriz İran konusunda yaşanmıştır. Genelkurmay ve MİT İran ile ilgili bilgiler verirken Amerika ise bu geziyi olumsuzlamıştır. Tüm bu olumsuzlamalara karşın ilk yurt dışı gezisinin İran'a düzenlenmesi, gergin olan siyasi atmosferde zinde güçlerin ellerine bir koz olarak geçmiştir.

1988'de bir yolcu uçağının İskoçya, Lockerbie üzerinde patlatılarak düşürülmesinden sorumlu tutulan Libya, bir diğer dış gezi için planlanan ülke olmuştur. Geziyle ilgili olarak iddia edilen, Kaddafi'nin Türk heyetini başkentte karşılamamış olduğu, Türkiye'nin laikliği seçerek İslami geçmişini reddettiği, Batı'dan ve Nato'dan derhal kopması gerektiği şeklindedir.

3 Kasım 1996 tarihinde hususi bir otomobil ve kamyonun çarpışması ile devlet-mafya-siyaset üçgeni iddialarının yoğun şekilde tartışılmaya başlandığı bir sürece girilmiştir (TBMM, 2012, s. 951). 10 Kasım günü, Kayseri'nin RP'li Belediye Başkanı

Şükrü Karatepe'nin 10 Kasım törenlerine ilişkin konuşması basında irticayın yaklaştığı şeklinde yansıtılmıştır (TBMM, 2012, s. 953).

Krizi tırmandıran bir diğer olay 11 Ocak 1997 günü Başbakanlıkta verilen iftar yemeğidir. Medyaya yansıyan görüntüler, davetlilerin sarıklı, şalvarlı, cüppeli kimseler olduğu şeklindedir. Davetliler arasında Diyanet temsilcileri, Diyanet İşleri Eski başkanları, İlahiyat Fakültelerinin dekan ve öğretim üyeleri, müftü ve vaizler ile din adamlarının aralarında bulunduğu kırka yakın kanaat önderi de vardır. Bu olay ise basında irtica kalkışması (TBMM, 2012, s.959) olarak yansıtılmıştır.

Ocak ayında ayrıca Taksim'e cami projesi gündeme gelmiş, bu konu da kamuoyunu meşgul etmiştir. 70'li yılların başından beri sözü edilen Taksim'e Cami için ilk girişim, 1977'de Süleyman Demirel'in başbakanlığındaki Milliyetçi Cephe hükümeti döneminde de gündeme gelmiş ancak arazi anlaşmazlığı dolayısıyla yıllarca cami yapılamamıştır. 31 Ocak akşamı ise Ankara'nın Sincan ilçesi, Belediye Başkanı Bekir Yıldız'ın düzenlediği Kudüs Gecesi'ne ev sahipliği yapmıştır. 1 Şubat sabahı gazetelere ve sabah saatlerinden itibaren televizyon ekranlarına yansıyan görüntüler ülkedeki gerilimi biraz daha tırmandırmaya sebep olmuştur. Bu olay gazetelerde Türkiye İran mı olacak şeklinde yer bulmuştur (TBMM, 2012, s. 953).

Düzenlenen Kudüs Gecesinin akabinde 4 Şubat sabahı Etimesgut'taki Zırhlı Birlikler Tümeni'nden yola çıkan 15 tank ve çok sayıda askeri kariyer, Sincan'a yönelmiştir. Genelkurmay'dan yapılan kısa açıklama ise bunun yalnızca bir motorlu yürüyüş tatbikatı olduğudur. Tanklar meydana arızayı gidermek için durmuş ve tanklara “balans ayarı” yapıldığı iddia edilmiştir. “Balans ayarı” deyimini bu sürecin sloganı olmuş, “post modern darbe” deyimini zihinlere yerleşene kadar kullanılmıştır.

28 Şubat 1997 Milli Güvenlik Kurulu Toplantısı

Milli Güvenlik Kurulu, 24 Nisan 1933'te İcra Heyeti Kararnamesi ile Yüksek Müdafaa Meclisi ve Umumi kâtipliği olarak kurulmuş, 3 Haziran 1949 tarih ve 5399 sayılı kanunla Milli Savunma Yüksek Kurulu ve Genel Sekreterliği halini almış, 11 Aralık 1962 tarih ve 129 sayılı yasa ile Milli Güvenlik Kurulu adını almıştır. Milli Güvenlik Kurulunun görevi 1961 Anayasasında millî güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonunun sağlanmasında gerekli temel görüşleri Bakanlar

Kuruluna bildirmek iken 12 Mart muhtırasından sonra ‘tavsiye etmektir’ şeklini almıştır. 1982 anayasasında Kurul üyelerine Jandarma Genel Komutanı dahil olurken MGK’da alınan kararlar hükümet tarafından “öncelikle dikkate alınır” olarak tanımlanmıştır.

28 Şubat 1997’de toplanan Milli Güvenlik Kurulu (MGK), Refahiyol hükümetine 18 maddelik bir muhtıra vermiştir. MGK “irtica”yı dönem için bir numaralı tehdit olarak değerlendirmiş ve buna göre önlemlerin alınmasını istemiştir. 28 Şubat Kararları olarak tarihe geçen bu “önlemlerden” başlıcaları şu şekilde özetlenebilir:

- Laiklik ilkesi hassasiyetle korunmalıdır.
- Tarikat bağlantılı yurtlar Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği Milli Eğitim Bakanlığı’na devredilmelidir.
- 8 yıllık kesintisiz eğitim hayata geçmeli, dini tesisler Diyanet İşleri Başkanlığına incelenmelidir.
- Tarikatların faaliyetlerine son verilmeli, Türk Silahlı Kuvvetlerini dine karşıymış gibi gösteren yayınlar ise kontrol altına alınmalıdır.
- TSK’ya aşırı dinci kesimden sızmalar önlenmelidir.
- Kıyafet Kanununa aykırılığa bir son verilmelidir.
- Millet kavramı yerine ümmet kavramını benimseyen yaklaşımlar önlenmelidir.
- Atatürk aleyhine işlenen suçlara fırsat verilmemelidir (TBMM, 2012, s. 1042).

Dönem için bu toplantı hükümetin görevi bırakması yönündeki isteğin dile getirilişi olarak yorumlanmıştır. 28 Şubat sürecinde daha önceki askeri müdahalelerde olduğu gibi fiili bir hükümeti görevden uzaklaştıma gerçekleşmemiştir. Ancak gerçekleşen MGK toplantısında “zinde güçlerin” halkın iradesinin yansımından doğan rahatsızlıkları açık bir şekilde dile getirilmiştir. Bu sadece askeri kanadın tek başına gerçekleştirdiği bir eylem olarak nitelendirilmemelidir. Nitekim TESK, TİSK, TOBB gibi kuruluşların hükümeti istifaya çağırması, bazı televizyon proramlarının özellikle mütedeyyin kişilerin hassasiyetlerini rencide edici yayınları ağırlıklı olarak yayınlamaları, bazı siyasilerin asker ile çatışan bir hükümetin görevine devam edemeyeceği minvalinde demokrasi ile bağdaşmayan söylemleri, ordunun birçok farklı kesime yoğun olarak verdiği irtica brifingleri yaşanan siyasi krizin tırmanmasına sebebiyet vermiştir.

Bunlara ek olarak medya, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları da toplantıda alınan kararların ivedilikle uygulanması yönünde hükümete taleplerini dile getirmeye başlamışlardır. Özellikle medya Bayramoğlu'nun ifadesi ile gönüllü bir şekilde kendisini kullandırmış, yaşanan siyasi süreçte ise bir tarafın sesi haline gelmiştir (Bayramoğlu, 2007, s. 244). İlerleyen zaman içinde bir takım siyasi değişimler gözlenmeye başlamıştır. Bunların başında bazı bakanların Doğru Yol Partisi'nden istifa ederek Hüsamettin Cindoruk başkanlığındaki Demokrat Türkiye Partisi'ne geçişleri gösterilebilir (Çelik, 2004, s. 46).

Refah Yol iktidarı döneminde 9 Ocak 1997 tarihinde çıkarılan Başbakanlık Kriz Yönetimi Merkezi Yönetmeliği'yle, MGK Genel Sekreterine Türkiye'de ekonomik çöküntüden, nükleer kazalara, kaya düşmesinden, terör olaylarına kadar uzanan bir dizi kriz durumunda Başbakanla eşit düzeyde icrai yetkiler verilmiş ve bu çerçevede olağanüstü hal olarak görülebilecek şekilde, tüm il ve ilçelerde kriz merkezleri kurulmasına imkân sağlanmıştır. Henüz Refah-Yol hükümeti iş başındayken 22 Mayıs 1997 tarihinde ise Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, Refah Partisi'nin temelli kapatılması istemi ile Anayasa Mahkemesi'nde dava açmış ve Refah Partisi 16 Ocak 1998 tarihinde iktidardan ayrıldıktan 7 ay sonra Anayasa Mahkemesince lâiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline geldiği savıyla kapatılmış ve akabinde Necmettin Erbakan siyasi yasaklı duruma gelmiştir.

17 Aralık 1997 tarihinde İsmail Alptekin'in başkanlığında Fazilet Partisi isimli yeni bir parti kurulmuş, Refah Partisi'nin TBMM grubu birkaç eksikle Fazilet Partisine katılmıştır. FP'den İstanbul Milletvekili seçilen Merve Kavakçı'nın TBMM'deki yemin törenine türbanla gelmesi sonucu Cumhurbaşkanı Demirel ve Başbakan Ecevit tarafından durumu sert sözlerle kınanmış, 22 Haziran 2001 tarihinde Anayasa Mahkemesi bu kez de Fazilet Partisinin kapatılmasına karar vermiştir. 20 Temmuz 2001'de Saadet Partisi kurulmuş, 17 Ekim 2010'da Erbakan genel başkan seçilmişse de 27 Şubat 2011'de Necmettin Erbakan vefat etmiştir.

28 Şubat sürecinde yaşanan gerilimli atmosferde oluşturulan ve birçok kanaldan yayılmasına uğraşılan müphem bir irtica kavramı ile Türk Silahlı Kuvvetleri bir siyasi parti gibi siyasetin merkezine çekilmeye çalışılmış, ona bir siyasi bir kurummuşçasına misyonlar yüklenmiş, halkın iradesi hiçe sayılarak siyaset dizayn edilmeye uğraşılmış,

aynı zamanda hükümet olmanın iktidar olmak demek olmadığı mesajı verilmeye çalışılmıştır. Başbakan Necmettin Erbakan, başbakanlığı koalisyon ortağı olan Tansu Çiller'e devretmek düşüncesi ile 17 Haziran 1997 tarihinde görevinden istifa etmişse de bu süreçte etkili bir aktör olan Cumhurbaşkanlığı müessesesi devreye girmiştir.

Nasıl ki seçimlerin ilk zamanlarında hükümeti kurma görevi seçimden birinci parti olarak çıkan Erbakan yerine üçüncü parti olan Yılmaz'a verilmiş ise bu kez ikinci çıkan parti yerine tekrar hükümeti kurma görevi ANAP'a verilmiş, DYP'den ayrılan milletvekilleri ile kurulan DTP'nin desteği ile ANASOL-D hükümeti kurulmuştur. Bayramoğlu, yaşanan süreçte RP'nin de ciddi rolünün olduğu kanaatindedir. Nitekim politikaların muğlaklığı ile parti içi denetim ve disiplinin zor sağlandığı algısının oluşması bu duruma sebebiyet vermiştir. Ancak ne olursa olsun bir hata yaşanmışsa bu siyasi bir hata olduğundan çözümün de asayiş yöntemleri ile değil siyasi olarak ele alınması gerektiği öne sürülmüştür (Bayramoğlu, 2007, s. 179, 257).

Sonuç ve Değerlendirme

Fransızca *Coup d'Etat* kelimesinden gelen darbe kelimesi meşru ve seçilmiş olan iktidarın meşru olmayan yol ve yöntemlerle görevinden uzaklaştırılması olarak ele alındığında 28 Şubat'ın da neticesi itibari ile seçilmiş hükümeti görevinden uzaklaştırması dolayısı ile bir darbe olduğu şüphesizdir. Ancak bu olgunun öncekilerden farkı bir gece aniden tüm hükümet görevlilerinin görevlerinden uzaklaşarak askeri yönetime geçmesi şeklinde değil, TSK'nın sivil kurum ve kuruluşları söylemlerinin aracısı olarak kullanması ve algı yönetimini sahip olduğu gücü de kullanarak hükümeti göndermek için kullanmasında yatmaktadır. Mevcut hükümet sonrası gelen hükümetlere de alınan kararların uygulanması istenerek siyasi hayat baskı altına alınmıştır. Sonuç itibariyle bir yönetim krizi olduğu ve çözülmesi gerektiği kanısı uyandırılmaya çalışılmıştır. Bu süreç aynı zamanda dünyada hak ve demokrasi adına öncülük etmiş sivil toplum örgütlerinin de demokrasi ve milli irade adına ciddi oranda başarısız oldukları bir süreç olarak değerlendirilmelidir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından gelmekte olan ülkenin kurucu unsuru olarak kendini görme ve dolayısı ile onu koruma ve kollama görevinin kendisinde olduğu hakim

paradigması, kurucu rejim ve ideoloji ile ters düştüğü düşünülen en küçük bir sapa- mayı hoş görmemekte ve duruma müdahale edilmesini gerekçe görmektedir. Yaşa- nan bu tepeden inmece, halkı ve iradesini ikincil konumda algılayan bu anlayış aynı zamanda klasik bir seçkinci yaklaşımı da içinde barındırmaktadır. Dolayısı ile aynı yaşam tarzı ya da ideolojiyi paylaşmayan kesim çoğunluk da olsa sürekli bir vesayet altında tutulması gerekmekte, asla büyüyememektedir.

Ülkede yönetim krizi hasıl olduğunda milletin egemenliğini kullanmasını engelle- mek, meclisi fonksiyonlarını yerine getirmekten aciz bırakmak, Mustafa Kemal'in Amasya Tamiminde de belirttiği gibi 'milletin azim ve kararlılığı' ile sorunları çöze- ceği inancına, Cumhuriyetin temel prensiplerine ters düşmektedir. Ancak 28 Şubat krizinde radikal olan ile meşru olan ayrımı yapılamamış, sistem içinde radikalleşmiş olanların tasfiyesi amaçlanırken, meşru zeminde devam edenin radikalleşmesine bile yol açabilecek bir süreç izlenmiştir. Unutmamak gerekir ki İstiklal harbinde ve Cum- huriyetin kuruluş zamanlarındaki gibi en buhranlı dönemlerde dahi bir araya gelip krizi çözebilecek tek merci meclistir. Ancak Türkiye'de yaşanan durum 1960'lı yıl- larla beraber onar yıllık zaman dilimleri ile siyasete askerinin müdahalesinin rutinleş- mesi şeklinde tezahür etmiştir.

Her siyasi müdahale birbirinden çeşitli noktalarda farklılıklar göstermektedir. Örne- ğin 27 Mayıs müdahalesi ordudaki genç subaylar öncülüğünde gerçekleşirken 28 Şu- bat sürecinde sıklıkla Batı Çalışma Grubu adından bir oluşumun ismi zikredilmiştir. 27 Mayıs'ta aktif olan kurum Milli Birlik Komitesi, 12 Eylül'de Milli Güvenlik Kon- seyi iken 28 Şubat'ın en etkili aktörü Milli Güvenlik Kurulu olmuştur. 12 Eylül son- rası tüm siyasi partiler kapanırken 28 Şubat sürecinde sadece Milli Görüş çizgisi he- def tahtasına alınmıştır. Önceki müdahalelerde ordu yönetimi ele alırken 28 Şubat müdahalesini uygulayanlar yönetimden istemediğini uzaklaştırmayı yeterli görmüş- tür. Ancak sonraki hükümetlere MGK'da alınan kararların ciddiyetle takibini sağlat- maya çalışarak siyasi hayatı kontrol altında tutmaya çalışmıştır.

Zaman, askeri müdahalelerin geniş halk kitleleri tarafından hiçbir zaman tamamen kabul edilmediğini sıklıkla göstermektedir. 1960 müdahalesinin ardından ilk se- çimde Adalet Partisi'nin gelmesi, 12 Eylül sürecinden sonra başında asker kökenli bir yöneticinin değil Özal'ın ANAP'ının tek başına iş başına gelmesi bunlara örnek-

tir. Bin yıl süreceği iddia edilen 28 Şubat'tan 2002 seçimlerine kadar gerçekleşen koalisyon hükümetleri de halkı başta ekonomik olmak üzere birçok açıdan mutsuz etmiştir. Sonuç olarak ülkede çok ciddi ekonomik sorunlara yol açan 2001 krizinin de yaşandığı bu sürecin ardından gerçekleşen 2002 seçimleri neticesinde Adalet ve Kalkınma Partisi birinci parti olarak iktidar olurken mecliste yer alabilen diğer parti Cumhuriyet Halk Partisi olmuştur. 28 Şubat sürecinde görev alan bir çok parti halk tarafından meclise sokulmamış, MGK kararları ile görevden uzaklaştırılan ekolün yeni temsilcilerinin tek başına iktidara gelmeleri ise halkın 28 Şubat sürecini onaylamadığını göstermiştir.

Eğer bir sistem içinde düzenli olarak bir takım krizler, sıkıntılar baş gösteriyorsa, bu durum askeri müdahalelere sebebiyet veriyor, durum o an için çözülmüş gibi görünüyor ancak bir zaman sonra benzer olaylar kendisini gösteriyorsa sorunun kaynağına inilmeli ve çözüm sistemin kendi içinde aranmalıdır. Nitekim 28 Şubat sürecinden günümüze kadar geçen süreç değerlendirildiğinde benzeri durumların tekrarlanmaya çalışıldığı görülmüş ancak çıkarılan dersler ve alınan önlemler ile bu kez zinde güçlerin siyaseti, halka rağmen kendi istedikleri şekilde dizayn etmelerinin önü alınmıştır.

Örneğin 2007 yılında gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde gerçekleşen Cumhuriyet mitingleri ile başlayan ve 27 Nisan e-muhtırası ile tırmanan süreçte bu kez iktidar, geleneksel olanın aksine sert bir şekilde askerin siyasete müdahalesine tepki göstermiş, yaşanan bir takım olaylardan sonra Cumhurbaşkanı yeni seçilen meclisin seçmesi için genel seçim kararı alınmıştır. 28 Şubat sürecinde cesaret edilemeyen bu siyasi manevra ile meşru olan hükümet tekrar meşruiyetini halkın desteği ile kuvvetlendirmiştir.

28 Şubat sonrası süreçte AB uyum sürecindeki uyum paketleri ve Anayasal değişikliklerle askeri müdahalelere zemin hazırladığı düşünülen bir takım düzenlemelere gidilmiş ve sivilleşme yönünde adımlar atılmıştır. Amaç yaşanmakta olan anti-demokratik uygulamaların tekrarlanmasının önüne geçebilmek olup demokrasi anlayışının daha da kurumsallaşarak askeri ya da yargısal vesayetin altından kurtarabilmektir. Bu politikalar şu şekilde özetlenebilir: Etkili bir vesayet kurumu olarak bilinen MGK'nın ve Genel Sekreterliği'nin yapısı değiştirilmiş, Başbakan Yardımcıları ve Adalet Bakanı'nın MGK üyesi olmaları öngörülmüş, MGK Kararlarının tavsiye niteliğinde

olacağı kanunlaşmış, Anayasa değişikliği sonrası sivil kişilerin askeri mahkemelerde yargılanmaları sona ermiş, askeri müdahale davaları sivil mahkemelerde görülmeye başlanmıştır.

Yüksek Askeri Şura kararları yargı denetimine açılmış, 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi ile kurulan Milli Güvenlik Konseyi ve Danışma Meclisinin kararları dolayısı ile cezai, mali ve hukuki sorumluluklarını kaldıran ve yargı merciine götürülmesini engelleyen Anayasanın Geçici 15'inci maddesi iptal edilmiş ve 12 Eylül Askeri Müdahalesi yargı sürecine girmiş, 28 Şubat döneminde çıkarılan Başbakanlık genelgeleri Bakanlar Kurulu kararları yürürlükten kalkmış, Başbakanlık Uygulamayı Takip ve Koordinasyon Kurulu kaldırılmıştır.

YÖK ve RTÜK'te asker üyelerinin bulunması şartı kaldırılmıştır. En önemli değişikliklerden bir tanesi de sembolik yetkilere sahip ve halk tarafından seçilmeyen Cumhurbaşkanı'nın, daha geniş yetkilerle donatılarak halk tarafından seçilebilmesi olmuştur. 2012 yılı itibarı ile de geçmişte yaşanan darbelerle yüzleşmesini sağlamak ve hataların onarılmasını sağlamak amacıyla "Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Tüm Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu" siyasi partilerin eşit katılımına olanak sağlayarak kurulmuş ve faaliyete geçmiştir.

28 Şubat kararlarından yer alan ve tek boyutlu olan halkın tercihlerine imkan tanımayan 8 yıllık kesintisiz eğitimin yerini 2012 mevzuat düzenlemesi ile 4+4+4 olarak bilinen kademeli eğitim sistemi kanunlaşmıştır. 2013 senesinde ise orduya birçok kez askeri müdahalelerde gerekçe olan TSK İç Hizmet Kanunun'da değişikliğe gidilmiştir. Buna göre kanun eski hali ile Silahlı Kuvvetlere Türk yurdunu ve Cumhuriyeti koruma ve kollama görevi vermiştir. Gerçekleşen değişiklik ile Silahlı Kuvvetlere yurt dışından gelecek tehlikelere karşı yurdu savunmak görevi verilmiş ve orduya askeri müdahalelere kanuni dayanak olan mevzuat değiştirilmiştir.

28 Şubat post modern müdahalesinde gerçekleşen, resmi ideolojinin varlığını halkın hür iradesine vasi atayarak hiçe sayma girişimidir. Demokrasi, kendisinden farklı olana tahammül, evrensel değerleri içinde ona yaşam hakkı ve kendini ifade etme

hakkını vermektir. Meşru zeminde kendini ifade etmesine izin verilmeyerek onu çağdışı olarak nitelemiş bir zihniyetin çağdaşlığı sorgulanmalıdır. Aslolan, seçilmiş olan meşru iradeye saygı gösterme anlayışına sahip olabilmek, demokrasiye ve milli iradenin üstünlüğüne sahip çıkabilmektir. Bunun için öncelikle milli iradenin artık vesayet ile yönetilemeyeceğinin, kendi ayakları üzerinde durabilecek rüşde erdiğinin kabul edilmesi gerekmektedir.

28 February 1997 Process as a Political Crisis*

Ali Özgan^a

Abstract

In order to properly understand the military intervention of 28 February 1997 which is called “post-modern coup d'état”, one has to possess a general insight of the modern Turkish political history. Every historical moment has its own social roots. The army's tendency to intervene in politics in Turkey has its roots in history, especially in the Janissaries. The military intervention into politics continued in modern era after the Janissaries in a variety of ways. Because the founders of the Republic were of military origins, the tendency of military intervention into politics continued in the republican era. In other words, the founding elites of the republic were generally of military origin. When the peripheral life styles began to be represented in political life in the multiparty era, the elites started to perceive this as a threat to the republic. This was the main and common cause behind the military interventions before 15 July 2016 coup attempt. The military intervention on 28 February 1997 showed some typical features of the coups in that sense. However, 28 February “post-modern coup” had some distinct characters which made it differ from the previous ones. In the case of 28 February 1997 intervention, the powerful institution of the time, namely the National Security Council, imposed some actions on the government and then overthrew the elected government. However, the means and the ways of overthrowing the elected government were quite different: The soldiers did not get the direct control of the political power in the intervention of 28 February 1997. Instead, they used mass media, universities, NGOs and Presidency as a means of justification for the intervention.

Keywords: 28 February 1997 • Refah-Yol • Post-modern Coup • Military Intervention • National Will

* This work consists in a summary of master's thesis which has been submitted to Selcuk University, Institute of Social Science.

^a Lecturer, İstanbul Esenyurt University, Vocational School of Health Services. E-mail: gokhan-1778@hotmail.com

Understanding the military intervention of 28 February 1997 depends on a general view of Turkish political history. When we look closer to the first years of Turkish Republic, we can see that most of the founders of the Republic were of military origin. After a destructive World War, most of Ottoman Empire's educated generation got lost. As a result of these conditions, to set up a country and build up a democracy was the duty of soldiers. Because military was the unique and well-organized institution. But afterwards military began to see its presence as a guarantee of regime and democracy. In time when some views -which wasn't the same with the official ideology- got powerful and won the elections, dominant ideology and elitist strengths needed to interfere and removed them from power. 28 February 1997 post-modern coup d'état was one of the military interventions in 20th century.

To have a proper account of the 28 February intervention, it is necessary to look at the broader picture of the political crisis behind it. The concept of crisis refers to an unpredictable situation of tension which is unexpected and needs to be given response immediately (Tutar, 2007, p. 14). Crisis threatens communities social, economic and daily lives. But political crisis disrupt the inner discipline of the state and prevents its institutions working together in harmony. In this essay, we don't go back too previous. We try to summarize the military interventions in the history of Turkish Republic so as to show the ideology and dominant paradigm which sees the community as they were in need of conservators.

Mustafa Kemal Atatürk, founder of Turkish Republic, wanted military to stay away from political life. He forced them to choose either military service or member of Parliament. Some military coup d'états such as 31 March Incident or Bab-ı Ali Raid might have caused him to think like this. While they were setting up a new country, they took West culture's superstructure as a model. This condition caused other interventions and some problems in the future. This perspective was the cause of elitist approach in Turkey for many years. That's why military see itself as the protector of the regime.

Turkish Republic's first military invention was 27 May 1960 coup d'état. It was against Democrat Party and Adnan Menderes being the prime minister of that time. This intervention was tried to be justified by pretext of preventing brotherhood fighting. In political life left sight defines this incident as a revolution. This word

comes from overturn and it means “fast and radical changing in specific area” (TDK, 2005, p. 516). But coup d’etat recalls like impact and it means to change government by using power and violence (TDK, 2005, p. 474). Soldiers who performed 27 May 1960 coup d’etat showed legal reasons were Turkish Army Inner Service Law and Regulation. According to that legislation Turkish Army’s first duty is to protect Turkish homeland. Hale commented this article as an excuse of military to intervene in political life when they see any hazardous situations (Hale, 1996, p. 112).

After this coup d’etat on 12 March 1971 another military intervention occurred. The last years of 1960’s and the beginnings of 1970’s, there were raids, economic crisis, employees’ protest and students’ actions. At the end of these events on 12 March 1971 a memorandum which was signed by Commanders of Turkish Army was read on Turkish Radio. According to that memorandum Turkish military warned the politicians to come back to Atatürk’s line and to establish democracy again. Otherwise military officers were ready to intervene and take control of the management. At the end of this memorandum an independent technocrat Nihat Erim founded the new government.

Between 12 March 1971 and 12 September 1980 too many governments were founded but none of them lasted long and most of them were coalition governments. 12 September 1980 coup d’etat had many reasons. Left sight and right sight supporters had been in big fights. Almost every day a few people were being killed in streets. Turkish National Assembly hadn’t just chosen 7th President and it took too long. The other reason was Jerusalem Meeting occurred in 6 September 1980, Konya. Especially, participants wore clothes of religious themes and some people didn’t stand up while National Anthem were being sang. This kind of things worked as the justification means for the coup of 1980. After 12 September coup d’etat, all political parties were shut down and all political actors were banned from political life and some were arrested.

Necmettin Erbakan was an important political actor in Turkish political life. His political career was matched with Islamic view. As a result of this, dominant and official ideology always tried to keep distant to him and his political parties. His political career includes 5 major party. First of them is National Order Party (MNP), established in 1970. It’s political discourse was “National Soul” also known as “National

Sight" (*Milli Görüş*). According to Erbakan, the cement for the Ottoman people was not nationalism but a sense of being ummah, the Islamic religious community. And his political view was based on these notions. He used to blame other political parties of being not national because their ideologies came from West and they were not local.

According to Erbakan the main problem was about the Republic's foundation principles. According to him, when you impose Turkish nationalism to all citizens, this problem can't be solved and the only solution is to put Muslimhood ahead of ethnic nationalism. In Ottoman Empire nation wasn't formed by language or ethnic nation (Ortaylı, 2010, p. 20) but religion (Karpat, 2011, p. 13) was the main actor. That's why Erbakan used "nation" as a word in his political party names.

After 12 March 1971 memorandum MNP was closed down. But after a short while a new political party, National Salvation Party (MSP) was founded in 11 October 1972. Although MSP had taken some duties in some coalition governments, those coalitions did not last long. Jerusalem Meeting occurred in 6 September 1980 was connected with MSP because of its religious themes. After 12 September 1980 all political parties were closed down and all political leaders, including Erbakan was banned from political area.

In 1983, National View's third political party, Welfare Party (RP) was founded. Although RP couldn't get any success in elections of 1980s, in 1991 it achieved to get into Turkish National Assembly with 62 member of parliaments. Between 1991 and 1997 some extraordinary incidents began to happen in Turkish political life as if a hidden finger hit the button.

At first, investigative journalist Uğur Mumcu was assassinated by a bomb which was put in his car on 24 January 1993. IBDA-C, PKK and Hizbullah terrorist groups undertook the responsibility of this incident. General Eşref Bitlis died by a suspicious plane crash on February 1993. After two months later 8th President Turgut Özal suddenly died by an heart attack on 17 April 1993.

Another important incident was Sivas incidents of 2 July 1993, resulting of killing tens of people in Madımak Hotel. In those atmosphere Turkey went to 1994 local elections and RP achieved to be third successful party. In addition to this RP could

achieve to obtain big cities mayoralities such as Istanbul and Ankara. By this moment the road going to 28 February 1997 coup d'état was opened. Because after a year in 1995, there was a general election and RP could have been the big partner of the probable coalition. RP succeeded to be the first party from 1995 elections and broadcast organs began to manipulate this situation by showing this as a regime problem by the first day of the elections (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 2012, p.946).

But in contrast to customs, President Demirel employed the second successful party's leader, Mesut Yılmaz, to form a government. This may prove that 28 February coup d'état wasn't decided in one night, it's roots could be deeper than it appeared. After a short coalition of ANAP and DYP, RP form the new government with Truth Path Party (DYP), Tansu Çiller's political party between 28 June 1996 and 30 June 1997.

After this coalition there were some political crises. Iran and Libya trips, Susurluk crash, iftar meal given in Premiership, project of Taksim Mosque, Jerusalem Night occurred in Sincan were the main important incidents of this process. Especially after Jerusalem night, the mainstream media asked this question: Is Turkey becoming Iran? (TBMM, 2012, p. 953). Those days some tanks travelled around near Sincan and military officers explained this incident as a "balance adjustment".

On 28 February 1997, The National Security Council (MGK), imposed the government to do a list of actions consisting in 18 items. According to this memorandum secularism was important and had to be protected. Some dorms connected with cults were imposed to be transferred to the National Education Ministry. 8 years compulsory educational system was introduced by that memorandum (to block the ways to the İslamic religious schools, İmam Hatip schools). The memorandum also imposed that crimes committed against Atatürk should be punished. Another important issue was to bring forth nationalism instead of the idea of ummah (TBMM, 2012, p. 1042).

After a short resistance, a few months later Erbakan gave up the duty of Prime Minister and resigned. But according to Erbakan, President had to give the responsibility of forming the government to Çiller, as a second leader of elections. But President

Demirel gave the duty of forming the new government to Mesut Yılmaz and they formed a new government without including RP or DYP.

Conclusion

Although RP, was elected by community with the legitimate elections, dominant and official ideologies power tried to prevent this political party from getting power. So this coup d'état includes too many actors such as military, broadcast organs, President, universities and Non-Governmental Organizations. Those actors tried to cause disturbance. In a democratic country those actors' first duty is to protect the democracy and national will. Especially broadcast organs were the voice of just one side (Bayramoğlu, 2007, p. 244). After the momerandum, political life was shaped by vigorius powers and too many parliamentarian resigned from their political parties and joined to other parties. On 16 January 1998 RP was closed down by the Supreme Court as a reason of being against secularism.

28 February coup d'état differs from the previous coup d'états in some points. For example 27 May and 12 September coup d'états forced the governments and military officers to rule the country. But in 28 February coup d'état, military forced the elected government with momerandum and media, universities, NGO's and president were the supporters of this incident. In contrast to coup d'états, people always are against those military interventions.

After 27 May 1960, people chose the continuation of the coup d'états victims political party. It was the same in 12 September, because military officers used to support another party whose leader was a retired military officers. But people chose Özal, as a civil politician. This rule didn't change after 28 February coup d'état and a few years later on 2002, people showed their national will and gave the power to the Justice and Development Party (AKP), which was the new representative of 28 February coup d'état's injured. As a result of this 28 February coup d'état was an attempt of spurning the people's national will. In democratic countries the most important thing is to respect to the elected national will and democracy. For this, it is accepted that national will can't be managed by force and tutelage.

Kaynakça / References

- Akın, K. (2000). *Milli Nizam'dan 28 Şubat'a olay adam Erbakan*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Bayramoğlu, A. (2001). *28 Şubat, bir müdahalenin güncesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çelik, N. (2004). *28 Şubat ve irtica tehdidi*. Ankara: Sinemis Yayınları.
- Hale, W. (1996). *1789'dan günümüze Türkiye'de ordu ve siyaset*. İstanbul: Hil Yayınları.
- Karpat, K. (2011). *Osmanlı'dan günümüze Ortadoğu'da millet, milliyet, milliyetçilik*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kayalı, K. (2005). *Ordu ve siyaset, 24 Mayıs – 12 Mart*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2010). *Ottoman studies*. İstanbul: İstanbul Bilgi University Press.
- Türk Dil Kurumu, (2005). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, (2012). *Ülkemizde demokrasiye müdahale eden tüm darbe ve muhtıralar ile demokrasiyi işlevsiz kılan diğer bütün girişim ve süreçlerin tüm boyutları ile araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporu*. Ankara: TBMM
- Tutar, H. (2007). *Kriz ve stres yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Copyright © 2016 T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı

<http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr/>

Gençlik Araştırmaları Dergisi • Aralık 2016 • 4(3) • 111-139

ISSN 2147-8473

Başvuru | 21 Eylül 2016

Kabul | 17 Kasım 2016

Makale

Türkiye'nin Askeri Darbeler Tarihinde 15 Temmuz

Cengiz Sunay^a

Öz

Türkiye Cumhuriyeti tarihi, sivil-asker ilişkileri ekseninde keskin dönüşümlerin gözlemlendiği bir süreci ifade ediyor. Bu dönüşümlerin içeride ve dışardaki hangi değişimler istikametinde meydana geldiği konusunda farklı kanaatler mevcuttur. Bu kanaatler söz konusu edildiğinde, darbelerin küçük de olsa belirli toplumsal kesimlerde taban bulduğunu söylemek mümkün. Arkasında olan aklın mahiyeti, darbecilerin meşruiyet sağlamak amacıyla kullanabilecekleri geçerli gerekçelerinin zayıflığı ve tatbik girişimi esnasında sergilediği saldırgan ve kanlı tavır nedeniyle bunun tek istisnası 15 Temmuz darbe girişimidir. 15 Temmuz darbe girişiminin soğuk savaşın sona ermesinin ardından başlayan yeni nüfuz savaşının Türkiye etabında vazifeli bir yapı tarafından icra edilmeye çalışıldığı artık aşikâr fakat sorun bu değil. Türkiye'de 15 Temmuz'un hemen ardından yaşanan kısa süreli uzlaşma ve kenetlenmenin yerini, bir kez daha gerginliğe ve çatışmaya bırakmaya başladığını gözlemlemek mümkün. 15 Temmuz darbe girişiminin atlatılmış olması ülke dışındaki kimi güç odaklarında belirli bir hayal kırıklığı yaratmışken yargıda, iç ve dış güvenlikle vazifeli bürokraside, eğitimde, bürokrasinin hemen her yerinde bu yapıyla iltisak, irtibat ve aidiyeti ilişkisi içinde olan mensupların bertaraf edilmesi konusunda tedbirler alınmaya devam etmektedir. Bu çalışmada, cumhuriyet döneminde doğrudan idareyi ele almasa da ordunun 27 Mayıs'a kadar sistem içindeki etkinliği vurgulanıyor. Türkiye Cumhuriyeti tarihinin çok önemli köşe taşları olan askeri darbeler silsilesinin son halkası olan 15 Temmuz darbe girişimi 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül darbeleriyle, Talat Aydemir liderliğindeki 22 Şubat ve 21 Mayıs darbe girişimleriyle karşılaştırılıyor. Diğerlerinde küçük ölçüde de olsa belli bir kesim nazarında "darbeler kötü ama son çare" olarak görülüyorken, 15 Temmuz'da buna benzer bir meşrulaştırma girişiminde bulunan toplumsal tabanın dahi söz konusu olamayacağı ortaya konuluyor.

Anahtar Kelimeler: 27 Mayıs • 12 Mart • 12 Eylül Darbeleri • 15 Temmuz Darbe Girişimi

15 Temmuz darbe girişiminin ardından yazmak, aslında gereksiz bir çabaymış gibi görünüyor. Ülkenin askeri darbe geleneğine vakıf herhangi bir kalemin bile, 15 Temmuz gibi kanlı bir kalkışmayı önceden sezebilse de bunu ilan edebilmesinin güçlükleri ortadadır. Çünkü 27 Mayıs'ı 12 Mart'ı, 12 Eylül'ü ve 28 Şubat'ı yaşamış bir ülkede, anılan darbelerin yönü, 15 Temmuz'da olanla öylesine farklıydı ki, yetmişli yıllarda nüvesi oluşmaya başlamış, radikal iddialar beslemediği görüntüsünü veren bir dini cemaatin böylesine güçlenerek devleti askeri darbeye ele geçirmeye teşebbüs edebileceği pek az insanın aklına gelirdi.

“Fetullahçılar”, (Çetinkaya, 2008) “hizmet” ya da “Gülen Hareketi”nin (Ebaugh, 2010; Ergene, 2005; Yanardağ, 2006), Fetullahçı Terör Örgütü olarak tesmiye edilen harekete dönüşmesinin Türkiye'nin iç dinamikleri kadar dış dinamikleri açısından da değerlendirilmesi gerekiyor. Böylesi bir yargı, sadece söz konusu terör örgütü açısından değil, Türk siyasal hayatının hemen her önemli devasa hadisesi için de söylenebilir. Türk askeri darbe geleneği, kurumsal örgütlenmesi açısından orduyu öne alan, iç ve dış güvenlik zafiyeti yaşanması pek muhtemel bir coğrafyada yer alan bir ülkede tekâmül etmişti.

Dolayısıyla 27 Mayıs 1960, bir geleneğin başlangıcı değil, yapının işleyişinden sapma karşısında hâkim gücün gösterdiği bir refleksti (Bayar, 1986; Bayar 1991). Öncesinde de ordu, rejime gölgesini düşüren, çekidüzen veren bir müesseseydi ve belirlediği alanların dışına çıkma istidadı göstermeyen, kendisiyle uyumlu her sivil otoriteye eşlik eden bir kurumdu (Şen, 1996). 27 Mayıs öncesinde beş önemli olayda etkinliğini açıkça ortaya koymuş ve belirleyici olmuş, ya da girişim aşamasında kalmış, bu yüzden müdahil olma iradesine karşı direnç olmadığı için veya başka bazı sebepler yüzünden başarısız olmuş, idareyi doğrudan eline almamıştı.

Bu beş önemli hadiseden ilki, “Paşalar muhalefeti” olarak isimlendirilen, milli mücadelenin önemli simalarının, Halk Fırkası karşısında, muhalif fırka kurmak suretiyle partileşme temayülü gösterdikleri esnada meydana geldi (Zürcher, 1992). Hem mebus hem de kumandan mevkiinde olan *Kazım Karabekir Paşa*, *Ali Fuad Paşa (Cebesoy)*, *Rauf Bey (Orbay)*^b, *Refet Paşa (Bele)*, *Cafer Tayyar Paşa'lar (Eğilmez)* ordu kumandanlıkları vazifelerinden istifa etmek mecburiyetinde bırakıldılar (İba, 1998).

^b Emekli bahriye erkân-ı harp miralay, o esnada sabık başvekil konumundaydı. Ayrıntılar şu kapsamlı çalışmada bulunabilir: Kutay, 1992, C-1; C-2; C-3; C-4; C-5.

O zaman için yürürlükte bulunmasına rağmen harp hali nedeniyle tatbik edilmeyen *Nisab-ı Müzakere Kanunu* uyarınca orduda veya mecliste kalmak arasında bir tercihte bulunmaya zorlandılar (Öztürk, 2006). Paşalar açısından, ordudaki hiyerarşik işleyişe dışarıdan müdahale söz konusuydu.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nda somutlaşan muhalefetin *Takrir-i Sükûn* (To-ker, 1968; Tunçay, 1992) döneminde tasfiyesi ve ismi anılanların bilahare, *İzmir Suikastı Davasına* sanık olarak dâhil edilmeleriyle, zikredilen tasfiye perçinlendi ve adı geçenlerin de siyasi hayattan tecrit edilmesiyle sonuçlandı (Engin, tarihsiz; Kandemir, 1955a ve 1955b; Karabekir, 1994; Kılıç, 1994).

27 Mayıs 1960'daki ilk doğrudan müdahale hareketinin öncesindeki ordu müdahalesinin ikincisi, 10 Kasım 1938'deki *Atatürk*'ün vefatının ardından cumhurreisliğine getirilen İsmet İnönü'nün seçim sürecidir (Koçak, 1996). *Atatürk*'ün mukadder sona doğru gittiğinin artık iyiden iyiye anlaşılmaya başlanmasıyla birlikte devletin başına kimin getirileceği konusunda başlayan örtülü rekabette belirleyici olan yine ordudur. Başlarında Mareşal rütbesini haiz *Kavaklı Fevzi Çakmak Paşa*'nın bulunduğu ordunun, bizzat ordu kumandanlıklarının tazyikiyle, başkumandanlık makamını da uhdesinde barındıran reis-i cumhurluk makamında görmek istedikleri şahsın, *İsmet Paşa* olduğunu, dönemin TBMM başkanı *Abdülhâlık Renda*'ya bildirdikleri, seçimin de bu doğrultuda sonuçlandığı iddia edilir (Zürcher, 2000; Sançar, 1973).

27 Mayıs 1960 öncesi üçüncü müdahale, ya da müdahale tasarısı 1946 seçimleri sonrasında gelişen hadiseler eşliğinde planlanmıştır. Ordunun, hileli seçim ve anti-demokratik seçim kanununa karşı kendi içinde örgütlenerek gelecek seçimlerde de aynısının tekrarı halinde bu kez yılların tek partisine ve doğal olarak *İsmet Paşa*'ya karşı müdahalede bulunma kararlılığındaki kimi cuntalaşmalara gidişi söz konusudur (Seyhan, 1966). *Fabri Belen* ve *Seyfi Kurtbek* gibi önde gelen isimlerin bulunduğu bu cuntalaşmalar, 14 Mayıs 1950 seçimleri öncesinde gerçekleştirilen demokratik rötuşlar ve adil bir şekilde yapılan seçim nedeniyle kuvveden fiile dönüşmemiş ancak varlığı konusundaki istihbarat doğrultusunda hâsıl olan endişeler, sürecin demokratikleşmesinde etkili olmuştur (Küçük, 2008). *Seyfi Kurtbek* 14 Mayıs 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'den milletvekili seçilmiş ve DP hükümetinin ilk Milli Müdafaa Vekili olmuştur (Bayrak, 1984).

14 Mayıs 1950 seçimlerinin hemen sonrasındaki, aslında müdahale teklifi olarak nitelendirilebilecek girişim ise ordunun 27 Mayıs öncesindeki dördüncü girişimi

olarak isimlendirilebilir. Seçimlerin CHP aleyhine neticelendiğinin neredeyse kesinleşmeye yakın olduğu saatlerde, bir grup üst rütbeli generalin *İsmet Paşa*'yı konutunda ziyaret ettikleri ve emir verildiği takdirde hemen müdahale edilerek seçimlerin iptalinin sağlanabileceğinin kendisine teklif edildiği ifade edilir (Toker, 1966). Bu teklifin İnönü tarafından şiddetle reddedildiği bilinmektedir. DP'nin iktidarı devralır devralmaz, bu tür eğilimler içinde olabilecekleri endişesiyle orduda, emekliye sevk etmek suretiyle geniş çaplı bir tasfiyeye gidişinin ardında da bu olayın olduğu söylenebilir.

Türk siyasal hayatına *Dokuz Subay Olayı* olarak geçen darbe girişiminin öyküsü ise çok ilginçtir. 27 Mayıs öncesi son ikaz olarak değerlendirilebilecek bu girişim yeterince kıymetlenirilseddi 27 Mayıs olmazdı, dedirtecek bir dizi garipliklerin yaşandığı bu olay, 27 Mayıs öncesindeki son müdahale girişimidir. Olayı ilginç kılan özellik ise şudur: Cunta içine sızarak ses kaydı teminiyle delil elde etmeye teşebbüs eden ve bir müddet sonra, hükümeti devirmeye yönelik olarak kurulmuş bir cuntanın varlığını ihbar eden *Kurmay Binbaşı Samet Kuşçu*, sorguya muhatap dokuz subayın yerine mahkûm edilmişti. 1958 yılında cereyan eden bu hadise, bundan sonraki cuntalaşmaları adeta teşvik etmiş, sağlanması gereken caydırıcılığı atıl kılmıştı (İpekçi ve Coşar, 1965).

27 Mayıs 1960, 22 Şubat 1962, 21 Mayıs 1963, 9 Mart 1971, 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980, 28 Şubat 1997, 27 Nisan 2007 ve son olarak 15 Temmuz 2016; Türk askeri darbe tarihinde yer alan simge günlerdir. Bununla birlikte 15 Temmuz diğerlerinden fersah fersah farklı bir darbe girişimidir ve aslında ne kadar kötü olurlarsa olsunlar diğer darbe ya da darbe girişimleriyle kıyaslanması bile mümkün değildir. FETÖ'cü yapının, yönetimi ele geçirmenin en kestirme yolunun, askeri zor gücünü kullanmaktan geçtiği saikiyle seksenli yılların ortalarından itibaren askeri liseler, harp okulları (Bulut, 1995) ve harp akademilerine sızma gayretinin başarıyla sonuçlanmasının mahsulü, 15 Temmuz'da hasat edilmeye kalkıldı.

15 Temmuz, askeri darbe girişimleri tarihinde, bir girişim olmanın yanı sıra diğer darbelerde olmayan bir şeyin de ifadesi oldu. 15 Temmuz, sadece karanlık bir darbe girişiminin menfur failleriyle değil, aynı zamanda Türk demokrasi tarihinin nadir yüz aklarından biri olan 15 Temmuz Direnişi ve şehitleriyle de anılacak (Sunay, 2016). Türk siyasi tarihinde bir 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül, 28 Şubat direnişi yok ancak 15 Temmuz darbe girişimini bastıran, 15 Temmuz Direnişi var. Aşağıda, Türk askeri darbe girişimlerinin meydana gelişi ve müspet ya da menfi tepkileri, 15 Temmuz ekseninde karşılaştırılmalı olarak tahlil edilmeye çalışılacaktır.

27 Mayıs ve 15 Temmuz

27 Mayıs darbesi, cumhuriyet dönemi askeri darbeler silsilesinin ilkidir. 1960 yılının 27 Mayıs'ından, yeni bir anayasanın yapılıp CHP'ye ilaveten kurulan başka partilerle birlikte seçimlere gidilmek suretiyle görece sivil idareye geçiş süreci (15 Ekim 1961) yaklaşık bir buçuk yıl sürmüştür. 27 Mayıs darbesi bir tür alt rütbeli subay hareketi olarak gözükmektedir. Darbenin hemen ertesinde idare bir askeri komite eliyle yürütölmeye başlanmış ve ordunun hiyerarşik yapısını altüst eden savrulmaların ilki, kendisine *Milli Birlik Komitesi* ismini veren komitenin teşkilinde ortaya çıkmıştır (Weiker, 1967). 1961 yılının Ağustos ayı terfilerine göre, 38 kişilik komitede sadece beş general vardır^c ve bunlardan sadece ikisi orgeneral rütbesini haizdir.^d Geriye kalanlardan biri korgeneral,^e biri tümgeneral^f ve diğeri ise tuğgeneral^g rütbesindedirler. Komitenin en düşük rütbeli üç subayı, yüzbaşıdırlar,^h kurmayların ağırlıklı oldukları komitede sınıf subayları azınlıktadır. Generaller rütbeleriyle örtüşmeyecek kadar pasiftirler (Er, 2007). Komite, genel itibarıyla albayların güdümündedir. Generallerin darbe öncesi cuntalarla aktif hiçbir ilişki içinde olmaları ve ordu içindeki subayların cunta liderlerinden, başlarında bir general görme istekleri doğrultusunda temin edilmişlikleri söz konusudur (Koçaş, 1977).

Darbe, meşruiyetini son dönemlerde iyice gerginleşen iktidar-muhalefet ilişkilerine, öğrenci hareketlerinin kanlı bir mecraya sürüklenişine, 1958 devalüasyonunun tetiklediği kıtlıklarla kendini göstermeye başlayan ekonomik sıkıntılara (Doğan, 1986), düşük subay maaşlarına (Öztüne ve Gökdemir, 1987), hürriyetlerin kısıtlanması karşısında direnme hakkını kullanmaya dayandırmıştır. Bu doğrultuda üniversite öğretim üyelerince kaleme alınmış adeta darbenin meşruiyetini tasvip eden bir tür fetva bile çıkarılmıştır. Özellikle yurt çapında sürdürölen yıkıcı faaliyetleri araştırıp soruşturmakla, meclis içinde görevlendirilen bir komisyona (Kirişcioğlu, 1973) verilen geniş yetkiler, hükümetin yargı mensuplarını resen emekli etme yetkisiyle baskı altına alma çabası içinde olduğu iddiası, tutuklu ve hükümlü gazeteciler, darbeden başka çarenin kalmadığı noktasındaki gerekçeler olarak sıralanıyordu. İstanbul ve Ankara üniversitelerindeki öğrenci olayları esnasında yapılan gözal-

^c Cemal Gürsel, Fahri Özdilek, Cemal Madanoğlu, İrfan Baştuğ ve Sıtkı Ulay.

^d Cemal Gürsel ve Fahri Özdilek.

^e Cemal Madanoğlu

^f İrfan Baştuğ

^g Sıtkı Ulay.

^h Muzaffer Özdağ, Kamil Karavelioğlu, İrfan Solmazer ve Ahmet Er.

tılar sonrasında birçok öğrencinin karakollarda öldürüldüğü, cesetlerinin akıl almaz yollarla yok edildiği şeklinde yapılan haberlerin haddi hesabı yoktu (Eren, 1996). Darbeyi meşru göstermeye çalışanların bu gayretleri aslında bir tür darbenin dış dinamiklerini gizleme amacına da matuftu. İç dinamiklerin abartılması, dış dinamiklerin bertarafı için elzemdi.

Darbenin amacının ne olduğu aslında sonuçlarına bakılarak pekâlâ gözlemlenebilir. Darbe öncesi Türkiye'nin dünyada oluşturulmaya çalışılan yenedünya düzeniyle sorunlu olup olmadığıyla ilgili sorulacak birkaç soru bu hususu aydınlatacaktır. 1950–1960 yılları arasında dünya, Yalta Konferansı sonrasında şekillenmiş, Orta-doğu'dan İngiltere'nin tasfiye edilmeye başlandığı, ABD'nin egemenliğinin ise henüz tam anlamıyla perçinlenmediği bu dönemde Türkiye, Avrupa ve doğal olarak İngiltere'nin nüfuz bölgesinde kabul edilmişken ABD'nin yoğun olarak etki altına aldığı, İngiltere'ye rağmen NATO'ya dâhil edilmiş bir devlet görünümündeydi (Kaynak, 2006). Darbeyle birlikte Türkiye, 1961 anayasası gibi düşünce ve kanaatlerin özgürce açıklanabildiği, propagandasının yapılabildiği ve özellikle sosyalizm gibi düzen değişikliklerinin en radikal söylemle ifade edilebildiği, ideolojilerin örgütlenebildiği bir ülke haline getirildi. Türkiye'de bu gelişmeleri anayasal metne dâhil etmek suretiyle etkili olabilecek sol potansiyel tabii ki yoktu. Solun ve sol düşüncenin cazibesine kapılmaya meyyal gençliğin, potansiyel bir anti Amerikanizmi de işleyeceği bir sır değildi. Dolayısıyla 27 Mayıs darbesinin arkasında, Amerika değil, Amerika'yla çıkarları çatışmış bir İngiltere olduğu şeklinde ezber bozan bir görüş daha vardır (Kaynak, 2003).

15 Temmuz kalkışması, DP'nin aksine, kamuoyunda gördüğü teveccüh gittikçe yükselen, yarıştığı seçim veya tavrını koyduğu görüşün halkoyuna sunulduğu referandumlardan hep beklediği tasvibi görmüş bir iktidar partisini hedef almıştır. Söz konusu parti 2002 seçimlerinden bu yana girdiği dört genel seçimden de birinci parti olarak çıkmış, bunlardan biri hariç (7 Haziran 2015) hepsinde de tek başına iktidar olmaya yetecek parlamento çoğunluğuna sahip olmuştur. Kuşkusuz çetin sorunların eşliğinde yürüyen bir iktidar-muhalefet gerginliği vardır ancak 27 Mayıs öncesinde sürekli dillendirilen *meşruiyetini yitirmiş iktidar* söylemine benzer bir söylemin dolaşıma dahi sokulmadığı, zira 1960 darbesinin aksine bu tür bir söylemi inandırıcı bulacak küçük bir kitlenin dahi varlığından söz edilemez. Ana muhalefet ya da diğer muhalefet partileri dahil olmak üzere, iktidarı kıyasıya eleştiren hiçbir kesim, iktidarın demokratik olarak seçilmiş meşru hükümet olma niteliğini sorgu-

lamamıştır. Bu durum 15 Temmuz girişiminin demokrasi dışı zeminlerden bile olsa popüler bir destek arama ihtiyacında olmaksızın tertiplendiğini ortaya koymaktadır.

22 Şubat 1962–21 Mayıs 1963 Darbe Girişimleri ve 15 Temmuz

27 Mayıs darbesinin üzerinden henüz bir buçuk yıl bile geçmeden yapılan yeni anayasa ve seçim kanununun ardından gidilen seçimlerin neticeleri darbeyi fiilen yapanlarla onlara destek veren kesimleri hayal kırıklığına uğratmıştı (Aydemir, 1966). 15 Ekim seçimleri sonuçları, DP mirasına açık ya da örtülü sahip çıkan partilerin, toplam oyların neredeyse yüzde 65'ini aldıkları yönündeydi. *Milli Birlik Komitesi*'nin bir kısım üyelerinin 13 Kasım 1960'ta tasfiyesiyle birlikte söz konusu komitenin gücünü iyiden iyiye yitirmesi sonucunda doğan boşluğun verdiği imkânlar çerçevesinde kurulan *Silahlı Kuvvetler Birliği* cuntasının etkinliği ise had safhadaydı (Altuğ, 1976). Cuntada etkin, ağırlıklı olarak albay rütbelere sahip bir grup tarafından imza altına alınan *21 Ekim Protokolü*, seçim neticeleriyle milli iradenin tam anlamıyla tecelli etmediğini (!) ve 25 Ekim tarihine gelinmeden idareye el konulacağını deklare ediyordu (Altuğ, 2006).

25 Ekim 1961 tarihine kadar müdahale edileceği tehdidi gerçekleşmedi ancak müdahalenin gerçekleşmemesi pahasına verilen tavizlerle rejim ağır bir darbe aldı. Dönemin Genelkurmay Başkanı mihmandarlığında toplanan parti lider ve temsilcileri *Cemal Gürsel*'in cumhurbaşkanlığına, *İsmet İnönü*'nün başbakanlığına ve *Yassıada* mahkûmlarının asla affa uğramayacakları hususunda mutabık kalmak durumunda bırakıldıkları *Yuvarlak Masa Toplantısı*'na çağırıldılar ve bu doğrultudaki taahhütleri kabul etmek zorunda kaldılar (Özdağ, 1997). Partilerin kerhen imzaladıkları protokole karşı ilk direnme teşebbüsü *Ali Fuat Başgil*'in cumhurbaşkanlığına adaylığını koyma girişimiyle denendi ancak *Başgil* ölümle tehdit edilerek hem adaylıktan vazgeçirildi hem de senatörlükten istifa ettirilip yurtdışına çıkmak zorunda bırakıldı (Ulay, 1968).

Demokratik idareyle ülkenin sorunlarının asla çözülmeyeceğine inanan, 27 Mayıs'ı fazla yumuşak ve az reformist bulan kesimlerin yeni bir darbe teşebbüsü içinde oldukları tabii ki sır değildi. Özellikle MBK üyeliğinden mahrum bırakılan ve dönemin en üst devlet organı olan MBK'inde kendilerine yer verilmemiş olmasını, 27 Mayıs öncesi öncü rollerine rağmen bir tür nankörlük sayan *Talat Aydemir* ve *Dündar Seyhan* gibi subaylar, yeni bir darbe girişimi için geriye saymaya başlamışlardı (İsen, 1964). Darbe vuku bulduğunda, ordu içinde isyancı bir grubun giriştiği bir

isyan gibi gözükte ancak aslında uzun süredir planlanmış hiyerarşik silsile içinde yapılması tasarlanan bir darbenin unsurlarından birinin plana sadık kaldığı, yüksek rütbeli unsurların emrindeki birlikleri harekete geçirmemek suretiyle yalnızlaştırıldığı bir darbe girişimi kimliğine büründü (Örtülü, 1966). *Kara Harp Okulu* öğrencilerinin kullanılmaya çalışıldığı, darbe liderinin gerçekten de bir darbecide olması gereken özelliklerden yoksun oluşu darbenin başarılı olamamasına neden oldu. Teslim olan darbeci subayların tamamı sadece emekli edilerek ordudan çıkarılma dışında hiçbir ceza yaptırma uğramadılar (Gürcan, 2005a).

22 Şubat darbe teşebbüsü, bir darbenin sırf darbe olmaktan ötürü fena bir girişim olmasına rağmen, 15 Temmuz kalkışması bu girişimle kıyaslanamayacak kadar vahşi bir girişimdir. 22 Şubat 1962 gecesi başta Başbakan İsmet İnönü olmak üzere devlet erkânının enterne edilmesi işten bile değildi ancak bu imkânı elde eden darbe liderinin sağ kolu *Fethi Gürcan*'a verilen emir "*Benim onlarla işim yok, bırakın gitsinler*" şeklindeydi. *İnönü*'nün deyimiyile *Talat Aydemir*, işte o an kaybetmişti. *Aydemir*'e bağlı birlikler, kurusıkı kabilinden küçük çaplı birkaç çatışmaya girmişlerdi ancak en büyük endişeleri kan dökmektir. Zaten af gerekçelerinde henüz kan dökmemiş olmaları belirtiliyor ve harekâta bir an evvel son vermeleri isteniyordu (Gürcan, 2005b).

21 Mayıs ise ordudan emekli edilmesine rağmen yine Aydemir tarafından yönetildi. 21 Mayıs kalkışması yine *Kara Harp Okulu* silahlandırılarak girişilen bir darbe girişimi olarak ortaya çıkmıştı ancak bu kez kan döküldü ve hükümete bağlı kuvvetlere mensup askerlerle çıkan çatışmada sekiz asker can verdi. *Aydemir* ve *Gürcan* da bunun bedelini asılarak idam edilmek suretiyle ödediler (Türkeş, 1996). 15 Temmuz 2016 teşebbüsü ise kan dökmekte fırsatlarıyla orantılı bir vurdumduymazlık içindeydi; Türk askeri darbeler tarihinde sivil halka karşı devletin sağladığı savunma imkânlarının nasıl kullanıldığı canlı yayınlarda sergilendi. Savaş uçaklarının, helikopterlerinin ve tankların kullanıldığı darbe kan dökmekte sınır tanımadı. İlk kez doğrudan halkın oylarıyla seçilmiş cumhurbaşkanına suikast tertiplendi; isminde gazilik titri bulunan TBMM bombalandı; uydu istasyonları, polis özel harekât merkezi ve emniyet müdürlükleri bombalandı ve 248 yurttaş şehit edildi.

12 Mart ve 15 Temmuz

12 Mart Muhtırasının ne ölçüde darbe, ne ölçüde topyekûn bir darbe teşebbüsüne karşı alınmış bir önlem olduğu tartışılmaktadır. 12 Mart, öncesi ve sonrasıyla tam

anlamıyla iç ve dış dinamiklerin karşılıklı etkileşimlerinin bir sonucuymuş gibi görünmektedir. Parlamenter demokrasinin “*cici*”, “*sandıksal*”, “*Filipin demokrasisi*” şeklinde küçümsenerek aşağılandığı (Cemal, 1999); ekonomik kalkınma olmadan modern toplum olunamayacağı, bunun da devlet güdümünde (Avcıoğlu, 1969), teknokratlar eliyle mümkün olabileceği şeklinde altmışların başından itibaren dillendirilen bir aydın hareketinin yönlendiriciliğinde geliştirilmiş görüşün giriştiği iktidar mücadelesine karşı tepkidir (Avcıoğlu, 1971). Önceleri *Yön ve Ant*, altmışların sonundan itibaren *Devrim* gibi dergi ve gazetelerin etrafında toplanmış bir grup aydının fikri cephesini kurdukları (Kara, 2008), bir düşünsel yapı mevcuttur. Bu yapı, iktidarı elde etmek için ordu içine çengel atmak suretiyle elde edilecek kadrolarla (Kuray, 2008) darbe yapmayı amaçlamaktadır. Tüm partileri kapatıp, kurulacak bir *Devrim Meclisi* eliyle rejimi değiştirecek uzun soluklu bir yönetim hedeflenmektedir.

Birbirleriyle irtibatlı olan alt ve üst komuta kademesi içinde hâsıl olan tereddütler, 27 Mayıs sonrasında bozulan ordu içi hiyerarşik yapının yeniden tesisi konusundaki endişeler yüzünden, beklenen müdahale emri gecikiyordu. Darbe sonrasında yapılacak işlerde tereddüt yoktu, lakin kimlerle bu işlerin yapılacağı noktasındaki tedirginlik had safhadaydı. Dönemin kara ve hava kuvvetleri komutanlarıyla irtibat sağlanmıştı ancak her iki komutanda işin mutfağında olmadıklarından, olası darbe sonrasında astları tarafından tasfiye edilebilecekleri korkusu hâkimdi. Bir taraftan başında olmadıkları ve alttan gelecek taziykle kendilerini de bertaraf edebilecek bir darbe endişesi taşıyan komutanlar diğer taraftan ast kademeleri de tatmin edecek girişimde bulunma ihtiyacı içindeydiler.

9 Mart girişimi, komuta kademesinin en üstünde yer alan Genelkurmay Başkanı *Org. Memdub Tağmaç* ile Deniz Kuvvetleri Komutanı *Ora. Celal Eyiceoğlu*'nun durumları gerekçe gösterilerek Kara Kuvvetleri Komutanı *Org. Faruk Gürler* ve Hava Kuvvetleri Komutanı *Org. Muhsin Batur* tarafından, o günlerde hiçbir yasal tanımlanmışlığı olmadan toplanan, orgeneral ve korgenerallerden müteşekkil, *Genişletilmiş Komuta Konseyi* toplantısına havale edildi ve 12 Mart saat 13.00'da Türkiye Radyolarında okutulan bir muhtırayla hadise geçirildi (Batur, 1985). 15 Mart'tan itibaren de 9 Martçılar ordudan tasfiye edilmeye başlandı (Gürkan, 1986). Hükümet istifa ettirildi ve 1973 seçimlerine kadar ülke *Nihat Erim*, *Ferit Melen* ve *Naim Talû* hükümetleriyle yönetildi (Kemal, 1979).

Sonuçları itibarıyla 27 Mayıs'ın aksine 12 Mart'ın arkasında *CIA*, dolayısıyla *ABD*'nin bulunduğu iddiası tartışılması gereken bir iddiaymış gibi gözüküyor (Cem, 1980). Altmışlı yıllarda yükselen anti Amerikanizme karşı rövanşın alındığı bir tarih olarak gözükken 12 Mart, inişli çıkışlı bir seyir izledi. Haşhaş ekiminin yasaklanması doğrultusunda okyanus ötesinden gelen baskı sonuç verdi ve 12 Mart hükümetleri döneminde Türkiye'de haşhaş ekimi yasaklandı (Altındal, 1974). Türk-Sovyet ilişkilerinin kimi zaman gerginleşmesine neden olan *U-2* casus uçuşlarına getirilen yasak kalktı, Türk-İsrail ilişkileri *ABD*'nin istediği düzeye yükselmeye başladı.

12 Mart Muhtırası sonrasında yaşananlar, birkaç marjinal sol grubun giriştiği şiddet eyleminden öteye gitmedi; bunun karşılığında güvenlik birimlerinin düzenlediği operasyonlar neticesinde ölen militanlar vardı; tabii cezaevlerinde yapıldığı iddia edilen işkenceler hakkında gündeme getirilen iddiaların gerçekliği konusunda güçlü emareler de bulunmaktaydı (Samlı, tarihsiz). 2016 Türkiye'sinde, 15 Temmuz felaketini bir ölçüde haklı göstermek amacıyla kullanılacak bu ve buna benzer hiçbir gerilim, çatışma ya da mağduriyet yoktu. Ülkenin parlamentosu açık, seçimler serbest ve adil bir şekilde yapıldığı gibi basın ve sivil toplum özgürce ve dilediği gibi yayın yapabiliyordu.

12 Eylül ve 15 Temmuz

1970'lerin Türkiye'si parlamento dışı muhalefet unsurlarının siyasal mücadeleyi sokak çatışmaları boyutuna taşıdığı yıllar olarak göze çarpıyor. Yaygın şiddet olaylarının tırmandırılmasında örtülü bir dış destek ile bu hadisenin yerli işbirlikçilerinin mevcudiyeti konusunda kuvvetli şüphelerin bulunduğu da bir gerçek (Apaydın, 1978; Apaydın, 1979). Silah kaçakçılığı ve terör arasındaki ilinti (Mumcu, 1986), Türkiye'nin sovyetize edilme riski içinde bulunduğu yönündeki gidişat, beklenen semeresini nihayet veriyor ve ülke bu kez tepeden tırnağa hiyerarşik düzen içinde yeni bir askeri müdahaleye muhatap oluyordu (Arcayürek, 1986a; 1986b).

12 Eylül müdahalesi, ekonomi politikleri çarpıcı bir şekilde ayan beyan olan darbele-
rin başında gelmektedir (Parlar, 1997). Ülke, uluslararası pazarın oldukça dışındadır ve dış finansman yoluyla kalkınma çabası içinde olmasına rağmen küresel sermayenin rahatça dolaşabildiği pazarlardan biri değildir (Sönmez, 1985). Dahası,

sağladığı finansmanın geri ödenmesi sürecinde de güçlükler yaşamakta, ihracata dayalı bir ekonomik yapılanmadan ziyade, ithal ikameci bir sanayileşme programı tatbik etmektedir (Sönmez, 1986). Ülkedeki muhalif, muvafık hemen her kesimde böylesi bir yapının dönüştürülmesi konusunda kesin bir direnç söz konusudur. 24 Ocak 1980'de ilan edilen kararların tatbiki, bu dönüşümün sağlanabilmesi yönünde atılmış radikal bir adımdır ancak uygulanması demokratik bir düzende mümkün görünmemektedir (Başkaya, 1986).

Uzlaşma kültürünün zayıf, cebir yoluyla sevk temayülünün kuvvetli olduğu yıllarda 12 Eylül'e gidişte zahirde yaşananların tamamının tıbbi operasyon öncesi vücuda verilen müsekkim veya anestezi ertesinde tatbik edilen ameliyat vazifesi gördüğünü söylemek de mümkündür. Can güvenliğini kaygı listesinin başına oturtmuş bir toplumun ileri demokratik taleplerinin askıya alınmasına razı olacağının en net misallerinden biri 12 Eylül öncesi ve sonrasındaki Türk toplumu olduğu söylenebilir (Arcayürek, 1985a).

1961 Anayasası ile birlikte yapılan seçim kanunu sebebiyle tek başına iktidar olma imkânı ortadan neredeyse kalkmıştır. 1965 ve 1969 seçimleri dışında hiçbir seçim herhangi bir partiye tek başına iktidar vermemiştir. 1977 seçimlerinde tek başına iktidar olmaya çok yaklaşmış bir CHP, aldığı yüzde 41'lik oya rağmen meclis salt çoğunluğunun 13 sandalye gerisinde kalmış, bunu bir takım milletvekili pazarlıklarıyla telafi etmek zorunda bırakılmıştır (Arcayürek, 1985b). İki kez sağ partilerin kurdukları milliyetçi cephe hükümetleri, CHP'nin deneyip güvenoyu alamadığı, AP'nin ise 24 Ocak öncesi seçime gitmek karşılığında elde ettiği azınlık hükümetleri icranın başında bulunmuştur. İstikrarsız hükümetler hiçbir soruna çözüm olabilecek tedbirleri alamamışlardır.

12 Eylül 1980 öncesi Türkiye'sindeki umumi manzara anahatlarıyla böyledir ve toplum adeta bir kurtarıcı beklemektedir (Kahraman, 1988). Ordunun açıkça müdahalesi sadece toplum nezdinde makes bulmamaktadır, kimi seçilmişler bile askeri bir müdahalenin neden bu kadar geciktiği sorusunu sormaktadırlar (Birand, 1984). Sıkıyönetim ilan edildiği halde, terör yuvalarının tespiti ve etkisiz hale getirilmesinin savsaklandığı yönünde, hükümet kanadından askere karşı sitemler vakidir (Doğan, 1985) ancak bunun ortamın olgunlaşmasına yönelik olduğuna dair cümlelerin kurulması için seksenlerin ikinci yarısına daha birkaç yıl vardır.

2016 Türkiye'sinde bunların hangisi vardır? Olsa bile bir askeri müdahalenin hiçbir soruna çare olmadığı gibi yaranın iltihaplanmasına hizmet ettiği tecrübeyle sabit

değil midir? Sokaklarda birileri tarafından teşvik edilen, kışkırtılan çatışma mı vardır? Başa çıkılması imkânsız hale gelen iktisadi bir kriz mi yaşanmaktadır? Ülke ödenemeyen bir dış borç sarmalı içine mi girmiştir? Finansman sıkıntısı nedeniyle yatırımlar durmuş mudur? Çok uzak olmayan geçmişte olduğu gibi enflasyon yüzde 100'lere mi yaklaşmaktadır? Hayır! Tersine bunların hiçbiri mevcut olmamakla birlikte Türkiye altın yıllarını yaşamaktadır ve dünyanın bu en sorunlu coğrafyasında sorunlara müdahil ve etkindir. 15 Temmuz girişimi, görünen o ki bütün bu müspet gidişata karşı yapılmaya çalışılmış, diğer darbelerin aksine görüntüdeki olumsuzluğa karşı bir çare olarak kendini takdim etme gayreti olmak yerine, söz konusu olumlu sürece ket vurma amacını gütmüştür.

Sonuç Yerine: Olan Ne idi ve Ne Yapmalı?

15 Temmuz gibi bir kalkışmanın yaklaşmakta olduğu yönündeki delillerden birisi, ne yazık ki darbe girişimi gerçekleşikten sonra elde edilmiştir. Külliyetli sermayesi ve yaygın medya ağıyla 7 Şubat 2012'deki MİT Müsteşarının tutuklanması teşebbüsüyle birlikte adeta devlete savaş ilan eden FETÖ/PDY yapılanmasının önde gelen kalemlerinden biri 14 Haziran 2016'daki bir konuşmasında, yaklaşan darbenin ipuçlarını veriyordu. Sözlerine, adeta askeri ve sivil bürokrasideki örgüt elemanlarının yoğun mevcudiyetine vurgu yaparak *devlet biziz* dercesine, devletin alınan oy yüzdesiyle yönetilemeyeceğini iddia ederek ve devletin hükümet olmakla elde edilemeyeceğinin altını çizerek başlayan, tarih alanında aldığı lisans ve lisansüstü derecelerine rağmen kendisini siyaset bilimi profesörü olarak takdim eden şahıs, sözlerine şöyle devam ediyordu:

—*Bu ülkenin geleceği inanılmaz aydınlık. Bu süreçlerin tamamını bitirmek çok kolay. Bu süre çok yakın sürede Allah'ın izniyle sona erecek.*

—*Türkiye'ye bir şey olmaz. Ben profesör olacağıma keşke bir Albay olsaymışım mesela. Bu süreçte daha çok katkı olurdu"*

—*Nasıl katkınız olurdu?*

—*Söyledim bitti. Geri dönmeyeceksin cümlelere. Bir albay olacaktım ben bu ülkeye daha çok hizmet ederdim.*

—*Bu iş gitmez. Yüzde 50 desteği falan iplemeyin. Ben siyaset bilimi profesörüyüm ya. Alt yazı geçin televizyon kanallarından yarın sokağa çıkma yasağı var diye bakın sokağa çıkıyorlar mı?*

—*Bütün darbeler cuma günü oluyor. Hocaların evleri cami avlusundadır. Nama-za bile geçmezler korkularından.*

—*Türkiye’de insanların demokrasi için sahaya çıkmak gibi bir hassasiyeti yok. Bunlar kuru kalabalıklar. Yine 3 tane yürekli komünist Taksim Meydanı’nı zorlayacaktır. Bir tane sağcı aydın bile çıkmayacaktır”*

—*Her şeyi televizyon ekranlarından söylemek zorunda değiliz. Bu kadarını söylüyorum ben. İnsanlık sahipsiz değil. Çok güzel günler geliyor. Hizmet hareketindeki arkadaşları çok yoğun günler bekliyor.ⁱ*

Önceki darbelerde ya da müdahalelerde “rejime ve seçtiklerine sahip çıkamayan yurttaş” imajına aldanan bu ismin 15 Temmuz gecesi uğradığı sükût-u hayali tahmin etmek için darbe gecesi aynı kanalda canlı yayın konuğu olan bir başka ismi gözlemlemek gerekiyor. Seçilmiş Cumhurbaşkanı’nın enterne edilmeyip üstelik görüntülü bir arama vasıtasıyla milletini meydanlara davet ettiği bilgisine vakıf olan şahıs, bedelli askerlik yaptığından bahisle Türk toplumunun darbecilere direnecek kudrette olmadığını, yapması gerekenin evinde oturup olanı biteni anlamaya çalışmak olduğunu, Cumhurbaşkanı’nın ise darbecilerle pazarlık yapması gerektiğini söyleyebiliyordu.

Darbe girişiminin lideri Fetullah Gülen tarafından lehte ve aleyhte yazılan biyografi, monografi ve röportaj derlemelerinde öne çıkan en somut olgu cemaat, hareket, terör örgütü, artık her neyse bir tek kişinin liderliğinin olmazsa olmazlığı noktasındadır ki, bu tespit aslında hiç de bilimsel değildir.^j Aslında hiçbir sosyal olay, olgu ya da gelişme tek başına herhangi bir ferden eseri olamaz. Tarihte bireyin rolü önemlidir, lakin tarih nesnel süreçlerin ürünüdür (Plehanov, 1982). Kısacası önemli olan burada artık bir terör örgütü olduğu hususunda hiçbir tereddüt kalmamış olan FETÖ/PDY’nin lideri değil, devleti ele geçirme mekanizmalarının nasıl işlediğinin ortaya konulmasıdır. Aksi takdirde muhtevası farklı bir başka yapılanmanın benzer

ⁱ <http://www.milliyet.com.tr/osman-ozsoy-un-skandal-sozleri-gundem-2287591/> (Erişim: 14 Kasım 2016). Video için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=GtJO4zNx2pE> (Erişim: 14 Kasım 2016).

^j Bu çerçevede kaleme alınmış eserlerden bazıları için bkz.: Öztürk, 2010; Bulut, 1999; Çetinkaya, 2007; Çetinkaya, 2008; Çetinkaya, 1995a; Çetinkaya, 1995b; Çetinkaya, 1996; Yanardağ, 2006; Senem, 2011; Erkin, 2005; Taşçı, 2010; Değer, 2000; Işıklı, 2001; Poyraz, 2009; Yanardağ, 2011; Armağan, 1999; Armağan, 2001; Carroll, 2007; Ebaugh, 2010; Gündem, 2005; Harrington, 2011; Ergil, 2010; Ünal, 2002; Kozanoğlu, 1997.

metotlarla belki de farklı bir yöne doğru rejimi dönüştürmenin araçlarını ele geçirmesi her zaman mümkün olabilir. Liderin bazı özellikleri ve bu özelliklerin takdim ediliş biçiminin militan düzeyindeki müntesipler üzerinde etkisi olduğu bir gerçektir ancak burada önemli olan aslında bu son derece olumsuz özelliklerin nasıl met-hiyelerle süslenip birer meziyete dönüştürüldüğü ve örgüt içinde lidere itaat ve tam teslimiyeti güçlendirici bir biçime sokulduğudur (Akman, 2004; Albayrak, 2010; Soydan, 1999; Sönmez, 1998; Şimşek, 2010).

Son derece mütevazı bir görüntü vermesine rağmen hakkında yazılan tek taraflı kitaplarda, adeta İslam peygamberiyle sürekli irtibatta olacak kadar mukaddes, karcıncayı bile incitmekten korkacak kadar hisli, merhametli olarak takdimi (Can, 1996), yanında uzun süre bulunup bir sebeple yolları ayrılmış tanıkların şahitliklerinde altüst olmaktadır (Çetinkaya, 2005).

Örgün eğitim almamış olması tabii ki birçok örnekte görüleceği üzere bir insanı cahil yapmaz. Zikredilen şahıs da çok sınırlı bir örgün eğitim dönemi geçirmiştir; buna rağmen dönemin asgari şartlarını yerine getirerek diyanet işleri teşkilatı bünyesinde çalışıp emekli olacak kadar çalışma imkânı bulmuştur (Hikmet, 2013). Yine hakkında yazılan kitaplarda hadis, fıkıh, kalam, tefsir gibi dini ilimlerde bir zirve olmasının yanı sıra kalburüstü bir şair ve edip, Türk ve Batı edebiyatının zirvelerini okumuş bir entelektüel olarak takdim edilmektedir (Beşer, 2008; Mercan, 2008). Kaç adet olduğu hususunda net bir rakam telaffuz edilemese de onlarca kitap da kaleme aldığı iddia edilmektedir ki, yazı uğraşı içinde olanların bileceği üzere bu, bir kişinin hakkından gelmesi mümkün olmayan bir miktardır (Ünal, 2002).

Küresel çapta faaliyet gösteren eğitim kurumlarının sahibi olan örgütün bu denli yayılabilmesinin küresel güçlerden bağımsız olamayacağı ortalama bir zekânın idraki dâhilinde olmalıdır (Ateş, 2005). Yabancı okullar ülke içindeki emperyalist nüfuz gayretlerinin faaliyet merkezlerinin başında gelir (Tozlu, 1991). Afrika'da, Orta ve Güneydoğu Asya'da, örgütlü bir yapı olmaksızın okullar açmak imkânsızdır. Türk hükümetleriyle iyi ilişki de belli coğrafyalar dışında, tek başına okul açmak için yeterli müsaadeleri sağlamaya yetmez. Eğitim dilinin ekseriyetle İngilizce olması, eğitim diliyle eğitim dilinin anadil olarak konuşan uluslar arasında kurduğu muhabbet düşünüldüğünde örgüt okullarının kontrol noktasının neresi olduğu hususu için güçlü bir öngörüye ihtiyaç bile yoktur (Sinanoğlu, 2002).

Örgüt lideri ABD'de yaşamakta, söz konusu ülkeye kabulü konusunda kendisine kimlerin referans olduğu da bilinmektedir (Yalçın, 2009). Örgüt bu doğrultuda,

karmaşık ABD iç siyasetindeki rekabet odaklarından biriyle irtibatlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Örgütün Türk siyasi geleneğini iyi okuduğu ya da örgütü yönlendirenler tarafından kendisine bu doğrultuda doğru telkinlerde bulunduğu anlaşılıyor. Sivil toplum geleneği zayıf, bürokratik sınıfın etkin olduğu Türkiye gibi bir ülkede, eğitim kurumları yoluyla sempatanlarına değişik imkânlar vererek eğittiği ve ileride örgüt amaçları için kullanmak üzere bürokraside istihdam ettiği de uzun zamandan beri sır değil (Ergene, 2005).

Yukarıda da sıralandığı gibi, en örgütlü, üstelik silahlı da olan ordunun ele geçirilmesi (Perinçek, 2011; Perinçek, 2008) halinde idarenin de sorunsuz bir şekilde ele geçirilebileceği doğrultusundaki tecrübe, örgütün orduya duyarsız kalamayacağını göstermektedir (Perinçek, 2009). Özellikle doksanlı yıllardan itibaren bir kesim tarafından sıkça dile getirilen askeri lise tabanlı Fetullahçı yapılanma iddialarının ne kadar hakikat olduğu, ne yazık ki 15 Temmuz ile ortaya çıktı. Emniyet teşkilatına sızma yönünde önemli mesafeler kat eden örgüt (Kandıra, 2001; Avcı, 2010), kademeli olarak orduya da sızmak için çalışmalarına başladı. Geleneksel olarak ordunun subay ihtiyacı membaı olan alt ve orta sınıflardaki gençlere çengel atan yapının, bu ilişkileri, söz konusu gençlerin harp akademisi aşaması sonrasına kadar sürdürdüğü acı bir şekilde 15 Temmuz darbe girişimiyle tecrübe edildi.

Yapı 2007'den itibaren başat bir güç olduğu bilinciyle, ordunun ele geçirilme sürecinde bir tür *hızlandırıcı* etkisi yapmak üzere ordu içindeki elemanları vasıtasıyla komplolar hazırladı. Hazırlanan bu komplolar inandırıcılığını, maalesef Türk siyasal hayatındaki her an bir yenisinin daha olması çok muhtemel darbe geleneğinden aldı. Ergenekon isimli derin ve gizli bir yapılanma olduğu, bu yapılanmanın 2003'ten itibaren değişik rumuzlarda darbe planları hazırladığını iddia etti ve bu iddialara kanıt olabilecek kimi delilleri sıraladı. Delillerin zayıf kaldığı yerde sahte deliller üretti (Doğan ve Rodrik, 2011; Buzoğlu, 2012) ve bunun propagandasını kendi medyasında başarıyla savundu (Görmüş, 2011a ve 2011b; Gülen, 2012; Avcı, 2006). Darbelere karşı ve muhatap olan muhafazakâr sağ ve liberal sol cepheden temin edilen destek, ülkenin 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül, 28 Şubat'ta yaşadıkları dikkate alındığında anlaşılabilir bir destektir.

Örgütün, aldığı uluslararası desteğe karşılık olarak, ülke içinde elde ettiği etkinliği yeri geldiğinde, kendisine destek olanlar için kullanacağı beklenmeyen bir şey değildi. Nitekim bölgesinde hayati çıkarları olan ve milli menfaatlerini öncelemesi son derece doğal olan Türkiye'nin, bir takım küresel güçlere karşı direnmesi ve bu di-

rencin aşılammaması sonucunda devreye sokulması, 15 Temmuz 2016 tarihli üniformalarla kendisini kamufle etmiş örgüt mensupları eliyle gerçekleştirildi. Darbe günlükleri (Görmüş, 2012), Ergenekon (Tayyar, 2008a ve 2008b; Tayyar, 2009; Çakır, 2008a ve 2008b; Acar, 2008); ve Balyoz Davaları (Çınkır vd, 2014; Doğan, 2010 ve 2013; Türkşen, 2013) adı altında, Türk Silahlı Kuvvetlerine karşı yürütülen operasyonlar neticesinde tayin ve terfi sistemindeki altüst oluş, ordudaki örgüt mensuplarının önünü açtı ve neredeyse general kadrolarının üçte biri bunlarla dolduruldu. Örgütün tasfiyesi süreci bütün hızıyla devam ettirilmelidir; kamu kurumlarında ve özellikle üniversitelerde gerçekleştirilen tasfiyelere rağmen örgütün uzantıları hâlen diri olabilir. Aklı öne alan bir eğitim süreci güçlendirilmeden, dün FETÖ'nün yaptığı gibi gelecekte bir başka yapının ülkenin beşeri sermayesini ele geçirip yine ülkeye karşı kullanacağı tehlikesinin var olacağı unutulmamalıdır.

Extended Abstract

The July 15 in the History of Military Coups in Turkey

Cengiz Sunay^a

Abstract

The history of Republic of Turkey is full of sharp transitions in the military-civilian relations. Although there are different ideas about the directions of these transitions in terms of the domestic and foreign dynamics, there has always been an important portion in the intelligentsia as well as among the lay people who seek for “reasonable” causes behind the coups in the history of republican Turkey. The July 15 failed coup attempt seems to be the only exception in this sense along with the weakness in its “justifying causes” put forward by the plotters, as well as the bloody, aggressive and ultimately failed actions seen in the whole attempt. It is now clear that the July 15 attempt was plotted by an establishment which is so-called responsible for repositioning Turkey in the changing climate of post-cold-war political atmosphere. But this is not the ultimate quest for this paper. It is now possible, after a period relatively peaceful period among the political parties in the modern history of Turkey, to observe that the relatively moderate and cooperationist approaches among the rival political actors are replaced one more time by the hostile and conflicting positions. This study aims to draw a comparative picture of the July 15 failed coup attempt by making references to the previous coups (of May 27, 1960, March 12, 1971 and September 12, 1980) as well as failed attempts (of February 22 incident led by Talat Aydemir and May 21 incident). The article argues that in spite of the previous coups and failed attempts which had some support from different parts of the society at least with the justifying idea that “the military intervention was necessary as a last resort for re-establishing the public order”, the July 15 failed attempt had nearly no support at all neither from the intelligentsia nor from the lay people.

Keywords: The Coups of May 27 • March 12 • September 12 and the Failed Coup Attempt of July 15

* This work consists in a summary of master's thesis which has been submitted to Selcuk University, Institute of Social Science.

^a Asst. Prof. Dr., Yalova University, Faculty of Law. cengizsunay@hotmail.com

The transition of *the Cemaat* or *the Hizmet Movement* or simply the *Fetullahist movement* into a criminal organization named “Fetullahist Terrorist Organization” (FETO) should be studied in terms of its foreign connections, rather than as a domestic question. Needless to say that such a judgment relates not only to the terrorist organization named FETO per se, but to almost any major political events in the political history of Turkey. The Turkish military tradition has been shaped and evolved in a country which is located on a geography where domestic and foreign security issues are always at stake and because of this the military power always prevails.

There have been many signs that the July 15 coup attempt was on its way. However, the signs have been signified only *a posteriori*. One of the prevailing writers of the powerful illegal organization which declared fight against the state by attempting to arrest the Chief of National Intelligence Agency (MIT) in 2012, namely the FETO/PDY organization, was giving the clues for the upcoming coup attempt in one of his speeches on 14 June 2016. With allusions to the well-organized structure of the FETO/PDY within the bureaucracy, he began his speech by saying that the right to government cannot be based merely on votes, implying “*we are the state*”. As a well-known member of the organization, this man introduced himself as a “professor of political science” although had an academic background in history and continued to say that:

—*The future of this country is unbelievably illuminated. It is very easy to end all of these processes. By the permission of God, all this will end soon.*

—*Nothing will happen to Turkey. I wish I were a colonel instead of a professor. I would have much more contribution in this process.*

—*What kind of contributions?*

—*I’ve just said and it is over! You should not go back to what is said. I would have more to give to this country if I were a colonel!*

—*This cannot go in this way. Never take 50 % support seriously. I am a professor of political science, as I’ve just said. Just announce a curfew on the TV channels and see what happens! All the coups happen on Fridays. The houses of the İmams are generally within the yards of the mosques but they are so scared in such times that they even do not go for praying.*

—In Turkey, people have no such a sensitivity as going to the streets for democracy. These are meaningless crowds. You know what? Bunch of brave communists will force the Taksim Square one more time. Even one single rightist intellectual will not appear!

—We do not have to say everything on television. This is all I say here. Humanity is not unattended! Very beautiful days are ahead. Very busy days are ahead for the members of the hizmet movement!

To see the depth of the frustration of this man who is misled by the fact that people of the country did not support the regime or the elected politicians in the previous military interventions, one has to look at the speeches of another man who appeared on the same TV channel on the evening of coup attempt of July 15. This second man was dare enough to say that the people of this country were not strong enough to stand against the putschists, and to suggest the people just sit at home and wait to see what happens. Also, this man suggested that the president should negotiate with the coup plotters.

Generally, the studies on the leader of the coup attempt, namely Fetullah Gülen, tend to reduce almost everything to the personal leadership of the movement. Such a reduction misses a lot from reality. Theoretically, one should take into account the historical-sociological structure that promotes a leadership position which would be filled by this or that leader. This means, more concerns should be put on the mechanisms that give birth to the leaders rather than the leader himself. Thus, the most important thing in the case of the FETO/PDY is not the leader (i.e. Gülen) himself, but the sociological and historical mechanisms that give birth to this terrorist organization and its leadership. Needless to say, the personal skills and the features of the leader have important impacts upon the members, but more important than this is the mechanism that these personal features are carried too far to create unconditionally submissive members.

His extremely moderate image and the descriptions in one-sided books as a person who is in touch with the prophet of Islam and as one whose heart is full of mercy, are undermined by the testimony of the members who have stayed close to the leader of terrorist organization. Despite the lack of formal education, the leader of the FETO organization has reached an important status full of prestige all over the

world. This fast and uneven elevation cannot be explained without taking the foreign involvement into account. It is a well-known fact that the FETO/PDY terrorist organization has been getting use of the foreign schools as a first and the most important diplomatic means.

The leader of the terrorist organization is located in USA and it is not a secret who helped him to get permission to live in the country. The organization continues its actions in connection with one of the rival political sides within the USA political arena. It is clear that the organization has the ability to read the political tradition in Turkey and act accordingly. Given the weak structure of civil society and a dominant bureaucratic structure in Turkey, the FETO/PDY organization has properly chosen the sector of education to reach a vast audience by providing them with multifarious choices and ultimately investing its members who will be positioned in bureaucracy. As part of this strategy, the organization had long been giving special importance to the army and positioning its members in critical military positions. Especially from 1990s on, this strategy has been carefully implemented by the organization. The members were infiltrated into the state institutions, mainly to those related to security, public administration, law and education. The lower and middle class segments of the society who classically have been constituting the basic human resource for the army and the police, have been the main target for the organization. The brilliant youth of those segments of the society have been selected carefully by the organization and placed into the military academy and police academy to gradually build a parallel state structure over time. The organization began to implement some conspiracies from 2007 on, as it realized that it had reached a considerable power within the state. The first conspiracies came from within the army. Those conspiracies got their power of cogency from the political tradition which is full of military interventions. The FETO/PDY organization claimed that there was an illegal organization which is called "Ergenekon" and which has been implemented within the army, which, as the FETO/PDY claimed, had been busy with planning military coups. The FETO/PDY organization did not hesitate to produce evidences whenever the assertions were weak. Also, the organization was able to implement propagandas by means of the vast mass media that it held.

It was not surprising to see the organization use its power against the people of the country for the good of the foreign powers that had been supporting it. On the night of July 15, 2016, the organization came to a serious point where it had to demonstrate its loyalty to the powers that had implemented it, by means of its members who had been infiltrated into the national army. The previously implemented plans against the Turkish army, such as the cases of “coup diaries (*darbe günlükleri*)”, “Ergenekon” and “Balyoz”, had opened the way for the elevation of the members of the organization within the army and as a result, almost one every third of the high rank commanders in the army was a member of the organization. The July 15, 2016 coup attempt was encouraged by this structural success of the organization.

As soon as the state realized this organizational structure, a fight against the FETO/PDY began. The fight against the organization should continue. Especially, it should be realized that although some 4.000 academics have been dismissed from universities, the organization is still powerful in the higher education system. It should also be kept in mind that the delay in the dismissal of the FETO/PDY members from the higher education system is due to the ones located in critical positions. Also, without establishing an education system that is based on reason, the country will remain vulnerable to other organizations like FETO/PDY, even if this particular organization would be destroyed totally.

Kaynakça/References

- Acar, B. (2008). *Tuncay Güney anlatıyor [Ergenekon'un ilk tanığı]*. İstanbul: TİMAŞ.
- Akman, N. (2004). *Gurbette Fethullah Gülen*. İstanbul: Zaman Kitap.
- Albayrak, İ. (2010). *Fethullah Gülen hocaefendinin tefsir anlayışı*. İzmir: Nil Yayınları.
- Altındal, A. (1979). *Haşhaş ve emperyalizm*. İstanbul: Havass Yayınları.
- Altuğ, K. (1976). *27 Mayıs'tan 12 Mart'a*. İstanbul: Koza Yayınları.
- Altuğ, K. (2006). *Bir numaralı tanık*. İstanbul: Doğan Kitapçılık A.Ş.

- Altuğ, K. (2009). *Atatürk ve cumhuriyete saldırı [Ergenekon gerçeği]*. İstanbul: Siyah Beyaz Kitap.
- Apaydın, O. (1978). *Kim öldürüyor niçin öldürüyor? [Dünyada ve Türkiye’de terör üstüne bir inceleme ve araştırma]*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Apaydın, O. (1979). *Türkiye’de anarşi [Aydınlık Gazetesinin düzenlediği açık oturum’da yapılan konuşmalar]*. İstanbul: Aydınlik Yayınları.
- Arcayürek, C. (1985a). *Demokrasinin sonbaharı 1977–1978 [Cüneyt Arcayürek açıklıyor–7]*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Arcayürek, C. (1985b). *Müdahalenin ayak sesleri 1978–1979 [Cüneyt Arcayürek açıklıyor–8]*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Arcayürek, C. (1986a). *12 Eylül’e doğru koşar adım, Kasım 1979–Nisan 1980 [Cüneyt Arcayürek açıklıyor–9]*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Arcayürek, C. (1986b). *Demokrasi dur 12 Eylül 1980, Nisan 1980–Eylül 1980, [Cüneyt Arcayürek açıklıyor–10]*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Armağan, M. (Hazırlayan) (2001). *(Kozadan kelebeğe–2), Aydınların kaleminden Fethullah Gülen [Diyaloga adanmış hayat]*. İstanbul: Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları.
- Armağan, M. ve Ünal, A. (Hazırlayanlar) (1999). *(Kozadan kelebeğe–1), Medya aynasında Fethullah Gülen*. İstanbul: Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları.
- Arslan, F. (2008). *Ergenekon’un karanlık ismi Tuncay Güney [Kara Kutu]*. İstanbul: Karakutu Yayınları.
- Ateş, T., Karakaş, E. ve Ortaylı, İ. (Editörler) (2005). *Dünyaya açılan Türk Okulları–1 [Barış köprüleri]*. İstanbul: Ufuk Kitap.
- Avcı, G. (2006). *Karanlık ilişkiler [Susurluk, şemdinli ve Danıştay olaylarının şifresi]*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Avcı, H. (2010). *Haliç’te yaşayan Simonlar [Dün devlet–bugün cemaat]*. Ankara: Angora Yayınevi.
- Avcıoğlu, D. (1969). *Türkiye’nin düzeni [Dün–bugün–yarın]*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Avcıoğlu, D. (1971). *Devrim üzerine*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aydemir, T. (1966). *Ve Talat Aydemir konuşuyor*. İstanbul: May Yayınları.
- Bağcı, H.B. (2012). Tek partili yıllarda kritik bir yol ayrımı: Atatürk–İnönü çatışması. *Demokrasi Platformu*. 8(30).
- Balbay, M. (2010). *Zulümhane [Silivri toplama kampı]*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Balbay, M. (2013). *Savunma*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

- Başbuğ, İ. (2014). *Suçlamalara karşı gerçekler*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Başkaya, F. (1986). *Devletçilikten 24 Ocak kararlarına [Türkiye ekonomisinde iki bunalım dönemi]*. Ankara: Birlik Yayıncılık.
- Batur, M. (1985). *Anular ve görüşler, [Üç dönemin perde arkası]*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Bayar, C. (1991). *Bir darbenin anatomisi [27 Mayıs ihtilâli]*. [Der. İsmet Bozdağ]. İstanbul: Emre Yayınları.
- Bayar, C. (Derleyen: İsmet Bozdağ) (1986). *Başvekilim Menderes*. İstanbul: Tercüman Yayınları.
- Bayrak, M.O. (1984). *Türkiye'yi kimler yönetti (1920–1984)*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Beşer, F. (2006). *Fethullah Gülen Hocaefendi'nin fıkıhını anlamak*. İstanbul: Ufuk Kitap.
- Birand, M.A. (1984). *12 Eylül Saat: 04.00*. İstanbul: Karacan Yayınları.
- Bulut, F. (1995). *Ordu ve din [Asker gözüyle İslamcı faaliyetler]*. İstanbul: Tümzamanlar Yayıncılık.
- Bulut, F. (1999). *Kim bu Fethullah Gülen? [Dünü-bugünü-hedefi]*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Buzoğlu, M. H. (2012). *Tertip [Ergenekon-Balyoz-Kafes-Poyrazköy-Amirallere Suikast-İnternet Andıcı]*. İstanbul: Togan Yayıncılık.
- Büyüksahin, T. (2013). *Korku [Hedef belli: korkun ve susun!]* İstanbul: AYA Kitap.
- Can, E. (1996). *Fethullah Gülen hocaefendi ile ufuk turu*. İstanbul: AD Yayıncılık.
- Carroll, B.J. (2007). *Gülen'in İslami öğretisi ve hümanist söylem [medeniyetler diyalogu]*. çev. İbrahim Kapaklıkaya, Yayına Hazırlayan: Faruk Tuncer. İstanbul: Ufuk Kitap.
- Cem, İ. (1980). *Tarih açısından 12 Mart (Nedenleri, Yapısı, Sonuçları)*, [İki Cilt Bir Arada]. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Cemal, H. (1999). *Kimse kızmamın kendimi yazdım*. İstanbul: Doğan Kitapçılık AŞ.
- Çakır, Z. (2008a). *Kod Adı: Darbe [gizli belgeler, telefon dinleme kayıtları ve krokilerle Ergenekon'un kodları]*. İstanbul: Neden Kitap.
- Çakır, Z. (2008b). *Ergenekon'un çöküşü 2 [dünden bugüne devletin derinliklerindeki kirliliği ilişkiler]*. İstanbul: Neden Kitap.
- Çetinkaya, H. (1995). *Zambak sana da bulaştı kan [şeriatçı basının önlenemeyen yükselişi, milli eğitimde ideolojik örgütlenmeler, Suudi sermayesi, Sivas katliamının ardında yatan gerçek], 2. Kitap*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Çetinkaya, H. (1995a). *Kuzu postunda kurt [Türkiye'de tarikatların ve cemaatlerin örgütlü siyasi gücü, Fethullah Hoca'nın önlenemeyen yükselişi!], 1. Kitap*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.

- Çetinkaya, H. (1996). *Din baronunun kazları [din baronu, Kenan Evren'den Turgut Özal'a; Tansu Çiller'den Bülent Ecevit'e dek her kesimle ilişki kurdu. "Şeriat-Ticaret" zincirini genişletti]. 3. Kitap*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Çetinkaya, H. (2005). *Fethullah Gülen'in 40 yıllık serüveni-2 [yol arkadaşı Nurettin Veren anlatıyor]*. İstanbul: Günizi Yayıncılık.
- Çetinkaya, H. (2007). *Fethullah Gülen, ABD ve AKP*. İstanbul: Günizi Yayıncılık.
- Çetinkaya, H. (2008). *Fethullahçı gladyo*. İstanbul: Günizi Yayıncılık.
- Çınkı, D.İ. vd. (2014). *Er mektubu görülmüştür [Balyoz mağduru Türk subaylarına gönderilen destek mektupları]*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Değer, M.E. (2000). *Bir Cumhuriyet düşmanının portresi ya da Fethullah Gülen Hocaefendi'nin derin misyonu*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Doğan, Ç. (2010). *Ateşi ve ihaneti gördük*. İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Doğan, F. (2013). *Balyoz ve Ergenekon'da adli komedy*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Doğan, P. ve Rodrik, D. (2011). *Balyoz [Bir darbe kurgusunun belgeleri ve gerçekler]*. İstanbul: Destek Yayınevi.
- Doğan, Y. (1985). *Dar sokakta siyaset*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Doğan, Y. (1986). *IMF kısılcacında Türkiye*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Ebaugh, H.R. (2010). *Gülen hareketi [İnanç tabanlı bir toplumsal hareketin sosyolojik analizi]*. Çev. Ömer Baldık. İstanbul: Doğan Kitap.
- Engin, V. (Tarihsiz). *Hesaplaşma [Atatürk ve muhalefet arasındaki iktidar mücadelesinde son hamle: İzmir Suikastı]*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Er, A. (2007). *Hatıralarım ve hayatım [27 Mayıs'tan 12 Eylül'e, Ahmet Yesevi'den Yunus Emre'ye]*. İstanbul: Pamuk Yayıncılık.
- Eren, M. (1996). *27-28 Nisan 1960 gençlik eylemi ışığında 27 Mayıs*. İstanbul: Yazarın Kendi Yayını.
- Ergene, M.E. (2005). *Gülen hareketinin analizi [geleneğin modern çağa tanıklığı]*. İzmir: Yeni Akademi Yayınları.
- Ergil, D. (2010). *100 Soruda Fethullah Gülen ve hareketi*. İstanbul: TİMAŞ.
- Erkekoğlu, Y. (1988). *Nurbak ey nurbak*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Erkin, A. (2005). *Fethullah Hoca'nın şifreleri [Başmuavini Nurettin Veren anlatıyor]*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Gezici, A. (2008). *Ziverbey'den Ergenekon'a İlhan Selçuk [Cumhuriyet'in bir numarası]*. İstanbul: Karakutu Yayınları.

- Görmüş, A. (2011a). *Büyük Medyada Ergenekon haberciliği-1*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Görmüş, A. (2011b). *Büyük Medyada Ergenekon haberciliği-2*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Görmüş, A. (2012). *Darbe Günlükleri: Tam metin. imaj ve hakikat [bir kuvvet komutanının kaleminden Türk Ordusu]*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Gülen, K. (2012). *Camın arka yüzü*. İstanbul: Yitik Hazine Yayınları.
- Gündem, M. (2005). *Fethullah Gülen'le 11 Gün [sorularla bir hareketin analizi]*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Gürcan, Ö. (2005a). *Fethi Gürcan'ın harbiyelileri*. İstanbul: İleri Yayınları.
- Gürcan, Ö. (2005b). *Ben ihtilâlciyim [Fethi Gürcan]*. Ankara: Süvari Yayıncılık.
- Gürkan, C. (1986). *12 Mart'a beş kala*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Haberal, M. (2011). *Suçum Ne? [sözlü Silivri savunması]*. Ankara: Cem Veb Ofset.
- Hakantürk (2008). *Ergenekon davası*. İstanbul: Akademi TV AŞ.
- Harrington, J.C. (2011). *Fethullah Gülen'in hukuk serüveni*. Çev. Mehmet Çakmak. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Hikmet, E. (2013). *Himmeti milleti olan insan: M. Fethullah Gülen*. İstanbul: Işık Yayınları.
- Işıklı, A. (2001). *Said Nursi, Fethullah Gülen ve "Laiik" sempatizanları*. İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi'nin Okurlarına Armağanı.
- İba, Ş. (1998). *Ordu devlet siyaset*. İstanbul: Çivi yazıları Yayınları.
- İpekçi, A. ve Coşar, Ö.S. (1965). *İhtilâlin içyüzü*. İstanbul: BATEŞ Dağıtım.
- İsen, C.K. (1964). *Geliyorum diyen ihtilal [22 Şubat-21 Mayıs]*. İstanbul: Tan Gazetesi ve Matbaası.
- Kahraman, A. (1988). *Kurtarıcılar*. İstanbul: Boyut Yayınları.
- Kandemir, F. (1955b). *İzmir suikastının içyüzü-2*. İstanbul: Ekicigil Matbaası.
- Kandemir, F. (1955a). *İzmir suikastının içyüzü-1*. İstanbul: Ekicigil Matbaası.
- Kara, M.A. (2008). *Yön'ün devrimi Devrim'in yönü*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Karabekir, K. (1992). *Paşaların besaplaşması [İstiklal Harbine Neden Girdik, Nasıl Girdik, Nasıl İdare Ettik?]*. Yayına Hazırlayan: İsmet Bozdağ. İstanbul: Emre Yayınları.
- Karabekir, K. (1995). *Bir düello ve bir suikast*. Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Faruk Özerengin. İstanbul: Emre Yayınları.
- Karabekir, K. (tarihsiz). *Paşaların kavgası [inkılâp hareketlerimiz]*. Yayına hazırlayan: Prof. Faruk Özerengin. İstanbul: Emre Yayınları.

- Kaynak, M. (2006). *Darbeli demokrasi [olaylar ve çözümlenmeler]*. Yayına Hazırlayan: Selman Kayabaşı. İstanbul: Timaş.
- Kaynak, M. (2003). *Yel üfürdü su götürdü [ailem, çocukluğum, gençliğim, mesleğim, yaşadıklarım ve gördüklerim...]*. İstanbul: Babiâli Kültür Yayıncılığı.
- Kemal, M. (1979). *Ara rejim kara rejim [12 Mart yazıları]*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Kemal, M. (1980). *Celâl Bayar efsanesi ve raftaki demokrasi*. İstanbul: ABeCe Yayınları.
- Kılıç, S. (Yayına hazırlayan) (1994). *(İstiklal Mahkemeleri adil miydi?), İzmir Suikastı [iddia-name ve Kazım Karabekir'in savunması]*. İstanbul: Emre Yayınları.
- Kındıra, Z. (2001). *Fethullah'ın copları*. İstanbul: Su Yayınları.
- Kirişçiöğlü, N. (1973). *12 Mart, İnönü-Ecevit ve Tabkikat Encümeni raporum*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Koçak, C. (1996). *Türkiye'de milli şef dönemi (1938-1945) [Dönemin iç ve dış politikası üzerine bir araştırma], C-1*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koçaş, S. (1977). *Atatürk'ten 12 Mart'a, "Atatürk'ten 27 Mayıs'a", [Anular 1. Cilt]*. İstanbul: Tomurcuk Matbaası.
- Kozanoğlu, C. (1997). Devletçi, projeci 'yeni çağ' bilgisi Fethullah Gülen cemaati geliyor. *Birikim*, 95, 38-51.
- Kuray, S. (2008). *İsyan ve tevekkül*. İstanbul: Birharf Yayınları.
- Kutay, C. (1992a). *Osmanlıdan Cumhuriyete Hüseyin Rauf Orbay (1881-1964), C-1, [Yüzyı-lımızda Bir İnsanımız]*. İstanbul: Kazancı Kitap.
- Kutay, C. (1992b). *Osmanlıdan Cumhuriyete Hüseyin Rauf Orbay (1881-1964), C-2, [Yüzyı-lımızda Bir İnsanımız]*. İstanbul: Kazancı Kitap.
- Kutay, C. (1992c). *Osmanlıdan Cumhuriyete Hüseyin Rauf Orbay (1881-1964), C-3, [Yüzyı-lımızda Bir İnsanımız]*. İstanbul: Kazancı Kitap.
- Kutay, C. (1992d). *Osmanlıdan Cumhuriyete Hüseyin Rauf Orbay (1881-1964), C-4, [Yüzyı-lımızda Bir İnsanımız]*. İstanbul: Kazancı Kitap.
- Kutay, C. (1992e). *Osmanlıdan Cumhuriyete Hüseyin Rauf Orbay (1881-1964), C-5, [Yüzyı-lımızda Bir İnsanımız]*. İstanbul: Kazancı Kitap.
- Küçük, S. (2008). *Rumeli'den 27 Mayıs'a [İhtilalin kaderini belirleyen köşk hareketi]*. İstanbul: Mikado Yayınları.
- Mavioğlu, E. ve Şık, E. (2010). *Ergenekon'da kim kimdir? [kırk katır kırk satır 2]*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Mercan, F. (2008). *Fethullah Gülen [Gülen'in sıra dışı hayatı, ABD'de geçirdiği dokuz yılın hikâyesi]*. İstanbul: Doğan Kitap.

- Mumcu, U. (1986). *Silâh kaçakçılığı ve terör*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Örtülü, E. (1966). *Üç ihtilâlin hikâyesi*. Konya: Milli Ülkü Yayınevi.
- Özdağ, Ü. (1997). *27 Mayıs ihtilâli [Menderes döneminde ordu-siyaset ilişkiler]*. İstanbul: Boyut Kitapları.
- Özkan, T. (2011). *Zorbalığın pençesinde Siliveri günlüğü*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Öztuna, Y. ve Gökdemir, A. (1987). *Türkiye’de askeri müdahaleler*. İstanbul: Tercüman Yayınları.
- Öztürk, O.M. (2006). *Ordu ve politika*. [Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Baskı]. Ankara: Fark Yayınları.
- Öztürk, S. (2008). *Belgelerle Ergenekon [Her şey Ümraniye’de bulunan bombalarla başladı...]* İstanbul: Doğan Kitap.
- Öztürk, S. (2010). *Okyanus ötesindeki vaiz [resmi belgeler ve “çok gizli” damgalı raporların ışığında, MİT-Emniyet-yargı üçgeninde Fethullah Gülen Gerçeği]*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Parlar, S. (1997). *Silahlı bürokrasinin ekonomi politikası*. İstanbul: Bibliotek Yayınları.
- Perinçek, D. (2008). *Türk Ordusu’nda strateji sorunu [üç Genelkurmay başkanı]*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Perinçek, D. (2009). *Ergenekon savunması*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Perinçek, D. (2011). *Türk ordusu kuşatmayı nasıl yaracak?* İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Poyraz, E. (2009). *Amerika’daki imam*. İstanbul: Togan Yayıncılık.
- Samlı, G. (Tarihsiz). *İşkence*. Ankara: Tan Yayınları.
- Sançar, N. (1973). *İsmet İnönü ile hesaplaşma*. Ankara: Afşin Yayınları
- Saylan, T. ve Karataş, H. (2011). *Son nefeste son savunma*. İstanbul: Siyah Beyaz Kitap.
- Senem, N. (Yayına hazırlayan) (2011). *Genelkurmay raporlarında Fethullah Gülen*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Seyhan, D. (1966). *Gölgedeki adam*. (İstanbul: Uycan Matbaası.
- Sinanoğlu, O. (2002). *“Bye-Bye” Türkçe [Bir Nev-York Rüyası]*. İstanbul: Otopsi Yayınları.
- Songar, A. (1974). *Haşhaş meselesi ve Türkiye*. İstanbul: Hareket Yayınları.
- Soydan, M.A. (1999). *Fethullah Gülen olayı [Devlet, medya ve siyaset üçgeninde]*. İstanbul: Bi-rey Yayıncılık.
- Sönmez, İ.A. (1998). *Fethullah Gülen gerçeği [Hukuki gerçekler ışığında hoşgörü ve uzlaşma aksiyonu hakkında bir inceleme]*. İzmir: Kaynak Yayınları.

- Sönmez, M. (1985). *Türkiye ekonomisinde bunalım [24 Ocak kararları ve sonrası] Birinci Kitap*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Sönmez, M. (1986). *Türkiye ekonomisinde bunalım [12 Eylül ve sonrasında ekonomi politikası] İkinci Kitap*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Sunay, C. (2016). 15 Temmuz darbesinin beklenmeyen gücü: Halk direnişi. *Derin Tarih*. 53.
- Şen, S. (1996). *Silâhlı Kuvvetler ve modernizm [Cumhuriyet kültürünün oluşum sürecinde bir ideolojik aygıt olarak]*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Şimşek, O. (2010). *M. Fethullah Gülen'in ruh dünyasına ayna [İbretlik hatıralar]*. İstanbul: Işık Yayınları.
- Taşçı, İ. (2010). *Cüppeli adalet [hükümet-cemaat kuşatması]*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Tayyar, Ş. (2008a). *Operasyon Ergenekon [gizli belgelerde karanlık ilişkiler]*. İstanbul: TİMAŞ.
- Tayyar, Ş. (2008b). *Gölge iktidar [1 Numara'nın izinde]*. İstanbul: TİMAŞ.
- Tayyar, Ş. (2009). *Pusu [derin devletin kurbanları]*. İstanbul: TİMAŞ.
- Toker, M. (1966). *İsmet Paşa'yla 10 yıl [1957-1960], İkinci Cilt*. İstanbul: Akis Yayınları.
- Toker, M. (1968). *Şeyh Said ve isyanı*. İstanbul: Akis Yayınları.
- Tozlu, N. (1991). *Kültür ve eğitim tarihimizde yabancı okullar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tunçay, M. (1992). *T.C.'nde tek parti yönetiminin kurulması (1923-1931)*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Türkşen, A. (1996). *27 Mayıs, 13 Kasım, 21 Mayıs ve gerçekler*. İstanbul: Hamle Basın Yayın.
- Türkşen, A. (2013). *Kardak'ta Kabraman Hasdal'da esir*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Ulay, S. (1968). *(General Sıtkı Ulay'ın hatıraları), "Harbiye silâh başına !", [27 Mayıs 1960]*. İstanbul: AR Matbaası.
- Ünal, A. (2002). *M. Fethullah Gülen [bir portre denemesi]*. İstanbul: Nil Yayınları.
- Ünal, İ. (2002). *Fethullah Gülen'le Amerika'da bir ay*. İstanbul: Işık Yayınları.
- Weiker, W.F. (1967). *1960 Türk ihtilâli*. Çev. Mete Ergin. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Yalçın, S. (2009). *Bu dinciler o Müslümanlara benzemiyor [isim isim... olay olay...]* İstanbul: Doğan Kitap.
- Yanardağ, M. (2006). *(35 yıllık yol arkadaşı Mustafa Veren anlatıyor), Fethullah Gülen hareketinin perde arkası [Türkiye nasıl kuşatıldı?]*. İstanbul: Siyah Beyaz Yayınları.
- Yanardağ, M. (2011). *I. Cumhuriyetin sonbaharı [Bir ABD-AKP-Cemaat Projesi: Ergenekon Darbesi]*. İstanbul: Destek Yayınevi.
- Yıldırım, H.A. (2011). *Ergenekon kazanında kurbağa*. İstanbul: Togan Yayıncılık.

Zürcher, E.J. (1992). *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*. çev. Gül Çağalı Güven. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Zürcher, E.J. (2000). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi*. Çev. Yasemin Saner Gönen. İstanbul: İletişim Yayınları

Copyright © 2016 T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı

<http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr/>

Gençlik Araştırmaları Dergisi • Aralık 2016 • 4(3) • 141-177

ISSN 2147-8473

Başvuru | 15 Eylül 2016

Kabul | 16 Kasım 2016

Makale

Gençlerin Diyetisyenlik Mesleğini Seçmelerinde Belirleyici Etkenlerden Biri Olarak Medyanın İdeal Dış Görünüş İnşası

Özgehan Özkan^a

Öz

Meslek seçme aşamasına gelmiş gençlerin tercihini belirleyen çok sayıda etken bulunmaktadır. Bunlardan biri de sosyal medya da dahil olmak üzere kitle iletişim araçlarıdır. Günümüzde kitle iletişim araçları, olası etki alanını gerek çeşitli olarak, gerekse yaygınlık olarak giderek artan bir hızla genişletmektedir. Kitle iletişim araçları üzerinden çeşitli konularda inşa edilen “doğru, geçerli, olması gereken” algısı, şüphesiz gençlerin meslek seçimini belirleyen etkenler arasında da yer almaktadır. Bu “doğru, geçerli, olması gereken” algılardan biri de “dış görünüş”tür. Kitle iletişim araçları, yayımladıkları haberlerle gerek nicel-sayısal; gerekse nitel-içerik olarak belirli bir geçerli ve doğru beden algısı sunmaktadır. Bu sunuş, okur-izleyici kitlesinde belirli bir beden formuna ulaşmasını sağlayacak “reh-ber”lere olan talebi arttırmış, bu karşılıklı bağımlılık ilişkisi içerisinde de insan bedeninin biçimini medya üzerinden inşa edilen şekilde “düzeltmeye” yönelik meslek gruplarında artış meydana gelmiştir. Bu araştırmada öncelikle kitle iletişim araçları üzerinden inşa edilen olması gereken beden algısı, okurlar tarafından ziyaret edilme oranı en yüksek olan (etki alanı daha geniş olan) kitle gazeteleri Milliyet, Hürriyet ve Posta’nın internet sitelerindeki beslenme-diyet konulu haberler sayısal ve nitel (içerik analizi) olarak analiz edilecek ve medyanın bu konudaki söylemi ortaya konmaya çalışılacaktır. Buna bağlı olarak söz konusu algının gençlerin diyetisyenlik gibi mesleklere yönelişleri arasındaki bağlantı ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gazeteler • Diyetisyenlik • Güzellik • Meslek • Tercih

Kitle iletişim araçları önce yazılı basın, daha sonra işitsel-görsel basın, son olarak internet medyası ile toplumların günlük yaşamında önemli yer tutmaktadır. İnternetin ulaşılabilirliğinin giderek kolaylaşması ile medya, etki alanını da genişletmiştir. Medya tarihinde her bir yenilik, toplumda bir öncekinden daha hızlı yayılmış ve daha etkili olmuştur. Kağıda basılı gazetelerin çıkmaya başlaması ile toplum geneline yayılıp, benimsenip kamuoyu oluşturma gücüne ulaşma süreci ile televizyonun aynı sonuca ulaşma süresi arasında büyük fark vardır. Aynı şekilde internetin günlük yaşamalarda yer alması ve etki alanını genişletmesi de televizyona göre on yıllarla ifade edilebilecek kadar çok daha kısa bir zamanda gerçekleşmiştir.

İnternet kendi mecralarının yanı sıra aynı zamanda gazeteler, radyolar ve televizyonların da bireylere ulaşabildiği, tüm medya mecralarını kapsayan bir özelliktedir. Bireyler, yerel, ulusal, spor, ekonomi gibi belli alanda uzmanlaşmış tüm gazeteleri internet üzerinden hiç bir ücret ödemedi okuyabilmektedir. Bu durum şüphesiz medyanın okur üzerindeki olası etkilerini arttırmaktadır. Medyanın okur üzerindeki etkisi, "kamuoyu" kavramının belirmeye başladığı 1. ve 2. dünya savaşlarından itibaren bilimsel araştırmalara konu olmuştur. Gündem koyma ve saptama, suskunluk sarmalı, kullanım ve doyum, ekonomi-politik yaklaşım ve daha sonraları izleyiciyi merkeze koyan kültürel çalışmalar gibi araştırmalar medya etkilerini farklı yönleri itibarıyla ele almıştır. İlk dönem yapılan ve pozitivist araştırma geleneğinden gelen çalışmalar medyanın hedef kitle üzerinde doğrudan ve davranış değiştirici bir etkisi olduğunu savunurken; Avrupa çıkışlı Marksist geleneğe dayanan araştırmalar da bireylerin kendi bağlamlarındaki değişkenler doğrultusunda medya içeriklerini alımladıklarını ifade etmektedir. Ancak tüm medya araştırmalarının birleştiği ortak nokta şudur ki, medya hedef kitle üzerinde doğrudan bir etki ve davranış değişimine yol açsın veya açmasın "ne hakkında düşüneneğine" karar vermekte ve olması gerekenin ne olduğuna ilişkin bir ortak payda oluşturmaktadır.

Kitle iletişim araçları, genel yayın politikası doğrultusunda, toplumun genelini ilgilendiren her konuda, haber dili üzerinden bir "olması gereken" şablonu ortaya koymaktadır. Bu algı, bireylerin dış görünüşü için de geçerlidir. Gündem haberleri, magazin haberleri, sağlık haberleri ve en tarafsız olması beklenen bilim haberlerinde dahi idealize edilen bir beden tasviri bulunmaktadır.

Medya, "idealize edilen" kavramını yalnızca insan bedeni üzerinde yapmamaktadır. Yönlendirici yaklaşımı, politika, ekonomi, kültür-sanat, bilim, sağlık gibi toplum genelini ilgilendiren her alanda söz konusudur. Bu Küreselleşme sürecinin doğal bir

sonucudur. Ortak payda ise maneviye ilişkin unsurların (saygı, değer görme, onaylanma gibi) maddi üzerinden kurgulanması ve toplum tarafından da bu yönde bir algı oluşmasıdır. Küreselleşme sürecinde "..bireyi topluma bağlayan düzeneğin kendisi değişmiş ve toplumsal denetim ürettiği yeni gereksinimlerde demirlenmiştir" (Marcuse, 1997, s.20). Sözü edilen yeni gereksinimlerin arasında medyada "fit vücut", "bikini vücutu" gibi kalıplarla deyimleştirilen ideal dış görünüş şablonu da vardır. Başka bir ifade ile küresel dünyanın her değeri metalaştıran yapısı içinde insanın bizzat kendisi de bir metaya dönüşmüştür. Gençlerin meslek seçimlerinde, yeni mesleklerin ortaya çıkıp kurumsal kimlik kazanmasında bu durum etkili olmaktadır.

Bu araştırmanın amacı ilk olarak kitle iletişim araçları dili ile inşa edilen ideal dış görünüş-beden tasvirini ortaya koymak, ardından bireylerin kitle iletişim araçları üzerinden "olması gereken" addedip, ulaşmaya çalıştıkları ideal görünüm yolunda ortaya çıkan ve giderek tercih edilme oranı artan diyetisyenlik mesleği tercihleri arasındaki bağlantıyı ortaya çıkartmaktır.

Medyanın nasıl bir ideal beden önerdiği, bu bedene ulaşmak için yapılması gerekenler konusunda nasıl bir yol gösterdiği, bu araştırmanın sorguladığı konular arasındadır. Toplumun medyanın sunduğu ideal bedene ulaşmak veya yaklaşmak için nasıl bir yol izlediği de yine araştırmada sorgulanan bir diğer konudur. Sözü edilen bağlamda medya-okur etkileşiminin gençlerin meslek seçimi aşamasında nasıl etkileyici olabileceği de araştırma dahilinde irdelenmeye çalışılacaktır. Diyetisyenlik başta olmak üzere spor eğitmenliği, yaşam koçluğu gibi meslek gruplarına olan talebin gerek toplum, gerek meslek seçimi aşamasındaki gençler yönünden artıp artmadığı, Türkiye'deki üniversitelerde eğitim veren beslenme ve diyetetik bölümlerine ilişkin sayısal veriler üzerinden de bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır. Özetlemek gerekirse bu araştırmada öncelikle örnek haberler üzerinden ideal beden algısının nasıl kurgulandığını ortaya koymak, ardından da medyanın yaygınlaşma süreci ile üniversitelerin beslenme ve diyetetik bölümlerindeki artış arasındaki nicel ilişkiyi ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Yöntem

Araştırmada, medyanın dil üzerinden "ideal beden" algısını nasıl oluşturduğunu belirlemek için söylem analizi yöntemi kullanılacaktır. "Söylem bir meta-eylemdir ve ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçlerdir" (Cevizci, 2000, 76). Başka bir ifade ile söylemi oluşturan her bir unsurun (sözcükler ve bağlı oldukları kültür yapıları, 'iddia

etti/belirtti" gibi kalıplar, noktalama işaretleri gibi) farklı kullanımları ile amaçlanan doğrultuda bir anlam ortaya çıkartmak mümkündür. Satır aralarında kurgulanmış bir anlam, muhatabında öngörülen, istenilen algıyı oluşturabilmektedir. Örneğin "Ünlü sanatçı düzgün fiziği ile görüntülendi" cümlesi ile, "ünlü sanatçı düzgün fiziği (!) ile görüntülendi" cümlesi arasındaki anlam farkı tek bir noktalama işaretinin kullanımı ile gerçekleşmiştir. Ayrıca ünlem işareti ile "düzgün" olmadığı alay edilircesine ilan edilen fiziğin fotoğrafı ile okura "Bu beden yapısında olursanız onaylanmazsınız" mesajı da verilmiş olmaktadır. "Dil sadece basit bir temsil ya da yansıtma aracı değildir. Dil değişik fonksiyonları içeriğinde barındıran karmaşık sistemler bütünüdür" (Elliot, 1996'dan akt., Çelik vd., 2008: 101). Her türlü iletişim biçiminde (kişiler arası iletişim, tek yönlü iletişim, medya ve hedef kitle arasındaki iletişim gibi) dil üzerinden öngörülen doğrultuda bir "gerçeklik" inşa etmek ve alıcıda istenilen veya en azından ona yakın bir etki oluşturmak mümkündür. "Farklı gerçeklikler, farklı bilgi formlarına denk gelen farklılaşmış dil pratikleriyle, yani söylemlerle yapılıdır" (Sözen, 1999, s.12). Bu gerçeklik bu araştırmada medyanın ideal beden nasıl olmalıdır sorusuna verdiği yanıtıdır. Medya, bedene ilişkin kurguladığı söylem ile okur nezdinde algılanması istenen bir gerçeklik ortaya koymaktadır. Bu nedenle araştırmaya dahil olan örneklem üzerinden medyada nasıl bir ideal beden şablonu oluşturulduğunu ortaya koymak için haberin nasıl bir dil ile kurgulandığı analiz edilecektir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma için gerekli olan veriler gazete haberlerinin yanı sıra, konunun diyetisyenlik mesleğini seçen uzmanların değerlendirmeleri üzerinden de ortaya konması için Selçuk Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü Öğretim Görevlisi Ezgi Toptaş Bıyıklı, Hacettepe Üniversitesi Diyetetik Anabilim Dalı eski Başkanı (2012) Prof. Dr. Gülden Köksal, Yeditepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölüm Başkanı Prof. Dr. Baki Serdar Öztercan'ın değerlendirmelerine yer verilecektir. Bu değerlendirmeler, medyanın oluşturduğu söylemlerin, toplum üzerinde ve meslek seçimi aşamasındaki gençler üzerindeki etkilerini irdelemeye yönelik olacaktır.

Örneklem

Araştırmanın örneklemini en çok ziyaret edilen 3 kitle gazetesinin internet baskısı oluşturmaktadır. Bu yayınların seçilmiş olma nedeni, yazılı ve elektronik basın alanında en geniş kitleye ulaşan, etki alanı daha geniş olan yayınlar olmalarıdır. Bu gazeteler, çeşitli dönemlerde yapılan araştırmalarda sıralama değişmekle birlikte ilk üç sırayı paylaşan Milliyet, Hürriyet ve Posta'dır. Kitle gazeteleri belli bir ideolojik görüşü benimseyen okurlara değil, tüm kitleye seslenme amacıyla olduğunu ifade eden, tarafsız ve her görüşe eşit mesafede olduğunu beyan eden gazetelerdir. Dolayısıyla okur nezdinde "güvenilir-tarafsız" algısı oluşturan-oluşturmaya çalışan gazetelerdir.

Gazete tarihleri de diyet-zayıflama haberlerinin en sık işlendiği Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos Eylül aylarından rastgele örneklem yolu ile belirlenmiştir. İnternet baskılarının seçilmiş olma nedeni de tüm gazetelere ek ücret ödemeden ulaşılan bir mecra olması, haber çeşitliliğinin fazla olması, anlık güncelleme olanağının bulunması ve araştırmanın konusu özelinde, sağlık, beslenme, diyet gibi konulara ilişkin bilgilerin internette aratılmak suretiyle anlık olarak ulaşılabilmesidir. Arama motorunda beslenme, diyet, zayıflama, belirli bir diyetisyen ismi gibi aramalar yaptırıldığında ilk veya ikinci sayfada yukarıda belirtilen gazete isimlerinin çıkması da gazetelerin internet baskılarının örnekleme alınmasında belirleyici olmuştur.

İnternette gazete okuma alışkanlığını rakamlar ile de ifade etmek gerekirse, oranın büyüklüğü daha net ortaya çıkacaktır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2015 verilerine göre Türkiye'de internet erişimi olan hanelerin oranı % 70'tir. Nüfusun % 55.9'u internet kullanabilmektedir. İnterneti kullanma amacı %74,2 ile gazete okumadır.

Örnekleme Milliyet gazetesinden 4, Posta gazetesinden 3 ve Hürriyet gazetesinden 3 olmak üzere toplam 10 haber söylem analizi yöntemi ile incelenecektir.

Analiz Ve Bulgular

Milliyet Gazetesi

Başlık: Üç günlük bikini diyeti ile zayıflayın

Spot: Ramazan ayını geride bıraktığımız şu günlerde tatil telaşı herkesi sarmış durumda. Deniz sezonu çoktan açıldı ama hala istediği vücuda kavuşamayanlar için denize girmek ve bikini giymek kâbus olabilir.

Haber Fotoğrafı: Bikini giymiş, havuzda güneşlenen güzel bir manken

Haber Metni: Diyetisyen Ayşe Tuğba Şengel, yaz aylarında kadınların kabusu haline gelen bölgesel yağlanmalar ve diyet konusunda önemli tavsiyelerde bulunurken sağlıklı diyetler yapmaktan çok sağlıklı diyetler ile de özellikle yaz aylarında 3-4 kilo vermenin tarifini anlattı.

Diyetisyen Ayşe Tuğba Şengel yaz aylarında sağlıklı beslenmeyle ilgili olarak, “Sağlıklı beslenmeye hemen başlayın hiçbir şekilde vakit kaybınız olmasın. Yağlı, şekerli, unlu yemeklerden tüketmemeye özen gösterin. Bu besinleri tüketmediğiniz sürece iştahınız azalacak ve insülin seviyeniz normale dönecektir. Ayrıca bu tür yağlı ve unlu besinler selülit oluşumuna sebep olacağı için, tüketmediğiniz zaman bacaklarındaki selülit görüntüsü azalacaktır.

Su tüketmek selülit görünümünü azaltır

Yazın gelmesiyle birlikte vücuttan çok fazla sıvı kaybediyoruz. Bu sıvı miktarını yerine koymak için hergün mutlaka 3 litre su içmelisiniz. Su tüketmek dolaşımı hızlandırır ve ödem atıcı etkisi ile vücutta selülit görünümünü azaltacaktır. Su tüketimi ile iştahınızı azaltacak ve vücudunuzu yağlandıran besin tüketiminiz azalacaktır.

Tuz tüketimini sınırlayın

Aşırı tuz tüketimi yaz aylarında vücudunuzun şişmesine sebep olabilir. Yaz aylarında tatile gitmeden önce özellikle tuz tüketimini sıfıra indirmeliyiz. Böylece vücuttaki ödem azalacak ve şişlikler incek, bikininize daha rahat gireceksiniz.

Her gün 1 saat yürüyüş yapın

Dolaşımın hızlanması ve yağ yakmak için her gün mutlaka 1 saat tempolu yürüyüş yapmak gerekir. Yürüyüş yaptığınız anda vücudunuzun yakacağı enerji artacak ve kilo kaybı sağlayacaksınız. Aynı zamanda kan dolaşımının hızlanması ile ödemleriniz azalacak vücuttaki şişlikler inecektir.” dedi.

(Haberin devamında 3 gün boyunca uyulması önerilen diyet listesi bulunmaktadır):

Analiz: Haber başlığı “Üç günlük bikini diyeti ile zayıflayın” dır. Bikini diyeti, basın jargonunda “bikini vücudu” olarak tanımlanan ve manken-fotomodel ölçülerini ifade etmek için kullanılan bir tanımdır. Haber başlığında “Bikini diyeti” denilerek bir yandan manken beden yapısına gönderme yapılırken, bir yandan da “Denize girebilmek, deniz kıyafeti ile toplum içine çıkabilmek ve özgüven ile dolaşabilmek için zayıflamanız, bikini mankenlerinin fiziğine yaklaşmanız gerekir. O nedenle bikini di-

yeti uygulayın” alt metni okura aktarılmaktadır. Diğer taraftan haber metni okunduğu zaman, diyet listesini öneren uzman diyetisyenin bu diyete “bikini diyeti” veya başka bir isim vermediğini; bu başlığın tamamen okuru habere çekmek için gazete tarafından “uydurulduğu” görülmektedir. Gazetecilik mesleğinin en önemli ilkelelerinden biri olan “sorumlu yayıncılık gereği okuru doğru bilgilendirme” prensibine aykırı bir biçimde “kısa sürede çok kilo verin ve manken bedenine kavuşun” mesajı verilmektedir.

Haberde kullanılan fotoğraf ise bikini giymiş bir mankenin fotoğrafıdır. Görsel malzeme de okurların toplumsal onaylanma, beğenilme, deniz kıyafeti içinde özgüvenle dolaşabilme için bikini mankeni bedenine sahip olunması gerektiği mesajını doğrudan vermektedir.

Diğer taraftan başlıkta yer alan “Üç günlük” ve “zayıflama” ifadeleri de okuru yanlış yönlendirir niteliktedir. Tıp doktorlarının sıklıkla ifade ettiği gibi kısa sürede çok kilo vermek, faydadan çok zarar getirmektedir. Haberin ara başlıklarına bakıldığında da sağlıklı yaşam amacından çok, “güzel görünüm” odaklı önerilerin devam ettiği görülmektedir. Yaz aylarında su tüketimini arttırmak, ter ile kaybedilen su oranını dengelemek ve olası sağlık sorunlarından korunmak için elzem bir davranıştır. Ancak haber, su içmeyi de “bikini vücudu” görünümünü bozan ancak herhangi bir sağlık sorununu teşkil etmeyen selülit ile savaşın bir yolu olarak sunmaktadır. Haberi okuyan bireylerin bilinç altında “zayıf değilseniz ve selülit sahibi iseniz deniz kıyafeti giymeye hakkınız yok” fikrinin oluşması mümkündür.

Milliyet Gazetesi

Başlık: Ramazan Bayramı’nda diyetinizi bozmak istemiyorsanız

Spot: Bayramda ziyafet sofralarının çekiciliğine karşı dayanarak diyetinizi bozmak istemiyorsanız bu yazıyı okuyun.

Haber Fotoğrafı: Büyük bir dilim kremalı pastayı tüm yüzüne bulaştırarak ve iki eli ile “kıtıktan çıkmış gibi” yiyen bir kadın

Haber Metni: Beslenme ve Diyet Uzmanı Elif Karacanoğlu diyetlerini bozmak istemeyenler için bayrama özel mönü hazırladı...

Kahvaltı

- Açık çay / ıhlamur (şekersiz) veya 1 bardak süt
- 2 dilim light beyaz peynir

- Domates, salatalık
- 2 dilim tam buğday ekmeği
- Menemen veya yağsız omlet
- 5 zeytin

Ara

1 porsiyon mevsim meyvesi

Öğle

Zeytinyağlı sebze yemeği + 1 kase yoğurt + 1 kase çorba + 2 dilim esmer ekmekek + bol salata

Ara (16.00'da yapılabilir)

Birkaç galeta ve 1 ayran

Akşam

Bol salata (yağsız)

Yağsız Izgara Et/Tavuk/Balık

1 dilim tam buğday ekmeği

1 kase yoğurt

Gece

2 porsiyon mevsim meyvesi

Analiz: Bu haber gerek başlığı, gerek kullanılan fotoğraf, gerek spotu ile psikolojik baskı unsuru niteliğindedir. Başlıktaki “Ramazan Bayramı’nda diyetinizi bozmak istemiyorsanız” ifadesi, doğrudan Ramazan boyunca ve öncesinde diyet yapıldığı ön kabulünü yansıtmaktadır. Ramazan gibi yeme-içme düzeninden ibaret olmayan, aksine manevi yönü ile bir bütün ibadet olan bir dönem diyet, zayıflama, beden görünümü algısına hapsedilmiştir. Haber başlığı okur üzerinde iki yönlü suçluluk duygusuna neden olur niteliktedir:

İlk olarak “Siz zaten Ramazan boyunca ve hatta tüm hayatınızda diyet yapıyorsunuz” ön kabulü ile verilen başlık, bu davranış dışındaki okurları dışlayan ve yanlış yaptıklarını

onlara söyleyen bir alt metne sahiptir. Geçmişe dönük bir suçluluk duygusu oluşturularak psikolojik baskı yapılmaktadır.

İkincisi de bayram gibi ailelerin, arkadaş ve dostların coşku ve neşe ile bir araya geldiği anlamlı bir günde de “Diyeti bozmayın, sahip olmanız gereken ince beden şeklinizi riske atmayın” mesajı verilerek ileriye dönük bir suçluluk duygusu oluşturulmaktadır.

Spotta yer alan “Sofraların çekiciliğine dayanarak diyeti bozmak” ifadesi de başlıkta olduğu gibi bir psikolojik baskı içermektedir. Bayramın gerçek anlam kodları olan bir arada neşeli zaman geçirmek, yerini “Dayanmak”, “Vücut şeklini bozmamak için direnmek” gibi kodlara bırakmıştır. Bunlar neşenin yerine, sıkıntı duygusu taşıyan ifadelerdir.

Haber fotoğrafı da bayramda özenle hazırlanan yiyeceklere “Dayanmayan, direnmeyen” kişileri “Görgüsüzce tıkınan” şekilde temsil etmektedir. İradesine hakim olamamış, bayram coşkusu dahil her değerın üstünde yer alan, alması gereken ideal beden savaşını kaybetmiş kişiler şeklinde anlamlar kodlanmış bir fotoğraftır.

Haberde önerilen diyet listesi zayıf olmayı, manken bedenine sahip olmayı yüceltmekte, vazgeçilmez olarak kodlamaktadır. O kadar ki, bayram gibi senede 2 kez yaşanan ve başta aile büyükleri olmak üzere insanların lezzetli yiyecekleri özenle hazırlayıp paylaştığı, geleneğimizde ve kültürümüzde anlamı ve güzelliği “bir araya gelmek ve paylaşmak” olan bir dönemi “Birkaç galeta, ayran, light peynir” ile geçirmeyi önerebilmektedir.

Milliyet Gazetesi

Başlık: 1 Haftada 5 kilo nasıl verilir

Spot: Yazın yaklaşmasıyla diyet ve kilo verme sezonu da başladı. Ancak tüm bu evrede bilinçsiz kilo verme çabasının zararları oldukça fazla.

Haber Metni: İkbaharın gelmesi ve havaların her geçen gün biraz daha ısınmasıyla birlikte kışlık kıyafetlerin yerini yazlıklar almaya başladı. Tam da bugünlerde herkesi farklı bir telaş sarmış durumda: Kimisi fazla kilolardan kurtulma derdinde, kimisi ise bu durumu fırsat bilerek o kişilerin cüzdanlarına göz dikmekte ve bilimsel olmayan yöntemlerle toplumun sağlığı ile oynamakta.

İsminde ironi içeren yeni Diyet kitabımın ve okumakta olduğunuz makalemin başlığını özellikle bu şekilde seçtim: 1 Haftada 5 Kg “Nasıl” Verilir? Çok basit: VERİLEMEZ!

Aslında kitabın veya makalenin başlığında ben size soruyorum: 1 Haftada 5 kg ağırlık kaybetmek nasıl mümkün olabilir? Siz bu kiloları ne kadar sürede aldınız? Nasıl olur da 1 hafta gibi kısa sürede 5 kg verebileceğinize inanırsınız? Neden her duyduğunuza inanıyorsunuz? Amacım, bu eser ile size doğru yolu göstermek.

Öte yandan her gün kitle iletişim araçlarında onlarca mucize diyet ile karşılaşmakta. “İsveç Diyeti, Hollywood Diyeti, Ayırma Diyeti, Renk Diyeti, Manken Diyeti, Lahana Çorbası Diyeti, Renk Diyeti, Burçlara Göre Diyet, Kan Grubu Diyeti, Amerikan Kalp Vakfı Diyeti, Atkins Diyeti, Son Şans Diyeti” ve daha yüzlerce değişik isimli veya isimsiz diyet. Peki, bu kadar çok diyet listesi ortalarda dolaşırken neden hala insanların kilo problemi var? Çünkü bu tip diyetlerin çoğu başlangıçta hızlı kilo kaybı sağlasa da, kısa bir süre sonra bu kilolar fazlasıyla geri alınmaktadır. Bu tip diyetler sağlığa zarar vermenin ve metabolizmanın bozulmasını sağlayarak ömrü kısaltmanın yanı sıra, kişinin ben bu işi başaramıyorum diyerek umutsuzluğa kapılmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak; zayıflama programı kişiye özel, bireyin benimseyip, yaşam tarzı haline getirerek uygulayabileceği, yeterli ve dengeli beslenme alışkanlığı kazandırabilecek özellikte olmalıdır. Obezitenin tedavisinde tek başına diyet tedavisi yeterli olmamakta, beraberinde egzersiz programı ve davranış değişikliği tedavisi de gerekmektedir.

Analiz: Bu haber, Uzman Diyetisyen Turgay Köse'nin gazeteye konuk yazar olarak kaleme aldığı bir metindir. Bir gazetecinin, medya mensubunun manipülasyonu olmadan, doğrudan haber kaynağından aktarılan bir bilgi metnidir. Medya manipülasyonuna uğramayan bir diyet haberinin farkı da açıkça ortaya çıkmaktadır. Örnekleme oluşturan ve medya süzgecinden geçerek yazılan haberlere yönelik yapılan analizlerde dikkat çekilen tüm hususlar, uzman diyetisyen tarafından ifade edilmektedir. Hatta haberin başlığı bile medya dili ile yazılmış kısa sürede çok kilo verme hedefini eleştirir nitelikte ironiktir.

Milliyet Gazetesi

Başlık: İrem Derici 2 haftada 9 kiloyu nasıl verdi

Spot: Yeni albümü Dantel'in tanıtımı için 12 Mart'ta Bostancı Gösteri Merkezi'nde vereceği konsere hazırlanan İrem Derici 2 haftada 9 kilo verdi.

Haber Metni: İrem Derici 'Eşim de benim yüzümden aç geziyor. Konsere kadar yemek haram' dedi. 2 haftada 9 kilo zayıfladı. İrem Derici 'Eşim (Rıza Esendemir) de benim yüzümden aç geziyor. Konsere kadar yemek haram' dedi.

Analiz: Bu haber, özellikle medya mesajlarından etkilenme ihtimali en yüksek grup olan çocuklar ve ergenler yönünden düşünüldüğünde, haber metnindeki alt metin ayrıca önem arz etmektedir. Çocuklar ve ergenler özellikle başta müzik sektörüne ait olmak üzere ünlüleri yaşam tarzlarına kadar örnek almakta ve takip etmektedirler. “Fan Club” adı verilen örgütlenmeleri ile bu ünlü kişileri nasıl benimsediklerini ve yaşamlarının bir parçası haline getirdiklerini ortaya koymaktadırlar. Bu bakımdan “Popüler şarkıları olan ünlü şarkıcı” ve “2 Haftada 9 kilo zayıflama” ifadeleri zayıflığı kutsayan, uğruna her türlü fedakarlığın yapılması meşru ve hatta zorunlu olan bir unsur olarak kavramsallaştırmaktadır. Spotta ve haber metninde yazan “Aç gezmek”, “Yemek haram” sözleri, ince bir beden için, manken görünümü için sağlığın kolaylıkla riske atılabileceği meşrulaştırılmaktadır. Bunun sonucunda zayıflama ve zayıf kalma isteğinin psikolojik bir rahatsızlık olarak ortaya çıktığı ve blumia, anoreksia nevroza gibi isimlerle tıp literatüründe yerini aldığı günümüz küresel dünyasında diyetisyenlik mesleğinin önemi hem bu hastalıklara yakalanan ya da yakalanma riski taşıyan gençlerin aileleri yönünden, hem de bizzat bu meslek sahipleri tarafından ayrıca önem kazanmaktadır ve diyetisyenliğin tercih edilebilir meslekler arasında yükselmesine neden olmaktadır.

Posta Gazetesi

23 Mayıs 2016

Başlık: Az yağlı diyetler daha zararlı

Spot: Uzmanlar, Prof. Dr. Canan Karatay'ın da daha önce dikkat çektiği gibi tereyağı, peynir ve diğer yağlı yiyecekleri keserek yapılan diyetlerin çok kötü sonuçları olabileceği konusunda uyarıda bulundu.

Haber Metni: Avrupa'nın en şişman 2. ülkesi konumunda olan İngiltere'de, Halk Sağlığı Birliği ve Ulusal Obezite Forumu yayınladıkları raporla kilo vermek için yapılan diyetler konusunda doğru bilinen bir yanlışla dikkat çekti.

Diyet listelerinin vazgeçilmez ögesi olan "az yağlı" gıdalara dikkat çeken kamu sağlığı örgütleri, bunun bir hata olduğunu, terayağı, peynir, krema gibi yağlı yiyeceklerden uzaklaşmak yerine daha çok tüketilmesi gerektiğinin altını çizdi.

Yine bu diyetlerin önemli bir ögesi olan ayçiçek yağı da "kıtı kıtına bir besin" olarak tanımlanırken, diyetleyken kalori saymamak gerektiğine ve sadece egzersiz yapmanın kilo vermeye yardımcı olmayacağına da vurgu yapıldı.

Bu iddialar diğer beslenme uzmanlarının tepkisini çekerken, raporun bazı veriler cimbızla çekilerek elde edildiği yönünde eleştirilerin de odak noktası oldu.

Ancak raporun yazarları, günümüzde uygulanan az yağlı diyetlerin modern çağın bir takıntısı olduğunu yineledi. Raporda, yapılan araştırmalarda yüksek yağ oranı ve düşük karbonhidrat dengesinin kurulduğu diyetlerin daha etkili olduğunun ispatlandığı yer aldı.

Rapora imzasını atan, Ulusal Sağlık Birliği'nin kurucu üyesi Aseem Malhotra, zayıflamak için yağ tüketmek gerektiğine ve yağın dostumuz olduğunu dikkat çekerken, Profesör Tom Sanders ise, yine de çok fazla yağ tüketmenin kilo almaya neden olacağı konusunda uyarıda bulunuyor.

Analiz: Haberde "Beslenmenin yaşamsal önemi"ne yönelik alt metinler:

Haberin başlığı "Az yağlı diyetler daha zararlı"dır. Bu başlık, "yağlı beslenmek zararlıdır" bilgisinin bugüne kadar geniş kitleler nazarında kabul edildiği, bilindiği, beslenme ile ilgili mevcut "ezber" in bu yönde olduğu yönündedir. Başka bir deyişle ilk olarak "Bugüne kadar çok yağlı beslenmek zararlıdır diye bir bilgi vardı, ancak bu değişti" şeklinde bir ön bilgilendirme yapmaksızın doğrudan "Az yağlı diyetler daha zararlı" denilerek, beslenme konusunda uzmanların sürekli güncellenen doğrulara vakıf olduğu ön kabulü sunulmaktadır.

Başlıkta beslenmenin yaşamsal önemine dikkat çeken bir diğer unsur da "daha zararlı" ifadesidir. Okuru sağlık ile ilgili olarak endişeye sevk edebilecek güçlü ve ucu açık bir ifadedir.

Haberin spotuna bakıldığında ilk sözcüğün "Uzmanlar" olduğu görülmektedir. Uzman sözcüğünün kullanımı, bu haberin inanırılığını ve okur nezdindeki kabul görme oranını arttırmaktadır. "Uzmanlar" sözcüğü öyle etkili ve yeterli görülmektedir ki, bu uzmanların tıp, diyetisyenlik, spor eğitmenliği gibi olası hangi alana ait olduğu spotta hiç belirtilmemiş, metin içinde de yalnızca " İngiltere Halk Sağlığı Birliği ve Ulusal Obezite Forumu" bilgisi aktarılmıştır. Bu birliğin temel formasyonunun ne olduğu

bilgisi yer almamakta; ancak metin içindeki "Diğer diyetisyenler" ifadesinden, diyetisyen formasyonlu bir birlik olduğu sonucuna varılabilmektedir.

"Uzman" ve "Beslenme" sözcüklerinin bir araya gelmesi ve "Daha zararlı" gibi güçlü bir ifade taşıyan başlık ile haber haline getirilmesi, haberin "tıklanma" formülüne uygun hale getirilmesine yetmiştir.

Türkiye'nin en çok okunan kitle gazetelerinden birinde bu alt metinler ile çıkan haberler, okur nezdinde "uzman" bilgisini bir talep nesnesi haline getirmekte; "Uzmanlar" artan iş imkanları ile birlikte maddi olarak olumlu bir sürece doğru ilerlerken, basında yer almak ve toplumda takdir edilmek gibi maddi-manevi çok yönlü bir tatmin yaşamakta; bu da beslenme uzmanlığı gibi meslek dallarının talep edilebilirliğini arttırmaktadır.

Posta Gazetesi

04 Mayıs 2016

Başlık: 5. Diyet Şenliği Başlıyor

Spot: Uzman Diyetisyen Dilara Koçak, Radyo Programcısı Geveze, Egzersiz Uzmanı Murat Bür, Lezzet Yazarı Aydan Üstkanat, Fotoğrafçı Blogger Yeşim Mutlu, Diyetisyen Güneş Aksüs, Diyetisyen Seren Aksüs gibi isimlerle söyleşiler, vücut analizleri, binlerce ikram, binlerce hediye, hepsi ücretsiz, hepsi 13-14 Mayıs'ta City's Nişantaşı'nda düzenlenecek Diyet Şenliği'nde

Haber Metni: Her yıl diyetisyendunyasi.com tarafından düzenlenen "Diyet Şenliği" beşinci kez 13-14 Mayıs tarihleri arasında City's Nişantaşı AVM'de düzenlenecek ve ziyaretçilere tamamen ücretsiz olacak.

"Diyet yapmak şenliktir, yasaklar bütünü değildir" sloganıyla düzenlenen Diyet Şenliği her yıl, beden ve ruh sağlığına dikkat etmek isteyen bilinçli tüketicileri, sağlıklı yaşama destek veren ulusal ve uluslararası pek çok markayla buluşturuyor.

Ara Başlık: Dünyaca ünlü markalar 5. Diyet Şenliği'nde

Sağlıklı beslenmeyi destekleyen, sağlık ürün ya da hizmetleri olan, insan sağlığına önem veren Algida'dan Becel'e, Lipton'a, Barilla'ya, California Ceviz Komisyonu'ndan Easyfood'a, Komşufırın'dan Nescafé'ye, Nesquik'ten Nbl Probiotic'e, Wasa'ya, Cappy'den Damla'ya, Doğandan'a, Peyman'a, Çıtır Elma'ya, Juico'ya, Red

Krill Oil'e, Saka'dan Sambucol'e ve Uno'ya kadar pek çok marka Diyet Şenliği'ne katılıyor.

Ara Başlık : Geçtiğimiz yıl 50 binden fazla katılımcıyı ağırladı

5 yıldan bu yana İstanbul'dan başlattığı dalga ile Türkiye çapında "Kendimi seviyorum, sağlıklı besleniyorum" bilincini ziyaretçilerine aşıl原因 ve geçtiğimiz yıl 50 binden fazla katılımcıyı ağırlayan Diyet Şenliği, diyetin ancak renklendirilirse sürdürülebilir olabileceğini anlatıyor.

Ara Başlık: Tüm etkinlikler iki gün boyunca tamamen ücretsiz

Diyet Şenliği'nde, iki gün boyunca tamamen ücretsiz olarak pişirme atölyelerine katılmak, stantlardan hediye almak, ücretsiz vücut analizi (yağ & kas ölçümü) yaptırmak, ücretsiz market & restoran indirimlerinden faydalanmak, ücretsiz uzman söyleşilerini dinlemek ve sevdiği uzmanların imza günlerinde kitap imzalatmak mümkün.

Ara Başlık: Sağlıklı yaşamı destekleyen markalar da şenlikte

Sağlıklı besin üreten ve sağlıklı yaşamı destekleyen firmalar da Diyet Şenliği'nde ürünlerini, sağlıklı yaşama gönül vermiş katılımcılara tanıtma ve tattırma şansına sahip olacak.

Analiz: Haberin başlığı "5. Diyet Şenliği başlıyor"dur. Bu başlıkta sağlıklı beslenme, diyetisyenlik gibi kavramların okur algısında olumlayan alt metinler şu şekilde analiz edilebilir:

-Belirli bir alanda gelenekselleşen ve devam eden etkinlikler, o alanın kurumsallaştığına, toplumda kabul gördüğüne ve saygın bir kimlik kazandığına işaret etmektedir. Başlıkta yer alan "5." ifadesi de diyet ile, diyetisyenlik ile ilgili kurumsallaşmış bir etkinliğin varlığını göstermektedir

-Başlıktaki "şenlik" ifadesi, doğrudan olumlu, mutluluk verici bir anlam taşımaktadır. Gerek sağlıklı beslenme ile ilgilenen ve "uzman" süzgecinden geçmiş bilgiyi talep eden okur cephesinde; gerekse meslek seçimine karar verme aşamasındaki bir genç cephesinde "davetkar" bir söylemdir. Diyet gibi "Sevdiği yiyeceklerden mahrum kalma" gibi itici bir anlama gelebilecek bir süreç, "şenlik" gibi neşe ve coşkuya gönderme yapan bir anlam ile bütünleşmiştir ve olumlanmaktadır. Başka bir ifade ile diyetisyenler hedef kitesine "Mahrum kalmak" algısı yerine, "Şenlik yapmak" algısı ile sunulmaktadır.

Haberin spotu incelendiğinde ise "Uzman diyetisyen Dilara Koçak... gibi isimlerle söyleşiler" denilerek, bir beslenme uzmanı ile söyleşi yapmanın, onu medya aracılığı ile değil, birebir iletişimde de dinleyebilmenin adeta bir hediye olduğu vurgusu yapılarak, diyetisyenliğin saygınlığı ve toplumda göreceği ilgi vurgulanmaktadır. Ayrıca diyetisyenliği cazip hale getiren "binlerce ikram", "binlerce hediye", "hepsi ücretsiz" gibi tamamı olumlu içerikte, eğlendirici ifadeler ile karşılaşılmaktadır. Diyet-sağlıklı beslenme-diyetisyenlik kavramları hem okur algısında olumlu ve yapıcı bir içerikte ağırlık kazanırken, buna paralel olarak meslek seçimi aşamasındaki gençler için de belirleyici olabilmektedir. Etkinliğin "City's nişantaşı AVM" gibi magazin haber dilinde "lüks", "iyi yaşam", "kaliteli yaşam", "keyifli yaşam" gibi yan anlamlar çağrıştıran ifadeler ile sunulduğu bir mekanda gerçekleştirilmesi de bu meslek dalının "keyif" yönüne dikkat çekerek tercih edilebilirliğini arttırmaktadır. Çünkü haberi okuyan meslek seçimi aşamasındaki bir genç "İsim yapmış iyi bir diyetisyen, toplumda saygı görür, lüks tüketim ile özdeşleşebilecek mekanlarda bulunur, maddi manevi tatmin yaşar" şeklinde özetlenebilecek bir fikre kolaylıkla yönelebilecektir.

Diyetisyenlik mesleğini cazip hale getiren diğer unsurlar ile haberin ara başlıklarında da karşılaşılmaktadır. Ara başlıklarda yer alan ifadeler yine bu mesleği icracı ve muhatap nezdinde en cezbedici ifadeler ile olumlamaktadır:

"Dünyaca ünlü markalar"

"50 binden fazla katılımcı"

"Sağlıklı yaşamı destekleyen markalar" gibi ifadeler, maddi-manevi "Kaliteli yaşam" vurgusu yapmaktadır. Küresel ekonomik güçlerin bile desteklediği ve var olduğu sağlıklı beslenme dünyasında ilgi görmemek ve başarılı olmamak imkansız gibidir. Günümüzün saygınlık anlayışının ağırlıklı olarak "dış görünüş" üzerinden inşa edildiği yeni medya çağında, bir yandan dış görünüşünü güzelleştirirken, bir yandan da "sanal dünya"da sunulan "üst düzey" yaşamlara yapılan göndermeler diyetisyenliği cazip bir konuma yerleştirmektedir.

Haber metni incelendiği zaman da tamamen olumsuz ifadeler ile karşılaşılmaktadır. Diyet yapmanın, insanları sevdiği yiyeceklerden mahrum bırakan bir yasak sistemi değil, tam tersine eğlenceli bir süreç olduğu konusunda, okur nezdinde "dediği tartışmasız kabul gören kişi" algısı ile takdir gören "uzman" referanslı bir söylem ile karşılaşılmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye'nin en geniş hedef kitleye ulaşabilen gazetelerinin kurguladığı dil, diyetisyenlik mesleğinin çok yönlü kazancı olan bir alan olduğu yönündedir. Bu kazançlar:

-Günümüz sosyal medya dünyasında toplumda var olabilmenin, saygınlık kazanmanın, ilgi görmenin başlıca yolu dış görünüşten, ince bir bedenden geçmektedir. Bu nedenle insanları "zayıflatabilecek" meslek dallarına yönelik talep artmıştır. Bu da diyetisyenliğin maddi getirisi yüksek bir dal olduğuna işaret etmektedir.

-"Sağlıklı beslenme" konusu psikoloji biliminin literatüründe de yer almaya başlayan bir "takıntı" halini almıştır. Bu nedenle bu konuda ettiği söz dinlenir "uzman" kişilerin göreceği ilgi ve saygı da artmaktadır.

-Özellikle başta televizyon olmak üzere kitle iletişim araçları diyetisyenler ile mülakat yapmakta, hatta onlara TV programcılığı, köşe yazarlığı, kitap yazarlığı gibi yan kazanç-itibar alanları da söz konusu olmaktadır. Örneğin bir nöroloji uzmanının medya dünyasında yer bulma ihtimali bulunmazken, beslenme uzmanları artık profesyonel iletişimcilerle aynı işi yapabilmektedir.

Posta Gazetesi

12 Ağustos 2016

Başlık: Kopya diyetler tehlike saçıyor

Spot: Diyetisyen Özge Akar Özyaman, her hastaya özel ve ayrıntılı olarak hazırlanan diyet listelerinin kopyalanıp uygulanmasının tehlikeli olduğunu söyledi

Haber Metni: Hastalarına hazırladığı diyet listelerinin bazı dolandırıcılar tarafından kopyalanıp parayla satıldığını, konuyu yargıya taşıyacağını belirten Diyetisyen Özge Akar Özyaman "Diyet listelerim dolandırıcılar tarafından 20 liraya satılıyor. Bu öncelikle hukuki yönden bir suç. Diğer yandan satın alıp uygulayanlar için çok tehlikeli" dedi. Özyaman, şöyle devam etti:

"Diyet listeleri, bu konunun eğitimini almış diyetisyenler tarafından, bilimsel yöntemlerle ve kişiye özel olarak hazırlanması gereken listelerdir. Bizim her diyet listemiz kişinin kan tahlili sonuçları, yaşı, kilosu, boyu, yağ oranı, yaşam şekli gibi birçok faktöre göre özel hazırlanır. O kişi için haftanın hangi günü, hangi öğünde, hangi gıdanın, kaç adet veya gram yeneceği belirtilir. Dolayısıyla bir kişinin diyet listesini başkasına uygularsanız çok ciddi sağlık sorunları yaşanabilir."

Analiz: Haber başlığı "Kopya diyetler tehlike saçıyor"dur. Buradaki alt metin incelendiğinde beslenme gibi insanlık var olduğundan beri sürdürülen doğal bir davranışın "uzmanlara" emanet edilmediği takdirde çok ciddi sorunlara yol açabileceği vurgusu ile karşılaşılmaktadır. Beslenme "iş"inin, rastgele bilgiler ile, başkalarının, başka "uzmanlardan" edindiği bilgiler ile sürdürülmesi halinde saçılacak tehlikelere maruz kalınacağı, bu tehlikelerin de insanın en değerli varlığı sağlığı etkileyeceği mesajı verilmektedir. Başka bir ifade ile başlığın alt metnini "Beslenmenizi uzmanlar ile düzenleyin. yoksa sağlığınızı kaybedersiniz" şeklinde okumak mümkündür. Önemi ve gerekliliği bu kadar güçlü konumlandırılan bir meslek grubunun tercih edilebilirliğinin artacağını belirtmek gerçekçi bir yaklaşım olacaktır..

Hürriyet Gazetesi

19 Ağustos 2016

Başlık: Bikini vücuduna kavuşmak için geç değil

Spot: Daha sıkı ve seksi bir vücuda kavuşmak sandığınız kadar zor değil. Beslenmenize özen gösterip spor alışkanlığınızı gözden geçirerek siz de plajlarda boy gösterebilirsiniz!

Haber Metni: Yaz mevsiminin ortalarına geldiğimiz şu günlerde basit ama etkili beslenme ve egzersiz önerileriyle kısa zamanda hayalinizdeki bikini vücuduna kavuşabilir ve plajlarda sıkı fiziğinizle dolaşabilirsiniz. Bikini içerisinde özgüvenli görünmek, daha sıkı ve seksi vücut hatlarına kavuşmak için şok diyetlere ve aç kalmaya ihtiyaç duymadan ideal bir görüntü elde edebilirsiniz.

Ara Başlık: İşte bikini vücuduna kavuşmak için başlıca beslenme ve egzersiz önerileri

Öncelikle şok diyetler ve hızlı kilo vermenizi vadeden tehlikeli beslenme programları yerine bilinçli ve sağlıklı kilo vermenizi sağlayacak diyetlere uyun. Diyetinizi sıkı bir egzersiz programı ile takviye etmeniz hayalinizdeki vücuda kavuşmanızı kolaylaştırır.

Günde en az 45 dakika tempolu yürüyüş veya koşunun yanında tüm vücut kaslarınızı çalıştıracak squat ve lunge gibi egzersizlerle basen, kalça ve bacak bölgelerinizi şekillendirebilirsiniz. Çömelme hareketi olan squatta baldırlar yere 90 derece olacak şekilde eğilip kalkın. Bu hareketi isterseniz ağırlıklı da çalışabilirsiniz. Kısa zamanda kalça ve bacaklarınızın şekillendiğini göreceksiniz.

Kahvaltı öğününü atlamamalı ve gün boyunca az ama sık aralıklarla yemek yemeye özen göstermelisiniz. Kaliteli karbonhidratlar olan tahıllar ve yulaflara diyet listenizde bolca yer vermeli, protein ve sebzeleri de dengeli bir şekilde tüketmelisiniz.

Yeşil çay metabolizmayı hızlandırıcı etkiye sahip olduğu için her gün en az bir bardak yeşil çay içmelisiniz. Günde en az 3 litre su tüketerek beslenme ve diyet programınızı desteklemelisiniz.

Ara öğünlerde meyve, ceviz ve badem gibi atıştırılabilirleri belirli oranlarda tüketerek olabilecek açlık krizlerinin önüne geçebilir ve vücudunuz için gerekli vitamin ve mineralleri alabilirsiniz.

Analiz: Bu haber, doğrudan diyetisyenliğin yanı sıra, spor eğitmenliği gibi yine dış görünümü değiştirmeye ve medyanın sunduğu güzellik şablonuna göre şekillendirmeye rehberlik edecek meslekleri cazip hale getirir niteliktedir.

Haberin başlığı “Bikini vücuduna kavuşmak için geç değil!”dir. “Bikini vücudu” tanımlaması yine gazetecilik jargonu dâhilinde araştırıldığında özellikle mayo, iç giyim defile ve katalog çekimlerinde görev alan profesyonel mankenlerin fiziki görünümüne gönderme yapıldığı anlaşılmaktadır. Yağ oranı düşük, kas oranı yüksek, ince – olması gereken kilonun bile altında- düzenli ve programlı diyet ve egzersiz ile elde edilen, “Güçlü, ince ve seksi bir beden”^b olarak tanımlanmaktadır. Bu haber başlığı “Sadece manken ve fotomodeller değil, herkes bikini vücuduna sahip olmalı” ön kabulüne sahiptir. “Kavuşmak” sözcüğü ile bikini vücudu tabir edilen profesyonel manken görünümüne sahip olmanın ne kadar istenilesi bir hal olduğu algısı pekiştirilmektedir. Zira “Kavuşmak” çok özlem duyulan unsurlar için kullanılan bir sözcüktür (Aileye, memlekete, vatana, yuvaya, sılıya kavuşmak). Demek ki bikini vücuduna sahip olmak bu seviyede bir özlem unsurudur. Başlıktaki “Geç değil” şeklindeki ünlem işareti ile güçlendirilen ifade de yaklaşmakta olan Eylül ayna gönderme yapılmakta ve okurun bilinçaltına “Daha deniz mevsimi kapanmadı. Toplum içinde var olmanız, onaylanmanız, ilgi ve takdir görmemiz, kabul edilmeniz için şart olan ideal dış görünüş ölçülerine “kavuşabilir” ve bunu deniz kıyafetlerinizle herkese gösterebilirsiniz” mesajı verilmektedir.

Spotta yer alan “Plajlarda boy gösterme” ifadesi de medyanın oluşturduğu ideal dış görünüşe kavuşarak başkaları tarafından onaylanma isteğine cevap verir niteliktedir. Spottaki “Daha sıkı ve seksi bir vücut” söylemi, bir kitle gazetesinin okurları arasında yer alan ve “bikini vücuduna sahip olması gerekmeyen” herkesi bu görünüme sahip olmanın yollarını okumaya ve “gereğini yapmaya” çağırılmaktadır.

^b Women’s Health Dergisi internet sitesi (<http://www.womenshealth.com.tr/bikini-vucudu-egzersizleri/>)

Haber metni incelendiğinde de bikini vücudu tanımlamasıyla kastedilen görünümün yüceltildiği, olumlandığı ve okurun “ya böyle görün, ya da hiç görünme” şeklinde bir algıya sevk edildiği görülmektedir. “Hayalinizdeki bikini vücudu” cümlesi, tüm okurların profesyonel manken fiziğine sahip olmayı hayal ettiği ön kabulüne işaret etmektedir. “Özgüvenli görünme”nin yolu da (özgüvenli olma değil, özgüvenli görünme ifadesi kullanılmıştır. Haber metninde “sıkı ve seksi vücut hatları” özgüvenin ön şartı olarak sunulmaktadır. Metnin devamında bu var olmanın başlıca ve en önemli şartı olan ideal dış görünüş şablonuna kavuşmak için gereken beslenme ve egzersiz önerileri detaylı bir şekilde aktarılmaktadır.

Medyanın bu kadar yaygın ve etki alanı geniş olmadığı dönemlerde, doğal beslenen, günlük hayatın çalışma rutini içinde hareketli bir yaşam sürdüren, günümüzde 50-90 yaş aralığında bulunan kişiler sağlıklı hayatlarını devam ettirmekteler ve yaşamları boyunca da beslenme ve egzersiz konusunda profesyonel danışma almayanları çoğunluktadır. Bununla birlikte özel televizyonların yaygınlaşmaya başladığı 90’lı yılların ortası ve internetin hızla günlük yaşamda yerini aldığı 2000’li yıllarda medyanın sunduğu ideal dış görünüşe ulaşmak, doğal sürecinde gerçekleşememekte, bireyler uzman yardımına başvurma gereksinimi (medya dili ile oluşturulan yapay gereksinim) duymaktadır. Bu durum da beraberinde gençlerin diyetisyenlik ve egzersiz uzmanlığı gibi mesleklere yönelimini arttırmaktadır.

Hürriyet Gazetesi

24 Temmuz 2016

Başlık: Hangisi daha kalorili, buyurun tahmine!

Spot: Yaz demek, diyet demek. Kalori hesabı demek. Peki hangi yiyecek kaç kalori, biliyor musunuz? Bakalım karşılaştırmalı kalori testini geçebilecek misiniz? İki gıda maddesi arasında hangisi daha kalorili, tahmin etmeye çalışın.

Haber Metni: Bu haber bir test formatındadır. Tuz-karabiber, barbekü sos-mayonez, baklava-künefe, havuç suyu-vişne suyu, şeftali-kayısı, enginar-brokoli, mısır cipsi-patates cipsi, yeşil zeytin-siyah zeytin, Türk kahvesi-Americanos gibi farklı besin gruplarından seçilen iki gıdadan hangisinin daha yüksek kalorili olduğu okura sorulmaktadır. Gıda fotoğrafının üstüne tıklanıp seçim yapıldığında okur doğru veya yanlış cevap verdiğini görmektedir.

Analiz: Bu haber öncelikle göstermektedir ki başta televizyon ve internet olmak üzere medyanın ulaştığı alan genişliği ve etki gücü daha zayıf olduğu dönemlerde varlığından bile haberdar olunmayan sözcükler, günümüzde günlük konuşma dilinin

doğal birer unsuru olmuştur. Kalori sözcüğü, her bir besin ögesinin gram başına belli bir kalori değeri olduğu bilgisi, medya aracılığı ile günlük yaşam diline yerleşip yaygınlaşmadan önce, profesyonel jargona ait bir ifade olagelmıştır.

Haberde okurların farklı besin gruplarından gıdaların kalori değerlerini bilme veya bilmeme hali sorgulanmaktadır. Nasıl ki bir tıp doktorunun bilebileceği ve doktor olmayanların bilmek zorunda olmadığı bir bilgi olan “İnsan iskeletindeki her bir kemiğin ismi” bir profesyonel jargon unsuru ise, besinlerin kalori değeri bilgisi de öyledir. Burada farklı olan bu bilginin, dış görünüş üzerinden inşa edilen onaylanma algısı nedeniyle, dış görünüşü şekillendirme özelliği olmasıdır.

Haberin spotu incelendiğinde de “Yaz demek diyet demek”, “Yaz demek kalori hesabı demek” denilerek, aslında yılın yorgunluğunu atmak, yeni yerler tanımak, aile arkadaşlar gibi yakınlarla daha çok zaman geçirmek gibi amaçlara hizmet etmesi beklenen tatil, diyet ve kalori hesabına indirgenmiştir. Çünkü medya dili, kendini gerçekleştirmenin yolu olarak yine kendisinin inşa ettiği bir ideal dış görünüş algısı sunmaktadır.

Hürriyet Gazetesi

31 Ağustos 2016

Başlık: 'Neden kilo veremiyorum' diyenler dikkat!

Spot: Siz de kilo vermenize engel olan alışkanlıkları tespit edebilir ve gerekirse profesyonel bir destek alarak sağlıklı ve formda bir vücuda kavuşabilirsiniz.

Haber Metni: (Metin çok uzun olduğu için, anlamı bozmayacak şekilde özetlenerek aktarılmıştır)

Aylarca diyet yapmanıza rağmen kilo veremiyorsanız belki de zayıflama konusunda bazı hatalar yapıyor olabilirsiniz. Kilo verme konusunda yapılan hatalar hem kilo vermenizi engeller hem de bütün emeklerinizin boşa gitmesine neden olur. Bu nedenle siz de kilo vermenize engel olan alışkanlıkları tespit edebilir ve gerekirse profesyonel bir destek alarak sağlıklı ve formda bir vücuda kavuşabilirsiniz. İşte kilo vermenize engel olabilecek bazı nedenler:

1. Gerçekçi Olmayan Zayıflama Hedefleri Belirlemek

(.....) kilo verme hedefinizi zamana yaymak ve gerekirse bir diyetisyen eşliğinde zayıflamak en akıllıca yöntem olacaktır.

2. Kalori Miktarını Aşırı Derecede Azaltmak

(.....) ölüm rejimleri veya açlık oruçlarına girmek yerine dengeli ve az az yemek yemek metabolizmanızın hızını artırır ve uzun vadede çok daha fazla kilo vermenizi sağlar.

3. Egzersiz Yapmamak

Bu yüzyılda spor ve egzersizin önemini artık herkes biliyor. Sadece diyetle yapılan zayıflama çabaları uzun vadede amacına ulaşsa bile sizi kas yönünden zayıf ve sarkık bir vücut ile baş başa bırakır. Bunun yerine diyetinizin yanında her gün yarım saat yapılan koşu, yürüyüş veya yüzme gibi kardiyo egzersizleri hem sağlıklı kilo vermeye yardımcı olur hem de fit bir görünüm kazanmanızı sağlar. Dilerseniz profesyonel bir kişisel eğitmeninden dersler alarak da egzersiz programınızı verimli hale getirebilirsiniz.

4. Az Su İçmek

(.....) sağlıklı kilo verme sürecinde günde en az 3 litre su tüketmeli ve egzersiz sırasında da en az yarım litre su tüketmeye özen göstermeliyiz.

Analiz: Haberin başlığının alt metni hali hazırda bir ön kabulü yansıtmaktadır: Kilo vermek ve ince olmak gereklidir. Kilo verme çabası içinde olmak doğaldır. Bu çabaya rağmen kilo veremiyorsanız haberi tıklayın. Başlığı okuyan bireylerin, kilo verme çabası içinde olmasalar dahi, oluşturulan "kilo vermek elzemdir" ön kabulü ve ortak paydası karşısında kendilerini sorgulaması ve bilinç altı suçluluk duygusu hissetmeleri mümkündür.

Haberin spotu incelendiğinde de benzer anlamlara çıkan alt metnin kodlandığı görülmektedir. "Alışkanlıkların tespit edilmesi ve değiştirilmesi", "Profesyonel destek", "Formda vücut" ifadeleri, okurun ince beden ortak paydasında ikna edilmesi, suskunluk sarmalı kuramında deneyler ile kanıtlanan "dışlanma korkusu" motivasyonu ile önerilen davranış şablonuna yönelmesi söz konusu olmaktadır. Okur, formda bir vücut için uzman desteği almaya yönlendirilmektedir. Diyetisyenlik mesleği sadece bir lüks olmaktan çıkıp, bireylerin doğal gereksinim kalemlerinden biri haline gelmektedir. Bunun doğal sonucu da bu mesleğin kurumsallaşması ve gençlerin tercih sırasında giderek yükselmesidir.

Haber metni incelendiğinde "Bir diyetisyen eşliğinde zayıflamak en akıllıca yöntem olacak" ifadesi ile karşılaşılmaktadır. "Zayıflamak" "Diyetisyen" "Akıllıca". Aynı cümlede kullanılan bu ifadeler, tartışmaya açık olmayan mutlak doğru "zayıflamak" idealine giden yolda, akıllı bir insanın izleyeceği yolu açıkça işaret etmektedir. Zayıflamak öyle

tartışmaya kapalı mutlak bir doğrudur ki, "ölüm rejimleri", "açlık oruçları" bile göze alınmaktadır. Başka bir ifade ile ince ve formda bir beden, sağlıktan ve hatta yaşamdan bile daha değerlidir. Böylesi bir algıyı yıllarca yayınladığı haber içerikleri ile okur algısında oluşturan medya, bu haber ile "sorumlu gazetecilik bilinci" içerisinde okurunu bilinçlendirmeye çalışmakta ve ideal bedene uzman desteğinde kavuşmasını salık vermektedir. Metindeki bir diğer ifade "Bu yüzyılda spor ve egzersizin önemini artık herkes biliyor" da yine ön kabuller içeren, belli doğruları okuruna kodlayan bir niteliktedir. Burada bir alt metin okuması yapılacak olursa: "Küreselleşme sürecinde köy haline gelen dünyamızın tek gerçeği 'güzel' görünmektir. Bizim önerdiğimiz şekle sahip olmaktır. Manevi olanın, maddi olan üzerinde yükseldiği tüketim toplumunda, "tüketim değeri olan bir meta" olmak istiyorsanız, diyetin yanı sıra sizi sarkmaktan koruyacak, daha sıkı hatlara kavuşmanızı sağlayacak ikinci unsur spor ve egzersizdir" kodlaması ile karşılaşılacaktır. Bu haberde diyetisyenliğin yanı sıra egzersiz alanında da uzman yardımına baş vurulması gerektiği (fit ve ince bir vücut ve bunu sağlamak için başvurulacak yöntemlerin lüks değil gereksinim olduğu) vurgulanmaktadır.

Akademisyen Beslenme ve Diyet Uzmanlarının Görüşleri

Araştırmada, medyanın haber dili ile okurları ince bir bedene sahip olmanın gerekliliği ve bunu sağlamak için diyetisyen desteği alınması gerektiği konusunda nasıl yönlendirdiği söylem analizi ile incelendikten sonra, konunun beslenme ve diyet uzmanları yönünden de değerlendirilmesi için üniversitelerin Beslenme ve Diyetetik Bölümlerinde eğitim veren akademisyenlerin değerlendirmelerine de yer verilmiştir.

Selçuk Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü Öğretim Görevlisi Ezgi Toptaş BIYIKLI

BIYIKLI, Medya içeriklerinin toplumun diyetisyenlere olan yönelimindeki etkisi ile ilgili olarak şu görüşleri ifade etmektedir: "Evet basında çıkan haberlerin ve diyetisyenlerle yapılan röportajların toplumda sağlıklı beslenme konusundaki farkındalığın artmasında etkili olduğunu düşünüyorum. Gerekli durumlarda diyetisyenlere başvurulması konusunda teşvik edici olabiliyor. Fakat diyet kişiye özel planlanması gerektiğinden medyada verilen bazı diyet önerilerinin riskli olduğunu da belirtmek isterim.

Bireyin sağlık durumuna göre verilecek beslenme önerilerinin farklı olması gerekmektedir. Medyadaki beslenme önerilerinin sadece beslenme uzmanı yani diyetisyen kişiler tarafından verilmesi de büyük önem taşımakta".

Ezgi Toptaş BIYIKLI, meslek seçme aşamasındaki gençlerin diyetisyenlik mesleğine yöneliminde medyanın olası etkisi ile ilgili olarak da : "Evet katılıyorum. Önceki yıllarda insanlar diyetisyenliğin anlamını bilmiyordu. Basında ve medyada mesleğe gösterilen ilgi öğrenciler için de teşvik edici olmakta" şeklinde değerlendirme yapmaktadır.

Hacettepe Üniversitesi Diyetetik Anabilim Dalı Eski Başkanı (2012) Prof. Dr. Gül- den KÖKSAL

Öğrencilerin Beslenme ve diyetetik bölümünü seçme oranlarındaki artışa ilişkin olarak Türkiye'nin bu alanda eğitim vermeye başlayan ilk üniversitesi Hacettepe Üniversitesi'dir. Bölümün eski Anabilim Dalı Başkanı KÖKSAL, 24.01.2012 tarihli Haber Türk gazetesine verdiği mülakatta: "Son zamanlarda zayıflama diyetleri, medyatik ve estetik baskılar kadının beslenmeyle olan ilişkisini etkiliyor. Erkeklerin de spor ve performans ile ilintili olarak bilinçli ve düzenli beslenmeleri çok arttı. Meraklısının fazla olması, yeni fakültelerin de açılmasıyla beslenme ve diyetetiğe olan ilgi oldukça arttı" şeklinde görüş belirtmektedir. Prof. Dr. KÖKSAL, bireylerin diyetisyenlere başvurularındaki artış nedenlerini irdelerken "Medyatik ve estetik baskılar" ifadesini kullanmaktadır. Araştırma örnekleminde söylem analizine tabi tutulan haber metinleri de Prof. Dr. KÖKSAL'ın görüşünü destekler niteliktedir.

Yeditepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölüm Başkanı Prof. Dr. Baki Serdar ÖZTERCAN

24.01.2012 tarihli Haber Türk gazetesine verdiği mülakatta "4 senedir öğrenci alıyoruz. İlgi her yıl artıyor. Boş kontenjan kalmadı ve puanı giderek yükseliyor. Mezunların iş olanakları da her geçen gün artıyor" görüşünü belirtmiştir. ÖZTERCAN'ın ifade ettiği gibi mezunların iş olanakları her geçen gün artmaktadır. Çünkü bireyler beslenme ile ilişkili sağlık sorunlarının giderilmesi amacıyla olduğu kadar, daha da fazla bir oranda ideal fiziki görünüme kavuşmak amacıyla uzmanlara da-

nışma yolunu tercih etmektedir. Bu yönelişin de altında yatan neden, toplum genelini başlıca bilgilenme kaynağı olan ve tek ortak payda oluşturucusu olan medya içerikleridir.

Tartışma

Küreselleşme süreci İngiltere'de gelişen ilk Sanayi Devrimi ile başlamış olsa da, asıl ivmesini kitle iletişim araçlarının tür ve yaygınlık olarak toplumdaki yerini almasıyla kazanmıştır. Her bir kitle iletişim aracı türü, etki alanını bir öncekinden çok daha hızlı genişletmiştir. Gazetelerin küresel ölçekte yaygınlaşması yüzyıllar almıştır. İlk televizyon kanalı 1928'de Amerika'da yayın hayatına başlamış, tüm dünyada kullanılabilir hale gelmesi ise 70'li yılları bulmuştur. İnternet ise on yıllar içerisinde küresel kullanım ağının oluştuğu ve milyonlarca kullanıcıya ulaşılan kitle iletişim aracıdır. İletişim kuramcısı Marshall McLuhann'ın bilindik ifadesi ile dünya küçük bir köy haline gelmiştir. Dünyanın en uzak köşelerinin birbirinden haberdar olduğu, anlık bilgilenmenin mümkün olduğu, uzak ve mesafe kavramlarının önemini yitirdiği yeni bir dünya ve toplum görünümü ortaya çıkmıştır. Küreselleşme sözcüğü ile adlandırılan bu sürecin farklı disiplinler dahilinde yapılan çok sayıda tanımı olduğu gibi, sürecin olumlu yönlerine dikkat çeken veya süreci eleştiren bilim insanları bulunmaktadır. Küreselleşmeye yönelik olumsuz eleştirileri içeren literatür tarandığında karşılaşılan ilk kavramlardan biri "tek tipleşme" olmaktadır. Bu tek tipleşmenin içinde giyim-kuşam, yeme alışkanlıkları, müzik-sinema 'endüstrisi'ne ilişkin ürünlere yönelik beğeni ve talepler gibi maddi unsurların yanı sıra, bu unsurları kapsayan ve kökleri çok daha derin bir genel algı inşası da bulunmaktadır. Başka bir ifade ile, hayata dair tek tip bir anlamlandırma kalıbı, "doğru-yanlış ölçütü" oluşmakta ve medya içerikleri ile güçlenmektedir.

Medya, sağlıklı kilo aralığı içindeki bedenleri bile "şişman, iri, kilolu, yağlı, fazlalıkları var" gibi ifadeler ile "olmaması gereken" sınıfında konumlandırmaktadır. Daha da ileri giderek alaycılığa varan bir söylem oluşturmaktadır. Medyanın dil üzerinden kurguladığı ideal beden ölçüsü, podyum mankeni görünümüdür. Bu, tıp biliminin mevcut verilerine göre sağlıklı kilo ağırlığının bile altında kalan bir görünümdür. Medyanın ideal beden olarak sunduğu manken bedenine yakın kilo ağırlığında bulunması halinde meydana gelebilecek sorunları Acıbadem Kadıköy Hastanesi Endokrinoloji uzmanı Prof. Dr. Selçuk Can şu şekilde ifade etmektedir: "Vücut ağırlığının zayıf olmasının olumsuz sağlık sonuçları olduğu gibi bireyin karakterine de negatif etkileri olabilir. Zayıf kişilerin vücut dirençleri düşük olur, kolaylıkla mikrop kapabilirler. Normal kilolu bir kişinin bağışıklık sistemi bu mikropları kendi akyuvarları ile

temizlerken zayıf kişilerde bu her zaman mümkün olmamaktadır"^c. İdeal beden manken tanımı ile ölçülendirilmesi ve olması gereken ölçüler bütünü haline gelmesi, bireylerin "kendilerini fazla kilolu, yeterince güzel değil olarak algılamalarına ve sürekli diyet yapma eğilimine girmelerine' yol açmaktadır" (Atik ve Örtün, 2008, s. 19). Buna rağmen, medyada sorumlu yayıncılık anlayışının dışına çıkan bir "ince bedeni yüceltme" söyleminin varlığı söz konusudur.

Küresel dünyanın oluşturduğu toplum ise kitle toplumu olarak ifade edilmektedir. Kitle toplumu "kitleleşmiş insanların oluşturduğu, insanlar arasındaki başlıca iletişim biçiminin kitle iletişim araçları ile gerçekleştiği modern toplumsal formasyonu dile getirmek için kullanılan bir nitelemedir" (Mutlu, 1995, s. 213). Kitle iletişim araçlarının içeriği kitle toplumunun ortak paydasını oluşturmaktadır. Bu ortak payda, olması istenen şekilde bilgilendirici, tüm bilgiler arasında topluma seçim yapma şansı tanıyan ve bu seçimden dolayı dışlamayan bir yapıda değildir. Okuma, araştırma, bilgilenme üzerinden bir kimlik inşası yerine, meta üzerinden bir kimlik inşası sunulan bir yapıdadır. Bu süreçten en çok etkilenen kesim ise çoğunluğu oluşturan eğitim ve kültür düzeyi nispeten az olan kesimdir. "Çağımızda insanlar kültürel sermayeden yoksun olduklarından dolayı ruh ve beden bütünlüğü içerisinde birey olarak değer görmezler, bedensel sermayeleriyle ön plandadırlar" (Kızılcılık, 2003, s. 90). Kültürel birikimden yoksun olmaları da yine küreselleşme sürecini harekete geçiren ve devam ettiren başlıca unsurlardan medyanın yönlendirmesinin bir sonucudur. Medya, eğlendirici içeriği, en ciddi bilim-sağlık haberlerini bile magazinleştirerek sunması, konuları derinlemesine ve çok yönlü işlemek yerine "spot haberciliği" ile yüzeysel ele alması ve en çok da tüketime yönlendiren dili ile bunu yapmaktadır. Sosyal bilimlerde literatüründe "tüketim toplumu" olarak kavramsallaştırılan yapının oluşmasında medyanın meta üzerinden inşa ettiği dünyanın etkisi azımsanmayacak düzeydedir. "Tüketilen şeyler arasında diğer nesnelere daha güzel, daha kıymetli, daha eşsiz bir nesne vardır; beden" (Baudrillard, 2004, s.163). Bu eşsiz nesnenin tüketim değerinin artması için ise medya tarafından öngörülen şablona uygun olması gerekmektedir. Bu da normal-sağlıklı kilo aralığının bile altında, ince, sıkı, kaslı bir bedene işaret etmektedir.

Olmaması gereken beden algısı da dahil olmak üzere, küresel dünyanın medya algısı, küresel ölçekte bir ortak payda oluşturmaktadır. Toplumlara oluşturan bireyler de çeşitli motivasyonlar ile bu ortak paydada yerlerini almaktadır. Bu motivasyonlardan

^c <http://www.endokrinoloji.com/zayiflik.html>

biri yeni bilgileri öğrenmenin kolay ve ulaşılabilir olması, bir diğeri de "dışlanma korkusu"dur. Ancak 1950'li yıllarda ABD'li sosyal psikolog Solomon Ach'in yaptığı deneylerde de tespit edildiği gibi, bireyler gözleriyle gördükleri bir doğru yerine, yanlış bile olsa çoğunluğun tarafında yer almaktadır. "Burada çoğunluğun görüşüne katılıyorsa bunun nedeni çok açıktır: Başkalarından bir şey öğrenmeyi umuyor olamaz, olsa olsa dışlanmaktan korkuyordur" (Neumann, 1998, s. 65). Dışlanma korkusu güçlü bir motivasyondur ve örneğin 65 kilo olan sağlıklı kilo aralığındaki bir kişi, bir şikayeti de bulunmazken, kendisine genel güzellik algısı kapsamında 50 kiloda olması gerektiği dayatılıyorsa bunun dışında kalmak istemeyecektir. Söz konusu ideal bedene ulaşma isteği de bu amaca yönelik başlıca rehberler olan beslenme uzmanları ve spor eğitmenlerine olan talebi arttırmakta, bu da meslek seçimi aşamasındaki gençlerin tercihini etkilemektedir.

İnsan bedenini medyanın sunduğu şablona göre "düzenlemesi" amacıyla başvuru alan diyetisyenler ve spor eğitmenleri kitle toplumunun kültürü olan kitle kültürünün bir parçası olmuştur. Kitle kültürü geleneksel kültürden farklı olarak tek tip olan, o toplumun köklerinden içinden çıkarak oluşan değil, hazır olarak sunulan kültürdür. "Eleştirel Teori (Frankfurt Okulu) olarak nitelenen düşünce geleneğine göre kitle kültürü metalaşma, şeyleşme, ve ideolojik egemenlik kavramları ile açıklanmıştır" (Özkul, 2013, s.54). İnsan bedeni de bu metalaşmadan, şeyleşmeden, medyanın dayattığı fiziki görünüme sahip olma çabası ile payını almaktadır.

Kitle kültürünün karakteristik özelliği yalnızca metaya olan düşkünlük, anlamın sadece meta üzerinden inşa edilmesi değil, aynı zamanda bireylerin de beden üzerinden birer metaya dönüşmesidir. Diyetisyenlik ve spor eğitmenliğinde meslek ahlakı dahilinde çalışan, danışanlar kendileri talep etse bile onları sağlıksız kilo aralığına yönlendirmeyen uzmanlar ayrı tutulmaktadır. Buradaki bakış açısı yalnızca adı geçen meslek uzmanlarına başvuran danışanlar açısından, yani medya içeriklerini alımlayanlar yönünden değerlendirilmektedir.

Sözü edilen kitle toplumu, kimliklerini, saygınlıklarını, görecekleri ilgiyi, alacakları beğeniyi meta üzerinden kurma eğilimindedir. Pahalı bir araba, lüks muhitte ev, maliyetinin yüzlerce katına satılan tanınmış markalı aksesuarlar gibi dış metaların yanı sıra, kendi bedenleri de olması gereken kalıba sokulmaya çalışılan birer metadır. "Geçicilik veya süreklilik taşıyan bu bedensel tasarımlar, tüketiciler tarafından cinsiyeti, statüyü, yaşam biçimlerini, ilgilerini, rollerini ve diğer kimlik özelliklerini ortaya koy-

mak için kullanılır (Özcan, 2007, s.222). Bu amaçla selülit kremleri, detoks içecekleri, detoks kampları, kişisel çalıştırıcılar, yaşam koçları, diyetisyenler bu "kârlı" sektörde yerini almıştır.

Konu yalnızca medya içeriklerini alımlayan kitle üzerinden değil, bu kitlenin ideal beden isteği doğrultusunda daha çok yaygınlaşan diyetisyenlik, spor eğitmenliği çalışanları açısından düşünüldüğünde de çok yönlü bir kazanç söz konusudur. Öncelikle meslek seçimi aşamasındaki her gencin ilk kaygısı olan iş bulamama endişesi gün be gün azalmaktadır. Beden görünümüne ilişkin talepler arttıkça, bu meslek çalışanlarına talep de artmaktadır.

Örnekleme oluşturan gazete haberi analizlerinde de değinildiği üzere bireyler artık beslenmeyi "kendi kendilerine doğal akışında gerçekleşen bir eylem" olarak görmekte, yakın zamana kadar telaffuz dahi etmedikleri kalori, ketajonik, glisemik indeks, detoks, alkalik-asidik ve benzeri bilgiler etrafında "doğru" yolu izleme üzere uzman desteğine başvurmaktadır. Bu da diyetisyenliği veya spor eğitmenliğini seçen bireylerin işsiz kalma ihtimalini azaltmaktadır. Kitle iletişim araçlarının yayınları ile popülerlik düzeyi artan diyetisyenlik en kazançlı meslekler arasında gelmeye başlamıştır. Diğer taraftan yine medyaya yansıyan haberlerden anlaşılmaktadır ki bu meslek grubu çalışanları ortalamanın üzerinde bir kazanç elde etmektedir. Bir de yine medyada ismini duyurup, geniş kitlelerce tanınması halinde kazançları ortalamanın çok üstüne çıkabilmektedir. Hacettepe Üniversitesi Eski Anabilim Dalı Başkanı KÖKSAL'ın ifadesine göre "İstanbul gibi büyük illerde çalışıp kazancı 10 bin TL (Mülakatın yapıldığı 2012 yılı itibarıyla) üzerinde olan diyetisyenler var"^d.

Televizyon ve radyo programlarına davet edilme, bizzat bu programları hazırlama ve sunma, gazetede köşe yazma gibi hem itibar; hem de çok daha fazlasıyla maddi getiri sağlama da bu meslek gruplarını cazip hale getiren diğer etkenlerdir. Medyanın oluşturduğu ideal beden algısı, kısa bir süre içinde bu meslek çalışanlarına olan talebi arttırmıştır. "İnsanların solaryum, güzellik ve spor salonlarına gitmeleri, estetik operasyonlardan geçmeleri, egzersiz ve diyet yapmalarının nedenlerinden biri de söz konusu ideal bedene sahip olma arzusudur" (Işıkdöğün, 2007, s.1). Konu sadece "güzellik" kavramı içindeki ideal beden dayatması değil, aynı zamanda tıp literatüründe ortoreksiya nevroza adı altında yerini alan sağlıklı yaşam takıntısı da yine medya içerikleri nedeniyle ortaya çıkmıştır ve yaygınlaşmaktadır. Tüm bu unsurlar bir karşılıklı

^d 24.01.2012 tarihli Haber Türk gazetesi

bağımlılık ilişkisi içerisinde diyetisyen ve spor eğitmenlerine olan talebi arttırmış, bu talep ile orantılı olarak da gençlerin bu mesleğe olan yönelimi artmıştır.

Bu yönelimi sayısal verilerle de desteklemek gerekirse, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde öğrencilerin seçebileceği beslenme ve diyetetik bölümü seçeneğinin yüksek sayıda olduğu görülmektedir. 2011 yılına gelindiğinde üniversitelerin beslenme ve diyetetik bölümlerini tercih eden öğrenci sayısı bir önceki yıla göre göre % 20 artmıştır. ÖSYM verilerine göre devlet üniversitelerine ait beslenme ve diyetetik bölümlerine 2009 yılında 487, 2010 yılında 578 kişi yerleşmiştir. Bu artış, her geçen yıl, bir önceki yıla göre devam etmektedir. Bu bölümden mezun olanlar hastanelerde, özel sağlık kuruluşlarında çalışabilmektedir. Bugün Türkiye'de 4 tanesi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde olmak üzere vakıf-özel toplam 58 ayrı üniversitede beslenme ve diyetetik bölümü bulunmaktadır. Bu üniversitelerden vakıf üniversiteleri bünyesinde tam burslu, % 75 burslu, % 50 burslu, % 25 burslu ve aynı seçeneklerin İngilizce eğitim verenleri de olmak üzere öğrencilerin seçim yapabileceği 142 bölüm seçeneği bulunmaktadır.

Türkiye'nin farklı bölgelerinden 22 ilde Beslenme ve diyetetik bölümü bulunmaktadır (İstanbul, Ankara, İzmir, Ağrı, Afyonkarahisar, Artvin, Aydın, Bitlis, Edirne, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, Kayseri, Kastamonu, Kırıkkale, Kırklareli, Konya, Muğla, Samsun, Tekirdağ, Trabzon).

Özetlemek gerekirse medya, okur ve meslek seçimi aşamasındaki gençlerin temel motivasyonları arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisini şu şekilde ifade etmek mümkündür:

Medyanın dayattığı ideal beden şablonu → Medyanın diyetisyenliği popüler hale getirmesi → Toplumun medya ortak paydasından edindiği zayıf olma arzusu → Toplumun diyetisyenlere olan talebindeki artış = Kazancı ortalamasının üstünde olması beklenen, medya içerikleri ile popülerliği ve saygınlığı giderek artan diyetisyenlik mesleğini seçiş. Diyetisyenlik aslında sağlıklı bir yaşama destek olmak amacıyla görev ifa edilen bir meslek grubudur. Bununla birlikte meslek uzmanlarına başvuruların çoğunluğunun temel motivasyonunun, medya tarafından dayatılan ideal görünüme kavuşmak ve toplum tarafından onaylanmak olduğunu belirtmek, gerçekçi bir yaklaşım olacaktır.

Extended Abstract

Media's Role in the Creation of Ideal Physical Appearance as One of the Determining Factors for Youth in Choosing the Profession of Dietetics

Özgehan Özkan^a

Abstract

There are a great number of factors that determine the preference of youngsters who have come into the phase of choosing a profession. One of these factors is also the mass media, including the social media. Nowadays, the mass media enlarge its eventual in-fluence area at an ever-increasing rate, offering greater availability of variety and prevalence. The "true, prevailing, need-to-be" perception that is created through the mass media in various fields takes place -beyond any doubt- among the factors that determine the choice of profession among youngsters. One of the "true, prevailing, need-to-be" perceptions is also "physical appearance". The mass media presents both quantitatively and qualitatively the perception of a certain physical appearance through their publications, which is regarded as true and prevailing. This presentation has increased the demand for "guides" that enable audiences to gain a certain physical appearance, and in this mutual dependency relationship, led to an increase in specific profession groups that deal with the "improvement" of the physical appearance, as created by the mass media. In this survey, we will firstly analyze the perception of the physical appearance created through the mass media by quantitatively and qualitatively (content analysis) taking a closer look at articles published during a period of one month on websites of the mass newspapers with the largest circulation (those whose eventual influence area is wider) such as Milliyet, Hürriyet, Posta as well as, try to reveal the discourse of the media on this subject. In parallel with that, we will try to reveal the correlation between the relevant perception and the tendency of youngsters towards the professions such as dietetics.

Keywords: Newspapers • Dietetics • Beauty • Profession • Preference

The mass media retains an important role in the daily life of societies, through mainly the print media and audio-visual (broadcast) media, and also the internet. The ever-increasing availability of the internet has also enlarged the area of the influences exerted by the media. Each innovation in the history of media has appeared quicker and more efficient than the previous one in the society. The availability of the internet in the daily life and the act of spreading its area of influence have taken place within a very short period, to the extent that can just be described with a few decades, in comparison with the television. Besides its own access channels, the internet is also a platform encompassing all other access channels, by which newspapers, radio and TV channels can give access to audiences. Each individual can read all newspapers via internet, without paying any fees. This situation undoubtedly increases the eventual impacts of the media on the audiences. The influence of the media has been researched scientifically since the First and Second World Wars, during which the concept “public” came about. It has been examined, in its different aspects, through many researches such as agenda-setting, the spiral of silence, uses and gratifications theory, economic-political approach, and later, the cultural studies, which mainly focus on audiences. Some studies suggest that, on the one hand, the media has a direct and behavior-changing influence over the target group, while on the other hand the audiences construe media contents in line with variables in own their contexts. However, it is the common ground for all media studies that -regardless of whether or not the media has a direct influence over the target group and leads to a behavioral change- media doesn't tell us “how to think about things”, but “what to think about”.

The mass media establishes a “need-to-be” framework via the news discourse according to their general publishing policy in any subjects that the large part of the society are interested in. This perception also applies for the physical appearance of individuals. There is an idealized description of the physical appearance in daily news, tabloid news, health news and even scientific news, which are expected to be the most objective.

The purpose of this study is first to provide the description of the ideal physical appearance created by the discourse of the mass media and then to reveal the correlation between profession groups such as dietetics, which are considered as “need-to-be” by individuals, emerged in search of the ideal appearance and are preferred at an ever-increasing rate, and the choice of a profession.

Method

In this study, the discourse analysis is used as a method to determine how the media creates the perception of “ideal appearance” through its discourses. “Discourse is a meta-action and a process/es related the language practices that transform into action through ideology, knowledge, dialog, expression, way of expression, discussion, power and exchange of power” (Cevizci, 2000:76). In other words, it is possible to produce a meaning as aimed in any direction by using each element forming a discourse (words, cultural diversities, sentence patterns such as “He/she claimed/stated”, punctuation marks) in different ways. A meaning can build a perception as desired. For instance, the difference in meaning between the sentences “the famous artist appeared with her in-shape body” and “the famous artist appeared with her in-shape (!) body” comes out due merely to the usage of just a single punctuation mark. Furthermore, with the physical image displayed mockingly by using an exclamation mark because the body is not “in a good shape”, the message “if you have such a figure, you can’t gain approval” is also transmitted to the audiences.

Sampling

The internet publications of the most visited 3 mass newspapers are examined in the section “sampling” of the study. The reason why these newspapers have been selected is that they are those with the largest circulation and whose eventual influence area is wider in the field of print and electronic publications. Mass newspapers are the newspapers stating that they don’t aim at an audience that has adopted a specific ideological point of view, but rather the whole of the society as well as that they treat any kind of viewpoints neutrally and equally. Based on the number of audiences they reach, we have selected the newspapers *Hürriyet*, *Milliyet* and *Posta*. The reason why we have selected the internet publications of these newspapers, is that they are accessible without any extra cost, offer a great variety of news, have the possibility of instantaneous updating and, by searching on the internet, instantaneously make accessible the information in specific fields subject to this study such as health, nutrition, diet, weight loss. When searched a word such as nutrition, diet, weight loss or the name of a dietitian on search engine, it is seen that the abovementioned newspapers appear on the first or second page. That’s why internet publications of the newspapers have played a decisive role in making sampling.

Besides the publications in the newspapers, specific views of academicians from different universities can also be seen in this study, in order to evaluate this subject from the perspective of specialists who have chosen the profession of dietetics.

Result

Even though the globalization process has started for the first time with the Industrial Revolution, it has basically gained momentum, with the availability of the mass media in the society, in terms of type and prevalence.

According to the well-known statement of the communication theorist Marshall McLuhann, the world has become a small village. A new world and a new phenomenon of the society have emerged where human being can be aware of one of the furthest corners of the world, the instant notification is possible, the terms “far” and “near” lose their meaning. This process called as “the globalization” has many definitions made in different disciplines. However, there are many scientists who draw the attention to the positive aspects of the process or criticize it. When we take a look at the literature that includes the negative aspects of the globalization, the term “uniformization” appears to be one of the first terms.

In the framework of this uniformization, there is the creation a general perception whose roots lie in very depths and in which includes material elements such as clothing, food habits, admiration and demands for products related to the music-cinema industry. In other words, a uniform template relating the interpretation of the life or “a true-false scale” is created and strengthened by media contents. In this true-false perception, it is also sure that there is a definition of how the physical appearance needs to be.

Including the need-to-be perception for the physical appearance, the media perception of the global world also constitutes a common ground in global scale. Each individual in the society who is driven by different motivations tries to get a place himself/herself in this common ground. One of these motivations is that learning new things is very easy and the knowledge is very accessible. The other motivation is also “the fear of exclusion”. According to the experiments carried out by social psychologist Solomon Asch from the USA in 1950's, individuals prefer to go along with the majority and ignore the clearly obvious fact, instead of sticking with the correct one,

by going with his/her own senses. This situation demonstrates that the fear of exclusion is a more dominant motivation (in comparison with the desire to answer the question correctly).

The society of the globalized world is defined as the mass society and its culture as the mass culture. The main characteristic of the mass culture includes, but is not limited to, the fondness for commodity, the creation of a meaning through commodity, and also the transformation of individuals into a commodity.

The aforementioned mass society is in an obvious tendency towards building its own identities, prestige, the attention it draws, the admiration it gets, via the commodity. Besides the external commodities such as an expensive car, a house in one of the wealthiest neighborhoods, branded accessories which are sold for a hundred-times more expensive price than their manufacturing costs, the body of individuals in the mass society is also regarded as a commodity stereotyped within a need-to-be framework. Therefore, with the intent of commoditizing the body, a brand-new industry has been established and has gained a corporate identity.

According to the results of the study, articles on the websites of the mass newspapers with the largest circulation in the country show that the need-to-be ideal body is defined with attributes such as slim, muscular, low-fat, the body of a professional model. In line with this purpose, the audiences are exposed to terms such as detox, alkaline nutrition, ketogenic diet, raw food nutrition, glycaemic index, amino acid, which take part only in the professional jargon or scientific literature until the recent past, in publications. The nutrition which is a natural process becomes a behavior “that only needs to be regulated by the professional support, and by which an ideal body can be achieved”.

This approach revealed through the analysis of the media as well as the opinions of nutritionists and dietitians having an academic background verify that the media's effect on that youngsters show a tendency towards this profession is at a considerable level.

When taken into consideration not only the audience that acquires the media content, but also the employees working in the profession fields such as dietetics, sports coaching that have become widespread in line with the demands of this audience, it is understood that there exists a multiple acquisition. The first concern of every youngster who has come into the phase of choosing a profession, namely, the fear of not getting a job, is decreasing from one day to the next. When there is an increase

in demands on the body appearance, it is obvious that there will also be an increase in demand of employment. According to the statements of dieticians who attend an interview, a dietician who has made a name for himself/herself through the media can earn monthly average income of 10.000 TL in big cities. This situation makes this profession group quite favorable. It also satisfies with its spiritual aspects such as prestige, getting attention, being an opinion leader. That's the other important point for this profession group.

When focused on subtexts of news that constitute the sampling process of the study, a youngster, who has already come into the phase of choosing a profession and read the news, can receive such an opinion: "A renowned dietician who the society shows the high prestige. He can go to popular places associated with the luxurious consumption and have material and spiritual satisfaction." The increase in the tendency of youngsters towards nutrition and dietetics appears to be in this mutual dependency relationship. The perception of the society is built and shaped through the media. There are some terms used very often in publications of newspapers: affirmative statements such as "bikini body", "show off her body on the beach" "abdominals" "fat/muscle ratio" and negative statements such as "she caused disappointment with her excessive fats", "drew attention with her thick legs", "she tried to hide her excess fats, but though was caught on camera", which can even be used for normal-weight individuals. With these negative statements, it is clearly evident that not having a model body is considered as "a situation that prevents to walk around self-confidently in the society". Not having a model appearance is regarded as a shameful situation or, if he/she is a famous person, as a disappointing situation for his/her fans in the press language. The aim of this perception created in the society is especially teenagers and youngsters. As stated above in the spiral of silence, individuals who stay out of the "need-to-be" framework in the common ground have started getting the specialist support because of the fear of exclusion, in order to be able to gain a place in this common ground.

Getting a dietician support that is considered as a "luxury service" until the recent past has become a basic service that "average" person can also benefit from.

Terms in associated with the profession of dietetics in publications sound attractive: "Brands supporting a healthy life", "quality living", "luxurious shopping malls", "famous advisors". When taken into consideration that the perception of "prestige" and "gaining acceptance from the society" is defined via community, and this situation constitutes the most negative effect especially on teenagers and youngsters, it is clearly seen how the press offers the profession of dietetics in a favorable way. In this

mutual dependency relationship, the society shows an increasing tendency towards specialist advisory services, depending on the perception of the ideal body – nutrition/health news presented by media contents. In parallel with this increase in tendency, youngsters have started choosing this profession at an ever-increasing rate. In this chain process, universities have started to open new departments such as nutrition and dietetics and also to admit more students than previous years (an increase of 20% according to ÖSYM-data).

Kaynakça

- Atik, D. ve Örtten, T. (2008). İdeal beden imgesini oluşturan sosyal ve kurumsal faktörler ve bu idealin bireyler üzerindeki etkileri. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 25(1).
- Baudrillard, J. (2004). *Tüketim Toplumu*. (Çev. H. Deliçaylı ve F. Keskin) 2. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cevizci, A. (2000). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Çelik, H.; Ekşi, H. (2008). Söylem Analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 27.
- İşıkdöğən, O. (2007). *Görsel kültürde bir tüketim nesnesi olarak beden: video klipler örneği*. (Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kızılcılık, S. (2003). Küreselleşme Beden ve Şizofreni. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi Özel Eki*. 25(4).
- Marcuse, H. (1997). Tek boyutlu insan ileri işleyişim toplumunun ideolojisi üzerinde incelemeler. (Çev. Aziz Yardımlı). 1. Baskı. İstanbul: İdea Yayınevi.
- Mutlu, E. (1995). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Ark Yayınevi.
- Neumann, E.N. (1998). *Kamuoyu Suskunluk Sarmalının Keşfi*. Ankara: Dost Kitabevi
- Özkuş, O. (2013). *Kültür ve Küreselleşme*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Özcan, B. (2007). Geç kapitalist tüketim toplumunun tüketici kimliklerine ev sahipliği yapan “meta beden”. *e-Journal of New World Sciences Academy*. 2(3).
- Sözen, E. (1999). *Söylem belirsizlik, mübadele, bilgi/güç ve refleksivite*. İstanbul: Paradigma Yayınları
- Women's Health Dergisi internet sitesi <http://www.womenshealth.com.tr/bikini-vucudu-egzersizleri/>
- <http://www.endokrinoloji.com/zayiflik.html> Can, Prof. Dr. Selçuk, Endokrinoloji, diyabet ve Metabolizma uzmanı

GENÇLİK ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Yazarlara Notlar

Gençlik Araştırmaları Dergisi, T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın "gençlik" konusunu disiplinler veya disiplinlerarası açıdan ele alan kuramsal ve uygulamalı çalışmaları yayımladığı akademik, resmî yayınıdır.

Bu çerçevede; (i) gençlerin eğitim yönelimlerini ve bilgilenme kaynaklarını ortaya koyan, (ii) gençlerin meslek edinme süreçlerine, iş piyasası içerisindeki konumlanışlarına ve ihtiyaçlarına odaklanan, (iii) gençlere yönelik psikolojik, psikiyatrik, sosyolojik ve antropolojik içerikli sorunları tespit eden, çözüm arayışlarına katkı sunan,

(iv) gençlerin kimlik oluşumlarını, boş zaman tercihlerini, suç yönelimlerini, sosyalleşme pratiklerini ve akran ilişkilerini irdeleyen vb. yazılara yer verilmektedir.

Gençlik Araştırmaları Dergisi'nde;

- Gençlik alanı ile ilgili nicel, nitel araştırmalara, en son literatürü kapsamlı biçimde değerlendiren derlemelere, meta-analiz çalışmalarına, model önerilerine ve benzeri özgün yazılara yer verilir.
- İleri araştırma/istatistik yöntem ve teknikleri kullanılan güncel çalışmalara öncelik tanınır.
- Çalışmaların yöntembilim açısından yetkinlikleri kadar alana orijinal ve yeni katkı sunmaları da temel yayımlanma kriteridir.
- Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir. Yayımlanan yazılar, düşünsel planda Gençlik Araştırmaları Dergisi'ni bağlamaz.
- Yayımlanmış yazıların yayım hakları T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı'na aittir.
- Gençlik Araştırmaları Dergisi ve yazar/ların ismi kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.
- Gençlik Araştırmaları Dergisi'nin yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir.

Dergiye gönderilecek yazılar;

- A4 boyutlarındaki kağıda üst, alt, sağ ve sol boşluk 2,5 cm bırakılarak (16 x 24,7 cm'lik alana) 1,5 satır aralıklı, iki yana dayalı, satır sonu tirelemesiz ve 10 punto Times New Roman yazı karakteri kullanılarak yazılmalıdır.
- Gönderilen tablo, şekil, resim, grafik ve benzerlerinin derginin sayfa boyutları dışına taşmaması ve daha kolay kullanılmasını amacıyla 10 x 17 cm'lik alanı aşmaması gerekir. Bundan dolayı tablo, şekil, resim, grafik vb. unsurlarda daha küçük punto ve tek aralık kullanılabilir.
- İngilizce uzun özet de dâhil olmak üzere çalışmalar 35 sayfayı aşmamalıdır.
- Çalışmanın, MS Word ile yazılmış bir kopyasının dergi e-posta adreslerine ekli dosya olarak gönderilmesi editöryal sürecin başlaması için yeterlidir.
- Çalışma gönderildikten sonra en geç bir hafta içinde alındığını teyit eden bir elektronik posta mesajı gönderilir.

Gönderilen çalışmaların aşağıda koyu yazılan bölümleri içermesi gerekmektedir;

- *Türkçe Başlık Sayfası* (makale başlığını, yazar/ların tam adlarını ve unvanlarını, çalıştıkları kurumlarını, adres, telefon, faks ve elektronik posta bilgilerini içermelidir)
- *Türkçe Öz* (150-200 kelime arası)
- *Anahtar Kelimeler* (5-8 kelime arası)
- *Ana Metin* (Nicel ve nitel çalışmalar giriş, yöntem, bulgular, tartışma bölümlerini içermelidir)

Yöntem kısmında ise eğer yeni bir model kullanılmışsa model alt bölümü ile mutlaka örneklem/çalışma grubu, veri toplama araçları ve işlem alt bölümleri bulunmalıdır. Derleme türü çalışmalar ise problemi ortaya koymalı, ilgili literatürü yetkin bir biçimde analiz etmeli, literatürdeki eksiklikler, boşluklar ve çelişkilerin üzerinde durmalı ve çözüm için atılması gereken adımlardan bahsetmelidir. Diğer çalışmalarda ise konunun türüne göre değişiklik yapılabilir, fakat bunun okuyucuyu sıkacak ya da metinden faydalanmasını güçleştirecek detayda alt bölümler şeklinde olmamasına özen gösterilmelidir.

- Tablo, şekil, resim, grafik vb. metin içerisinde yer almalıdır.
- *İngilizce Başlık Sayfası* (makale başlığını, yazar/lar'ın tam adlarını ve unvanlarını, çalıştıkları kurumlarını, adres, telefon, faks ve elektronik posta bilgilerini içermelidir)
- *Abstract* (150-200 kelime arası)
- *Key Words* (5-8 kelime arası)
- *İngilizce Ana Metin* (En az 2,000 kelimelik çalışma Türkçe metindeki alt bölümlerini ve kaynakçada yer alan her bir referansı içermelidir. İngilizce ana metin çalışma yayıma kabul edildikten sonra gönderilir)

Kaynakça (Hem metin içinde hem de kaynakçada Amerikan Psikologlar Birliği (APA) tarafından yayınlanan *Publication Manual of American Psychological Association* adlı kitapta belirtilen yazım kuralları uygulanmalıdır).

Yayın Süreci Üzerine Notlar

- Yazar ya da yazarların tamamının ıslak imzasını taşıyan aşağıdaki içeriğe sahip bir mektup yayımcıya posta ile gönderilmelidir: *yazının tüm yazarlarca okunduğu, onaylandığı, başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu, yazının hazırlanmasının her aşamasında bilimsel etik kodlara uyulduğu, yazı yayımlandığı takdirde tüm yayın haklarının yayıncıya devredildiği.*
- Birden çok yazarlı makalelerde editoryal yazışmanın kiminle yapılacağı belirlenmeli ve açık bir şekilde belirtilmelidir.
- Yayımlanan yazıların içeriğinde ya da alıntılarında olabilecek çarpıtma, yanlış, telif hakkı ihlali, intihal vb. hususlardan yazar/yazarlar sorumludur.
- Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur. İlgili çalışmada, eğer etik onay alınması gereken durumlar söz konusu ise yazarların etik kurullardan ve kurumlardan onay aldığı var sayılmaktadır. Hem metin içinde hem de kaynakçada *TDK Yazım Kılavuzu (Yazım Kılavuzu, 2009, Türk Dil Kurumu, Ankara)* veya www.tdk.gov.tr adresindeki online hali) yazım kuralları, akademik atıf ve gelenekler bağlamında ise *Publication Manual of American Psychological Association* [6. Baskı] esas alınır.

JOURNAL OF YOUTH RESEARCH

Notes for Contributors

Journal of Youth Research, founded in 2012, is the official open-access, double-blind peer-reviewed, international journal of The Republic of Turkey Ministry of Youth and Sports.

Journal of Youth Research is a scientific journal for the publication of research and studies covering all aspects of youth and related issues.

The journal's aim is to facilitate both international and interdisciplinary scientific communication, to strengthen the links between scientific research and management policy in Turkey, and to stimulate and enhance the quality of debate.

Representing an interdisciplinary forum for the exchange of recent data and expert opinions, it reflects the importance of a comprehensive approach to resolve the problems of youth in Turkey.

Journal of Youth Research publishes peer-reviewed research reports on youth, bringing together research conducted within a variety of disciplines. Articles include theoretical, philosophical, and political essays; research papers; case reports; and historical research related to all youth issues. In addition to original research, the journal features articles.

Studies that clearly contribute to the current knowledge of youth issues, social policy are given priority. Scholarly commentaries on topical issues and systematic reviews are also encouraged.

Journal of Youth Research publishes its research articles unrestricted with open access as early as possible after acceptance of a manuscript.

Contributors submitting their work to *Journal of Youth Research* (JYR) Journal should be informed that:

- JYR seeks to publish articles from all areas of youth. Articles should include quantitative, qualitative research, comprehensive literature reviews, meta-analysis, model proposals and original writings of similar quality.
- JYR gives priority to current studies using advanced research and statistical methods and techniques.
- JYR considers original contribution to the field and competency in methodology the main criterion for publication.
- Authors bear responsibility for the content of the published articles.
- Authors are assumed to have conformed to an ethical code of conduct during research. Ethical problems that may arise after publication are binding for authors only.
- Published articles are not intellectually binding on JYR.
- Publishing rights of the manuscripts belong to JYR.
- Articles may not be quoted without citing JYR and the author(s).
- JYR publishes manuscripts in Turkish and English.

The manuscripts that have been submitted to JYR are first assessed by the editorial board in terms of purpose, topic, content, presentation style and mechanics of writing.

As part of the submission process, authors are required to ensure their submission's compliance with all of the following items;

- manuscripts should be typed on a A4-sized paper, with top, bottom, right and left margins 2.5 cm (16 x 24.7 cm area), 1.5 line spacing, justified, no end of line hyphenation, using Times New Roman font 10.
- tables, figures, pictures, graphics, and the like should not exceed an area of 10 x 17 cm, and a smaller font and single spacing is recommended.
- manuscripts must not exceed 25 pages,

- the editorial process starts when a copy of the manuscript is forwarded to the following e-mail address as an attached file written in MS Word: editor@genclikarastirmalari.gsb.gov.tr
- within one week after the submission of the manuscript an electronic mail message is sent to confirm receipt.
- Submitting authors will be asked to mail, fax or e-mail a letter to the publisher bearing the signatures of all authors, with the following content: This letter should clearly indicate that the manuscript is the product of a collaborative study of the authors; it has not been submitted to another journal; and ethical codes have been complied with at every stage of the study. If there are co-authors, the letter should specify with whom editorial correspondence will be conducted.
- All submissions will be first reviewed and assessed by the Editorial and Advisory Boards in terms of subject matter, contents, suitable presentation and accordance with spelling rules.
- The manuscripts which are found suitable and acceptable by the mentioned boards will be submitted for scientific assessment to referees who are well-known and distinguished by their works in related branches.
- Referees' reports are secret. Authors have to take into consideration the suggestions, criticisms and corrections made by both Referees and Editorial- Advisory Boards.
- Authors are responsible for opinions expressed in the articles.
- Quotation from the articles in the journal is allowed in condition that the journal should be indicated and acknowledged as source.
- Quoting person or institutions are responsible by law for distortions.
- No payment will be made for published articles.

The manuscripts submitted should comply with the sample manuscript format and contain the following sections:

- *English Title Page* (article title, author(s)' full names and titles, address, phone, fax and electronic mail)
- *Abstract* (between 150-200 words)
- *Key words* (between 5-8 words)
- *Main Text* (quantitative and qualitative studies should include introduction, methodology, findings, and discussion sections. If the study has used a new model, the methodology section must include sample/working group, data collection tools and subdivisions of the procedure. Papers that are based on compilation of other studies should lay down the problem, analyze the relevant literature comprehensively, underline the gaps and contradictions in the field, and discuss the solution to the problem. Other studies may vary the sections depending on the subject, but there should not be too many subsections that will impede fluency. Tables, figures, pictures, graphics and so on should be included within the text.)
- *References* (for in text citations and references section, APA style (Publication Manual of the American Psychological Association [6th edition] published by the American Psychological Association) must be used.

